

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

**ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑΣ ΜΕΣΩ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ:
ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΤΥΧΕΣ, ΔΙΚΑΙΩΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ, ΗΘΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ**

Διπλωματική Εργασία

της

Σοφίας Ν. Μανουσάκη

Θεσσαλονίκη, 07/2021

**ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑΣ ΜΕΣΩ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΤΥΧΕΣ, ΔΙΚΑΙΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ, ΗΘΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ**

Σοφία Ν. Μανουσάκη

Πτυχίο Νομικής, Δ.Π.Θ., 2017

Διπλωματική Εργασία

υποβαλλόμενη για τη μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

Επιβλέπων Καθηγητής
Δαλακούρας Θεοχάρης

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή την 03^η/07/2021

ΔΑΛΑΚΟΥΡΑΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΔΑΓΚΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΣΑΒΒΙΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

.....

.....

.....

Σοφία Ν. Μανουσάκη

Περίληψη

Το φαινόμενο της παιδικής πορνογραφίας τα τελευταία χρόνια έχει προσλάβει ανησυχητικές διαστάσεις. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι εκδηλώνουν το ενδιαφέρον τους για τα παιδιά με τρόπο που δημιουργεί έντονη αποστροφή στην κοινωνία, λόγω της επιθυμίας τους να διεγείρονται με την σεξουαλική κακοποίηση των ανηλίκων, γεγονός που παρουσιάζει σοβαρή ψυχοπαθολογία. Τα περιστατικά της πορνογραφίας ανηλίκων αυξάνονται με ανεξέλεγκτους ρυθμούς, με θλιβερό αποτέλεσμα να διαταράσσεται η ψυχική ισορροπία των παιδιών-θυμάτων. Το Διαδίκτυο διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη αυτή και στην εξάπλωση του παιδοπορνογραφικού υλικού που αδιάκοπα παράγεται και διακινείται, καθώς τα υπέρογκα κέρδη και η αυξανόμενη-ακόρεστη ζήτηση τροφοδοτούν την παραγωγή αυτού του υλικού, με αποτέλεσμα την εδραίωση ισχυρών οργανωμένων κυκλωμάτων που δρουν καλυμμένα σε παγκόσμια κλίμακα πλήττοντας τα έννομα αγαθά της πιο ευάλωτης και πνευματικά αδύναμης ομάδας του πληθυσμού, δηλαδή των παιδιών.

Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνεται και στοχεύει, στην, όσο το δυνατόν, πληρέστερη εξέταση και ανάλυση της έκφανσης της παιδικής πορνογραφίας, που τελείται μέσω πληροφοριακών συστημάτων, τα οποία έχουν γιγαντώσει το φαινόμενο αυτό. Προκειμένου να αναδειχθεί το μέγεθος του προβλήματος, παρατίθενται τα σημαντικότερα διεθνή και ευρωπαϊκά νομοθετικά εργαλεία για την προστασία των ανηλίκων από το φαινόμενο της παιδικής πορνογραφίας, καθώς και οι επιλογές του Έλληνα νομοθέτη στην προσπάθεια αντιμετώπισης αυτού, αναδεικνύοντας τη συνεχή τάση αυστηροποίησης του νομοθετικού πλαισίου. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα ζητήματα που εγείρονται από την τέλεση του αδικήματος μέσω πληροφοριακών συστημάτων (348Α παρ.2 ΠΚ), με αναφορές από τη θεωρία και τη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων σχετικά με την ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 348Α ΠΚ. Στο πλαίσιο της παρούσας γίνεται μία προσπάθεια ανάλυσης της φαινομενολογίας του αδικήματος στο επίπεδο του διαδικτύου και ειδικά στο «Dark Web» και αναφέρονται σοβαρές περιπτώσεις που έχουν απασχολήσει διεθνώς τις διωκτικές αρχές, ενώ τίθεται η προβληματική της επάρκειας ή μη των υφιστάμενων ειδικών ανακριτικών πράξεων, για την κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερη διερεύνηση του εν λόγω αδικήματος στο πλαίσιο του Σκοτεινού Διαδικτύου, δηλαδή στην πλέον σύγχρονη μορφή που έχει λάβει. Τέλος, παρατίθενται ορισμένες σκέψεις αναφορικά με τη δράση των διωκτικών αρχών στο πλαίσιο των, εντός του «Dark Web», ερευνών τους και τα μέσα και τις πρακτικές που καταφεύγουν, και προτείνονται τα σημεία τα οποία ο -Διεθνής, Ευρωπαίος και Έλληνας- Νομοθέτης οφείλει μελλοντικά να ρυθμίσει, αν πραγματικά επιθυμεί την καταστολή του τοξικού αυτού φαινομένου.

Λέξεις Κλειδιά: παιδική πορνογραφία, πληροφοριακά συστήματα, σύγχρονες τεχνολογίες, ειδικές ανακριτικές πράξεις

Abstract

The phenomenon of child pornography in recent years has reached alarming proportions. An increasing number of people are expressing unhealthy behaviors and interests towards children creating intense disgust among society, due to their worrying desire to seek for arousal with the use of sexual abuse material towards minors, a fact that presents a serious case of psychopathology.

Incidents of child pornography are increasing at an uncontrollable rate, resulting in furthering the deterioration of the victims' s mental health. The Internet has played a key role with assisting in the proliferation of child pornography material that is constantly being produced and distributed, as huge supply and demand fuel the production of this hideous material. This unfortunate reality feeds and create strong organized rings in a global scale violating the rights and ethics whilst praying one the most vulnerable members of society, children.

This dissertation focuses on and aims to examine and analyze the manifestation of child pornography through the use of information systems, which have helped grow this phenomenon. In order to highlight the magnitude and importance of the problem, the most important International and European legal texts for the protection of minors from the child pornography are presented, as well as the solutions put forward by the Greek legislator in an attempt to address it, underlying the ongoing tendency to tighten the legal framework. Special emphasis is given on the issues raised by the commission of the crime through information systems (article 348 § 2 of the Penal Code), with references from the theory and case law of the Greek courts regarding the interpretation and application of article 348A of the Penal Code. In this dissertation an attempt is made to analyze the phenomenology of the crimes committed on the internet and especially through the Dark Web. Serious cases are reported that have alarmed the law enforcement authorities internationally.

The question arises as to whether or not the existing special investigative acts are sufficient to effectively investigate the crime by law enforcement agencies, especially in its modern form, within the Dark Web. There are some issues regarding the action of law enforcement authorities in the context of their investigations, as well as the methods that follow. In conclusion, a number of points of proposals have been brought to attention which the - International, European and Greek- Legislator should diligently regulate in the feature, if they are to tackle and suppress this toxic phenomenon.

Keywords: child pornography, information systems, modern technologies, special investigative action

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τις σπουδές μου στο Διϊδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΠΜΣ) «Δίκαιο και Πληροφορική», νιώθω την ανάγκη και ηθική υποχρέωση να ευχαριστήσω τη Διευθύντρια του Προγράμματος, Καθηγήτρια κα Ευγενία Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου, και όλους όσους συνέβαλαν στη διαμόρφωση του πρωτοποριακού αυτού προγράμματος.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω όλους τους διδάσκοντες, για την καθοδήγηση, υποστήριξη και τις πολύτιμες γνώσεις που μου προσέφεραν κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου, οι οποίοι με επιτυχία με μύησαν στον κόσμο της Πληροφορικής και της Τεχνολογίας, με αποτέλεσμα να μπορώ πλέον να κατανοώ τα σύνθετα ζητήματα που ανακύπτουν από τη σύζευξη των δύο κλάδων, Νομικής και Πληροφορικής.

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα Καθηγητή κ. **Θεοχάρη Δαλακούρα** για τη στήριξή του στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας και τις πολύτιμες γνώσεις που μου έχει προσφέρει τόσο στο πλαίσιο αυτού του μεταπτυχιακού προγράμματος όσο και κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών μου σπουδών, ο οποίος έχει εξελίξει τον τρόπο σκέψης μου και έχει ενισχύσει την αγάπη μου για το ποινικό δίκαιο.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στους αξιολάτρευτους **γονείς μου**, Νίκο και Ευαγγελία, οι οποίοι είναι πάντοτε δίπλα μου, σε κάθε βήμα, αλλά και σε όλους όσους ήταν δίπλα μου κατά το χρόνο πραγματοποίησης των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Ένα μεγάλο και ξεχωριστό ευχαριστώ στον αδερφό μου Γιώργο και τον καλό μου φίλο Λάμπρο, με τους οποίους μοιραζόμουν τις σκέψεις μου καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

Αφιερώνεται από την καρδιά μου σε όλα τα παιδιά που έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση και που έχουν αποτυπωθεί σε πορνογραφικό υλικό.

Θεσσαλονίκη, 2021

Μανουσάκη Σοφία

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- i. Εισαγωγικό υπόβαθρο 12
- ii. Το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας και οι σύγχρονες προκλήσεις για την αντιμετώπισή του φαινομένου 15
- iii. Σκοπός της εργασίας και διάρθρωση της μελέτης 16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ16

1.1 ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

- 1.1.1. Διεθνές νομικό πλαίσιο 17
- 1.1.2 Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο 23
- 1.1.3. Η σταδιακή διαμόρφωση του ελληνικού νομικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της παιδικής πορνογραφίας..... 27
- 1.2. Το προστατευόμενο έννομο αγαθό 32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ33

Η ΑΞΙΟΠΟΙΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΑΔΙΚΗΣ ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑΣ ΠΟΥ ΤΕΛΕΙΤΑΙ ΜΕΣΩ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Νομοτυπική μορφή του άρθρου 348Α ΠΚ 33

Υλικό παιδικής πορνογραφίας 33

2.1. Η τέλεση της παιδικής πορνογραφίας μέσω πληροφοριακών συστημάτων (άρ. 348Α παρ. 2 ΠΚ)..... 36

A. Αξίοποινη συμπεριφορά – Αντικειμενική Υπόσταση..... 37

Η έννοια της κατοχής του ψηφιακού πορνογραφικού υλικού και της κατοχής στον κυβερνοχώρο και η προσέγγιση της ελληνικής νομολογίας 40

i. Η έννοια της κατοχής του πορνογραφικού υλικού..... 40

ii. Η έννοια της κατοχής του ψηφιακού πορνογραφικού υλικού..... 42

- Απαραίτητες τεχνικές διευκρινίσεις 42

a. Ηλεκτρονικός υλικός φορέας (μη πτητικό μέσο αποθήκευσης) και κατοχή..... 44

b. Η κατοχή σε πτητική μνήμη (cache και RAM) - κατοχή και αυτόματη αποθήκευση. Η απλή θέαση συνιστά κατοχή;..... 48

c. Θεμελιώνεται κατοχή επί διαγεγραμμένων αρχείων;..... 51

d. Peer-to-Peer δίκτυα: το ζήτημα της κατοχής και της διακίνησης..... 55

e. Αποθήκευση του υλικού σε απομακρυσμένους φορείς, Cloud Computing (υπολογιστικό νέφος), και κατοχή 58

B. Υποκειμενική Υπόσταση του εγκλήματος 59

2.2. Το έγκλημα της «εν γνώσει απόκτησης πρόσβασης σε υλικό παιδικής πορνογραφίας μέσω πληροφοριακών συστημάτων» (άρθρο 348Α παρ. 6 ΠΚ)..... 60

A. Αξίοποινη συμπεριφορά - Αντικειμενική Υπόσταση 60

B. Υποκειμενική Υπόσταση..... 62

2.3. Διακεκριμένες μορφές του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλίκων που τελείται μέσω πληροφοριακών συστημάτων (άρθρο 348Α παρ. 4 και 5 ΠΚ)	62
2.3.1. Η κατ' επάγγελμα τέλεση του εγκλήματος (άρ. 348Α παρ. 4 α ΠΚ)	63
2.3.2. Εξαναγκασμός ή εκμετάλλευση της αδύναμης θέσης του θύματος (άρ. 348Α παρ. 4 β ΠΚ)	63
2.3.3. Τέλεση από πρόσωπα ιδιαίτερης εμπιστοσύνης – Κατάχρηση σχέσης εμπιστοσύνης (άρ. 348Α παρ. 4 γ ΠΚ)	66
2.3.4. Ιδιαίτερα επιβαρυντικές περιστάσεις (άρ. 348Α παρ. 5 ΠΚ)	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

3.1. Η απόπειρα του εγκλήματος	68
3.2. Ζητήματα συρροής	69
3.2.1. Πορνογραφία Ανηλίκων – Υπαλλακτικώς Μικτό Έγκλημα	69
3.2.2. Συρροή με το έγκλημα του βιασμού και άλλα εγκλήματα προσβολής της ανηλικότητας	70
3.2.3. Συρροή με το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων για γενετήσια εκμετάλλευση (άρθρο 323Α ΠΚ)	70
3.2.4. Πορνογραφία ανηλίκων και συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση (άρθρο 187 ΠΚ)	71
3.2.5. Προσέλκυση ανηλίκων για γενετήσιους λόγους - online grooming (άρθρο 348B ΠΚ)	72
3.2.6. Πορνογραφία ανηλίκων και πορνογραφικές παραστάσεις ανηλίκων (άρθρο 348Γ ΠΚ)	73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΛΟΙΠΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑΣ

4.1. Παραγραφή του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας	74
4.2. Διεθνής Δικαιοσύνη	75
4.3. Κατάργηση και Φραγή ιστοσελίδας με πορνογραφικό υλικό	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5. Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

5.1. Η «κατασκευή» του Internet και η «Σκοτεινή» του πλευρά	76
5.2. Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 254 ΚΠΔ	86
5.3. Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις της συγκαλυμμένης έρευνας, της ανακριτικής διείσδυσης και της άρσης απορρήτου κατ' άρ. 254 ΚΠΔ στο πλαίσιο του Διαδικτύου για το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας.	89
5.3.1. Η άρση απορρήτου	90
5.3.2. Αστυνομική διείσδυση: Η έννοια της αστυνομικής διείσδυσης και τα λεπτά, δυσδιάκριτα, όρια με την παγίδευση	96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	10812
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	113
i. Ελληνική	113
ii. Ξενόγλωσση.....	115
iii. Νομολογία.....	116
iv. Ιστοσελίδες.....	118
Κυρώσεις για λογοκλοπή	122

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ι. Εισαγωγικό υπόβαθρο

Η πορνογραφία ανηλίκων δεν είναι νέο φαινόμενο, αντιθέτως μαστίζει τις ανθρώπινες κοινωνίες αρκετά χρόνια. Αν και το αδίκημα της πορνογραφίας ανηλίκων στη συμβατική του μορφή ποινικοποιήθηκε στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα, στο άρθρο 348Α, σχετικά πρόσφατα με το Ν. 3064/2002 και στην ηλεκτρονική του μορφή με το Ν. 3625/2007, η εμφάνισή της ουσιαστικά έλαβε χώρα ήδη με την εφεύρεση της φωτογραφίας, και αρχικά τιμωρείτο, δυνάμει του άρθρου 29 και 30 του Ν. 5060/1931, η διακίνηση ασέμνων δημοσιευμάτων, δηλαδή *«των αντικειμένων που κατά το κοινό αίσθημα προσβάλλουν τη δημόσια αιδώ, με την έννοια του δυσαρέστου συναισθήματος και της αποστροφής που προκαλούν τέτοια αντικείμενα»¹*, ενώ κριτήριο για το χαρακτηρισμό ενός δημοσιεύματος ως άσεμνου υπήρξε το αν *«παρουσιάζει γενετήσιες πράξεις με προκλητικό τρόπο και επιφέρει βαριά ενόχληση στους κοινωνούς ή δημιουργεί σοβαρό κίνδυνο για την ολότητα»²*.

Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου και ενώ ουσιαστικά η παιδική πορνογραφία δεν απασχόλησε ιδιαίτερα την κοινή γνώμη και νομική σκέψη πριν από τα τέλη της δεκαετίας του 1960³, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, το φαινόμενο της παιδικής πορνογραφίας άρχισε να εμφανίζει δραματική ανάπτυξη, ιδίως στις Ηνωμένες Πολιτείες, οπότε και αναγνωρίστηκαν 300.000 ανήλικοι ως πρωταγωνιστές πορνογραφικού υλικού, ενώ η κατάσταση δεν διέφερε στην Ευρώπη, όπου εμφανίστηκαν στην αγορά περιοδικά και ταινίες πορνογραφικού χαρακτήρα που περιείχαν ανήλικα πρόσωπα⁴. Το νοσηρό αυτό φαινόμενο όμως, ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες, εμφανίζει ραγδαία και αλματώδη αύξηση, κυρίως λόγω της ταχείας διάδοσης των τεχνολογικών επιτευγμάτων και της ευρείας χρήσης του διαδικτύου και των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών. Απόρροια των εξελίξεων αυτών, ήταν η ανάπτυξη της εγκληματικής δραστηριότητας μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου και έτσι, μία μάλλον απρόβλεπτη συνέπεια, ήταν η έκρηξη στο παράνομο «εμπόριο» εικόνων και βίντεο σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών. Έτσι, με την παρέλευση των ετών και τις συνεχείς εξελίξεις στον τεχνολογικό κόσμο, ο όρος «άσεμνα δημοσιεύματα» κατέστη παρωχημένος, ενώ παράλληλα, οι δράστες τείνουν, πλέον, να χάσουν το ενδιαφέρον τους για το συμβατικό -έντυπο- πορνογραφικό υλικό, αφού προ των ψηφιακών εξελίξεων, *«οι ενδιαφερόμενοι έπρεπε να ανήκουν σε κλειστές ομάδες ή να*

¹ ΑΠ 10/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

² Δ. Σπινέλλης, «Περί άσεμνων δημοσιευμάτων», ΠΧρ 1970, σελ. 496 επ.

³ Trinidad A., *“Child Pornography in the Philippines”*, 2005, σελ. 18 κατά παραπομπή Ίδρυμα Μαραγκοπούλου Για Τα Δικαιώματα Του Ανθρώπου (ΙΜΔΑ), Κιούπη Δ. / Ιωαννίδου Αιμ. (επιστημονική εποπτεία/επιμέλεια), *«Η παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο»*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 5.

⁴ Trinidad A., σελ. 18, κατά παραπομπή ό.α.π.

επιδίδονται στο “σεξουαρισμό” ή “παιδεραστικό τουρισμό”, αναλαμβάνοντας τις δαπάνες και τον αυξημένο κίνδυνο να αποκαλυφθούν και να συλληφθούν»⁵. Η πλέον συνήθης μορφή της παιδικής πορνογραφίας είναι αυτή που τελείται στον κυβερνοχώρο και μέσω των πληροφοριακών συστημάτων, καθώς «παγκόσμια, χιλιάδες χρήστες (και ανήλικοι), ανά πάσα στιγμή μπορούν, ακόμη και τυχαία, να “απολαύσουν” ένα καινούριο φάκελο πορνογραφικού υλικού και δύσκολα να γίνουν αντιληπτοί, είτε από τους οικείους τους είτε από τις αρχές, εκμεταλλεόμενοι τη δομή του κυβερνοχώρου»⁶.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας και το διαδίκτυο, λοιπόν, συνδέονται άρρηκτα και αιτιωδώς με την πυροδότηση αυτού του φαινομένου, μεταβάλλοντας ριζικά τον τρόπο παραγωγής, διακίνησης και κατοχής του πορνογραφικού υλικού ανηλίκων και της απόκτησης πρόσβασης σε αυτό, δεδομένου ότι μέσω των τεχνολογικών επιτευγμάτων προσφέρονται όλο και περισσότερες δυνατότητες προώθησης του⁷, με αποτέλεσμα να έχουν δημιουργηθεί πολύ ισχυρά οργανωμένα κυκλώματα διεθνικού χαρακτήρα. Αξίζει να σημειωθεί εδώ, ότι το οικονομικό όφελος για τους εμπλεκόμενους στα σχετικά κυκλώματα είναι τεράστιο, δεδομένου ότι «η διαδικτυακή πορνογραφία είναι από τα πιο επιτυχημένα προϊόντα του ίντερνετ αφού αποφέρει πάνω από 3 δις \$ ετησίως»⁸, κατατάσσοντας το αδίκημα αυτό στις πιο προσοδοφόρες μορφές εγκληματικής δραστηριότητας -μετά τα εγκλήματα που σχετίζονται με το εμπόριο ναρκωτικών και τα όπλα-, με το τίμημα για την απόκτηση του παιδοπορνογραφικού υλικού να εξαρτάται από την ηλικία και τη σκληρότητα του περιεχομένου⁹.

Διεθνώς -όχι στα νομικά συστήματα- όλο και περισσότερο προωθείται η χρήση του όρου «child (sexual) abuse material»¹⁰ («παιδικό (σεξουαλικό) υλικό κακοποίησης») αντί του όρου «παιδική πορνογραφία» ή «πορνογραφία ανηλίκων», δεδομένου ότι, όπως χαρακτηριστικά λέγεται, «η χρήση του όρου της παιδικής πορνογραφίας, βοηθάει αυτούς που κακοποιούν τους ανήλικους, καθώς φανερώνει νομιμότητα και συμμόρφωση εκ μέρους του θύματος, και συνεπώς τη νομιμότητα εκ μέρους αυτού που σεξουαλικά κακοποιεί. Χρησιμοποιώντας τη

⁵ Καρανικόλας Γ, «Παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο: προβληματισμού γύρω από τη νέα ρύθμιση του άρθρου 348Α ΠΚ», ΠοινΔικ 2005, σελ 966.

⁶ Βλ. ό.α.π.

⁷ Βλ. ΙΜΔΑ, Κιούπη Δ. /Ιωαννίδου Αιμ., ό.π., σελ. 5.

⁸ Η' Αναθεωρητική Βουλή, 2007, Πρακτικά Βουλής σελ. 2478, Διαθέσιμο: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es12122007apo.pdf>

⁹ Βλ. Σφακιανάκη Ε., «Το φαινόμενο της παιδικής πορνογραφίας στο διαδίκτυο», Εγκληματολογία 2012, σελ. 27.

¹⁰ Τη χρήση του όρου αυτού ενθαρρύνει η Europol, βλ. σχετ. <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/international-police-cooperation-leads-to-arrest-of-dark-web-child-sex-abuser-in-spain> καθώς και το National Center for Missing & Exploited Children, <https://www.missingkids.org/theissues/csam>.

φράση «παιδική πορνογραφία», έρχονται στο μυαλό εικόνες παιδιών που ποζάρουν σε «προκλητικές» στάσεις, αντί της φρικτής κακοποίησης που υφίστανται. Κάθε φωτογραφία ή βίντεο καταγράφει μια πραγματική κατάσταση όπου ένα παιδί έχει κακοποιηθεί. Αυτό δεν είναι πορνογραφία¹¹.».¹²

Οι συνεχώς αυξανόμενες διαστάσεις που λαμβάνει η παιδική πορνογραφία, οφείλονται στη δομή του κυβερνοχώρου και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, ήτοι την ευκολία και την ταχύτητα με την οποία διαπράττεται το αδίκημα και το ότι για την τέλεσή του δεν χρειάζονται απαραίτητα εξειδικευμένες γνώσεις, αλλά και όταν αυτές απαιτούνται, είναι πολύ εύκολο οι δράστες να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτές, ενώ πρόκειται για αδίκημα που μπορεί να τελείται ακόμα και ανέξοδα και χωρίς μετακίνηση του δράστη. Ακριβώς λόγω της χρήσης των τεχνολογικών επιτευγμάτων από τους δράστες η διερεύνηση των σχετικών εγκλημάτων από τις Αρχές αποτελεί δήλιον πρόβλημα, λόγω των αντικειμενικών δυσκολιών αλλά και των νομικών περιορισμών που καλούνται να αντιμετωπίσουν.

ii. Το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας και οι σύγχρονες προκλήσεις για την αντιμετώπισή του φαινομένου

Ήδη από τη δεκαετία του 1990, και ειδικά τα τελευταία χρόνια, το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας προκαλεί συνεχείς προβληματισμούς, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, αφού λόγω της αυξανόμενης ζήτησης συνεχώς αυξάνεται η προσφορά, και άρα ο όγκος του πορνογραφικού υλικού ανηλίκων, η διακίνηση του οποίου πραγματοποιείται, όπως ήδη αναφέρθηκε, με ταχύτατους ρυθμούς. Διαφαίνεται επομένως, ότι οι ανήλικοι είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένοι στον κίνδυνο προσβολών της ανηλικότητας, και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης τους, αφού οι νέοι ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα, που βρίσκεται στο μεγαλύτερο βαθμό συνδεδεμένη με το διαδίκτυο¹³, με αποτέλεσμα οι ανήλικοι να τοποθετούνται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος.

¹¹ <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/international-police-cooperation-leads-to-arrest-of-dark-web-child-sex-abuser-in-spain> .

¹² Για τους σχετικούς με τον όρο της παιδικής πορνογραφίας όρους βλ. αναλ. Centre: Researching child sexual exploitation, violence and trafficking, «Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse», Adopted by the Interagency Working Group in Luxembourg, 2016,

Διαθέσιμο: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Children/SR/TerminologyGuidelines_en.pdf .

¹³ Βλ. Greijer S. and Doek, J. “Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography”, Interagency Working Group on the OPSC Guidelines, Copyright ECPAT International, Thailand, September 2019, σελ. 11, όπου αναφέρεται ότι: “The development and spread of ICT are exposing more and more children to the risk of sexual exploitation and sexual abuse. Today, one in three Internet users world wide is a child, and youth (ages 15–24) is the most connected age group, with 71 per cent online world-wide in 2017.”

Το φαινόμενο της παιδικής πορνογραφίας και της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων, ενώ δεν οφείλεται στην ανάδυση του Διαδικτύου, «άνθισε» λόγω αυτού, αφού παρείχε στους παραβάτες το απόλυτο και ασύγκριτο πλεονέκτημα και την ευκαιρία πρόσβασης, κατοχής και εμπορίας πορνογραφικού υλικού, συχνά ανώνυμα, επιτρέποντας στα άτομα να διασυνδεθούν σε παγκόσμια κλίμακα εύκολα με παραβάτες που έχουν παρόμοια σεξουαλικά ενδιαφέροντα για ανήλικα πρόσωπα. Έτσι, αυτές οι δια-συνδέσεις όχι μόνο διευκολύνουν την αδιάκοπη κοινή χρήση προϋπάρχοντος υλικού σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, αλλά προσφέρουν επίσης ένα γόνιμο δίκτυο για τη δημιουργία και τη διανομή νέου υλικού. Η τραγικότητα της κατάστασης θα έλεγε κανείς ότι αποτυπώνεται στην ακόλουθη δήλωση¹⁴: *«Δυστυχώς, έχουμε δει επίσης μια ιστορική άνοδο στη διανομή της παιδικής πορνογραφίας, στον αριθμό των εικόνων που διαμοιράζονται στο διαδίκτυο και στο επίπεδο βίας που σχετίζεται με την εκμετάλλευση παιδιών και τα εγκλήματα σεξουαλικής κακοποίησης. Δυστυχώς, το μόνο μέρος που έχουμε δει μείωση είναι στην ηλικία των θυμάτων.»*

Το Διαδίκτυο, λοιπόν, είναι ένα παγκόσμιο πλέγμα διασυνδεδεμένων δικτύων υπολογιστών, που καθημερινά εξυπηρετεί παγκοσμίως δισεκατομμύρια χρήστες, με την μεταφορά/ανταλλαγή δεδομένων (πακέτων). Πρόκειται για ένα επικοινωνιακό δίκτυο που επιτρέπει την ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ οποιωνδήποτε διασυνδεδεμένων υπολογιστών, οπουδήποτε στον κόσμο. Η μεγαλύτερη πρόκληση και το «πρόβλημα» του Διαδικτύου έγκειται στο γεγονός ότι ουσιαστικά το περιεχόμενό του είναι μη ελεγχόμενο, με αποτέλεσμα, όπως λέγεται, το Διαδίκτυο να ελέγχεται από τους χρήστες του, και επομένως οποιοσδήποτε έχοντας πρόσβαση σε αυτό μπορεί να μεταδώσει τα αποκρήματα της αρρωστημένης φαντασίας του. Μόλις που χρειάζεται να αναφερθεί ότι τα νομοθετικά όργανα και οι αστυνομικές αρχές, στο πλαίσιο της δράσης και των αρμοδιοτήτων τους, παρεμβαίνουν νομοθετικά και (προληπτικά και) κατασταλτικά, αντίστοιχα, για την καταπολέμηση της εγκληματικής δραστηριότητας στον κυβερνοχώρο, παρεμβάσεις, ωστόσο, που συνήθως σημειώνονται με καθυστέρηση, δεδομένου ότι **πρώτα τρέχουν οι τεχνολογικές εξελίξεις και έπεται η προσαρμογή του νομικού πλαισίου σε αυτές.**

Στο σημείο αυτό, κρίνεται αναγκαίο να τονιστεί ότι δεν είναι εύκολο να εκτιμηθεί η έκταση του φαινομένου της παιδικής πορνογραφίας, διότι πολλές φορές η εγκληματικότητα αυτή είναι «αφανής», δεδομένου ότι το διαδίκτυο παρέχει στους δράστες τη δυνατότητα να διατηρούν την ανωνυμία τους και να εκτελούν την εγκληματική τους δράση χωρίς το φόβο εντοπισμού τους από τις διωκτικές αρχές. Πολλές σελίδες πορνογραφικού χαρακτήρα είναι

¹⁴ Γενικός Εισαγγελέας Eric Holder Jr., Εθνικό Συνέδριο Στρατηγικής για την Καταπολέμηση της Εκμετάλλευσης Παιδιών, 2011, <https://www.justice.gov/criminal-ceos/child-pornography> .

ενεργείς για σύντομο χρονικό διάστημα πριν τεθούν εκτός λειτουργίας, ενώ η διακίνηση και η απόκτηση του υλικού λαμβάνει χώρα κυρίως μέσω των δικτύων “peer-to-peer”, καθώς και στα κρυμμένα επίπεδα του Διαδικτύου, κάτι που δυσκολεύει ιδιαίτερα το έργο των Αρχών. Ειδικά η μύηση των δραστών στα «άδυτα των αδύτων» του “Dark Web” έχει καταστήσει τη διακίνηση και την απόκτηση του πορνογραφικού υλικού ανηλίκων «παιχνίδι», με τον εντοπισμό των δραστών να είναι εξαιρετικά δύσκολος έως και πολλές φορές αδύνατος.

Η επινοητικότητα των δραστών της παιδικής πορνογραφίας καθώς και οι μέθοδοι που χρησιμοποιούν πολλοί παραβάτες για να αποφύγουν τον εντοπισμό τους συνεχώς εξελίσσονται. Οι προμηθευτές παιδικής πορνογραφίας συνεχίζουν να χρησιμοποιούν διάφορες τεχνικές κρυπτογράφησης και ανώνυμα δίκτυα στο Σκοτεινό Διαδίκτυο, προσπαθώντας να αποκρύψουν τις συγκεντρωμένες συλλογές με παιδοπορνογραφικό χαρακτήρα. Παρατηρείται, μάλιστα, ότι αρκετές εξελιγμένες διαδικτυακές εγκληματικές οργανώσεις έχουν γράψει μέχρι και εγχειρίδια ασφαλείας για να διασφαλίσουν ότι τα μέλη τους ακολουθούν τα προτιμώμενα πρωτόκολλα ασφαλείας και εφαρμόζουν τεχνικές κρυπτογράφησης, ώστε να αποφύγουν τις διωκτικές αρχές και να διευκολύνουν τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών¹⁵. Μία ακόμη δυσκολία που έχουν να αντιμετωπίσουν οι διωκτικές αρχές είναι ότι οι συναλλαγές στο εν λόγω περιβάλλον πραγματοποιούνται αρκετά συχνά με τη χρήση ψηφιακών νομισμάτων, κρυπτονομισμάτων (πλέον δημοφιλές είναι το bitcoin), κάτι που ενώ μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για τις αρχές^{16,17}, μπορεί να δυσχεράνει ακόμα περισσότερο τη διερεύνηση του συγκεκριμένου αδικήματος, δεδομένου ότι μπορεί να εμποδιστεί η παρακολούθηση της ροής-κίνησης των χρημάτων ή να χαθούν τα ίχνη των μεταφορών, εφόσον ειδικά δεν υφίσταται ακόμα σαφές ρυθμιστικό πλαίσιο για τα κρυπτονομίσματα.

Οι έρευνες των διωκτικών αρχών συνήθως είναι πολύμηνες και η δράση τους συχνά δεν υποβοηθάται από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, ενώ παράλληλα διατρέχεται ο κίνδυνος οι έρευνες αυτές να έχουν στοιχεία παγίδευσης των δραστών. Αλλά ακόμη και όταν τελικώς εντοπίζονται το παράνομο υλικό και τα εμπλεκόμενα πρόσωπα, το πεδίο παραμένει ομιχλώδες, δεδομένου ότι πρόκειται για έγκλημα χωρίς σύνορα, και τότε προκύπτουν ποικίλα ζητήματα δικονομικής φύσεως που αφορούν το εφαρμοστέο δίκαιο αποδείξεως, τον

¹⁵ <https://www.justice.gov/criminal-ceos/child-pornography> .

¹⁶ Redfern C. and Lee S., “Sex Criminals Use Bitcoin. So Do the Police”, 2021, Διαθέσιμο: <https://foreignpolicy.com/2021/01/30/sex-criminals-use-bitcoin-so-do-the-police/> .

¹⁷ Phillips Erb K., “IRS Followed Bitcoin Transactions, Resulting In Takedown Of The Largest Child Exploitation Site On The Web”, 2019, Διαθέσιμο: <https://www.forbes.com/sites/kellyphillipserb/2019/10/16/irs-followed-bitcoin-transactions-resulting-in-takedown-of-the-largest-child-exploitation-site-on-the-web/> .

τρόπο και την έκταση έρευνας των ανευρεθέντων αρχείων και προφανώς το θέμα της δωσιδικίας των δικαστηρίων μεταξύ των περισσότερων χωρών στις οποίες ενδεχομένως έδρασαν τα εμπλεκόμενα πρόσωπα.

Είναι δύσκολο να αμφισβητηθεί ότι το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας έχει προσλάβει εκρηκτικές διαστάσεις· είναι, όμως, βέβαιο ότι η ολοσχερής εξάλειψη του υλικού από το διαδίκτυο είναι παντελώς αδύνατη. Ωστόσο, είναι επιθυμητή και επιβεβλημένη τόσο η μείωση του διαμοιραζόμενου υλικού όσο και η σύλληψη ειδικά των πιο επικίνδυνων δραστών.

iii. Σκοπός της εργασίας και διάρθρωση της μελέτης

Σκοπός του παρόντος πονήματος είναι να προσεγγίσει το έγκλημα της παιδικής πορνογραφίας, εστιάζοντας στη σύγχρονη διάσταση του αδικήματος, σε εκείνες δηλαδή τις μορφές που τελούνται μέσω πληροφοριακών συστημάτων. Εισαγωγικά παρατίθενται κάποια δεδομένα αναφορικά με το αδίκημα της πορνογραφίας ανηλίκων στη σύγχρονη μορφή που έχει λάβει, ώστε να καταστεί στη συνέχεια ευκολότερη η σύλληψη της διάστασης της. Στο κύριο μέρος της εργασίας, επιχειρείται η αποκρυστάλλωση των διεθνών και ευρωπαϊκών νομοθετικών κειμένων, που έχουν θεσπιστεί για την αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού, και στη συνέχεια αναπτύσσεται το εθνικό νομικό πλαίσιο (άρ. 348Α ΠΚ), με τις νομοθετικές μεταβολές που έχει υποστεί από την αρχική ποινικοποίηση του έως σήμερα, καθώς και η προβληματική αναφορικά με το προστατευόμενο έννομο αγαθό. Ακολούθως, προσεγγίζεται η αξιόποινη συμπεριφορά της πορνογραφίας ανηλίκων που τελείται μέσω πληροφοριακών συστημάτων (άρ. 348Α παρ. 2 και 6 ΠΚ), ενώ δεν παραλείπεται -ακροθιγώς- η αναφορά σε ζητήματα σχετικά κυρίως με την έννοια της κατοχής συμβατικού πορνογραφικού υλικού (άρ. 348Α παρ. 1 ΠΚ), ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα ζητήματα κατοχής ψηφιακού πορνογραφικού υλικού και κατοχής στον κυβερνοχώρο που ανακύπτουν στην περίπτωση της τέλεσης μέσω πληροφοριακών συστημάτων. Για λόγους πληρότητας του παρόντος αναλύονται οι διακεκριμένες παραλλαγές του εγκλήματος καθώς και οι ειδικές μορφές εμφάνισης αυτού. Τέλος η παρούσα μελέτη επιχειρεί, μέσω της παράθεσης πραγματικών περιπτώσεων, να αναδείξει τη διάσταση που έχει λάβει το έγκλημα της παιδικής πορνογραφίας στο πλαίσιο του Σκοτεινού Διαδικτύου και τη σαφή ευκολία με την οποία τελείται στο «έδαφος» του, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του, καθώς και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στο περιβάλλον του Διαδικτύου, και ιδίως του «Dark Web» οι διωκτικές αρχές στην προσπάθειά τους να εντοπίσουν τους δράστες και να καταστείλουν το έγκλημα. Το τελευταίο αυτό κεφάλαιο επικεντρώνεται στις υφιστάμενες ανακριτικές πράξεις της συγκαλυμμένης έρευνας, της άρσης απορρήτου και της ανακριτικής διείσδυσης

και συγκεκριμένα στις δυνατότητες που αυτές παρέχουν και τους περιορισμούς που συνεπάγονται για τις διωκτικές αρχές κατά τη διερεύνηση του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1 ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1.1. Διεθνές νομικό πλαίσιο

Ένα από τα σημαντικότερα νομοθετικά κείμενα¹⁸ είναι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹⁹ (Convention on the Rights of the Child)²⁰, η οποία υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 20 Νοεμβρίου 1989 και περιέχει ρυθμίσεις που αφορούν την προστασία των παιδιών σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους, ενώ παράλληλα είναι το πρώτο διεθνές κείμενο που θέσπισε ρυθμίσεις για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού που συνδέονται με τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την παιδική πορνεία και την πορνογραφία ανηλίκων, όπως παρατηρούνται στο πλαίσιο της νέας παγκοσμιοποιημένης και τεχνολογικά αναβαθμισμένης σύγχρονης κοινωνίας²¹.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, μας αφορούν τα άρθρα 1 και 34 της Σύμβασης, όπου στο άρ. 1 δίδεται ο ορισμός της έννοιας του «παιδιού»²² κατά τον οποίο *«θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία»* και στο άρθρο 34 προβλέπεται ότι *«τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας. Για το σκοπό αυτό, τα Κράτη, ειδικότερα, παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο,*

¹⁸ Εξίσου σημαντικές νομοθετικές και θεσμικές πρωτοβουλίες έχουν λάβει χώρα για την προστασία των παιδιών, οι οποίες συμπληρώνουν και συναπαρτίζουν εν γένει το νομικό πλαίσιο προστασίας των παιδιών μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται: 1) η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού ή άλλως Σύμβαση της Γενεύης της 12.9.1923 περί ασέμνων δημοσιευμάτων, την οποία η Ελλάδα κύρωσε με το Ν. 4311/1929, και η οποία τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο της 12^{ης} Νοεμβρίου 1947, το οποίο υπεγράφη και από την Ελλάδα και κυρώθηκε με το Ν. 2306/1953, 2) η Σύμβαση της 21^{ης} Μαρτίου 1950 του ΟΗΕ, για τη σωματεμπορία και τη μαστροπεία, 3) η Σύμβαση της Χάγης, της 25ης Οκτωβρίου 1980, για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2101/1992, 4) η Σύμβαση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας του 1999 (Νούμερο 182) για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών και την άμεση δράση με σκοπό την εξάλειψή τους, η οποία κυρώθηκε με το Ν. 2918/2001, 5) η Σύμβαση κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, η οποία άνοιξε προς υπογραφή στο Παλέρμο το Δεκέμβριο του 2000 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 3875/2010.

¹⁹ Η Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2101/1992 στις 2.12.1992.

²⁰ Το πλήρες κείμενο της Σύμβασης είναι διαθέσιμο (στα αγγλικά): <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

²¹ Πολυζωΐδου Χρ. Β., «*Το αξιόποινο της πορνογραφίας ανηλίκων*», Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 31.

²² Συγκεκριμένα, ενδιαφέρον παρουσιάζει η επιφύλαξη που διατυπώνεται στον ορισμό, καθώς αναδεικνύει την αδυναμία υιοθέτησης ενός κοινού ηλικιακού ορίου λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών ζωής που αντιμετωπίζουν τα παιδιά παγκοσμίως, ιδίως στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες.

για να εμποδίσουν: α) την παρακίνηση ή τον εξαναγκασμό των παιδιών σε παράνομη σεξουαλική δραστηριότητα, β) την εκμετάλλευση των παιδιών για πορνεία ή για άλλες παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες, γ) **την εκμετάλλευση των παιδιών για την παραγωγή θεαμάτων ή υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα**».

Τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού ακολούθησε το πρόσθετο Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού για την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία²³, το οποίο υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με το ψήφισμα A/RES/54/263 της 25^{ης} Μαΐου 2000, το οποίο τέθηκε σε ισχύ στις 18 Ιανουαρίου του 2002 και αποτελεί, μεταξύ άλλων, θεμελιώδους σημασίας κείμενο για την προστασία έναντι στην παιδική πορνογραφία²⁴.

Στο άρθρο 2 περ. γ' του Πρωτοκόλλου ορίζεται η έννοια της παιδικής πορνογραφίας ως «*κάθε αναπαράσταση, με οποιοδήποτε μέσο, ενός παιδιού που εμπλέκεται σε πραγματικές ή προσομοιωμένες γενετήσιες δραστηριότητες, ή οποιαδήποτε αναπαράσταση των γεννητικών οργάνων ενός παιδιού πρωταρχικά για γενετήσιους σκοπούς*». Ταυτόχρονα, στο άρθρο 3 παρ. 1 προβλέπεται ότι «*κάθε Κράτος Μέρος οφείλει να εξασφαλίσει ότι, τουλάχιστον, οι ακόλουθες πράξεις και δραστηριότητες καλύπτονται πλήρως στο ποινικό του δίκαιο ανεξάρτητα από το αν τα εν λόγω εγκλήματα τελούνται στο εσωτερικό ή διεθνώς ή σε μεμονωμένη ή οργανωμένη βάση*», και στην περ. γ' προβλέπονται οι τρόποι τέλεσης της παιδικής πορνογραφίας οι οποίοι είναι η παραγωγή, η διάθεση, η διάδοση, η εισαγωγή, η εξαγωγή, η προσφορά, η πώληση και η κατοχή.

²³ Το πλήρες κείμενο είναι διαθέσιμο (στα αγγλικά): <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

Τα Κράτη Μέρη του Πρωτοκόλλου προχώρησαν στην υιοθέτησή του, προκειμένου να επιτευχθούν οι σκοποί της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και η υλοποίηση των διατάξεων της, αφού έλαβαν υπόψη διάφορους παράγοντες, μεταξύ άλλων, την αναγκαιότητα επέκτασης των μέτρων που έπρεπε να ληφθούν, προκειμένου να εξασφαλισθεί η προστασία του παιδιού έναντι της εμπορίας παιδιών, της παιδικής πορνείας και της παιδικής πορνογραφίας, την ιδιαίτερη ανησυχία για τη σημαντική και αυξανόμενη διεθνή διακίνηση παιδιών με σκοπό την εμπορία, την πορνεία και την παιδική πορνογραφία, καθώς και την αυξανόμενη διαθεσιμότητα παιδικής πορνογραφίας στο διαδίκτυο και σε άλλες αναπτυσσόμενες τεχνολογίες, αλλά και το συμπέρασμα της Διεθνούς Διάσκεψης για την Καταπολέμηση της Παιδικής Πορνογραφίας στο Διαδίκτυο που έλαβε χώρα στη Βιέννη το 1999, το οποίο κάλεσε για ποινικοποίηση σε παγκόσμιο επίπεδο της παραγωγής, διάθεσης, εξαγωγής, μετάδοσης, εισαγωγής, σκόπιμης κατοχής και διαφήμισης της παιδικής πορνογραφίας, τονίζοντας τη σημασία της στενότερης συνεργασίας μεταξύ των Κυβερνήσεων και της βιομηχανίας του Διαδικτύου.

²⁴ Η Ελλάδα κύρωσε το πρόσθετο Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού με το Ν. 3625/2007 (ΦΕΚ Α' 290/24.12.2007).

1.1.2 Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο

Σημαντικές προσπάθειες²⁵ για την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και της παιδικής πορνογραφίας έχουν γίνει και σε ενωσιακό επίπεδο από το Συμβούλιο της Ευρώπης, με την υιοθέτηση από την Επιτροπή Υπουργών σημαντικού αριθμού Συστάσεων, αλλά και από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο²⁶ αποτελεί ουσιαστικά την πρώτη διεθνή συνθήκη που αποσκοπεί στην προστασία από το έγκλημα στον κυβερνοχώρο και περιλαμβάνει σημαντικές ρυθμίσεις για το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας για ζητήματα τόσο ουσιαστικού ποινικού δικαίου όσο και ποινικού δικονομικού δικαίου, και συγκεκριμένα για την έρευνα και κατάσχεση αποθηκευμένων δεδομένων υπολογιστή (άρ. 19), για τη συλλογή δεδομένων κίνησης σε πραγματικό χρόνο (άρ. 20), για την άρση του απορρήτου των δεδομένων περιεχομένου (άρ. 21), για ζητήματα δικαιοδοσίας (άρ. 22), αλλά και για τις γενικές αρχές σχετικά με την διεθνή συνεργασία (άρ. 23), την έκδοση (άρ. 24) και την αμοιβαία συνδρομή (άρ. 25).

Η παιδική πορνογραφία εντάσσεται στην ενότητα για τα εγκλήματα σχετικά με το περιεχόμενο (content-related offences) και ρυθμίζεται στο άρθρο 9, το οποίο φέρει τον τίτλο «εγκλήματα σχετιζόμενα με την παιδική πορνογραφία». Σύμφωνα με το άρ. 9 παρ. 3, η έννοια του «ανήλικου» περιλαμβάνει «όλα τα πρόσωπα κάτω των 18 ετών», με την επιφύλαξη ότι «ένα συμβαλλόμενο μέρος μπορεί, πάρα ταύτα να ορίσει χαμηλότερο όριο ηλικίας, το οποίο δεν μπορεί να είναι κάτω των 16 ετών». Στην παρ.2 δίδεται ο ορισμός της παιδικής πορνογραφίας, κατά τον οποίο ως πορνογραφικό υλικό ορίζεται αυτό «που απεικονίζει οπτικά: α) ένα ανήλικο να εμπλέκεται σε σαφώς σεξουαλική συμπεριφορά, β) ένα πρόσωπο που φαίνεται ότι είναι ανήλικο να συμμετέχει σε σαφώς σεξουαλική συμπεριφορά, γ) ρεαλιστικές εικόνες που απεικονίζουν ένα ανήλικο να εμπλέκεται σε σαφώς σεξουαλική συμπεριφορά». Στην παρ. 1 του άρ. 9 της Σύμβασης προβλέπονται οι τρόποι τέλεσης του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας που πρέπει να διαπράττονται «με πρόθεση και χωρίς δικαίωμα» και συγκεκριμένα: «α) παραγωγή παιδικής πορνογραφίας με σκοπό την διανομή της μέσω ενός συστήματος υπολογιστή, β) προσφορά ή διάθεση παιδικής

²⁵ Ενδεικτικά αναφέρονται η Σύσταση Rec (1991) 11 της Επιτροπής Υπουργών αναφορικά με τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την πορνογραφία και την πορνεία και παράνομη διακίνηση παιδιών και νέων ενηλίκων, η Σύσταση Rec (2001) 16 για την προστασία των παιδιών ενάντια στη σεξουαλική εκμετάλλευση, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων (Σειρά Συνθηκών Συμβουλίου της Ευρώπης CETS Αριθ. 197).

²⁶ Η Σύμβαση της Βουδαπέστης υπεγράφη στις 23 Νοεμβρίου 2001, τέθηκε σε ισχύ την 1^η.7.2004 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 4411/2016 (ΦΕΚ Α' 142/03.08.2016). Το πλήρες κείμενο της Σύμβασης είναι διαθέσιμο (στα αγγλικά): https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/libe/dv/7_conv_budapest_/7_conv_budapest_en.pdf

πορνογραφίας μέσω ενός συστήματος υπολογιστή, γ) διανομή ή μετάδοση παιδικής πορνογραφίας μέσω ενός συστήματος υπολογιστή, δ) προμήθεια παιδικής πορνογραφίας μέσω ενός συστήματος υπολογιστή για ίδια χρήση ή για άλλο πρόσωπο, ε) κατοχή παιδικής πορνογραφίας σε ένα σύστημα υπολογιστή ή σε ένα μέσο αποθήκευσης δεδομένων υπολογιστή». Στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η παρ. 4 του άρ. 9 προβλέπει ότι κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος διατηρεί το δικαίωμα να μην εφαρμόσει εν όλω ή εν μέρει τις παραγράφους 1, περ. δ' και ε', και 2, περ. β' και γ', με αποτέλεσμα να προκύπτει «μία σαφώς μικρότερη απόδοση απαξίας α) στις πράξεις προμήθειας και κατοχής παιδικής πορνογραφίας μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή (έναντι για παράδειγμα της παραγωγής) και β) στις περιπτώσεις εικονικής παιδικής πορνογραφίας (έναντι της πραγματικής)»²⁷.

Ιδιαίτερα σημαντική στην προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου της πορνογραφίας ανηλίκων και ακόμα πιο εξειδικευμένη ως προς το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας είναι η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση (No 201)²⁸, η οποία άνοιξε για υπογραφή στο Lanzarote της Ισπανίας στις 25 Οκτωβρίου 2007. Στο άρθρο 3 παρ. 1 της Σύμβασης ως παιδί ορίζεται «οποιοδήποτε άτομο κάτω από την ηλικία των 18 ετών», στο άρθρο 20 παρ. 2 δίδεται ο ορισμός του πορνογραφικού υλικού, το οποίο ορίζεται ως «οποιοδήποτε υλικό στο οποίο απεικονίζεται παιδί να επιδίδεται σε πραγματική ή προσομοιωμένη πράξη σαφούς σεξουαλικού χαρακτήρα ή κάθε απεικόνιση των γεννητικών οργάνων παιδιού προς σεξουαλικούς κυρίως σκοπούς» και στην παρ. 1 του ίδιου άρθρου προβλέπεται η ποινικοποίηση των μορφών τέλεσης του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας, και συγκεκριμένα η **παραγωγή** (περ. α'), η **προσφορά** ή η **διάθεση** (περ. β'), η **διανομή** ή η **μετάδοση** υλικού παιδικής πορνογραφίας (περ. γ'), η **παροχή** υλικού παιδικής πορνογραφίας για ίδια χρήση ή για άλλο άτομο (περ. δ'), η **κατοχή** υλικού παιδικής

²⁷ Πολυζωΐδου Χρ. Β., ό.π., σελ. 48.

²⁸ Το πλήρες κείμενο της Σύμβασης είναι διαθέσιμο στα ελληνικά στο σύνδεσμο <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1d0>. Η Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 3727/2008 (ΦΕΚ Α' 257/18.12.2008). Κρίσιμες είναι οι διαπιστώσεις που περιλαμβάνονται στο προοίμιο της Σύμβασης Lanzarote ότι «η σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών, ιδιαίτερα η παιδική πορνογραφία και η πορνεία και όλες οι μορφές σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, περιλαμβανομένων και πράξεων που διαπράττονται στο εξωτερικό, είναι καταστροφικές για την υγεία των παιδιών και την ψυχο-κοινωνική τους ανάπτυξη» και ότι «η σεξουαλική εκμετάλλευση και η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών έχουν αυξηθεί σε ανησυχητικά ποσοστά τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, ιδιαίτερα όσον αφορά στην αυξημένη χρήση τόσο από παιδιά όσο και από δράστες των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας (ICT) και ότι η πρόληψη και η καταπολέμηση αυτής της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών απαιτούν διεθνή συνεργασία».

πορνογραφίας (περ. ε')²⁹, ενώ για πρώτη φορά προβλέπεται (περ. στ') η δυνατότητα³⁰ ποινικοποίησης της **εν γνώσει απόκτησης πρόσβασης** σε παιδική πορνογραφία μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν εκδοθεί για την αντιμετώπιση του φαινομένου της παιδικής πορνογραφίας η Απόφαση της 29ης Μαΐου του 2000 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της παιδικής πορνογραφίας στο Internet (2000/375/ΔΕΥ)³¹, η Απόφαση-Πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και της παιδικής πορνογραφίας³², καθώς και η Οδηγία 2011/93/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και την αντικατάσταση της Απόφασης-Πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου³³.

Στην προσπάθεια καταπολέμησης της παιδικής πορνογραφίας σημαίνοντα ρόλο διαδραμάτισε η Οδηγία 2011/93/ΕΕ, η οποία υιοθετεί ένα πολύ αυστηρό πλαίσιο κανόνων, για σοβαρά ποινικά αδικήματα, όπως η σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών και η παιδική πορνογραφία, περιλαμβάνοντας και διατάξεις για την ποινική έρευνα και δίωξη των δραστών (άρ. 15) και την πρόβλεψη ποινικών κυρώσεων για τις εγκληματικές πράξεις της σεξουαλικής κακοποίησης και παιδικής πορνογραφίας. Περιλαμβάνει επίσης διατάξεις για την προστασία των παιδιών-θυμάτων, και την πρόληψη του φαινομένου, ενώ ακόμη, προβλέπονται ειδικά

²⁹ Βλ. άρ. 20 παρ. 3 της Σύμβασης, δυνάμει του οποίου δίνεται, στα Μέρη η δυνατότητα περιορισμού του αξιοποιήσιμου, δηλαδή μη ποινικοποίησης, πλήρως ή μερικώς της παραγωγής και κατοχής πορνογραφικού υλικού (περ. α' και γ') «που αποτελείται αποκλειστικά από προσομοιωμένες αναπαραστάσεις ή ρεαλιστικές εικόνες μη υπαρκτού παιδιού», «που αφορά παιδιά που έχουν φτάσει στην ηλικία που έχει οριστεί κατ' εφαρμογή του άρ. 18, παρ. 2, όπου οι εικόνες αυτές έχουν παραχθεί και κατέχονται από αυτά με τη συγκατάθεσή τους και προορίζονται αποκλειστικά για προσωπική τους χρήση». Σημειώνεται ότι κατά το άρθρο 18 παρ. 2 της Σύμβασης κάθε Μέρος θα αποφασίσει την ηλικία κάτω από την οποία απαγορεύεται η συμμετοχή σε σεξουαλικές δραστηριότητες με ένα παιδί.

³⁰ Βλ. άρ. 20 παρ. 4 της Σύμβασης κατά το οποίο «κάθε Μέρος μπορεί να διατηρήσει το δικαίωμα να μην εφαρμόσει, πλήρως ή εν μέρει, την παράγραφο 1.στ.»

³¹ Το πλήρες κείμενο της είναι διαθέσιμο στα ελληνικά στο σύνδεσμο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000D0375&from=NL>.

³² Η εν λόγω απόφαση πλαίσιο στόχευε στην προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών όσον αφορά την αστυνομική και δικαστική συνεργασία στον ποινικό τομέα, για την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και θέσπιζε το πλαίσιο κοινών διατάξεων για θέματα όπως η ποινικοποίηση, οι επιβαρυντικές περιστάσεις, η παροχή συνδρομής στα θύματα και η δικαιοδοσία. Το πλήρες κείμενο είναι διαθέσιμο (στα ελληνικά):

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004F0068&from=EL>.

³³ Η Οδηγία κυρώθηκε με το Ν. 4267/2014 (ΦΕΚ 137/Α/12-6-2014). Το πλήρες κείμενο της Οδηγίας είναι διαθέσιμο στα ελληνικά στο σύνδεσμο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=EL>.

μέτρα για την καταπολέμηση της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης στο διαδίκτυο.

Στο άρθρο 2 περ. α' και β' της Οδηγίας δίνονται αντίστοιχα οι ορισμοί της έννοιας του παιδιού, το οποίο ορίζεται ως «κάθε πρόσωπο κάτω των 18 ετών» (όριο ανηλικότητας), και της ηλικίας σεξουαλικής συναίνεσης, η οποία σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο³⁴ είναι η ηλικία κάτω της οποίας απαγορεύεται η τέλεση σεξουαλικών πράξεων με παιδί. Όσον αφορά τον ορισμό της παιδικής πορνογραφίας, αυτή ορίζεται σύμφωνα με το άρ. 2 περ. γ' ως «i) κάθε υλικό στο οποίο απεικονίζεται παιδί να επιδίδεται σε πραγματική ή προσομοιωμένη πράξη σαφούς σεξουαλικού χαρακτήρα, ii) κάθε απεικόνιση, προς σεξουαλικούς κυρίως σκοπούς, των γεννητικών οργάνων παιδιού, iii) κάθε υλικό στο οποίο απεικονίζεται πρόσωπο που εμφανίζεται ως παιδί να επιδίδεται σε πραγματική ή προσομοιωμένη πράξη σαφούς σεξουαλικού χαρακτήρα ή κάθε απεικόνιση των γεννητικών οργάνων οποιουδήποτε προσώπου εμφανίζεται ως παιδί, προς σεξουαλικούς κυρίως σκοπούς, ή iv) ρεαλιστικές εικόνες παιδιού στις οποίες απεικονίζεται να επιδίδεται σε πράξη σαφούς σεξουαλικού χαρακτήρα ή ρεαλιστικές εικόνες των γεννητικών οργάνων παιδιού, προς σεξουαλικούς κυρίως σκοπούς». Επιπλέον, όπως προκύπτει από το άρ. 5 παρ. 7 της οδηγίας εξαρτάται από τη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών το κατά πόσον η ανωτέρω διάταξη εφαρμόζεται στις περιπτώσεις της παιδικής πορνογραφίας, υπό την έννοια του άρθρου 2 στοιχείο γ) σημείο iii), όταν το πρόσωπο που εμφανιζόταν ως παιδί ήταν στην πραγματικότητα ηλικίας 18 ετών ή άνω κατά τη στιγμή της απεικόνισης, ωστόσο ο Έλληνας νομοθέτης -ορθώς- δεν υιοθέτησε την εν λόγω δυνατότητα.

Ως τρόποι τέλεσης του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας προβλέπονται κατά το άρθρο 5 της οδηγίας οι «εκ προθέσεως» και «χωρίς δικαίωμα»³⁵ τελούμενες πράξεις α) της **απόκτησης ή κατοχής** υλικού παιδικής πορνογραφίας, β) η **διανομή, διάδοση ή μετάδοση** υλικού παιδικής πορνογραφίας, γ) η **προσφορά, παροχή ή διάθεση** υλικού παιδικής πορνογραφίας, δ) η **παραγωγή** υλικού παιδικής πορνογραφίας, καθώς και ε) η **εν γνώσει απόκτηση πρόσβασης** σε υλικό παιδικής πορνογραφίας μέσω της τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών. Στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι, η οδηγία έδωσε στα Μέρη τη δυνατότητα περιορισμού, κατά τη διακριτική τους ευχέρεια, του αξιοποιήσιμου όσον αφορά τις πράξεις **απόκτησης ή κατοχής και παραγωγής υλικού εικονικής πορνογραφίας ανηλίκων,**

³⁴ Κατά το ελληνικό δίκαιο, όπως προκύπτει από το άρ. 339 ΠΚ, το ηλικιακό όριο σεξουαλικής συναίνεσης ορίζεται στο 15^ο έτος.

³⁵ Ο όρος «χωρίς δικαίωμα» επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρέχουν μία άμυνα έναντι συμπεριφοράς που συνδέεται με πορνογραφικό υλικό και έχει, για παράδειγμα, ιατρικούς, επιστημονικούς, ή συναφείς σκοπούς.

όταν δεν χρησιμοποιήθηκε πορνογραφικό υλικό στο οποίο απεικονίζονται υπαρκτά πρόσωπα και εφόσον η πράξη γίνεται μόνο προς ίδια χρήση και δεν ενέχει κίνδυνο διάδοσης του υλικού³⁶, ενώ την ίδια δυνατότητα επιφυλάσσει η οδηγία για τις πράξεις παραγωγής απόκτησης ή κατοχής υλικού παιδικής πορνογραφίας, εφόσον τα εμφανιζόμενα πρόσωπα είναι υπαρκτά ανήλικα πρόσωπα που έχουν συμπληρώσει την ηλικία της σεξουαλικής συναίνεσης, υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω πράξεις έγιναν με τη συναίνεση των προσώπων αυτών, αποκλειστικά για ίδια χρήση³⁷, τις οποίες και πάλι -ορθώς- δεν υιοθέτησε ο Έλληνας νομοθέτης. Ωστόσο, να σημειωθεί ότι ενώ η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση προέβλεπε στο άρθρο 20 παρ. 4 τη **δυνατότητα** μη ποινικοποίησης της εν γνώσει απόκτησης πρόσβασης σε παιδική πορνογραφία μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών, όπως αναφέρθηκε ήδη ανωτέρω, η οδηγία 2011/93/ΕΕ σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 και 3, **επιβάλλει** στα Μέρη τη λήψη των αναγκαίων μέτρων προκειμένου να εξασφαλιστεί η **ποινικοποίηση** της εν γνώσει απόκτησης πρόσβασης σε παιδική πορνογραφία μέσω της τεχνολογίας πληροφορικής και πληροφοριών.

Η εν λόγω οδηγία εισάγει εξίσου σημαντικές ρυθμίσεις, για τη διεύρυνση του καταλόγου για τις επιβαρυντικές περιστάσεις³⁸, την αναγωγή της έγκυρης συναίνεσης, σε περίπτωση συμπλήρωσης του ηλικιακού ορίου σεξουαλικής αυτοδιάθεσης, σε λόγο αποκλεισμού του αξιοποίνου, όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω, καθώς και την επέκταση της υποχρέωσης θεμελίωσης δικαιοδοσίας των κρατών μελών για τη δίωξη του εγκλήματος, ενώ προβλέπει ότι για τη διερεύνηση και τη δίωξη των αδικημάτων που προβλέπονται στην εν λόγω οδηγία τα αρμόδια όργανα πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικά ερευνητικά εργαλεία, μεταξύ των οποίων, μπορούν να συγκαταλέγονται η παρακολούθηση των επικοινωνιών, η κεκαλυμμένη παρακολούθηση συμπεριλαμβανομένης και της ηλεκτρονικής

³⁶ Άρθρο 5 παρ. 8 της Οδηγίας 2011/93/ΕΕ κατά το οποίο «Εξαρτάται από τη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών το κατά πόσον οι παράγραφοι 2 και 6 του παρόντος άρθρου θα εφαρμόζονται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες αποδεικνύεται ότι η παραγωγή και διατήρηση του πορνογραφικού υλικού υπό την έννοια του άρθρου 2 στοιχείο γ) σημείο iv) γίνεται μόνο προς ίδια χρήση, στον βαθμό που δεν έχει χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή του πορνογραφικού υλικού υπό την έννοια του άρθρου 2 στοιχείο γ) σημεία i), ii) και iii) και εφόσον η πράξη δεν συνεπάγεται κίνδυνο διάδοσης του υλικού».

³⁷ Άρθρο 8 παρ. 3 της Οδηγίας 2011/93/ΕΕ κατά το οποίο «Εξαρτάται από τη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών το κατά πόσον το άρθρο 5 παράγραφοι 2 και 6 εφαρμόζεται στην παραγωγή, απόκτηση ή κατοχή υλικού, στην οποία εμφανίζονται παιδιά που έχουν φθάσει την ηλικία της σεξουαλικής συναίνεσης, εφόσον η παραγωγή και κατοχή του εν λόγω υλικού πραγματοποιείται με τη συναίνεση των παιδιών αυτών και μόνο προς ίδια χρήση από τα συγκεκριμένα πρόσωπα, στον βαθμό που οι πράξεις δεν περιλάμβαναν οποιαδήποτε κακοποίηση».

³⁸ Άξιο μνείας είναι το γεγονός ότι η οδηγία περιορίζεται στην απαρίθμηση των επιβαρυντικών περιστάσεων και στην προτροπή προς τα κράτη μέλη να ενσωματώσουν στην εσωτερική έννομη τάξη τις επιβαρυντικές περιστάσεις, χωρίς ωστόσο οιαδήποτε αναφορά στο πλαίσιο ποινής.

παρακολούθησης, η παρακολούθηση τραπεζικών λογαριασμών και άλλες οικονομικής φύσεως έρευνες, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, την αρχή της αναλογικότητας και τη φύση και τη σοβαρότητα των υπό διερεύνηση αδικημάτων, ενώ τέλος προβλέπεται και η δυνατότητα των αρχών επιβολής του νόμου χρησιμοποίησης απόκρυψης της ταυτότητας στο διαδίκτυο.

1.1.3. Η σταδιακή διαμόρφωση του ελληνικού νομικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της παιδικής πορνογραφίας

Μέχρι το 2002 το ζήτημα της πορνογραφίας ανηλίκων δεν είχε απασχολήσει τον Έλληνα νομοθέτη και η συμπεριφορά προσώπων που χρησιμοποιούσαν ανήλικους για την παραγωγή και διάθεση πορνογραφικού υλικού μπορούσε να αντιμετωπισθεί δυνάμει του άρθρου 349 ΠΚ, σχετικά με την εξώθηση ανηλίκων στη διαφθορά και την εξυπηρέτηση ακολασίας άλλων και των άρθρων 29 και 30³⁹ του Ν. 5060/1931 περί ασέμνων δημοσιευμάτων⁴⁰. Ωστόσο, η εξέλιξη της τεχνολογίας και ιδίως του διαδικτύου και η ευκολία διάπραξης του αδικήματος της πορνογραφίας ανηλίκων έμελλε να καταστήσει το συγκεκριμένο πλαίσιο αναχρονιστικό.

Το έγκλημα της παιδικής πορνογραφίας εισήχθη στον Ποινικό Κώδικα, σχετικά πρόσφατα, με το άρθρο 6 του Ν. 3064/2002, στο άρθρο 348Α ΠΚ και εντάχθηκε στο 19^ο Κεφάλαιο του ΠΚ, στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, και έκτοτε έχει υποστεί αλλεπάλληλες νομοθετικές μεταβολές επί του αυστηρότερου (Ν. 3625/2007, Ν. 3727/2008, Ν. 4267/2014, Ν. 4411/2016 και Ν. 4619/2019), γεγονός που φανερώνει τη συνεχή ανάγκη εναρμόνισης με το διεθνές και ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο, καθώς και την προβληματική και ανησυχία γύρω από το εν λόγω έγκλημα.

Στην αρχική μορφή της διάταξης του άρθρου 348Α ΠΚ τυποποιούνταν οι **από κερδοσκοπία** πράξεις της παρασκευής, κατοχής, προμήθειας, αγοράς, μεταφοράς, διακίνησης, διάθεσης, πώλησης ή θέσης με οποιονδήποτε τρόπο σε κυκλοφορία του υλικού παιδικής

³⁹ Το άρθρο 30 του Ν. 5060/1931 περιλαμβάνει τον ακόλουθο ορισμό: «Άσεμνα κατά τις περιπτώσεις του προηγούμενου άρθρου θεωρούνται τα χειρόγραφα, έντυπα, εικόνες και λοιπά αντικείμενα, όταν, σύμφωνα με το κοινό αίσθημα, προσβάλλουν την αιδω. Δεν θεωρούνται άσεμνα τα έργα τέχνης ή επιστήμης και ιδίως αυτά που ανήκουν στην πολιτιστική δημιουργία της ανθρωπότητας ή που συμβάλλουν στην προώθηση της ανθρωπίνης γνώσης, εκτός από την περίπτωση όπου προσφέρονται προς πώληση, πωλούνται ή παρέχονται ειδικά, σε πρόσωπα ηλικίας κάτω των 18 ετών και για σκοπούς άλλους, εκτός από τη σπουδή. Για το χαρακτηρισμό έργου ως ανήκοντος στις παραπάνω εξαιρέσεις ο Εισαγγελέας μπορεί να προκαλέσει συμβουλευτική γνώμοδότηση πενταμελούς επιτροπής, την οποία διορίζει ο ίδιος από παιδαγωγούς, καθηγητές της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών και μέλη συλλόγων για την προστασία της παιδικής ηλικίας ή όπου δεν υπάρχουν τέτοια πρόσωπα, τριμελούς επιτροπής από παιδαγωγούς και λόγιους.»

⁴⁰ Βλ. Πολυζωΐδου Χρ. Β., ό.π. σελ. 87.

πορνογραφίας⁴¹, οπότε επρόκειτο για έγκλημα υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης. Η πρόβλεψη του όρου της κερδοσκοπίας καθιστούσε επομένως αξιόποινες μόνο τις πράξεις που εντάσσονταν στο κύκλωμα διακίνησης πορνογραφικού υλικού για τον πορισμό κέρδους⁴², αφήνοντας ουσιαστικά ατιμώρητες τις πράξεις λ.χ. παραγωγής ή διάδοσης παιδικού πορνογραφικού υλικού, ελλείψει του όρου της κερδοσκοπίας του αυτουργού⁴³, πρόβλεψη που περιόριζε σημαντικά το αξιόποينو των περιγραφόμενων στην αντικειμενική υπόσταση αντικοινωνικών συμπεριφορών. Έτσι το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας, στην αρχική του μορφή, τιμωρούνταν μόνο για την τέλεση από κερδοσκοπία, όρος που συνεπαγόταν αποδεικτικές δυσχέρειες ως προς το υποκειμενικό στοιχείο του αδίκου, ενώ παράλληλα δεν περιλαμβανόταν καμία αναφορά σε ηλεκτρονικό πορνογραφικό υλικό και στην έννοια του διαδικτύου. Στην παράγραφο 3 προβλεπόταν ότι αν κάποια από τις πράξεις της πρώτης παραγράφου αφορά πορνογραφικό υλικό που συνδέεται με την εκμετάλλευση της ανάγκης, της πνευματικής αδυναμίας, της κουφότητας ή της απειρίας ανηλίκου ή με την άσκηση σωματικής βίας κατ' αυτού, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως εκατό χιλιάδων ευρώ και αν η πράξη έχει ως αποτέλεσμα τη βαριά σωματική βλάβη του παθόντος, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή εκατό χιλιάδων έως πεντακοσίων χιλιάδων ευρώ.

Ωστόσο, ο νομοθέτης με το Ν. 3625/2007, δυνάμει του οποίου ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη το Προαιρετικό Πρωτόκολλο για την Εμπορία Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία, επέφερε σημαντικές αλλαγές στη νομοτυπική μορφή του εξεταζόμενου εγκλήματος. Όσον αφορά το έγκλημα στη βασική του μορφή, άρ. 348Α παρ. 1 ΠΚ, διευρύνθηκαν σημαντικά οι αξιόποινες συμπεριφορές⁴⁴ και απαλείφθηκε ο πρόσθετος υποκειμενικός όρος της κερδοσκοπίας, η οποία απαιτείτο ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης να διέπει όλες τις πράξεις της παιδικής πορνογραφίας, ώστε να είναι αυτή

⁴¹ Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρ. 348Α ΠΚ, όπως αυτό εισήχθη με το Ν. 3064/2002, πορνογραφικό υλικό συνιστούσε «κάθε περιγραφή ή πραγματική ή εικονική αποτύπωση, σε οποιονδήποτε υλικό φορέα του σώματος ανηλίκου που αποσκοπεί στη γενετήσια διέγερση, καθώς και η καταγραφή ή αποτύπωση, σε οποιονδήποτε υλικό φορέα, πραγματικής, προσποιητής ή εικονικής ασελγούς πράξης που ενεργείται για τον ίδιο σκοπό από ή με ανήλικο».

⁴² Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., «Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 298.

⁴³ Βλ. ενδεικτικά απόφ. ΑΠ 770/2015, ΠοινΔικ 2017, όπου ο αναιρεσείων κηρύχθηκε αθώος διότι δεν συνέτρεχε το στοιχείο της κερδοσκοπίας.

⁴⁴ «Όποιος με πρόθεση παράγει, διανέμει, δημοσιεύει, επιδεικνύει, εισάγει στην Επικράτεια ή εξάγει από αυτήν, μεταφέρει, προσφέρει, πωλεί, ή με άλλον τρόπο διαθέτει, αγοράζει, προμηθεύεται, αποκτά ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή διαδίδει ή μεταδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων»

αξιόποινη⁴⁵, με αποτέλεσμα να τιμωρείται πλέον ο δράστης ακόμα και όταν δεν αποσκοπεί σε οποιοδήποτε οικονομικό όφελος αλλά ενεργεί απλά «με πρόθεση».

Επιπλέον, στην παράγραφο 2 του άρ. 348Α ΠΚ προβλέφθηκε η απλά διακεκριμένη (πλημμεληματική) μορφή του εγκλήματος της παιδικής πορνογραφίας που τελείται «διά συστήματος ηλεκτρονικού υπολογιστή ή με τη χρήση διαδικτύου», η οποία προέβλεπε αυστηρότερη τιμωρία ενός συνόλου συμπεριφορών⁴⁶, ενώ στην παράγραφο 3 επαναπροσδιορίστηκε η έννοια του πορνογραφικού υλικού ανηλίκων⁴⁷.

Επίσης, σημαντικές αλλαγές έγιναν σχετικά με την ιδιαίτερα διακεκριμένη μορφή των πράξεων της πρώτης και δεύτερης παραγράφου, οι οποίες προστέθηκαν με την παράγραφο 4 και πρόκειται για επιβαρυντικές περιπτώσεις παιδικής πορνογραφίας με διαβάθμιση της τιμωρίας τους. Αρχικά, λοιπόν, στο άρθρο 348Α ΠΚ, παράγραφο 4 στοιχείο α', προστέθηκε η «κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια» τέλεση ως κακουργηματική μορφή, αντικαταστάθηκε στην παράγραφο 4 στοιχείο β' η εκμετάλλευση «της πνευματικής αδυναμίας, κουφότητας, απειρίας» με την εκμετάλλευση «της ανάγκης, της ψυχικής ή της διανοητικής ασθένειας ή σωματικής δυσλειτουργίας λόγω οργανικής νόσου ανηλίκου», προστέθηκε στη χρήση βίας και η απειλή χρήσης βίας, καθώς επίσης προβλέφθηκε αυστηρότερη ποινή και στην περίπτωση χρησιμοποίησης ανηλίκου που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο έτος, ενώ, όπως αναφέρθηκε, είχαν ήδη τυποποιηθεί ως εκ του αποτελέσματος χαρακτηριζόμενα εγκλήματα η πρόκληση βαριάς σωματικής βλάβης και το θανατηφόρο αποτέλεσμα συνεπεία της παιδικής πορνογραφίας. Έτσι, εδώ δομούνται δύο παραλλαγές του εγκλήματος που τιμωρούνται σε βαθμό κακουργήματος, με την πρώτη να αφορά ένα αθροιστικό έγκλημα και ένα έγκλημα βλάβης σε βάρος συγκεκριμένων ανηλίκων και ταυτόχρονα γενικής διακινδύνευσης κατά της ανηλικότητας και τη δεύτερη από τις παραπάνω παραλλαγές να αφορά την περίπτωση όπου προκαλείται ένα περαιτέρω αποτέλεσμα βαριάς σωματικής βλάβης ή θανάτου συγκεκριμένου ανηλίκου προσώπου⁴⁸.

⁴⁵ Βλ. Χαραλαμπίκης Ι. Α., «Ο νέος ν. 3625/2007 για την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία», ΠΛογ, 2007 σελ. 828.

⁴⁶ «Όποιος με πρόθεση παράγει, προσφέρει, πωλεί ή με οποιονδήποτε τρόπο διαθέτει, διανέμει, διαβιβάζει, αγοράζει, προμηθεύεται ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή διαδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων δια συστήματος ηλεκτρονικού υπολογιστή ή με τη χρήση διαδικτύου».

⁴⁷ «Υλικό παιδικής πορνογραφίας κατά την έννοια των προηγούμενων παραγράφων, συνιστά η αναπαράσταση ή η πραγματική ή εικονική αποτύπωση σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα του σώματος ή μέρους του σώματος ανηλίκου, κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση, καθώς και πραγματικής ή εικονικής ασελγούς πράξης που διενεργείται από ή με ανήλικο.»

⁴⁸ Βλ. Νούσκαλη Γ., «Πορνογραφία ανηλίκων: Τα κρίσιμα ζητήματα του άρθρου 348Α ΠΚ», ΠοινΔικ 2006, σελ. 908 επ.

Λίγο αργότερα, με το Ν. 3727/2008 επαναδιατυπώθηκε το στοιχείο α' της παραγράφου 4 του άρ. 348Α ΠΚ και προβλέφθηκε η «κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια» τέλεση ως κακουρηματική μορφή, ώστε να καθίσταται σαφές ότι η συνδρομή των επιβαρυντικών περιπτώσεων είναι διαζευκτική και όχι σωρευτική, και επίσης τροποποιήθηκε το στοιχείο β' της παραγράφου 4, μεταβάλλοντας έτσι το ηλικιακό όριο για τον ανήλικο που χρησιμοποιείται στην παραγωγή υλικού παιδικής πορνογραφίας από το δέκατο έτος στο δέκατο πέμπτο έτος, αφού κατά την αιτιολογική έκθεση του νόμου κρίθηκε ως αναγκαία η αύξηση του ηλικιακού ορίου «για την αποτελεσματικότερη αποτροπή από την τέλεση του εν λόγω αδικήματος και επομένως, για την μεγαλύτερη προστασία των ανηλίκων».

Εξίσου σημαντικές τροποποιήσεις στο εν λόγω άρθρο επέφερε η ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη της οδηγίας 2011/93/ΕΕ με το Ν. 4267/2014 (άρ. 8) για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας, δυνάμει του οποίου τροποποιήθηκαν οι παράγραφοι 2, 3⁴⁹ και 4, ενώ εισήχθη και 5^η παράγραφος, η οποία προέβλεπε για πρώτη φορά την ποινικοποίηση της εν γνώσει απόκτησης πρόσβασης σε υλικό παιδικής πορνογραφίας μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών. Επιπλέον, να σημειωθεί ότι ορθώς αντικαταστάθηκε στην παράγραφο 2 η «δια συστήματος ηλεκτρονικού υπολογιστή ή με τη χρήση διαδικτύου» τέλεση με την «μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών», προκειμένου κατά την αιτιολογική έκθεση του νόμου να διασφαλισθεί η υπαγωγή περισσότερων μέσων στην τέλεση του συγκεκριμένου εγκλήματος⁵⁰, ώστε να συμπεριλαμβάνεται δηλαδή κάθε υπάρχον ή τυχόν μελλοντικό τεχνολογικό μέσο.

Στη συνέχεια, με το Ν. 4411/2016, δυνάμει του οποίου κυρώθηκε η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο και το Πρόσθετο Πρωτόκολλό της, σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης, που διαπράττονται μέσω Συστημάτων Υπολογιστών και μεταφέρθηκε στο ελληνικό δίκαιο η Οδηγία 2013/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις επιθέσεις κατά συστημάτων πληροφοριών, αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2 παράγραφος 4 του ανωτέρω νόμου στις

⁴⁹ «Υλικό παιδικής πορνογραφίας, κατά την έννοια των προηγούμενων παραγράφων, συνιστά η αναπαράσταση ή η πραγματική ή εικονική αποτύπωση σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα των γεννητικών οργάνων ή του σώματος εν γένει του ανηλίκου, κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση, καθώς και πραγματικής ή εικονικής ασελγούς πράξης που διενεργείται από ή με ανήλικο.»

⁵⁰ <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-raxef-eis.pdf>

παραγράφους 2 και 5 του άρθρου 348Α ΠΚ η φράση «μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών» με τη φράση «μέσω πληροφοριακών συστημάτων»⁵¹.

Η τελευταία τροποποίηση στο άρθρο επήλθε με το Ν. 4619/2019 με τον οποίο αντικαταστάθηκε στον ορισμό του πορνογραφικού υλικού ανηλίκων στην παράγραφο 3 του 348Α ΠΚ η έννοια της «ασελγούς» πράξης από την έννοια της «γενετήσιας» πράξης. Επίσης, στην παράγραφο 4 στοιχείο α' προβλέπεται πλέον μόνο η κατ' επάγγελμα τέλεση, ενώ επιπλέον άλλαξε η διατύπωση του στοιχείου γ' οπότε και τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα ετών και χρηματική ποινή ο δράστης της παραγωγής του υλικού παιδικής πορνογραφίας, αν είναι πρόσωπο στο οποίο έχουν εμπιστευθεί ανήλικο για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά. Πρέπει να σημειωθεί ότι η παράγραφος 5, με την οποία είχε ποινικοποιηθεί η εν γνώσει απόκτηση πρόσβασης σε υλικό παιδικής πορνογραφίας αναριθμήθηκε στην 6^η, ενώ ταυτόχρονα μεταβλήθηκε το πλαίσιο ποινής από φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους σε φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική ποινή. Τέλος, στην παράγραφο 5 πλέον προβλέπεται ότι αν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας συνδέεται με τη χρησιμοποίηση ανηλίκου που δεν έχει συμπληρώσει το δωδέκατο έτος της ηλικίας του, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή.

1.2. Το προστατευόμενο έννομο αγαθό

Η τυποποίηση μίας πράξης ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης και άρα η αναγωγή της πράξης αυτής σε έγκλημα υποδηλώνει την πρόθεση του νομοθέτη να διαφυλάξει ένα σημαντικό κοινωνικό αγαθό. Ωστόσο, να σημειωθεί ότι δεν απολαμβάνουν ποινικής προστασίας όλα τα κοινωνικά αγαθά, αλλά μόνο εκείνα που *«είναι ουσιώδη στοιχεία της κοινωνικής ζωής που ικανοποιούν βιοτικές και κοινωνικές ανάγκες και ικανοποιούν αντίστοιχα τα συμφέροντα, των οποίων η προσβολή συνεπάγεται και αναγκαία κοινωνική αντίδραση σχηματίζοντας αυτό που αποκαλούμε ποινικό φαινόμενο»⁵²*. Έτσι, οι θεμελιώδεις αξίες που είναι απαραίτητες για τη συντήρηση της κοινωνικής ειρήνης και ευημερίας και την ομαλή εξέλιξη της κοινωνίας, ανάγονται σε έννομα αγαθά και τίθενται υπό την προστασία του ποινικού νομοθέτη, καθώς *«αποστολή του ποινικού δικαίου είναι να προστατεύσει με το όπλο της ποινής, θεμελιώδεις αξίες της κοινωνίας, απολύτως απαραίτητες για την ομαλή*

⁵¹ Άρθρο 13 στ. στ' «Πληροφοριακό σύστημα είναι συσκευή ή ομάδα διασυνδεδεμένων ή σχετικών μεταξύ τους συσκευών, εκ των οποίων μία ή περισσότερες εκτελούν, σύμφωνα με ένα πρόγραμμα, αυτόματη επεξεργασία ψηφιακών δεδομένων, καθώς και τα ψηφιακά δεδομένα που αποθηκεύονται, αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας, ανακτώνται ή διαβιβάζονται από την εν λόγω συσκευή ή την ομάδα συσκευών με σκοπό τη λειτουργία, τη χρήση, την προστασία και τη συντήρηση των συσκευών αυτών».

⁵² Μανωλεδάκης Ι., «Γενική Θεωρία του Ποινικού Δικαίου», Σάκκουλας, 2004, σελ. 7.

κοινωνική συμβίωση και έτσι να εμπεδώσει και να διασφαλίσει την κοινωνική ειρήνη»⁵³. Έτσι η αναζήτηση και ο προσδιορισμός του εκάστοτε εννόμου αγαθού είναι υψίστης σημασίας, καθώς φανερώνει το σκοπό του νομοθέτη στην εκάστοτε διάταξη, ούτως ώστε τελικώς να αναδειχθεί το κοινωνικό αγαθό που αξιολογήθηκε ως τόσο σημαντικό για να τεθεί υπό την προστασία του νομοθέτη.

Το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας είναι ενταγμένο στο 19^ο Κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα, αντικείμενο προστασίας του οποίου είναι η γενετήσια ελευθερία και η προστασία της γενετήσιας ζωής για λόγους οικονομικής εκμετάλλευσης. Η φύση του προσβαλλόμενου εννόμου αγαθού στο έγκλημα της παιδικής πορνογραφίας έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τη θεωρία και έχει δημιουργήσει έντονη προβληματική και διάσταση απόψεων, ωστόσο αποτελεί ζήτημα που δεν φαίνεται να έχει προβληματίσει ιδιαίτερος τη νομολογία.

Ο εντοπισμός, λοιπόν, του εννόμου αγαθού δυσχεραίνεται, καθώς στη διάταξη του άρθρου 348Α ΠΚ, όχι μόνο τυποποιούνται **πολυάριθμες πράξεις**, αλλά τιμωρούνται πράξεις όπως η παραγωγή και η κατοχή **εικονικού** πορνογραφικού υλικού, δηλαδή το υλικό μπορεί να αφορά ανύπαρκτους ανηλικούς, και ακόμη τυποποιούνται ως αξιόποινες οι ανωτέρω πράξεις, ακόμη και στην περίπτωση που ο ανήλικος έχει συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας του, δηλαδή το ηλικιακό όριο της σεξουαλικής συναίνεσης⁵⁴ (άρθρο 339 ΠΚ)⁵⁵, ενώ ένα επιπλέον ζήτημα που γεννάται είναι η περίπτωση της απλής κατοχής πορνογραφικού υλικού, όπου η ανηλικότητα έχει ήδη προσβληθεί -σε ένα προγενέστερο θα έλεγε κανείς επίπεδο- από την πράξη της παραγωγής του παιδοπορνογραφικού υλικού.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, τόσο βάσει των διεθνών νομοθετικών κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όσο και του ΟΗΕ, η άποψη που φαίνεται να υποστηρίζεται περισσότερο για το προστατευόμενο έννομο αγαθό στο αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας επικεντρώνεται στην προστασία των ανηλίκων. Υποστηρίζεται ότι η προστασία των ανηλίκων νοείται σε δύο κατευθύνσεις: στην προστασία του ανηλικού-των ανηλίκων που απεικονίζονται στο συγκεκριμένο πορνογραφικό υλικό, οπότε σε αυτήν την περίπτωση βλάπτεται η **γενετήσια**

⁵³ Μυλωνόπουλος Χ. Χρ., «Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος», Π.Ν. Σάκκουλας, Τόμος Ι, 2007, σελ. 6.

⁵⁴ Ωστόσο κατά τον Κουράκη κρίνεται ότι το ηλικιακό όριο των 18 ετών στην περίπτωση της πορνογραφίας ανηλίκων δικαιολογείται, διότι «είναι άλλο πράγμα μία φευγαλέα ερωτική συνεύρεση, την οποία θα συνάψει ένας ανήλικος σε ιδιωτικό χώρο με κάποιο μεμονωμένο πρόσωπο, και εντελώς διαφορετικό μία επί εβδομάδες ή μήνες ανεξέλεγκτη διαδικτυακή παρουσίαση και συνεχής αναπαραγωγή σε όλον τον κόσμο της σεξουαλικής δραστηριότητας του ανηλικού, η οποία, άρα, ενδέχεται να τον “καταδιώκει” και να τον εκθέτει ως ηθικά “σεσημασμένο” σε όλη την υπόλοιπη ζωή του» και επομένως δυνάμει μάλιστα του διεθνώς καθιερωμένου ηλικιακού ορίου μεταξύ ανηλικότητας και ενηλικότητας «οι ισχύουσες διατάξεις στην Ελλάδα περί πορνογραφίας ανηλίκων δεν φαίνεται να δικαιολογούν απόκλιση από αυτό το όριο», βλ. σχετικά Κουράκη Ν., «Η πορνογραφία ανηλίκων στο διαδίκτυο (άρθρο 348Α ΠΚ) – Τα όρια μιας δικαιοκρατικής και εφικτής ποινικής καταστολής της», Εγκληματολογία 2012, σελ. 18.

⁵⁵ Καϊάφα Γκμπάντι Μ., «Διαδικτυακές προσβολές της ανηλικότητας», ΠΧρ 2012, σελ.163.

ελευθερία τους, καθώς πέρα από την αξιόποινη πράξη, υφίστανται και μία πρόσθετη βλάβη, η οποία συνίσταται στην αποτύπωση της πράξης ή του σώματος, κατά τρόπο που προκαλεί γενετήσια διέγερση, και στην προστασία των ανηλίκων γενικώς, οι οποίοι λόγω της παραγωγής και κυκλοφορίας του υλικού κινδυνεύουν να καταστούν θύματα αντίστοιχων συμπεριφορών· διαπιστώνεται επομένως στην περίπτωση αυτή μία **αφηρημένη διακινδύνευση της γενετήσιας ελευθερίας όλων των ανηλίκων**, καθώς αυξάνεται ο κίνδυνος να αποτελέσουν μελλοντικά οι ίδιοι θύματα πορνογραφίας ανηλίκων⁵⁶. Ωστόσο, λέγεται ότι η άποψη αυτή, της γενικής επικινδυνότητας της πορνογραφίας ανηλίκων, είναι εκτεθειμένη σε ενστάσεις, διότι από έρευνες δεν έχει αποδειχθεί η άμεση σύνδεση πορνογραφίας ανηλίκων και τέλεσης άλλων εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας που προϋποθέτουν επαφή με αυτούς, ενώ μάλιστα η γενετήσια διέγερση άλλοτε αποτελεί έναυσμα για την τέλεση κάποιου γενετήσιου εγκλήματος, ενώ άλλοτε παράγοντα αδρανοποίησης του χρήστη ο οποίος αρκείται και μόνο στη θέαση του πορνογραφικού υλικού, με αποτέλεσμα να καθίσταται λιγότερο επιθετικός⁵⁷.

Υποστηρίζεται ότι σχετικά με την πράξη **παραγωγής** πορνογραφικού υλικού με **πραγματικούς ανηλικούς** ηλικίας κάτω των 15 ετών, και ανεξάρτητα από τη συναίνεση του ανηλίκου, προσβάλλεται το έννομο αγαθό της **ανηλικότητας**, με την έννοια της αδιατάρακτης ανάπτυξης της σεξουαλικής ζωής των ανηλίκων που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή του πορνογραφικού υλικού⁵⁸, ενώ επίσης έχει διατυπωθεί η άποψη ότι στην περίπτωση της παραγωγής παιδικού πορνογραφικού υλικού, για την οποία χρησιμοποιούνται πραγματικά ανήλικα άτομα, τα οποία κατ' αυτόν τον τρόπο καθίστανται θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης, προσβάλλεται το έννομο αγαθό της **σεξουαλικής αυτοδιάθεσης των ανηλίκων**, υπό την ειδικότερη όψη της ακώλυτης/αδιατάρακτης σεξουαλικής τους ανάπτυξης⁵⁹. Ωστόσο αμφισβητείται έντονα⁶⁰ ότι το έννομο αγαθό είναι η ανηλικότητα, ενώ προβάλλεται το επιπρόσθετο επιχείρημα ότι στις περιπτώσεις που ο ίδιος ο ανήλικος, με σκοπό πορισμού κέρδους, παράγει υλικό με την έννοια που υπάγεται στο πορνογραφικό υλικό, όπως το ορίζει ο νόμος, αν ήθελε κριθεί ότι το μόνο ή κυρίως προστατευόμενο αγαθό είναι η ανηλικότητα, τότε η πράξη αυτή του ανηλίκου, ως αυτοπροσβολή, θα έπρεπε να μείνει ατιμώρητη.

⁵⁶ Κιούπης Δ., «Πορνογραφία Ανηλίκων Ερμηνευτικές προσεγγίσεις του άρθρου 348^A ΠΚ», ΠΛογ 2008, σελ. 6.

⁵⁷ Κιούπης Δ., *ό.π.* σελ. 7.

⁵⁸ Καϊάφα Γκμπάντι Μ., *ό.π.* σελ. 163.

⁵⁹ Παρασκευόπουλος Ν., Φυτράκης Ε., *Αξιόποινες σεξουαλικές πράξεις*, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011, σελ. 290.

⁶⁰ Βλ. σχετ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών», Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 299.

Διαφοροποιείται όμως η κατάσταση, στην περίπτωση που, ο ανήλικος ακόμα και αν έχει συμπληρώσει την ηλικία της σεξουαλικής συναίνεσης, αποτυπώνονται οι σεξουαλικές του πράξεις για **παραπέρα διακίνηση**, γιατί κρίνεται ότι υπάρχει **προσβολή της αξιοπρέπειάς του**, καθώς αποτυπώνεται μία πολύ ιδιαίτερη και ιδιωτική στιγμή σε ηλικία όχι πλήρους ωριμότητας, η οποία μπορεί να τον συνοδεύει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, αφού το υλικό μπορεί απρόσκοπτα να διακινείται χωρίς δυνατότητα ελέγχου⁶¹.

Ακόμη, σχετικά με την παιδική πορνογραφία έχει διατυπωθεί⁶² ότι εμπεριέχει ένα αυτοτελές πρόσθετο άδικο πέρα της αποτυπωμένης πράξης, αυτό της εξευτελιστικής μεταχείρισης του σώματος του ανηλίκου ως μέσο γενετήσιας διέγερσης, αλλά και της βάνουσης προσβολής της **γενετήσιας αξιοπρέπειας** του, η οποία επεκτείνεται και διαιωνίζεται με τους τρόπους τέλεσης του αδικήματος και η οποία συνεπιφέρει τουλάχιστον τον κίνδυνο βλάβης του ψυχισμού του ανηλίκου.

Επισημαίνεται έτσι, η άποψη ότι αναφορικά με τις πράξεις **διακίνησης ή απόκτησης και κατοχής** του πορνογραφικού υλικού **από τρίτα πρόσωπα**, ήτοι εκτός αυτών που το παρήγαγαν, **η ανηλικότητα έχει ήδη προσβληθεί** και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι επηρεάζεται περαιτέρω από τις εν λόγω πράξεις, αλλά στις περιπτώσεις αυτές μπορεί να αναγνωριστεί η **προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας και των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων των συγκεκριμένων ανηλίκων**, εφόσον το υλικό, όπου αποτυπώνονται οι ανήλικοι, διακινείται σε άλλα πρόσωπα, διαιωνίζοντας την εξευτελιστική μεταχείρισή τους, στοιχείο που ανιχνεύεται και στις περιπτώσεις που ο ανήλικος που αποτυπώνεται έχει συμπληρώσει το όριο της σεξουαλικής συναίνεσης⁶³, ωστόσο η τελευταία αυτή άποψη συναντά αντιρρήσεις με το επιχείρημα⁶⁴ ότι δεν νοείται γιατί ο νομοθέτης θεωρεί ότι, δεν θίγεται η σεξουαλική αυτοδιάθεση ενός ατόμου άνω των 15 ετών, με την τέλεση γενετήσιων πράξεων, αλλά κρίνει ως αξιόποινη την αποτύπωση του σώματος του ανηλίκου κατά τρόπο που προκαλεί γενετήσια διέγερση. Ο λόγος που ο νομοθέτης πιθανόν θεωρεί αξιόποινη την αποτύπωση του σώματος του ανηλίκου στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι διότι δεν μπορεί να εξουδετερωθεί ο συνεχής κίνδυνος διάδοσης του υλικού, δεδομένου ότι σε πάρα πολλές περιπτώσεις όπου οι ανήλικοι προβαίνουν οι ίδιοι σε πράξεις παραγωγής υλικού με πορνογραφικό χαρακτήρα, συνηθίζεται το υλικό αυτό, να εκφεύγει της κατοχής του προσώπου στο οποίο αρχικώς εστάλη, με αποτέλεσμα αυτό συνεχώς να διανέμεται μέσω του

⁶¹ Καϊάφα Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 163-164.

⁶² Κιούπης Δ., ό.π. σελ. 8.

⁶³ Καϊάφα Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 163.

⁶⁴ Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών», Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 300-301.

διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ώστε εντέλει να καταλήγει σε πλατφόρμες όπου διαμοιράζεται πορνογραφικό υλικό ανηλίκων.

Η αναζήτηση του εννόμου αγαθού περιπλέκεται ακόμα περισσότερο δεδομένου ότι στην έννοια του πορνογραφικού υλικού περιλαμβάνεται και η εικονική⁶⁵ παιδική πορνογραφία. Όσον αφορά τις περιπτώσεις της εικονικής παιδικής πορνογραφίας, τίθεται το θέμα κατά πόσο είναι δικαιολογικά ορθό να τιμωρείται η παραγωγή, κατοχή και διακίνηση πορνογραφικού υλικού στο οποίο είτε δεν απεικονίζονται καθόλου ανήλικοι είτε ο ανήλικος είναι εικονικός είτε οι γενετήσιες πράξεις είναι εικονικές.

Υποστηρίζεται⁶⁶ σε αυτήν την περίπτωση ότι *«κανένας ανήλικος δεν θίγεται και η απαξία βρίσκεται στη διαμόρφωση και διακίνηση του υλικού παιδικής πορνογραφίας καθ' αυτήν, το οποίο θεωρείται ουσιαστικά από το νομοθέτη ως ένα "τοξικό" προϊόν»*, ενώ έτι περαιτέρω η άποψη αυτή αρνείται ότι επηρεάζονται οι ανήλικοι από τη θέαση του παιδο-πορνογραφικού υλικού γιατί αν ο νομοθέτης απέβλεπε στην προστασία των ανηλίκων, τότε θα έπρεπε να προβλέπεται η τιμώρηση της παραγωγής κάθε πορνογραφικού υλικού και όχι μόνο του πορνογραφικού υλικού ανηλίκων, καθώς οι σκληρές σεξουαλικές πράξεις μεταξύ ενηλίκων θίγουν τουλάχιστον εξίσου την ανηλικότητα των θεατών, και εντέλει καταλήγει στο ότι η ύπαρξη υλικού παιδικής πορνογραφίας δημιουργεί μία πηγή κινδύνου για τους ανηλίκους, οι οποίοι κινδυνεύουν να γίνουν θύματα αντίστοιχων συμπεριφορών, αποτελεί στην πραγματικότητα μία συγκαλυμμένη πρόκληση σε τέλεση εγκλημάτων σε βάρος αόριστου αριθμού ανηλίκων (προσβολή της δημόσιας τάξης, κατά το πρότυπο του άρθρου 184 ΠΚ, ως μια μορφή πρόκλησης ή διέγερσης σε προσβολή της ανηλικότητας), χωρίς ασφαλώς να αποκλείεται και η συνεκτίμηση της πιθανής βλάβης που θα υποστούν οι ανήλικοι θεατές του συγκεκριμένου υλικού. Η άποψη αυτή αντικρούεται με το επιχείρημα ότι μία τέτοια προσβολή της δημόσιας τάξης θα προϋπέθετε δημόσια τέλεση, την οποία ωστόσο στερείται το συγκριμένο αδίκημα, αλλά και γιατί δεν έχει αποδειχθεί εμπειρικά ότι η θέαση του πορνογραφικού υλικού ανηλίκων λειτουργεί προκλητικά για την τέλεση παρόμοιων πράξεων αλλά, μπορεί, όπως προαναφέρθηκε, να συγκρατεί από παρόμοιες συμπεριφορές⁶⁷, και

⁶⁵ Με την έννοια της εικονικής παιδικής πορνογραφίας νοούνται οι ακόλουθες μορφές: *«υπαρκτό ανήλικο πρόσωπο το οποίο με τη χρήση ψηφιακής επεξεργασίας επικολλάται στο σώμα άλλου ενηλίκου, ώστε να δίνεται η εντύπωση ότι απεικονίζεται το σώμα του ή ότι συμμετέχει σε ασελή (γενετήσια πλέον) πράξη, υπαρκτό ενήλικο πρόσωπο που εμφανίζεται, παρουσιάζεται ή δίνει την εντύπωση ότι είναι ανήλικο, ανύπαρκτο φυσικό πρόσωπο, που έχει σχεδιασθεί ψηφιακά και εμφανίζει σωματικά χαρακτηριστικά ανηλίκου (ψηφιακές μορφές ανηλίκων)»*, βλ. σχετικά Κιούπη Δ., *«Πορνογραφία Ανηλίκων Ερμηνευτικές προσεγγίσεις του άρθρου 348Α ΠΚ»*, ΠΛογ 2008, σελ. 9.

⁶⁶ Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, *«Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών»*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 300-301.

⁶⁷ Καϊάφα Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 164.

υποστηρίζεται ότι η θέαση από ανηλίκους, ως αποδέκτες⁶⁸ του σχετικού πορνογραφικού υλικού, είναι ικανή να προσβάλλει την αδιατάρακτη σεξουαλική τους ανάπτυξη⁶⁹, υπό την έννοια ότι προκαλεί μία αφηρημένη διακινδύνευση της ομαλής ανάπτυξης της προσωπικότητας όλων των ανηλίκων, και έτσι δεν μπορεί η ποινικοποίηση της εικονικής πορνογραφίας παρά να αναχθεί στην επικινδυνότητά της για τους ανηλίκους⁷⁰.

Τόσο το Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο όσο και το ίδιο το άρθρο 348Α ΠΚ πρέπει να θεωρηθεί ότι αποσκοπούν στην προστασία της γενετήσιας ζωής από την οικονομική εκμετάλλευση και των ανηλίκων από τη σεξουαλική εκμετάλλευση ή, ακόμα, και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Πρόκειται και εδώ για την προστασία του έννομου αγαθού της σεξουαλικής αυτοδιάθεσης των ανηλίκων, υπό την ειδικότερη όψη της ακώλυτης και αδιατάρακτης σεξουαλικής ανάπτυξης τους, ιδίως όταν για την παραγωγή του παιδικού πορνογραφικού υλικού χρησιμοποιούνται πραγματικά ανήλικα άτομα, τα οποία καθίστανται έτσι θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Ο ανήλικος λοιπόν μπορεί να προσβάλλεται είτε ως θύμα εκμετάλλευσης υπό την έννοια ότι χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή του υλικού είτε λόγω του ότι βλέποντας το πορνογραφικό υλικό στο οποίο εμπεριέχονται άλλοι ανήλικοι -οι πρωταγωνιστές- αντιλαμβάνεται το ανήλικο άτομο ως σεξουαλικό αντικείμενο, κάτι που μπορεί να οδηγήσει στον ψυχικό του τραυματισμό αλλά και να επηρεάσει τη σεξουαλική ανάπτυξη του ανηλίκου, ενώ ο ακατάπαυστος διαμοιρασμός αρχείων έχει μία σημαντική επίπτωση για τα θύματα της παιδικής πορνογραφίας που δεν είναι άλλη από την επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση των ανηλίκων κάθε φορά που το υλικό διαμοιράζεται^{71,72}.

⁶⁸ Με την έννοια ότι το πορνογραφικό υλικό απευθύνεται και σε ανήλικους θεατές.

⁶⁹ Καϊάφα Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 164.

⁷⁰ Κιούπης Δ., «Πορνογραφία Ανηλίκων Ερμηνευτικές προσεγγίσεις του άρθρου 348^Α ΠΚ», ΠΛογ 2008, σελ. 11.

⁷¹ Europol, INTERNET ORGANISED CRIME THREAT ASSESSMENT (IOCTA), 2019, Διαθέσιμο: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2019>.

⁷² Βλ. σχετ. Canadian Centre For Child Protection, “Child Sexual Abuse Images On The Internet”, Ιανουάριος 2016, όπου δεκαεπτάχρονο θύμα σεξουαλικής κακοποίησης και πρωταγωνιστής πορνογραφικού υλικού χαρακτηριστικά αναφέρει: «Συνήθως όταν κάποιος βιάζεται και κακοποιείται, η κακοποίηση τελειώνει. Αλλά από τη στιγμή που ο [όνομα του δράστη] έβαλε αυτές τις φωτογραφίες στο διαδίκτυο, η κακοποίησή μου συνεχίζεται. Ο καθένας μπορεί να τις δει. Οι άνθρωποι τις ζητούν και τις κατεβάζουν. Κάθε μέρα. Οι άνθρωποι θέλουν να με βλέπουν να κακοποιούμαι.», Διαθέσιμο: <http://s3.documentcloud.org/documents/2699673/Cybertip-ca-CSAResearchReport-2016-En.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΑΞΙΟΠΟΙΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΑΔΙΚΗΣ ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑΣ ΠΟΥ ΤΕΛΕΙΤΑΙ ΜΕΣΩ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Νομοτυπική μορφή του άρθρου 348Α ΠΚ

Το αδίκημα της διάδοσης πορνογραφικού υλικού ανηλίκων με τη χρήση διαδικτύου αποτελεί έγκλημα σχετικό με το περιεχόμενο (internet related crime) και λόγω του ότι διαπράττεται ειδικά μέσω του διαδικτύου, χαρακτηρίζεται ως κυβερνοέγκλημα και αποτελεί μία ειδικότερη μορφή του ηλεκτρονικού εγκλήματος⁷³. Η διάταξη του άρ. 348Α, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, εισήχθη στον Ποινικό Κώδικα με το ν. 3064/2002, οπότε και προβλέφθηκε το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας στη συμβατική του μορφή. Έκτοτε η διάταξη έχει τροποποιηθεί κατ' επανάληψη επί το αυστηρότερο προσδίδοντας στο αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας τη σημερινή του νομοτυπική μορφή, η οποία αναλύεται ως ακολούθως.

Υλικό παιδικής πορνογραφίας

Η έννοια του πορνογραφικού υλικού συνιστά κεντρική έννοια στο πλαίσιο των τυποποιούμενων στο άρθρο 348Α ΠΚ εγκλημάτων. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται στο άρ. 348Α παρ. 3 ΠΚ, υλικό παιδικής πορνογραφίας *συνιστά η αναπαράσταση ή η πραγματική ή η εικονική αποτύπωση σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα των γεννητικών οργάνων ή του σώματος εν γένει του ανηλίκου, κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση, καθώς και της πραγματικής ή εικονικής γενετήσιας πράξης⁷⁴ που διενεργείται από ή με ανήλικο.*

Πρωταρχικό στοιχείο για την ύπαρξη υλικού παιδικής πορνογραφίας είναι η ηλικία του προσώπου που συμμετέχει σε αυτό. Δεν αρκεί το υλικό να είναι απλώς πορνογραφικό με τη γενική του έννοια, αλλά πρέπει να αναφέρεται στο σώμα ανηλίκου, δηλαδή προσώπου που δεν έχει συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας του (άρ. 121 παρ. 1 ΠΚ).

Τα υπόλοιπα στοιχεία που περιλαμβάνει ο ορισμός αυτός είναι το **είδος** της εμφάνισης/έκθεσης (αναπαράσταση ή αποτύπωση), ο **χώρος** της εμφάνισης/έκθεσης (ηλεκτρονικό ή άλλος υλικός φορέας) και το **περιεχόμενο** της εμφάνισης (γεννητικά όργανα ή σώμα εν γένει του ανηλίκου ή γενετήσια πράξη ανηλίκου)⁷⁵. Ως αναπαράσταση νοείται κάθε παρουσίαση της πραγματικότητας κατά τρόπο που αποτελεί μίμησή της, μέσω περιγραφής, σχήματος ή εικόνας, ενώ η αποτύπωση (ή άλλως απεικόνιση) περιλαμβάνει την

⁷³ Βλ. Δαλακούρας Θ., «Ηλεκτρονικό Έγκλημα», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019, σελ. 3-5.

⁷⁴ Βλ. άρ. 348Α παρ. 3 ΠΚ, όπως αντικαταστάθηκε με το Ν. 4619/2019 ο όρος «ασεληής πράξη» από τον όρο «γενετήσια πράξη».

⁷⁵ Συμειωνίδου-Καστανίδου Ε., ό.π. σελ. 302, Παρασκευόπουλος/Φυτράκης Ε., «Αξιόποινες σεξουαλικές πράξεις», σελ. 290.

εμφάνιση της εικόνας ανηλικού που μπορεί να είναι πραγματική, να είναι δηλαδή εικόνα πραγματικού ανηλικού, ή εικονικού, να μην συνδέεται δηλαδή με υπαρκτό ανήλικο, να είναι δηλαδή εικόνα φανταστική. Η αναπαράσταση ή η αποτύπωση πρέπει να γίνονται σε ηλεκτρονικό φορέα (βιντεοκασέτα, DVD, σκληρό δίσκο ηλεκτρονικού υπολογιστή, USB, δισκέτα, cd, e-mails, dropbox κ.λπ.) ή σε οποιοδήποτε άλλο υλικό φορέα (έντυπο, φωτογραφία, φιλμ κ.λπ.)⁷⁶.

Η νομολογία⁷⁷ υιοθετεί την άποψη ότι η «αναπαράσταση» ή «αποτύπωση» είναι η διά λέξεων ή άλλων ισοδύναμων τρόπων μετάδοση του νοήματος μέσω των χαρακτηριστικών, προσώπου, σώματος, κατάστασης, γεγονότος κ.λπ., ώστε να μπορεί κάποιος να σχηματίσει μία παράσταση περί του σώματος του ανηλικού ή της ασελγούς πράξεως που ενεργείται από ή με ανήλικο και αποτύπωση (πραγματική ή εικονική) είναι η αναπαράσταση της ίδιας κατάστασης ή γεγονότος.

Επιπλέον, αντικείμενο της αναπαράστασης ή της πραγματικής ή εικονικής αποτύπωσης είναι τα γεννητικά όργανα ή το σώμα εν γένει του ανηλικού, κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση, καθώς και η πραγματική ή εικονική γενετήσια πράξη που διενεργείται από ή με ανήλικο. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι η έννοια «που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση» σημαίνει ότι η αναπαράσταση ή η αποτύπωση πρέπει να είναι εξαρχής και αντικειμενικώς προορισμένες να προκαλέσουν γενετήσια διέγερση, και η πρόκληση αυτή μάλιστα να προκύπτει προδήλως, δηλαδή καταφανώς και άνευ αμφισβήτησης.

Όσον αφορά την έννοια της γενετήσιας πράξης, που διενεργείται από ή με ανήλικο, η πράξη ενεργείται «από» τον ανήλικο, όταν αυτός εμφανίζεται να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο, ενώ «με» τον ενήλικο, όταν η συμμετοχή στην πράξη είναι ισότιμη ή η πράξη ενεργείται από τρίτο επάνω στο σώμα του ανηλικού⁷⁸. Σύμφωνα με το άρθρο 336 παρ. 2 ΠΚ ως «γενετήσια πράξη» *ορίζεται η συνουσία και οι ίσης βαρύτητας με αυτή πράξεις*. Γενικώς, από την επισκόπηση των άρθρων 336, 339, 342, 351Α, 348Α ΠΚ προκύπτει από τη σύνταξη του νέου Ποινικού Κώδικα, ότι προτιμήθηκε από τον νομοθέτη στη θέση του όρου «ασελγής», η χρήση του όρου «γενετήσια», επειδή, όπως αναφέρεται σχετικά στην αιτιολογική έκθεση «...πρόκειται για έννοια, η οποία ορίζει τόσο τη διαδικασία της αναπαραγωγής (γένεσις) όσο και τις σχετικές ή παράλληλες με αυτήν πράξεις, διαθέσεις και ορμές, της ερωτικής ζωής των ανθρώπων. Λόγω της "γενικότητάς" της υιοθετήθηκε στη σύγχρονη επιστημονική και κοινή γλώσσα».

Υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος ΠΚ, στις ανωτέρω διατάξεις, περιλαμβανόταν η αξιολογική έννοια «ασελγείς» πράξεις, το περιεχόμενο της οποίας έχει διαχρονικά

⁷⁶ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ό.α.π. σελ. 302 και Παρασκευόπουλος/Φυτράκης Ε., ό.α.π. σελ. 291

⁷⁷ Βλ. απόφ. 50/2015 ΣυμβΠλημΑρτ, ό.π., σελ. 1122.

⁷⁸ Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ό.π. σελ. 303.

δημιουργήσει σοβαρά ερμηνευτικά προβλήματα. Με τον όρο αυτόν νοούνταν όχι μόνο η συνουσία ή η παρά φύση ασέλγεια, αλλά και όλες οι πράξεις, οι οποίες αντικειμενικώς μεν προσβάλλουν το κοινό αίσθημα της αιδούς και των ηθών, υποκειμενικώς δε κατευθύνονται στην ικανοποίηση ή διέγερση της γενετήσιας επιθυμίας του δράστη⁷⁹, όπως οι ψαύσεις και οι θωπείες των γεννητικών οργάνων ή άλλων απόκρυφων μερών του σώματος του ανηλίκου, ήτοι σοβαρές προσβολές της γενετήσιας ελευθερίας του θύματος, ο εναγκαλισμός και το καταφύλιμα στο πρόσωπο και στο σώμα, η θωπεία του γεννητικού μορίου, η προστριβή πέους στο σώμα του θύματος⁸⁰. Οι ασελγείς πράξεις διακρίνονται από τη συνουσία κατά φύση που είναι η συνένωση των γεννητικών μορίων⁸¹, δηλ. αυτές είναι τα «υποκατάστατα» της συνουσίας, που χαρακτηρίζονται από σωματική επαφή των γεννητικών οργάνων του δράστη με το σώμα του θύματος.

Περαιτέρω, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νέου ΠΚ (ν. 4619/2019) «ο όρος «γενετήσια πράξη» έχει την έννοια που προσδιορίζει η νομολογία και η επιστήμη. Πρόκειται για τη συνουσία και άλλες πράξεις με την ίδια βαρύτητα, από πλευράς προσβολής του εννόμου αγαθού της γενετήσιας ελευθερίας, όπως είναι η «παρά φύσιν» συνεύρεση, ο ετεροαυνανισμός ή πεολειξία και η αιδοιολεξιξία ή η χρήση υποκατάστατων μέσων. Ως συνουσία ορίζεται η ένωση των γεννητικών μορίων ατόμων διαφορετικού φύλου⁸², χωρίς να απαιτείται και εκσπερμάτωση και μάλιστα εντός του κόλπου⁸³, αρκεί και μερική εισαγωγή του μορίου στον κόλπο. Στην έννοια της γενετήσιας πράξης εμπίπτει επίσης η χρησιμοποίηση με οποιοδήποτε τρόπο των γεννητικών οργάνων με ηδονιστικό σκοπό, η παρά φύση ασέλγεια, η πεολειξία, η εκσπερμάτωση εντός του στόματος του δράστη ή του παθόντος ή του πρωκτού⁸⁴. Κύριος γνώμονας λοιπόν για το αν θα χαρακτηριστεί μία πράξη ως «γενετήσια» είναι η ένταση της προσβολής του εννόμου αγαθού της γενετήσιας ελευθερίας του θύματος και κατά συνέπεια, πράξεις με έντονο σεξουαλικό χαρακτήρα, οι οποίες

⁷⁹ Βλ ενδεικτικά από πρόσφατη νομολογία ΑΠ 1145/2008, ΑΠ 1141/2008, ΑΠ 491/2019, ΑΠ 2081/2018, ΑΠ 2019/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸⁰ ΣυμβΠλημΗλείας 21/2013, ό.π. σ. 1037, όπου ως ασελγής πράξη ορίζεται «όχι μόνο η συνουσία, που είναι η συνένωση των γεννητικών μορίων δύο ατόμων διαφορετικού φύλου και η παρά φύση ασέλγεια, αλλά και όλες οι άλλες ερωτικές πράξεις με έντονο γενετήσιο και ηδονιστικό χαρακτήρα, όπως η χρησιμοποίηση των γεννητικών οργάνων ή άλλων απόκρυφων μερών του σώματος, η επαφή των γεννητικών οργάνων του δράστη με τα γεννητικά όργανα του ανήλικου, ο εναγκαλισμός και η καταφύλιση στο πρόσωπο και το σώμα του παιδιού, εφ' όσον κατατείνουν στη διέγερση ή ικανοποίηση της γενετήσιας επιθυμίας του δράστη, διότι και αυτές προσβάλλουν την αγνότητα της παιδικής ηλικίας».

⁸¹ Ολ ΑΠ 3/2018, ΑΠ 785/2012 ΝΟΜΟΣ.

⁸² ΑΠ 924/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸³ ΑΠ 856/2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸⁴ ΑΠ 79/2017, 1313/2012, 358/2011, 205/2010 ΤΝΠ ΔΣΑ.

κατατείνουν στη γενετήσια ικανοποίηση αυτού και την προσβολή της γενετήσιας ελευθερίας του θύματος⁸⁵.

Υπό το πρίσμα αυτό, ο όρος της "γενετήσιας πράξης" του νέου Ποινικού Κώδικα δεν παρεκκλίνει ουσιωδώς από τον όρο της "ασελγούς πράξης" του παλαιού Ποινικού Κώδικα, όπως ερμηνευόταν, υπό την αυστηρή του εκδοχή, από τη μέχρι τώρα νομολογία⁸⁶ των Δικαστηρίων.

Σε ότι αφορά την εικονικότητα της αποτύπωσης του ανηλίκου ή της γενετήσιας πράξης σχετικά με την έννοια του πορνογραφικού υλικού, αυτή εντοπίζεται: α) στην περίπτωση που χρησιμοποιείται ένα ενήλικο άτομο, το οποίο εμφανίζεται ως ανήλικος, χωρίς ωστόσο να υπάρχει αυτό το ανήλικο πρόσωπο, β) στην περίπτωση που εμφανίζεται πραγματικός ανήλικος να τελεί σεξουαλικές πράξεις, χωρίς όμως αυτό να συμβαίνει και στην πραγματικότητα και γ) τέλος στην περίπτωση που χρησιμοποιείται ένα εξ ολοκλήρου κατασκευασμένο υλικό, στο οποίο εμφανίζεται μη υπαρκτό ανήλικο πρόσωπο· επίσης είναι δυνατό να είναι εικονική η γενετήσια πράξη αυτή καθεαυτή. Τέλος, να σημειωθεί ότι το προαναφερόμενο εικονικό υλικό πρέπει να δημιουργεί την εντύπωση ότι πρόκειται για υπαρκτό ανήλικο, καθώς μόνο τότε μπορεί να θεωρηθεί επικίνδυνο.

Υποκείμενο τέλεσης

Το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας μπορεί να τελεστεί από οποιονδήποτε («όποιος»), ακόμα δηλαδή και από τον ίδιο τον ανήλικο, ο οποίος αποτυπώνει το σώμα του ή πράξεις που τελεί με ενηλίκους.

2.1. Η τέλεση της παιδικής πορνογραφίας μέσω πληροφοριακών συστημάτων (άρ. 348Α παρ. 2 ΠΚ)

Η δομή και ο τρόπος λειτουργίας των πληροφοριακών συστημάτων, δηλαδή των ίδιων των συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών όπως επίσης και όλων των σύγχρονων τεχνολογικών υποδομών, οι οποίες έχουν συμβάλει τα μέγιστα στον τρόπο, την ταχύτητα και την ευκολία με την οποία διακινείται πλέον το πορνογραφικό υλικό ανηλίκων ανάμεσα στους δράστες, με τα δίκτυα «peer-to-peer» και το «Dark Web» να είναι μάλλον τα πλέον

⁸⁵ ΑΠ 241/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸⁶ Να σημειωθεί εδώ ότι οι δικαστικές κρίσεις που αποτυπώνονται στα βουλ. Συμπληρωμάτων 253/2019 και Συμβεφεθες 604/2019 ΤΝΠ ΔΣΑ και ΜΟΔΑΘ 258/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, κατά τις οποίες αναφέρεται ότι ως γενετήσια πράξη νοείται εκείνη που ανάγεται στη γενετήσια σφαίρα, αντικειμενικώς προσβάλλει το κοινό αίσθημα της αιδούς και των ηθών, υποκειμενικώς δε κατευθύνεται στην ικανοποίηση ή διέγερση της γενετήσιας ορμής και επιθυμίας του δράστη, φαίνεται να προσεγγίζουν την έννοια της γενετήσιας πράξης με τρόπο που αγνοεί τη μεταβολή που επέφερε ο νέος Ποινικός Κώδικας.

διαδεδομένα και δημοφιλή μέσα για την εν γένει διαχείριση του σχετικού υλικού, γεννούν πολύπλοκα ζητήματα τα οποία θα αναλυθούν ως ακολούθως.

A. Αξιόποινη συμπεριφορά – Αντικειμενική Υπόσταση

Το αδίκημα της ηλεκτρονικής παιδικής πορνογραφίας του άρ. 348Α παρ.2 ΠΚ, συνιστά απλή διακεκριμένη (πλημμεληματική) μορφή της πορνογραφίας ανηλίκων (δηλαδή της συμβατικής πορνογραφίας ανηλίκων), η οποία τυποποιείται στην παρ. 1⁸⁷ του άρθρου αυτού. Από τη διατύπωση του άρθρου είναι εμφανές ότι πρόκειται για ένα υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα, καθώς οι περισσότεροι τρόποι τέλεσης μπορούν να εναλλαχθούν στο ίδιο πορνογραφικό υλικό⁸⁸. Συνεπώς, οι περισσότεροι προβλεπόμενοι τρόποι τέλεσης του εγκλήματος είναι δυνατό να εναλλαχθούν αποτελώντας, τελικά, ένα έγκλημα, εφόσον βέβαια αφορούν το ίδιο υλικό, δηλαδή τα ίδια πορνογραφικά δεδομένα.

Έτσι, η ειδοποιός διαφορά στην παιδική πορνογραφία στη συμβατική της μορφή με την ηλεκτρονική παιδική πορνογραφία, εντοπίζεται κυρίως στο **μέσο τέλεσης του εγκλήματος**, δηλαδή το **πληροφοριακό σύστημα**, το οποίο σύμφωνα με το άρ. 13 στ. στ' ΠΚ ορίζεται ως «*συσκευή ή ομάδα διασυνδεδεμένων ή σχετικών μεταξύ τους συσκευών, εκ των οποίων μία ή περισσότερες εκτελούν, σύμφωνα με ένα πρόγραμμα, αυτόματη επεξεργασία ψηφιακών δεδομένων, καθώς και τα ψηφιακά δεδομένα*⁸⁹ που αποθηκεύονται, αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας, ανακτώνται ή διαβιβάζονται από την εν λόγω συσκευή ή την ομάδα συσκευών με σκοπό τη λειτουργία, τη χρήση, την προστασία και τη συντήρηση των συσκευών αυτών», και εν μέρει στους τρόπους τέλεσης, ενώ διαφοροποιείται και το πλαίσιο ποινής με την πρώτη μορφή να τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτος και χρηματική ποινή και τη δεύτερη μορφή με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή.

Στην παιδική πορνογραφία που τελείται μέσω πληροφοριακών συστημάτων, τυποποιούνται δέκα τρόποι τέλεσης⁹⁰ και ουσιαστικά από το άρ. 348Α παρ. 2 ΠΚ έχουν απλώς απαλειφθεί

⁸⁷ Στο άρ. 348Α ΠΚ παρ. 1 προβλέπονται δεκαέξι τρόποι τέλεσης, οι οποίοι θα μπορούσαν να συστηματοποιηθούν στις ακόλουθες κατηγορίες: i) στην **παραγωγή** του πορνογραφικού υλικού, ii) σε **πράξεις διακίνησης** του (διανομή, δημοσίευση, επίδειξη, εισαγωγή στην Επικράτεια / εξαγωγή από αυτήν, μεταφορά, προσφορά, πώληση, ή με άλλον τρόπο διάθεση), iii) σε **πράξεις απόκτησης** του υλικού (αγορά, προμήθεια, απόκτηση), iv), σε κατοχή του πορνογραφικού υλικού, v) σε **πράξεις διάδοσης ή μετάδοσης πληροφοριών** σχετικά με την τέλεση των προαναφερόμενων πράξεων.

⁸⁸ Μπουρμάς Γ., «Προσπάθειες εννοιολογικού προσδιορισμού της κατοχής ηλεκτρονικών δεδομένων με χαρακτήρα παιδικής πορνογραφίας», ΠοινΔικ 2009, σελ. 322.

⁸⁹ Σύμφωνα με το άρ. 13 στ. η' ΠΚ: «ψηφιακά δεδομένα είναι η παρουσίαση γεγονότων, πληροφοριών ή εννοιών σε μορφή κατάλληλη προς επεξεργασία από πληροφοριακό σύστημα, συμπεριλαμβανομένου προγράμματος που παρέχει τη δυνατότητα στο πληροφοριακό σύστημα να εκτελέσει μια λειτουργία».

⁹⁰ Άρ. 348Α παρ. 2 ΠΚ: «Όποιος με πρόθεση παράγει, προσφέρει, πωλεί ή με οποιονδήποτε τρόπο διαθέτει, διανέμει, διαβιβάζει, αγοράζει, προμηθεύεται ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή

εκείνοι οι όροι της παρ. 1 που δεν βρίσκουν εφαρμογή μέσω των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων, ενώ έχει προστεθεί ένα ακόμη όρος, αυτός της **διαβίβασης**.

Έτσι, ομοίως οι προβλεπόμενοι τρόποι τέλεσης στο αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας μέσω πληροφοριακών συστημάτων μπορούν να συστηματοποιηθούν στις ακόλουθες κατηγορίες: **i)** στην **παραγωγή** του πορνογραφικού υλικού, **ii)** σε πράξεις **διακίνησης** του (διανομή, προσφορά, πώληση, ή με άλλον τρόπο διάθεση και διαβίβαση), **iii)** σε πράξεις **απόκτησης** του υλικού (αγορά, προμήθεια), **iv)**, σε **κατοχή** του πορνογραφικού υλικού, **v)** σε **πράξεις διάδοσης πληροφοριών** σχετικά με την τέλεση των προαναφερόμενων πράξεων.

Πιο συγκεκριμένα, ως «**παραγωγή**» του υλικού νοείται η δημιουργία του πορνογραφικού υλικού, πρωτογενώς ή κατόπιν επεξεργασίας αποκλειστικά από το δράστη ή και με τη συμμετοχή και άλλων, με την ανάληψη μέρους ή όλου του εγχειρήματος (π.χ. σκηνοθεσία, κινηματογραφική λήψη)⁹¹, η οποία μπορεί να γίνει όχι μόνο με τη λήψη φωτογραφιών ακόμη και με τη χρήση έξυπνων κινητών τηλεφώνων, αλλά και με την επεξεργασία υπάρχουσών φωτογραφιών με προγράμματα photoshop καθώς και με τη δημιουργία εικονικού πορνογραφικού υλικού με τη χρήση μοντάζ⁹². Όσον αφορά στις πράξεις **διακίνησης**, αυτή λαμβάνει χώρα συνήθως με την ανάρτηση (uploading) του σχετικού υλικού το οποίο στη συνέχεια διακινείται, τόσο από καλά οργανωμένες ομάδες παιδόφιλων ή συνήθως και από ομάδες οργανωμένου εγκλήματος, οι οποίες δεν τρέφουν αντίστοιχο ενδιαφέρον για τα παιδιά, αλλά αποσκοπούν στην αναζήτηση κέρδους, και ακόμη πιο συχνά από χρήστες οι οποίοι δεν επιδιώκουν το κέρδος. Η διακίνηση⁹³ μπορεί να τελεστεί και με τη μεταβίβαση του φορέα στον οποίο είναι αποθηκευμένο το πορνογραφικό υλικό, αλλά φυσικά, εδώ, πρωταγωνιστεί η χρήση του διαδικτύου, μέσω του οποίου παρέχεται στους δράστες του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας ένα σύνολο υπηρεσιών ώστε να διακινήσουν το παράνομο αυτό υλικό, και συγκεκριμένα μέσα από ιστοσελίδες (Web pages and websites⁹⁴),

διαδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων, μέσω πληροφοριακών συστημάτων, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή.»

⁹¹ ΑΠ 810/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁹² Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 166.

⁹³ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 2221/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, όπου ο κατηγορούμενος έθετε σε κυκλοφορία και σε διακίνηση μέσω διαδικτύου υλικό παιδικής πορνογραφίας «αποστέλλοντας τα σε πρόσωπα με τα οποία, είτε συνομιλούσε μέσω εικονικών δωματίων (chat rooms) καναλιών γνωστών σε όσους ανταλλάσσουν υλικό παιδικής πορνογραφίας (φωτογραφίες και βίντεο σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών), ή αντάλλαζε μηνύματα, είτε μέσω προγραμμάτων ανταλλαγής ευθέων μηνυμάτων (msn messenger), είτε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mails)».

⁹⁴ Στους οποίους αποκτάται πρόσβαση μέσω των διευθύνσεων url των ιστοσελίδων, ωστόσο πρακτικά παρατηρείται ότι η παιδική πορνογραφία δεν είναι τόσο εύκολα και άμεσα προσβάσιμη στον παγκόσμιο ιστό, καθώς τόσο οι πάροχοι υπηρεσιών διαδικτύου όσο και οι δικωτικές αρχές, δεν αφήνουν πολλά περιθώρια για τη διαθεσιμότητα του υλικού κατ' αυτόν τον τρόπο.

μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail)⁹⁵, μέσω απευθείας μηνυμάτων (Instant Messaging)⁹⁶, μέσω κλειστών ομάδων συζήτησης, όπως τα e-groups⁹⁷ και newsgroups⁹⁸, μέσω δωματίων επικοινωνίας (chatrooms⁹⁹), μέσω των social media (facebook, Instagram, tiktok, kik, twitter) και εφαρμογών, όπως what's app, viber, snapchat κ.λπ., καθώς και μέσω των πλέον δημοφιλών δικτύων αμοιβαίας ανταλλαγής πόρων, Peer-to-Peer¹⁰⁰, ενώ εξέχοντα ρόλο στη διακίνηση του πορνογραφικού υλικού έχει το «Dark Web», για το ρόλο, τη δομή και λειτουργία του οποίου παρατίθεται αυτοτελής ενότητα στο 5^ο κεφάλαιο. Έτσι, η «**διανομή**»¹⁰¹ συνίσταται στη διάθεση του υλικού σε περισσότερους παραλήπτες, ενώ η «**προσφορά**» συνίσταται στην παράδοση ορισμένου υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα με πρωτοβουλία του δράστη, χωρίς να απαιτείται η αποδοχή της και χωρίς αντάλλαγμα. «**Πώληση**» είναι η μεταβίβαση της κυριότητας και η παράδοση του υλικού στον αγοραστή, μετά από σχετική συμφωνία και καταβολή του συμφωνηθέντος τιμήματος, «**διάθεση με άλλον τρόπο**» είναι η αποξένωση του δράστη από το πορνογραφικό υλικό με οποιονδήποτε τρόπο πέραν της πώλησης, με συμφωνία και παράδοση του υλικού σε άλλο πρόσωπο, με ή

⁹⁵ Πολλές φορές το υλικό παιδικής πορνογραφίας αποστέλλεται ως συνημμένο σε μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, μέθοδος που συχνά χρησιμοποιείται από επαγγελματίες διανομείς παιδικής πορνογραφίας, αλλά συχνότερα χρησιμοποιείται για την κοινή χρήση εικόνων μεταξύ χρηστών ή αποστέλλονται σε ένα πιθανό θύμα ως μέρος της διαδικασίας προσέλκυσης παιδιών για γενετήσιους λόγους άρ. 348B ΠΚ (ακόμα και με σκοπό αποπλάνησης). Ωστόσο, αυτή η μέθοδος θεωρείται επικίνδυνη, λόγω του κινδύνου να σταλούν e-mails σε μυστικούς αστυνομικούς που παρουσιάζονται είτε ως παιδόφιλοι είτε ως ανήλικα πρόσωπα.

⁹⁶ Το οποίο απαιτεί δύο μέρη να είναι συνδεδεμένα την ίδια χρονική στιγμή, προκειμένου οι να αποστείλουν το υλικό.

⁹⁷ Πρόκειται για συγκεκριμένες ηλεκτρονικές ομάδες παιδικής πορνογραφίας που επιτρέπουν στα μέλη να λαμβάνουν και να μοιράζονται πορνογραφικές εικόνες και να ανταλλάσσουν πληροφορίες σχετικά με νέους ιστότοπους. Ορισμένες από αυτές τις ομάδες εμφανίζονται σε αξιόπιστους διακομιστές (servers), αλλά όταν εντοπίζονται τίθενται γρήγορα εκτός λειτουργίας. Οι χρήστες, μάλιστα, συνήθως χρησιμοποιήσουν κωδικοποιημένα ονόματα, ενώ συνηθίζεται το υλικό παιδικής πορνογραφίας να είναι «καμουφλαρισμένο», ανάμεσα σε νόμιμο πορνογραφικό υλικό ενηλίκων, ώστε να «παραταθεί» η ύπαρξή του.

⁹⁸ Αυτή είναι μια από τις κυριότερες μεθόδους διανομής παιδικής πορνογραφίας και πρόκειται για ομάδες, που παρέχουν στα μέλη τους ένα χώρο συζητήσεων, στον οποίο συζητούν τα σεξουαλικά τους ενδιαφέροντα σχετικά με παιδιά και δημοσιεύουν υλικό παιδικής πορνογραφίας. Οι περισσότεροι εμπορικοί διακομιστές αποκλείουν την πρόσβαση σε αυτούς τους ιστότοπους, ωστόσο, ορισμένοι διακομιστές παρέχουν πρόσβαση σε αυτούς, αλλά ο χρήστης διατρέχει τον κίνδυνο να καταγραφεί η ταυτότητά του, είτε από τις πληρωμές με πιστωτική κάρτα που απαιτούνται για την πρόσβαση, είτε από το αρχείο που διατηρεί ο διακομιστής της διεύθυνσης IP, οι χρήστες όμως με τις κατάλληλες τεχνικές γνώσεις μπορούν και αποκτούν πρόσβαση αποκρύπτοντας την πραγματική IP διεύθυνση τους.

⁹⁹ Τα δωμάτια αυτά χρησιμοποιούνται τόσο για τη διακίνηση και ανταλλαγή πορνογραφικού υλικού ανηλίκων όσο και για τον εντοπισμό πιθανών θυμάτων, και συνήθως η πρόσβαση ενδέχεται να «προστατεύεται» με κωδικό πρόσβασης. Ωστόσο, τα ανοιχτά (open) chatrooms αποφεύγονται από τους έμπειρους δράστες, καθώς συχνά σε αυτά «δραστηριοποιούνται» κεκαλυμμένοι αστυνομικοί.

¹⁰⁰ Πρόκειται για δίκτυα που εξυπηρετούν τον αμοιβαίο διαμοιρασμό αρχείων μεταξύ των χρηστών, για τα οποία θα γίνει ειδική αναφορά στη συνέχεια της παρούσας μελέτης.

¹⁰¹ ΑΠ 1516/2016, ΠοινΔικ 2017, σελ. 1212.

χωρίς αντάλλαγμα, ενώ με την έννοια της «**διαβίβασης**» νοείται η μεσολάβηση στη διαμετακόμιση ορισμένου υλικού ή μηνύματος, με τη λήψη από ορισμένο αποστολέα και την παραπέρα προώθησή του σε ορισμένο αποδέκτη¹⁰². Η «**αγορά**» συνίσταται στην απόκτηση, έναντι καταβολής τιμήματος, της κυριότητας, νομής και κατοχής του υλικού, το οποίο κάποιος πωλεί. Η «**προμήθεια**» συνίσταται στην εξασφάλιση της κατοχής του πορνογραφικού υλικού με άλλον νόμιμο τρόπο και πάντως χωρίς να απαιτείται η καταβολή ανταλλάγματος, ενώ «**διάδοση πληροφοριών**» **σχετικά με την τέλεση όλων των παραπάνω πράξεων**¹⁰³ αποτελεί η ευρύτερη κοινολόγηση ορισμένης πληροφορίας σε αριθμό προσώπων, την οποία ο δράστης εμφανίζεται να γνωρίζει μέσω τρίτου¹⁰⁴. Αναφορικά με την έννοια της «**κατοχής**», κρίνεται σκόπιμο να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης σε ξεχωριστή υποενότητα, δεδομένου ότι η οριοθέτηση της κατοχής του ψηφιακού υλικού είναι ιδιαιτέρως δυσχερής, και ποικίλλουν τα ζητήματα που ανακύπτουν.

Η έννοια της κατοχής του ψηφιακού πορνογραφικού υλικού και της κατοχής στον κυβερνοχώρο και η προσέγγιση της ελληνικής νομολογίας

i. Η έννοια της κατοχής του πορνογραφικού υλικού.

Το ζήτημα της θεμελίωσης της κατοχής παρουσιάζει ιδιομορφία¹⁰⁵ και έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, μεταξύ άλλων γιατί πρόκειται για ένα διαρκές έγκλημα¹⁰⁶, οπότε η τέλεσή του διαρκεί για όσο χρονικό διάστημα ο δράστης εξουσιάζει πραγματικά το πορνογραφικό υλικό, και επομένως ισχύει η διαδικασία του αυτοφώρου. Η έννοια της κατοχής στο αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας ανηλίκων μέσω πληροφοριακών συστημάτων, πρέπει να διαφοροποιείται από την κατοχή του συμβατικού πορνογραφικού υλικού, καθώς σε αυτήν την περίπτωση πρόκειται για ψηφιακό υλικό και όχι ενσώματο (π.χ. μία εκτυπωμένη φωτογραφία), οπότε και πρόκειται για «ψηφιακή κατοχή». Έτσι, ως «**κατοχή**» **συμβατικού πορνογραφικού υλικού** νοείται η φυσική εξουσίαση του δράστη, η αληθινή δυνατότητα

¹⁰² Παρασκευόπουλο-Φυτράκη σελ. 301.

¹⁰³ Ενδιαφέρον παρουσιάζουν εδώ τα λεγόμενα Bulletin Board Systems (BBS – σύστημα πίνακα ανακοινώσεων), τα οποία χρησιμοποιούνται για συζητήσεις που παρέχουν συμβουλές σε όσους αναζητούν υλικό παιδικής πορνογραφίας, συμπεριλαμβανομένων και των URLs (Uniform Resource Locator – τα οποία δηλώνουν τη διεύθυνση ενός πόρου του Παγκόσμιου Ιστού), δηλαδή τις διευθύνσεις ιστοσελίδων με πορνογραφικό υλικό ανηλίκων, καθώς και αξιολόγηση αυτών και του υλικού.

¹⁰⁴ Στο αδίκημα της παρ. 1 τυποποιείται και η μετάδοση πληροφοριών η οποία μάλλον συνίσταται στη χορήγηση, εκ μέρους του δράστη, συγκεκριμένης πληροφορίας, σε συγκεκριμένο κύκλο ανθρώπων, την οποία εμφανίζεται να γνωρίζει ο ίδιος.

¹⁰⁵ Βλ. για την προβληματική βλ. Παρασκευόπουλο-Φυτράκη σελ. 302-303, Μπουρμά Γ., ό.π. σελ. 322 επ. Κιούπη Δ., ό.π. σελ. 15-17, Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 168-169.

¹⁰⁶ Βλ. Μυλωνόπουλο Χρ., ό.π. σελ. 154-157.

σταθερής και διαρκούς ακώλυτης πρόσβασης και επενέργειας στο αντικείμενο, ώστε να μπορεί να εξακριβώσει με τη δική του θέληση, ανά πάσα στιγμή, χωρίς να χρειάζεται να υπερνικήσει εμπόδια, -επομένως όταν κατ' αρχήν έχει υλική επαφή με το πράγμα- την ύπαρξη του υλικού και να το διαθέσει πραγματικά όπως επιθυμεί¹⁰⁷. Πρέπει να σημειωθεί ότι η απλή θέαση/κατανάλωση πορνογραφικού υλικού, εφόσον δεν θεμελιώνεται διαρκούς και σταθερή φυσική εξουσίαση επ' αυτού, δεν στοιχειοθετεί κατοχή¹⁰⁸, ενώ επίσης δεν μπορεί να αποκλειστεί η κατοχή επειδή το υλικό βρίσκεται μακριά από το δράστη. Ωστόσο, η φυσική εξουσίαση επί του υλικού δεν πρέπει να είναι τυχαία, αλλά να παρουσιάζει μια σταθερότητα. Το υλικό μπορεί να βρίσκεται στη πρώτη σφαίρα κατοχής του δράστη, όταν εξουσιάζεται άμεσα από τον ίδιο (π.χ. σε συρτάρι, USB stick), στη δεύτερη σφαίρα κατοχής (π.χ. αυτοκίνητο), όταν βρίσκεται σε χώρους που εξουσιάζονται από τον ίδιο ή ακόμη και στην τρίτη σφαίρα κατοχής, όταν έχει παραδοθεί υπό προϋποθέσεις, λ.χ. για φύλαξη. Συνδέεται επομένως η έννοια της φυσικής εξουσίας με την έννοια των σφαιρών κυριαρχίας του προσώπου, δηλαδή με τους χώρους όπου το άτομο ασκεί κατά τις κοινωνικές αντιλήψεις γενική κυριαρχία¹⁰⁹, ενώ η φυσική θέληση εξουσίασης του πράγματος επεκτείνεται κατά τις κοινωνικές αντιλήψεις επί των κινητών με τα οποία το άτομο έχει υλική επαφή και, τελικά, επί όλων των κινητών πραγμάτων που βρίσκονται στη γενικότερη σφαίρα κυριαρχίας του¹¹⁰, και δεν απαιτείται να αποτελεί διαρκές περιεχόμενο της σκέψης του, ούτε να βρίσκεται το άτομο σε συνειδησιακή εγρήγορση¹¹¹.

Έτσι, το ζήτημα που εδώ γεννάται ως προς την ύπαρξη της κατοχής των ψηφιακών δεδομένων έχει να κάνει με το ότι στην πραγματικότητα αυτά στερούνται υλικής υπόστασης, αφού δεν υπάρχει ενσώματο αντικείμενο, ούτε μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα πορνογραφικά δεδομένα σε αυτή τη μορφή είναι «δεκτικά ανθρώπινης εξουσίασης»¹¹², και ως εκ τούτου η κλασική θεώρηση της κατοχής πρέπει να προσεγγιστεί με διαφορετικό τρόπο, να διευρυνθεί δηλαδή τόσο ως προς τον τρόπο κτήσης και διατήρησής της, όσο και ως προς το αντικείμενο

¹⁰⁷ Βλ. ΣυμβΠλημΑρτ 50/2015, ΠοινΔικ 2015, σελ. 1122, ΣυμβΠλημΗλείας 21/2013, ΠοινΔικ 2014, σελ. 1038, ΜΟΔΚατερ 19-22/2009, ΠοινΔικ 2010, σελ. 1125, ΑΠ 810/2007 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 628/2008 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1145/2008 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1177/2013 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 770/2015 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1648/2016 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 2092/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Σημειώνεται ότι η κατοχή έχει παρόμοια έννοια και σε άλλα ποινικά αδικήματα όπως λ.χ. στην υπεξαίρεση κατ' άρ. 375 παρ. 1 ΠΚ, όπου αυτή ορίζεται ως η φυσική εξουσία επί του πράγματος που ασκείται με φυσική βούληση εξουσίασης αυτού βλ. Μυλωνόπουλο Χρ., Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, «Τα Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372-406 ΠΚ)», Εκδ. Σάκκουλας, 2006, σελ. 162.

¹⁰⁸ Βλ. Παρασκευόπουλο-Φυτράκη σελ. 298, με περαιτέρω παραπομπή σε Hönlle.

¹⁰⁹ Βλ. Μυλωνόπουλο Χρ., ό.π. σελ. 24.

¹¹⁰ Βλ. Μυλωνόπουλο Χρ., ό.π. σελ. 34.

¹¹¹ Βλ. Μυλωνόπουλο Χρ., ό.π. σελ. 33.

¹¹² Βλ. Μανωλεδάκη Ι./Μπιτζιλέκη Ν., «Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας», 2013, σελ. 23-24.

της¹¹³, ώστε να προσδιοριστεί η έννοια της ψηφιακής κατοχής και της κατοχής στον κυβερνοχώρο, δεδομένης της ρευστότητας που διακρίνει τα όρια φυσικής εξουσίασης στον ψηφιακό κόσμο.

ii. **Η έννοια της κατοχής του ψηφιακού πορνογραφικού υλικού.**

- **Απαραίτητες τεχνικές διευκρινίσεις**

Όπως προκύπτει από τον ορισμό του υλικού παιδικής πορνογραφίας, ο οποίος έχει ήδη αναφερθεί, το υλικό πρέπει να έχει αποτυπωθεί/αποθηκευτεί σε κάποιο ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα, δηλαδή εν προκειμένω σε κάποιο αποθηκευτικό μέσο. Το ψηφιακό πορνογραφικό υλικό είναι δυνατόν να είναι αποθηκευμένο σε σύστημα ηλεκτρονικού υπολογιστή¹¹⁴, εν γνώσει ή αγνοία του χρήστη. Προκειμένου να οριοθετηθεί η έννοια της κατοχής είναι κρίσιμη η ανάλυση ορισμένων τεχνικών εννοιών και η παράθεση μίας θεμελιώδους διάκρισης. Αρχικά, να τονιστεί ότι σε έναν υπολογιστή υπάρχουν διάφορα μέρη, όπου μπορούν να αποθηκευτούν τα δεδομένα και κατ' επέκταση τα αποθηκευτικά μέσα¹¹⁵ και τα είδη μνήμης των ηλεκτρονικών υπολογιστών διακρίνονται σε «πτητικά» (volatile)¹¹⁶ και «μη πτητικά» (non-volatile)¹¹⁷. Η διαφορά τους ουσιαστικά έγκειται στο ότι τα **μη πτητικά** έχουν πρόσκαιρη μνήμη, που σημαίνει ότι **τα δεδομένα χάνονται όταν παύσει η τροφοδοσία με ηλεκτρικό ρεύμα**, ενώ αντιστρόφως τα **μη πτητικά** έχουν μη πρόσκαιρη μνήμη, που σημαίνει ότι **τα δεδομένα δεν χάνονται, αλλά διατηρούνται αποθηκευμένα ακόμα και όταν δεν υπάρχει τροφοδοσία**.

Εδώ κρίνεται αναγκαίο να γίνει αναφορά στα «τμήματα» ενός υπολογιστή ώστε να κατανοήσει ο αναγνώστης καλύτερα τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος του υπολογιστή

¹¹³ Μπουρμάς Γ., ό.π. σελ. 323.

¹¹⁴ Ο όρος σύστημα ηλεκτρονικού υπολογιστή περιλαμβάνει κάθε σταθερή ή φορητή συσκευή με δυνατότητες προβολής και επεξεργασίας ψηφιακών δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων των ταμπλετών (tablets) και των εξελιγμένων κινητών τηλεφώνων (smartphones). Βλ. σχετ. Παρασκευόπουλο-Φυτράκη σελ. 304.

¹¹⁵ Τα μέσα αποθήκευσης διακρίνονται σε μαγνητικά συστήματα, με το πλέον σύνηθες σύστημα να είναι ο μαγνητικός δίσκος (σκληρός δίσκος και η δισκέτα-floppy disk -όχι τόσο συχνή η χρήση της), σε οπτικά συστήματα, στα οποία ανήκουν ο οπτικός ή σύμπακτος δίσκος (compact disk, CD) και οι ψηφιακοί πολυμορφικοί δίσκοι (digital versatile disks, DVD), Blu-ray (παρόμοια τεχνολογία με το DVD) και στις μονάδες φλας (flash drives-τα λεγόμενα φλασάκια, τα οποία συχνά αναφέρονται ως USB, λόγω της προεξοχής που διαθέτουν, η οποία εισέρχεται στη θύρα USB ενός Η/Υ) βλ. σχετ. Brookshear J. Glenn, "Computer Science: An Overview" (τίτλος πρωτοτύπου), «Η επιστήμη των υπολογιστών – Μία ολοκληρωμένη παρουσίαση», 10^η Αμερικανική Έκδοση, Επιμ. ελληνικής έκδοσης: Κωνσταντίνος Κουρκουμπέτης, Κλειδάριθμος, 2009, σελ. 57-64.

¹¹⁶ Το βασικότερο παράδειγμα πτητικής μνήμης είναι η μνήμη τυχαίας προσπέλασης, RAM.

¹¹⁷ Παραδείγματα μη πτητικής μνήμης: μνήμη ROM, μνήμη flash, οι περισσότεροι τύποι μαγνητικών συσκευών αποθήκευσης υπολογιστών (π.χ. σκληροί δίσκοι, δισκέτες και μαγνητική ταινία), οπτικοί δίσκοι.

και των μέσων αποθήκευσης¹¹⁸. Τα συστατικά στοιχεία του υπολογιστή η κεντρική μονάδα επεξεργασίας, άλλως ο επεξεργαστής (Central Processing Unit-CPU), και αυτά που παρουσιάζουν ενδιαφέρον στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης είναι η μνήμη cache (λανθάνουσα-κρυφή μνήμη) και η κύρια μνήμη RAM (και ROM), οι συσκευές αποθήκευσης (π.χ. ο σκληρός δίσκος) και οι αφαιρούμενες συσκευές αποθήκευσης (μονάδα DVD, USB flash κ.λπ.). Ο επεξεργαστής στην ουσία είναι για τον υπολογιστή ότι και ο εγκέφαλος για τον άνθρωπο. Είναι το πιο σημαντικό εξάρτημα και είναι υπεύθυνος για τις κυριότερες επεξεργασίες που γίνονται στον υπολογιστή. Όλα τα δεδομένα μεταφέρονται από την κύρια μνήμη στον επεξεργαστή, ώστε να γίνει η απαραίτητη επεξεργασία τους σύμφωνα με τις εντολές που δίνονται από το χρήστη. Μετά την επεξεργασία τους τα δεδομένα επιστρέφουν και τοποθετούνται προσωρινά στη Κύρια Μνήμη του υπολογιστή. Το δεύτερο κύριο συστατικό κάθε υπολογιστή είναι η μνήμη, το σύστημα της οποίας είναι δομημένο σε μία ιεραρχία επιπέδων¹¹⁹, με τα υψηλότερα επίπεδα να έχουν μεγαλύτερη ταχύτητα και μικρότερη αποθηκευτική ικανότητα. Το πρώτο επίπεδο είναι οι καταχωρητές, οι οποίοι βρίσκονται στο εσωτερικό της κεντρικής μονάδας επεξεργασίας (CPU), το δεύτερο είναι η κρυφή μνήμη (cache)¹²⁰, η οποία είναι μία μνήμη προσωρινής αποθήκευσης, η οποία είναι γρηγορότερη από τη μνήμη RAM, επειδή είναι ενσωματωμένη στον ίδιο τον επεξεργαστή, ή πολύ κοντά του¹²¹, και συνιστά πτητικό μέσο αποθήκευσης. Στο επόμενο επίπεδο βρίσκεται η κύρια μνήμη, άλλως η RAM (Random Access Memory - Μνήμη Τυχαίας Προσπέλασης). Όλες οι αιτήσεις της κεντρικής μονάδας επεξεργασίας (CPU) που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν από την κρυφή μνήμη μεταφέρονται στην κύρια μνήμη. Έτσι, οποιοδήποτε

¹¹⁸ Για τα εν λόγω τεχνικά ζητήματα βλ. συνδυαστικά: Brookshear J. Glenn, *“Computer Science: An Overview, 10th edition” (τίτλος πρωτοτύπου)*, «Η επιστήμη των υπολογιστών – Μία ολοκληρωμένη παρουσίαση, 10η Αμερικανική Έκδοση», Επιμ. ελληνικής έκδοσης: Κωνσταντίνος Κουρκουμπέτης, Κλειδάριθμος, 2009, σελ. 57-64 και “Tanenbaum S. T., *«Modern Operating Systems, 3rd Edition” (τίτλος πρωτοτύπου)*, *«Σύγχρονα λειτουργικά συστήματα 3η αμερικανική έκδοση»*, Επιμ. ελληνικής έκδοσης: Δήμητρης Γκιζόπουλος, Κλειδάριθμος, 2008, σελ. 51-58, και πηγές:

<https://techterms.com/definition/cache> , <https://techterms.com/definition/ram> ,
<https://techterms.com/definition/rom> , <https://techterms.com/definition/flashmemory> ,
<https://techterms.com/definition/harddrive> , https://techterms.com/definition/volatile_memory ,
https://techterms.com/definition/non-volatile_memory .

¹¹⁹ Τα πέντε επίπεδα είναι: καταχωρητές, κρυφή μνήμη, κύρια μνήμη, μαγνητικός δίσκος, μαγνητική ταινία.

¹²⁰ Η μνήμη cache λειτουργεί λαμβάνοντας δεδομένα ή οδηγίες σε ορισμένες διευθύνσεις μνήμης στη μνήμη RAM και αντιγράφοντάς τα στη μνήμη cache, μαζί με μια εγγραφή της αρχικής διεύθυνσης αυτών των οδηγιών ή δεδομένων. Αυτό οδηγεί σε έναν πίνακα που περιέχει έναν μικρό αριθμό διευθύνσεων μνήμης RAM και αντίγραφα των οδηγιών ή των δεδομένων που περιέχουν αυτές οι διευθύνσεις μνήμης RAM.

¹²¹ Ο επεξεργαστής καθορίζει ποια δεδομένα χρησιμοποιεί ο χρήστης συχνότερα ή ποια δεδομένα θα χρειαστούν για την εκτέλεση της εργασίας που θέλει να πραγματοποιήσει και τα αποθηκεύει προσωρινά στη μνήμη cache. Έτσι η ανάκτησή τους γίνεται εξαιρετικά γρήγορα και αντίστοιχα γρήγορα εκτελούνται και οι διάφορες εντολές και εργασίες.

πρόγραμμα χρησιμοποιηθεί ή οποιαδήποτε εργασία λάβει χώρα αποθηκεύεται προσωρινά στη μνήμη αυτή, χωρίς καμία ενέργεια του χρήστη, και άρα η RAM χρησιμοποιείται για την αποθήκευση των προγραμμάτων και των δεδομένων που χρησιμοποιεί η κεντρική μονάδα επεξεργασίας (CPU) σε πραγματικό χρόνο.

Η μνήμη RAM, είναι πτητικό μέσο αποθήκευσης, που σημαίνει ότι μόλις διακοπεί η τροφοδοσία του υπολογιστή με ηλεκτρικό ρεύμα χάνονται όλα τα δεδομένα που βρίσκονται σε αυτήν¹²². Για το λόγο αυτό, λοιπόν, απαιτείται ένα αποθηκευτικό μέσο, που να αποθηκεύει μόνιμα τις εργασίες και τα δεδομένα, όπως για παράδειγμα ο σκληρός δίσκος. Πριν την αναφορά στο επόμενο επίπεδο ιεραρχίας που είναι οι μαγνητικοί δίσκοι (σκληροί δίσκοι), να σημειωθεί ένα ακόμα μέσο αποθήκευσης σε ηλεκτρονικές φορητές συσκευές, η μνήμη φλας (flash memory)¹²³, η οποία σε αντίθεση με τη ROM, μπορεί να σβήνεται και να επανεγγράφεται και έτσι ο χρήστης μπορεί να χρησιμοποιεί τη μονάδα για την εγγραφή/αποθήκευση των δεδομένων. Τέλος, ο σκληρός δίσκος (hard disk/hard disk drive/HDD) είναι η κύρια συσκευή αποθήκευσης που χρησιμοποιείται για την αποθήκευση όλων των δεδομένων που χρειάζεται ο υπολογιστής για να λειτουργήσει (και στα οποία δεν επεμβαίνει ο χρήστης, και έτσι όλες οι εργασίες που πραγματοποιούνται, αποθηκεύονται συνεχώς στο σκληρό δίσκο για να αποφευχθούν καταστάσεις όπου απροσδόκητο κλείσιμο του συστήματος θα οδηγούσε σε απώλεια δεδομένων) αλλά και των ίδιων των δεδομένων του χρήστη (π.χ. εικόνες, βίντεο, εφαρμογές κ.λπ.).

a. Ηλεκτρονικός υλικός φορέας (μη πτητικό μέσο αποθήκευσης) και κατοχή

Κατόπιν των ανωτέρω για τη θεμελίωση της κατοχής επί πορνογραφικού υλικού αποθηκευμένο σε πτητικό μέσο αποθήκευσης (CD, DVD, Bluray, δισκέτα, σκληρός δίσκος (HDD/SDD), μνήμη flash κ.λπ.), υποστηρίζεται πως δεν αρκεί η απλή φυσική εξουσίαση του υλικού φορέα (δηλ. επί των αποθηκευτικών μέσων), αλλά απαιτείται επιπροσθέτως η πραγματική δυνατότητα διαχείρισης του υλικού και εξακρίβωσης ότι μέσα στο συγκεκριμένο

¹²² Οι υπολογιστές διαθέτουν έναν επιπλέον τύπο μνήμης, μη πτητικό, που σημαίνει ότι δεν χάνει τα δεδομένα του. Πρόκειται για τη μνήμη ROM (Read-Only Memory – Μνήμη Μόνο Για Ανάγνωση), η οποία προγραμματίζεται εργοστασιακά, ενώ τα περιεχόμενά της δεν μπορούν να αλλάξουν σε μεταγενέστερο χρόνο και χρησιμοποιείται για την αποθήκευση του υλικολογισμικού για το hardware. Στη ROM βρίσκεται το λογισμικό με το όνομα BIOS, το οποίο είναι υπεύθυνο να εκτελέσει κατά την εκκίνηση του υπολογιστή ελέγχους σχετικούς με τη σωστή λειτουργία των τμημάτων του και στη συνέχεια να «φορτώσει» το λειτουργικό σύστημα από κάποιο αποθηκευτικό μέσο στη μνήμη RAM.

¹²³ Μπορεί π.χ. να παίζει το ρόλο του φιλμ στις ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές και συνήθως συναντάται σε αφαιρούμενα μέσα αποθήκευσης, όπως σκληρός δίσκος SSD (Solid State Drive – Συσκευή Σταθερής Αποθήκευσης), μονάδες USB, κάρτες SD (Secure Digital, πρόκειται για κάρτες-συσκευές αποθήκευσης ψηφιακών δεδομένων που τοποθετούνται σε φωτογραφικές μηχανές, κινητά τηλέφωνα κ.α.) κ.λπ.

αποθηκευτικό μέσο εμπεριέχεται παιδοπορνογραφικό υλικό¹²⁴. Για τη θεμελίωση της κατοχής, φαίνεται μάλλον ορθότερη η άποψη να μην θεωρείται αρκετή απλώς η φυσική εξουσίαση του αποθηκευτικού μέσου, του φορέα ενσωμάτωσης των πορνογραφικών δεδομένων, και άρα ο θεωρούμενος κάτοχος να έχει απλώς δυνατότητα πρόσβασης στο υλικό, αλλά να προκύπτει η πραγματική κυριαρχία του πάνω στο συγκεκριμένο υλικό¹²⁵. Συνεπώς, το κατέβασμα (downloading) και η αποθήκευση του πορνογραφικού υλικού στο αποθηκευτικό μέσο συνιστά κατοχή. Χαρακτηριστική ερμηνεία στην κατοχή ηλεκτρονικών δεδομένων δίνεται κατά τη νομολογία του ΑΠ¹²⁶, κατά την οποία ο κατηγορούμενος «...με τη χρήση διαδικτύου, αφού αγόρασε πρόσβαση και χρόνο ιδιότητας μέλους για τουλάχιστον χρονική περίοδο 30 ημερών, στις ιστοσελίδες με τίτλο SEXY ANGELS, DESIRED ANGELS, NYMST COLLECTIONS και στις 620 σελίδες με νούμερο 1156 και 1126, οι οποίες περιείχαν το ως άνω υλικό παιδικής πορνογραφίας, που το είχε αποθηκεύσει στη μνήμη του ηλεκτρονικού υπολογιστή του και το κατείχε από 5-9-2006 μέχρι και την 26-1-09 (ημέρα της σύλληψής του) με την έννοια ότι είχε με διάρκεια τη φυσική εξουσίασή του, ώστε οποιαδήποτε στιγμή επιθυμούσε να διαπιστώνει την ύπαρξη αυτού και να το διαθέτει πραγματικά και αν ακόμα προοριζόταν για προσωπική του χρήση. Ο κατηγορούμενος δεν ήταν περιστασιακός επισκέπτης της ιστοσελίδας με δυνατότητα μόνο οπτικής πρόσβασης, αλλά χρησιμοποιούσε τον άνω ηλεκτρονικό υπολογιστή και είχε τη δυνατότητα, όποτε το επιθυμούσε, να ανασύρει τις φωτογραφίες αυτές, από τη μνήμη του, να τις εμφανίζει στην οθόνη του, να τις επεξεργάζεται και σε κάθε περίπτωση να τις διαχειρίζεται για ηδονιστικό σκοπό με τον τρόπο που κάθε φορά θεωρούσε κατάλληλο και με προσωπική του ενέργεια, γεγονός που αποκαλύπτει ότι η αντικειμενική του αυτή σεξουαλική διαστροφή τον χαρακτηρίζει και τον καθορίζει ως προσωπικότητα...».

Ιδιαίτερη σημασία στην κατοχή ηλεκτρονικών δεδομένων έδωσε και το ΣυμβλημΡεθυμ 104/2012¹²⁷, κατά το οποίο «ως κατοχή νοείται η φυσική εξουσία του δράστη, ώστε να δύναται να εξακριβώσει με τη δική του θέληση την ύπαρξη του υλικού και να διαθέσει αυτό πραγματικώς, έστω κι αν προορίζεται για προσωπική του χρήση. Δεν συνδέεται, επομένως, η

¹²⁴ Γ. Μπουρμάς, «Προσπάθειες εννοιολογικού προσδιορισμού της κατοχής ηλεκτρονικών δεδομένων με χαρακτήρα παιδικής πορνογραφίας», ΠοινΔικ 2009, σελ. 322 επ. και ιδίως 326-327, με εκτενή παρουσίαση και των αντίθετων απόψεων. Σε παρόμοιο μήκος κύματος κινείται και η νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, όπως θα αναφερθεί και στη συνέχεια, κατά την οποία απαιτείται «φυσική εξουσία του δράστη, ώστε να μπορεί να εξακριβώσει με δική του θέληση την ύπαρξη πορνογραφικού υλικού και να διαθέσει αυτό πραγματικά». Βλ. επίσης Μπρακουμάτσο Π., «Αναφυόμενα ζητήματα στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας», ΠοινΔικ 2011, σελ. 991.

¹²⁵ Έτσι ορθά και Πολυζωΐδου Χρ. Β., «Το αξιόποινο της πορνογραφίας ανηλίκων», Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 329-330.

¹²⁶ ΑΠ 1033/2014, www.areiospagos.gr.

¹²⁷ ΣυμβλημΡεθυμ 104/2012, ΠοινΔικ 2013, σελ. 692 επ.

κατοχή πορνογραφικών ηλεκτρονικών δεδομένων με την απλή κατοχή των υλικών φορέων εγγραφής και σταθερής αποθήκευσής τους, αλλά μόνο με το αληθώς αποφασιστικό στοιχείο της πραγματικής δυνατότητας του κατόχου τους στην πρόσβαση, διαχείριση και διάθεση αυτών. Για τη θεμελίωση, πάντως, της «ψηφιακής» κατοχής πρέπει να υπάρχει ενσωμάτωση των πορνογραφικών δεδομένων σε υλικό φορέα του δράστη (σκληρό δίσκο, Cd - Rom, DVD, USB, δισκέτα κ.λπ.), ως τούτο προκύπτει από τον ίδιο τον ορισμό του υλικού της παιδικής πορνογραφίας («...σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα...») και δεν αρκεί λ.χ. το απλό άνοιγμα ενός αποσταλέντος και μη αιτηθέντος ηλεκτρονικού μηνύματος (e- mail) ή αρχείου, ή η διάπλοηγήσεως (σερφαρίσματος) στο διαδίκτυο απλή επίσκεψη μιας ιστοσελίδας, έστω κι αν, κατά τη διάρκεια αυτής, λαμβάνει χώρα αυτόματη αποθήκευση (συγκράτηση) στην προσωρινή μνήμη (chase memory) ή στα προσωρινά αρχεία διαδικτύου (temporary internet files) του Η/Υ. Αν, όμως, μετά την επίσκεψη στην ιστοσελίδα, το αυτόματα αποθηκευμένο πορνογραφικό υλικό δεν διαγραφεί, κατά μία άποψη, και στην περίπτωση αυτή μπορεί να θεμελιωθεί κατοχή (βλ. σχετ. απόψεις ξένων θεωρητικών σε Ν. Παρασκευόπουλο/Ε. Φυτράκη, ό.π., σελ. 302-303)».

Όπως, ήδη, αναφέρθηκε κατά πάγια κρίση της νομολογίας του Αρείου Πάγου¹²⁸ ως «κατοχή νοείται η φυσική εξουσία του δράστη, ώστε να μπορεί να εξακριβώσει με δική του θέληση την ύπαρξη πορνογραφικού υλικού και να διαθέσει αυτό πραγματικά, και αν ακόμη προορίζεται για προσωπική χρήση του δράστη». Η νομολογία έχει κρίνει ότι η δυνατότητα του δράστη να επενεργεί, ανά πάσα ώρα και στιγμή, στο υλικό αντικείμενο συνιστά θεμελίωση και διατήρηση της κατοχής, ανεξαρτήτως αν αυτό βρίσκεται στην πρώτη σφαίρα κατοχής του δράστη. Έτσι, το ΜΟΔΚατερ με την 19-22/2009¹²⁹ απόφασή του έκρινε ότι το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος που διατηρούσε αποθηκευμένα τα επίμαχα αρχεία χωρίς να τα χρησιμοποιεί σε σκληρό δίσκο παλιού και άχρηστου ηλεκτρονικού του υπολογιστή, τον οποίο μάλιστα είχε εγκαταλείψει σε ιδιωτικό αποθηκευτικό χώρο που βρίσκεται κοντά στο σπίτι του, «δεν ασκεί έννομη επιρροή επειδή ο κατηγορούμενος είχε τη δυνατότητα, όποτε το επιθυμούσε, να ανασύρει τις φωτογραφίες αυτές από τη μνήμη του υπολογιστή του, να τις εμφανίζει στην οθόνη του, να τις επεξεργάζεται και σε κάθε περίπτωση να τις διαχειρίζεται για ηδονιστικό σκοπό με τον τρόπο που θεωρούσε κάθε φορά κατάλληλο.».

¹²⁸ Ενδεικτικά αναφέρονται ΑΠ 628/2006, ΑΠ 810/2007, ΑΠ 1141/2008, 1145/2008, ΑΠ 1177/2013, ΑΠ 770/2015, ΑΠ 1648/2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, 2092/2017 ΑΠ, ΠΧρ 2018, σελ. 622, και επιπροσθέτως 50/2015 ΣυμβΠλημΑρτ, ΠοινΔικ 2015, σελ. 1122, 21/2013 ΣυμβΠλημΗλείας, ΠοινΔικ 2014, σελ. 1038, 19-22/2009 ΜΟΔΚατερ, ΠοινΔικ 2010, σελ. 1125, ΑΠ 643/2020 ΠοινΔικ 2020, σελ. 1309 επ.

¹²⁹ ΜΟΔΚατερ, ΠοινΔικ 2010 σελ. 1126.

Εξάλλου λογίζεται¹³⁰ ότι «κριτήριο για την αποδοχή της ηλεκτρονικής κατοχής, θα πρέπει να αποτελεί η πρόθεση συλλογής και αποθήκευσης του υλικού σε μνήμη υπολογιστή σε συνδυασμό με την πραγματική δυνατότητα του δράστη για πρόσβαση, διαχείριση και διάθεση του υλικού αυτού». Ως εκ τούτου καθίσταται σαφές ότι η κατοχή πρέπει να έχει μία ελάχιστη διάρκεια, δηλαδή να μην είναι όλως στιγμιαία και να μην αναιρείται αμέσως με μία πράξη διαγραφής λ.χ. ενός αρχείου που μόλις πρόσφατα αποθηκεύτηκε, ή σε κάθε περίπτωση απομάκρυνσης από το πορνογραφικό υλικό, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση που ένας χρήστης έρχεται παρά τη θέληση του σε επαφή με υλικό παιδοπορνογραφικού χαρακτήρα, με αποτέλεσμα να μην αρκεί για να θεμελιωθεί κατοχή π.χ. το απλό άνοιγμα ενός αποσταλέντος, αλλά μη αιτηθέντος, ηλεκτρονικού μηνύματος ή ακόμα και του τυχόν συνημμένου σε αυτό αρχείου¹³¹.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση¹³² που εντοπίστηκαν αποθηκευμένα στην τερματική συσκευή του κατηγορουμένου αρχεία παιδικής πορνογραφίας (φωτογραφίες και βίντεο), αφού διαγράφηκαν από το ιστορικό των επικοινωνιών του υπολογιστή, χωρίς ωστόσο να αποδειχθεί αν τα αρχεία αυτά που εισήλθαν στον υπολογιστή του κατηγορουμένου ήταν αποτέλεσμα ηθελημένης και ενσυνείδητης ενέργειας αυτού για εγκατάσταση του υλικού αυτού στην τερματική συσκευή ή αν ήταν ασυνείδητο αποτέλεσμα ενός αυτόματου συγχρονισμού συσκευών, στις οποίες κατ' αποτέλεσμα επενεργούν χρήστες διαφόρων λογαριασμών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου διά των συνομιλιών τους, μετά των αποστελλομένων συνημμένων αρχείων εικόνας και ήχου (δεδομένου ότι ο κατηγορούμενος συμμετείχε στο διαδικτυακό παιχνίδι «Travian», με πληθώρα χρηστών), όπου κρίθηκε ότι ο φερόμενος ως δράστης δεν είχε βούληση προμήθειας οπτικοακουστικού υλικού παιδικής πορνογραφίας, ειδικά μάλιστα αφού το υλικό αυτό βρισκόταν στον κάδο ανακύκλωσης της συσκευής, ως άχρηστο, με άδηλη τη θέαση αυτού από το φερόμενο ως δράστη, εκδοχή που καθιστά την αποθήκευση στο σκληρό δίσκο της τερματικής συσκευής ως ενέργεια στερούμενης δόλου. Το δικαστήριο για να καταλήξει στην κρίση αυτή έλαβε υπόψη το γεγονός ότι δεν εντοπίστηκε κανένα αρχείο συνομιλίας του χρήστη του Η/Υ, δηλαδή του κατηγορουμένου, και του χρήστη του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με τον οποίο έγινε ο συγχρονισμός των συσκευών συνεπεία του οποίου (του συγχρονισμού) βρέθηκε το υλικό στη συσκευή του κατηγορουμένου, καθώς και το ότι δεν βρέθηκε κανένα ίχνος ανταλλαγής αρχείων μεταξύ τους, ενώ επίσης τα διαγεγραμμένα αρχεία συνομιλιών καθώς και τα διαγεγραμμένα αρχεία πολυμέσων, κρίθηκε ότι αποτέλεσαν στοιχεία αυτόματου

¹³⁰ ΑΠ 810/2007 και ΑΠ 628/2006 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹³¹ Παρασκευόπουλος-Φυτράκης, ό.π. σελ. 302-303 με περαιτέρω παραπομπή.

¹³² ΕφΔωδ 3/2019, ΠΧρ 2019, σελ. 704-705.

συγχρονισμού και διαπιστώθηκε ότι οι απεικονιζόμενες συνομιλίες δεν συνέβησαν στον υπό εξέταση υπολογιστή, δηλαδή του κατηγορουμένου. Τέλος, παρατηρήθηκε ταύτιση της ημερομηνίας δημιουργίας και τελευταίας τροποποίησης των αρχείων σε κλίμακα δευτερόλεπτου, ενώ δεν εντοπίστηκε κανένα ίχνος ανταλλαγής αρχείων, προμήθειας και διαμοιρασμού από το χρήστη του Η/Υ με θεματολογία πορνογραφίας ανηλίκων.

Τί γίνεται ωστόσο στην περίπτωση που διαφέρει το πρόσωπο του κατόχου του αποθηκευτικού μέσου και αυτού που ενσωμάτωσε τα πορνογραφικά δεδομένα σε αυτό, δηλαδή του κατόχου του πορνογραφικού υλικού; Εδώ διατυπώνονται δύο απόψεις, με την πρώτη να υποστηρίζει ότι αξιόποινη εξουσίαση (κατοχή) του πορνογραφικού υλικού υπάρχει μόνο αν υπάρχει **πραγματική κυριαρχία** επί του μέσου αποθήκευσης, ενώ κατ' άλλη - ορθότερη και μάλλον κρατούσα- άποψη κατοχή του πορνογραφικού υλικού έχει **εκείνος που το συνέλεξε και το αποθήκευσε σταθερά σε μνήμη υπολογιστή και έχει πραγματική δυνατότητα επενέργειας και ακώλυτης πρόσβασης σε αυτό**, κατά το δοκούν και ανά πάσα στιγμή, την οποία μάλιστα την έχει πραγματώσει τουλάχιστον μία φορά, χωρίς να εξουσιάζει απαραίτητα και τον ίδιο υλικό φορέα¹³³, και όχι ο κάτοχος του αποθηκευτικού μέσου, η ευθύνη του οποίου σε κάθε περίπτωση πρέπει να αποκλειστεί ελλείψει του απαιτούμενου δόλου.

**b. Η κατοχή σε πτητική μνήμη (cache και RAM) - κατοχή και αυτόματη αποθήκευση.
Η απλή θέαση συνιστά κατοχή;**

Ακόμα πιο περίπλοκο είναι το ζήτημα της θεμελίωσης κατοχής στην περίπτωση αποθήκευσης δεδομένων στη λανθάνουσα μνήμη (cache memory), στην προσωρινή μνήμη τυχαίας προσπέλασης RAM, καθώς και στα προσωρινά αρχεία του διαδικτύου (temporary internet files)^{134,135}. Το κρίσιμο εδώ σημείο αναφορικά με την έννοια της κατοχής είναι το γεγονός πως κάθε επίσκεψη του χρήστη σε μία ιστοσελίδα έχει ως «λειτουργικό επακόλουθο» την

¹³³ Βλ. Μπουρμά, ό.π. σελ. 326-327, και «*Η κατοχή πράγματος ως αξιόποινη πράξη*», του ιδίου, Νομική Βιβλιοθήκη 2015, σελ. 127 επ., και Παρασκευόπουλο-Φυτράκη, ό.π. σελ. 303.

¹³⁴ Βλ. σχετικά “*Child Pornography, the Internet, and the Challenge of Updating Statutory Terms*”, Harvard Law Review, 2009, 122, 2206-2227, Διαθέσιμο:

https://harvardlawreview.org/wp-content/uploads/pdfs/vol_122_child_pornograph_the_internet.pdf

¹³⁵ Να σημειωθεί εδώ ότι με την περιήγηση στο διαδίκτυο αποθηκεύονται διάφορα δεδομένα στην προσωρινή μνήμη προγράμματος περιήγησης (Browser cache). Τα περισσότερα προγράμματα περιήγησης ιστού εξορισμού αποθηκεύουν προσωρινά τα δεδομένα της ιστοσελίδας. Για παράδειγμα, με την είσοδο σε μία ιστοσελίδα, το πρόγραμμα περιήγησης ενδέχεται να «αποθηκεύει προσωρινά» (cache) την HTML, τις εικόνες και τυχόν αρχεία CSS ή JavaScript που αναφέρονται από την ιστοσελίδα. Όταν ο χρήστης περιηγείται σε άλλες σελίδες του ιστότοπου που χρησιμοποιούν τις ίδιες εικόνες, CSS ή JS, το πρόγραμμα περιήγησης δεν χρειάζεται να πραγματοποιήσει εκ νέου λήψη των αρχείων. Αντ' αυτού, το πρόγραμμα περιήγησης μπορεί απλά να τα φορτώσει από την προσωρινή μνήμη (cache), η οποία είναι αποθηκευμένη στο τοπικό σύστημα του χρήστη. Βλ. σχετ. “*What Does Browser Caching Mean?*”, Διαθέσιμο: <https://www.techopedia.com/definition/6272/browser-caching> , <https://techterms.com/definition/cache> .

αυτόματη¹³⁶ αποθήκευση ή μάλλον ορθότερα συγκράτηση¹³⁷ διαφόρων δεδομένων στην προσωρινή μνήμη του υπολογιστή (cache ή RAM¹³⁸) ή στα προσωρινά αρχεία του διαδικτύου. Έτσι κατά τη θέαση του πορνογραφικού υλικού από το χρήστη του Η/Υ, εγγράφονται τα δεδομένα αυτά στη συσκευή του. Η ιδιομορφία λοιπόν έγκειται στο ότι η προσωρινή αυτή αποθήκευση/συγκράτηση, δεν είναι εντελώς προσωρινή, καθώς μπορεί να παραμείνουν τα δεδομένα για ικανό διάστημα¹³⁹, και επομένως η αποθήκευση δεν περιορίζεται στη συγκεκριμένη περίοδο λειτουργίας του υπολογιστή, δηλαδή μέχρι ο χρήστης να τερματίσει τη λειτουργία του, αλλά τα δεδομένα **μπορεί** να παραμένουν στον υπολογιστή μέχρι να καθαρίσει τη μνήμη ο χρήστης, ή για συγκεκριμένο χρόνο, ή μέχρι έναν ορισμένο όγκο δεδομένων, ή μέχρις ότου να αντικατασταθούν από άλλα νεότερα δεδομένα¹⁴⁰. Βέβαια, αυτό που συγκρατείται δεν είναι το πλήρες αρχείο/υλικό, αλλά απλώς ορισμένα δεδομένα που υποβοηθούν μία πιθανή μελλοντική πρόσβαση (επιτάχυνση) στο υλικό μέσω διαδικτύου¹⁴¹, εξασφαλίζοντας έτσι στο χρήστη πιο γρήγορη πρόσβαση· οπότε, προκειμένου ο χρήστης να έχει πρόσβαση στο υλικό παιδικής πορνογραφίας, πρέπει να επισκεφθεί και πάλι την ιστοσελίδα. Έτσι, το ζήτημα ανακύπτει από το γεγονός ότι αποθηκεύτηκε στη συσκευή του χρήστη, και μόνο με την πλοήγησή του στις σχετικές ιστοσελίδες και χωρίς να μεσολαβήσει καμία ενέργεια του ίδιου, περιεχόμενο που εμφανίστηκε στην οθόνη του, το οποίο μάλιστα μπορεί να παραμείνει εγγεγραμμένο στη μνήμη της συσκευής του για αρκετό χρονικό διάστημα. Το σαφές ερώτημα που προκύπτει εδώ είναι αν μπορεί κατ' αυτόν τον τρόπο να θεμελιωθεί κατοχή του χρήστη του υπολογιστή στα στοιχεία που αποθηκεύονται αυτομάτως. Η ελληνική επιστήμη δέχεται ότι για τη θεμελίωση της ψηφιακής κατοχής απαιτείται το πορνογραφικό υλικό να τοποθετηθεί (αποθηκευτεί/αντιγραφεί) σε φορέα δεδομένων (στο σκληρό δίσκο, CD, DVD, δισκέτα κ.λπ.)¹⁴², κάτι που προκύπτει και από τον ίδιο τον ορισμό

¹³⁶ Η διαδικασία αυτή είναι κατ' αρχήν αυτόματη με μοναδική εξαίρεση την περίπτωση που παρεμβαίνει ο χρήστης και προβαίνει σε ρύθμιση του προγράμματος πλοήγησης κατά τρόπο που να μην αποθηκεύονται τα προσωρινά αρχεία του διαδικτύου.

¹³⁷ Βλ. Παρασκευόπουλο-Φυτράκη σελ. 303 και Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 168.

¹³⁸ Όπως αναφέρθηκε το κοινό σημείο των δύο τύπων μνήμης είναι το ότι αποτελούν πτητικό μέσο αποθήκευσης, άρα το ζήτημα δεν είναι σε ποιο από τα δύο σημεία μνήμης αποθηκεύονται τα δεδομένα, καθώς αυτό εναπόκειται στο λειτουργικό σύστημα, αλλά ο προσωρινός τους χαρακτήρας. Σημειώνεται ότι η όλη διαδικασία της προσωρινής αποθήκευσης/συγκράτησης των δεδομένων είναι αυτοματοποιημένη, που σημαίνει ότι δεν μεσολαβεί καμία ενέργεια του χρήστη.

¹³⁹ Παρασκευόπουλος-Φυτράκης, ό.π. σελ. 303.

¹⁴⁰ Κιούπης Δ., «Πορνογραφία Ανηλίκων – Ερμηνευτικές προσεγγίσεις του άρθρου 348Α ΠΚ», Πλογ 2008, σελ. 16.

¹⁴¹ Παρασκευόπουλος-Φυτράκης, ό.π. σελ. 303.

¹⁴² Παρασκευόπουλος-Φυτράκης, ό.π. σελ. 302, βλ. επίσης Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ό.π. σελ. 307, η οποία προσθέτει τον όρο οριστικά ώστε «κατοχή υπάρχει μόνο όταν το υλικό αποθηκεύεται **οριστικά** στο σκληρό δίσκο, ώστε ο χρήστης να έχει ανά πάσα στιγμή πρόσβαση σε αυτό, ή όταν αποθηκεύεται σε οποιονδήποτε άλλο φορέα (DVS, USB κ.λπ.)», Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 458, κατά τον οποίο «κατοχή δεν μπορεί να θεμελιωθεί πριν την αποθήκευση του αρχείου», 21/2013 βούλ.

του πορνογραφικού υλικού που δίδεται στην παρ. 3 του άρθρου 348Α ΠΚ. Επομένως, είναι μάλλον ορθότερο να αποκλειστεί η έννοια της κατοχής στην περίπτωση της πλοήγησης στο διαδίκτυο, οπότε και δεν ενσωματώνεται/αποθηκεύεται το πορνογραφικό υλικό (τα δεδομένα του) στο αποθηκευτικό μέσο, αλλά λαμβάνει χώρα απλώς και μόνο η αποθήκευση/συγκράτηση κάποιων δεδομένων στην προσωρινή μνήμη ή στα προσωρινά αρχεία του διαδικτύου, τα οποία είναι προορισμένα να διαγραφούν αυτόματα¹⁴³. Δεν μπορεί λοιπόν να θεωρηθεί ότι αυτή η αυτόματη αποθήκευση συνιστά ήδη κατοχή¹⁴⁴ επί των εν λόγω στοιχείων, καθώς τα δεδομένα που έχουν αποθηκευτεί είτε στη μνήμη cache, είτε στη μνήμη RAM, είτε στα προσωρινά αρχεία του διαδικτύου, έχουν αποθηκευτεί άνευ οποιασδήποτε ενέργειας του χρήστη, πρόκειται συνεπώς για ακούσια αποθήκευση προσωρινού χαρακτήρα στη λανθάνουσα μνήμη ή στη μνήμη τυχαίας προσπέλασης, ενώ ο χρήστης του Η/Υ δεν έχει καμία δυνατότητα πραγματικής διαχείρισης αυτών, διότι δεν υπάρχει σταθερή ενσωμάτωση των δεδομένων και άρα ούτε εξουσίασή τους από το χρήστη του υλικού¹⁴⁵, δεδομένου ότι ο χρήστης περιεργάζεται το υλικό φευγαλέα, ωστόσο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το κατέχει. Συνεπώς πρέπει να θεωρηθεί ότι κατοχή έχει εκείνος ο οποίος συνέλεξε και αποθήκευσε τα ηλεκτρονικά πορνογραφικά δεδομένα σε υλικό φορέα, με τρόπο που του εξασφαλίζει πραγματική δυνατότητα «ακώλυτης πρόσβασης και επενέργειας»¹⁴⁶ σε αυτά, χωρίς, κατ' ανάγκην, να εξουσιάζει και τον υλικό φορέα.

Αναφορικά με την **απλή θέαση**¹⁴⁷ πορνογραφικού υλικού στην οθόνη του ηλεκτρονικού υπολογιστή, οπότε ο χρήστης δεν προβαίνει σε «κατέβασμα» και αποθήκευση του σχετικού υλικού από κάποια ιστοσελίδα του διαδικτύου, αλλά ουσιαστικά πρόκειται για απλή επαφή εκείνου που περιηγείται στο διαδίκτυο με το πορνογραφικό υλικό, πάλι αποθηκεύονται δεδομένα στη μνήμη της συσκευής (cache, RAM, temporary internet files). Άρα το ζήτημα είναι κατά πόσο υφίσταται κατοχή επί των αρχείων της προσωρινής μνήμης, τα οποία έχουν συγκρατηθεί στον υλικό φορέα. Όπως προαναφέρθηκε τα δεδομένα αυτά εγγράφονται /αποθηκεύονται στη μνήμη, αλλά αυτή η διαδικασία δεν δρομολογείται με ενέργεια του

ΣυμβΠλημΗλείας, ό.π. σελ. 1038, όπου «το έγκλημα τελείται όταν το πορνογραφικό υλικό τοποθετείται (αποθηκεύεται, αντιγράφεται) σε φορέα δεδομένων (στο σκληρό δίσκο, cd-rom, DVD, USB, δισκέτα κ.λπ.)».

¹⁴³ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 168.

¹⁴⁴ Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ό.π. σελ. 307, Παρασκευόπουλο-Φυτράκη, ό.π. σελ. 302, Κουράκη Ν., «Η πορνογραφία ανηλίκων στο διαδίκτυο (άρθρο 348Α ΠΚ) – Τα όρια μιας δικαιοκρατικής και εφικτής ποινικής καταστολής της», Εγκληματολογία 2012, σελ. 19, Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 168, Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 458.

¹⁴⁵ Κουράκης Ν., ό.π., σελ. 19

¹⁴⁶ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 167, Παρασκευόπουλος-Φυτράκης, ό.π. σελ. 303.

¹⁴⁷ Διαφορετικά, ωστόσο, έχει το πράγμα στην περίπτωση που υπάρξουν πράξεις αποθήκευσης του υλικού, που ξεπερνούν την αυτόματη αποθήκευση-συγκράτηση σχετικών δεδομένων στην προσωρινή μνήμη του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

ίδιου του χρήστη, αλλά αυτομάτως στο πλαίσιο του τρόπου λειτουργίας του λειτουργικού συστήματος του ηλεκτρονικού υπολογιστή και των προγραμμάτων πλοήγησης. Ακριβώς λόγω τη φύσης της εγγραφής στη μνήμη ως αυτόματης, καθώς και του ότι αυτό που συγκρατείται δεν είναι το πλήρες αρχείο/υλικό αλλά μόνο ορισμένα δεδομένα που βοηθούν στη γρηγορότερη πιθανή μελλοντική πρόσβαση, ακόμα και αν ο χρήστης έχει τις τεχνικές γνώσεις να αποτρέψει την εν λόγω αποθήκευση ή ακόμα και αν αδιαφορεί γι' αυτήν, δεν πρέπει να θεμελιώνεται κατοχή¹⁴⁸, ελλείψει οποιασδήποτε πράξης διαχείρισης στα δεδομένα. Κατοχή με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να θεμελιωθεί στην περίπτωση που ο δράστης, ακριβώς επειδή γνωρίζει την εν λόγω διαδικασία, τη χρησιμοποιεί ως υποκατάστατο της αποθήκευσης πορνογραφικού υλικού, έχοντας στη συνέχεια πραγματική πρόσβαση στα δεδομένα αυτά, με την οποία μπορεί να αποτρέπει πράγματι την αυτόματη αντικατάστασή τους¹⁴⁹.

c. Θεμελιώνεται κατοχή επί διαγεγραμμένων αρχείων;

Σε συνέχεια των ανωτέρω, ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα φαίνεται η περίπτωση που κάποιος ενώ προμηθεύεται πορνογραφικό υλικό ανηλίκων, στη συνέχεια προβαίνει στη διαγραφή του. Ενώ, λοιπόν, εύκολα θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η διαγραφή του πορνογραφικού υλικού από το αποθηκευτικό μέσο συνεπάγεται με παύση της κατοχής, τα τεχνολογικά μέσα δεν επιτρέπουν να είναι η απάντηση τόσο απλή, γιατί πρέπει να ληφθεί υπόψη τι συμβαίνει στην πραγματικότητα στο αρχείο, όταν αυτό διαγράφεται. Η διαγραφή ενός αρχείου αρχικά το οδηγεί στον κάδο ανακύκλωσης (Recycle Bin/Trash)¹⁵⁰. Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι το αρχείο έχει διαγραφεί, αλλά τοποθετείται απλώς και μόνο σε διαφορετική, από την αρχική, θέση, από την οποία μπορεί να επανέλθει/ανακτηθεί κατόπιν εντολής του χρήστη. Όμως, ακόμα και το «άδειασμα του κάδου ανακύκλωσης» δεν σημαίνει απαραίτητα ότι τα αρχεία διαγράφονται, αλλά στην πραγματικότητα αφαιρείται η αναφορά στο αρχείο από το σκληρό δίσκο, δηλαδή η πληροφορία του χώρου που αυτό καταλαμβάνει, και έτσι ο υπολογιστής δεν μπορεί πλέον να το «δει», διότι ο χώρος που καταλάμβανε δεν είναι πλέον δεσμευμένος για το συγκεκριμένο αρχείο (δηλ. αυτό που διεγράφη) και έτσι οποιοδήποτε νέο αρχείο **μπορεί** εκ νέου να καταλάβει τη συγκεκριμένη θέση (τη θέση του διαγεγραμμένου). Άρα το διαγεγραμμένο αρχείο εξακολουθεί να βρίσκεται «κάπου» στο σκληρό δίσκο, μέχρις ότου, είτε ένα άλλο αρχείο/μέρος αρχείου να αποθηκευτεί στην ίδια θέση, είτε ο χρήστης του Η/Υ

¹⁴⁸ Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 459.

¹⁴⁹ Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 459.

¹⁵⁰ Εκτός αν ο χρήστης του Η/Υ έχει επιλέξει να μην μετακινούνται τα αρχεία στον κάδο ανακύκλωσης, αλλά να καταργούνται αμέσως μετά τη διαγραφή τους.

να προβεί στην ανάκτηση/ανάσυρσή του. Ακόμα λοιπόν και αν τα διαγεγραμμένα αρχεία δεν είναι εύκολα προσβάσιμα, δεν καταργούνται, ούτε διαγράφονται, και με τη χρήση των κατάλληλων τεχνολογικών μεθόδων και εργαλείων μπορούν να ανακτηθούν¹⁵¹, ακόμα και από τον ίδιο το χρήστη, αν διαθέτει την απαραίτητη τεχνογνωσία.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόφαση 535/2018 ΜΟΔΑΘ¹⁵², κατά την οποία οι κατηγορούμενοι για κατοχή πορνογραφικού υλικού ανηλίκων, κάτω των δέκα ετών, είχαν εγκαταστήσει στους υπολογιστές τους το λογισμικό “e mule”, ένα ευρέως χρησιμοποιούμενο πρόγραμμα διαδικτυακής χρήσης (peer-to-peer) μη συνδεδεμένο ή ταυτιζόμενο με πορνογραφικές δραστηριότητες. Το πορνογραφικό υλικό που βρέθηκε στους Η/Υ των κατηγορουμένων, ήταν αρχεία, κυρίως εικόνες, οι οποίες ή είχαν κατεβεί και αποθηκευτεί αυτόματα κατά την περιήγηση τους στο διαδίκτυο, και όχι σε χώρους όπου περιείχονταν αποκλειστικά παιδικό πορνογραφικό υλικό ή είχαν θεαθεί και αμέσως διαγραφεί και για το λόγο αυτό απαιτήθηκαν ειδικές εργαστηριακές τεχνικές προκειμένου να ταυτοποιηθούν τα ίχνη τους, χωρίς όμως να καταστεί δυνατό ακόμα και τότε να ανακτηθούν οι σχετικές εικόνες. Σε κάθε περίπτωση, για να θεμελιωθεί κατοχή στο πορνογραφικό υλικό που έχει μεταφορτώσει ο χρήστης, πρέπει **αρχικά** η κατοχή να έχει μια ελάχιστη, αξιόλογη, εύλογη, χρονική διάρκεια, δηλαδή ο χρήστης να μην έχει προβεί αμέσως στη διαγραφή/αφαίρεση/απομάκρυνσή του υλικού, αφού μόνο έτσι επιτρέπεται στο χρήστη/δράστη να έχει δυνατότητα πρόσβασης και πραγματικής επενέργειας επ’ αυτού. Έτσι η θεμελίωση της κατοχής για όσο χρονικό διάστημα δεν διαγράφονται τα αρχεία είναι δεδομένη. Τί συμβαίνει, όμως, στην περίπτωση που ο χρήστης, διαγράψει τα σχετικά δεδομένα, είτε μετά τη θεμελίωση της κατοχής, είτε αμέσως μόλις αντιληφθεί το χαρακτήρα του υλικού που αποθηκεύτηκε λ.χ. στον υπολογιστή του; Μπορεί να θεμελιωθεί κατοχή στην

¹⁵¹ Να σημειωθεί εδώ, ότι πιθανότητα ανάκτησης δεδομένων υπάρχει ακόμα και μετά από πλήρη διαμόρφωση (full format) του αποθηκευτικού μέσου. Προκειμένου τα δεδομένα ενός σκληρού δίσκου να μην είναι πλέον ανακτήσιμα, πρέπει να αντικατασταθεί ο χώρος που καταλαμβάνουν με νέα δεδομένα. Για το λόγο αυτό υπάρχουν κάποια βοηθητικά προγράμματα καθαρισμού δίσκων (disk wiping utilities/ low level format) που μπορούν να γεμίσουν τη μονάδα δίσκου (ουσιαστικά η μονάδα γεμίζει με δεδομένα “ones or zeroes”, μέθοδος που μπορεί να ονομαστεί “zero fill”, λόγω της εγγραφής των μηδενικών στον σκληρό δίσκο) ή απλώς να γράψουν τυχαία δεδομένα επανειλημμένα, έως ότου ο δίσκος γεμίσει εντελώς. Ωστόσο, υπάρχουν τρόποι εξαγωγής ακόμη και αντικατασταθέντων δεδομένων από το σκληρό δίσκο, αλλά και μία ακόμα εφαρμογή αυτής της μεθόδου διαγραφής, μέσω του προγράμματος καθαρισμού του δίσκου, αρκεί για να διαγράψει τη συντριπτική πλειονότητα των δεδομένων, και μάλιστα, αν αυτή η διαδικασία επαναληφθεί αρκετές φορές, τότε εξασφαλίζεται, σχεδόν απόλυτα, η καταστροφή των δεδομένων. Τέλος να σημειωθεί ότι αυτή η διαδικασία σημαίνει απώλεια όλων των δεδομένων του δίσκου. Βλ. σχετ. “When I delete a file on my computer, where does it go?”, Διαθέσιμο: <https://www.computerhope.com/issues/ch001463.htm> και “Where Does Data Go When It Is Deleted?”, Διαθέσιμο: <https://www.securedatarecovery.com/blog/where-data-goes-after-it-is-deleted>.

¹⁵² ΜΟΔΑΘ 535/2018, ΠοινΔικ 2019, σελ. 466.

τελευταία αυτή περίπτωση; Υποστηρίζεται¹⁵³ ότι **αν ο χρήστης διαγράψει το σχετικό υλικό** (ακόμα και αν δεν διαθέτει ειδικές τεχνικές γνώσεις, δηλ. ο ίδιος πιστεύει ότι η διαγραφή είναι οριστική και μη αναστρέψιμη) **αλλά αυτό είναι ακόμα ανακτήσιμο, δεν υφίσταται κατοχή επί του διαγεγραμμένου αυτού αρχείου.**

Ωστόσο, η άποψη αυτή δεν φαίνεται απολύτως πειστική και στο σημείο αυτό μάλλον κρίνεται απαραίτητη μία διάκριση αναφορικά με τη θεμελίωση της κατοχής επί διαγεγραμμένων αρχείων, **αναφορικά με την «πράξη διαγραφής» του διαχειρίζοντος το πορνογραφικό υλικό, ανάλογα, δηλαδή, με το αν η πράξη διαγραφής συνιστά διαγραφή-τοποθέτηση στον κάδο ανακύκλωσης**, οπότε και το αρχείο μεταφέρεται από την αρχική του θέση σε άλλον (ειδικής λειτουργίας) φάκελο, ή αν πρόκειται για τη μορφή «οριστικότερης» διαγραφής με **το άδειασμα του κάδου ανακύκλωσης**. Η διάκριση αυτή, κατά τη γνώμη μου, είναι απαραίτητη, καθώς πρόκειται για πράξεις διαγραφής με διαφορετική συνέπεια, και επομένως σε αυτήν την περίπτωση, το τεχνικό γνωσιακό υπόβαθρο του δράστη πρέπει να αξιολογείται, χωρίς όμως αυτό να αποτελεί το μοναδικό κριτήριο, καθώς πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και άλλα στοιχεία, όπως τα μεταδεδομένα των αρχείων, από τα οποία προκύπτει το πότε δημιουργήθηκε ένα αρχείο και πότε διεγράφη¹⁵⁴.

Αν το πορνογραφικό υλικό έχει απλώς **«μεταφερθεί στον κάδο ανακύκλωσης»**, φαίνεται μάλλον ορθότερο να θεμελιώνεται κατοχή του δράστη, δεδομένου ότι αυτό είναι ανακτήσιμο, χωρίς την απαίτηση καμίας ειδικής γνώσης και άνευ της χρήσεως ειδικού λογισμικού, ανά πάσα στιγμή, οπότε εδώ εντοπίζεται μία συνεχής παράλειψη του δράστη να άρει την κατάσταση αυτή. Θα μπορούσε μάλιστα να θεωρηθεί ότι ο δράστης μπορεί συνεχώς, απλώς, να επαναφέρει και να επαναδιαγράψει το υλικό μετά από κάθε επαφή του με αυτό, που αποσκοπεί στη γενετήσια διέγερσή του, έχοντας έτσι στην πραγματικότητα πραγματική δυνατότητα πρόσβασης και επενέργειας στο πορνογραφικό υλικό. Επομένως, στην περίπτωση μεταφοράς του αρχείου στον κάδο ανακύκλωσης ένα επιπλέον στοιχείο που θα έπρεπε να λαμβάνεται ιδίως υπόψη, πέρα από το χρόνο δημιουργίας και διαγραφής του αρχείου, είναι το πόσες φορές έχει προσπελαστεί το εκάστοτε αρχείο από το χρήστη, εφόσον αυτό είναι διαπιστώσιμο και τεχνικά εφικτό, καθώς αυτή η δυνατότητα θα αποδυνάμωνε το επιχείρημα ότι η εντολή διαγραφής, εν προκειμένω, αποκλείει την πρόθεση κατοχής, αλλά μάλλον αποδεικνύει την πρόθεση αυτή. Έτσι, μάλλον ορθότερο φαίνεται, σε αυτήν την

¹⁵³ Βλ. Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 461 επ. και Μπουρμά Γ., ό.π. σελ. 324, κατά τον οποίο δεν μπορεί να θεμελιωθεί κατοχή πορνογραφικών δεδομένων σε πλήρως σβησμένο σκληρό δίσκο ή αντίστοιχες δισκέτες, αφήνοντας ωστόσο το γενικό ζήτημα κάπως ανοιχτό.

¹⁵⁴ Βλ. 3/2019 ΕφΔωδ, ΠΧρ 2019, σελ. 704-705, όπου «*παρατηρήθηκε ταύτιση της ημερομηνίας δημιουργίας και τελευταίας τροποποίησης των αρχείων σε κλίμακα δευτερόλεπτου*».

περίπτωση να θεμελιώνεται κατοχή επί «διαγεγραμμένων» αρχείων που βρίσκονται στον κάδο ανακύκλωσης, ανάλογα με το υποκειμενικό κριτήριο του τεχνικού γνωσιακού υποβάθρου του δράστη, δεδομένου ότι υφίσταται δυνατότητα επαναλαμβανόμενης πρόσβασης του χρήστη στο πορνογραφικό υλικό.

Όσον, όμως, αφορά στην περίπτωση του «αδειάσματος του κάδου ανακύκλωσης» η προσέγγιση φαίνεται να περιπλέκεται. Υπενθυμίζεται εδώ, ότι η ανάκτηση, μετά τη συγκεκριμένη πράξη διαγραφής, απαιτεί τόσο εξειδικευμένες γνώσεις όσο και εξειδικευμένο λογισμικό, ενώ επίσης η μεταβλητότητα των ψηφιακών δεδομένων, περιορίζει πράγματι την ανακτησιμότητα, αφού είναι αρκετά πιθανό η θέση που αυτά καταλάμβαναν στο σκληρό δίσκο να καταληφθεί, σε τυχαίο χρόνο, από νέα δεδομένα. Όμως το άδειασμα του κάδου ανακύκλωσης είναι η κοινωνικά αναμενόμενη ενέργεια¹⁵⁵, ιδίως από το δράστη που έχει βασικές τεχνικές γνώσεις περί διαγραφής αρχείων¹⁵⁶, ενώ δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί κοινωνικά αναμενόμενη ενέργεια η εγγραφή στο δίσκο των «ones-zeros» κατά τη διαδικασία του disk wiping / low level format, πράξεις που απαιτούν πολύ πιο εξειδικευμένες γνώσεις και που συνεπάγονται σημαντικές απώλειες για το λειτουργικό σύστημα¹⁵⁷. Έτσι εδώ, το υποκειμενικό κριτήριο των τεχνικών γνώσεων περί ανάκτησης εκ μέρους του δράστη¹⁵⁸, οπότε, στην περίπτωση που ο δράστης έχει τις απαραίτητες γνώσεις για την ανάκτηση, υφίσταται κατοχή και μετά τη διαγραφή του υλικού, δεν φαίνεται ασφαλές, αφού παραβλέπει τόσο τη μεταβολή της κατάστασης των ψηφιακών δεδομένων, όσο και το παράδοξο να οδηγηθεί ένας χρήστης σε δυσμενέστερη θέση από κάποιον άλλον, απλώς και μόνο επειδή διαθέτει περισσότερες τεχνικές γνώσεις¹⁵⁹. Σε αυτήν λοιπόν την περίπτωση, φαίνεται ορθότερο να μην μπορεί να θεμελιωθεί κατοχή επί των διαγεγραμμένων αρχείων, καθώς ο χρήστης φαίνεται να προέβη στις απαραίτητες κατά το μέσο λογικό άνθρωπο ενέργειες, προκειμένου να απομακρύνει το πορνογραφικό υλικό από το μέσο στο οποίο αποθηκεύτηκε.

Κατόπιν όλων των ανωτέρω, αναφορικά με την διαπραχθείσα κατοχή, η επιγενόμενη διαγραφή δεν μπορεί να θεωρηθεί ως υπαναχώρηση, καθώς το έγκλημα της παιδικής

¹⁵⁵ Βλ. Μανωλεδάκη Ι. «Ποινικό Δίκαιο, Επιτομή Γενικού Μέρους», 7η έκδ., Σάκκουλας, 2005, σελ. 187.

¹⁵⁶ Βλ. σχετική προβληματική σε Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 461, κατά τον οποίο: «Η εγγραφή μηδενικών πληροφοριών σε ένα σκληρό δίσκο θα σήμαινε απώλεια όλων του των δεδομένων, εφόσον δεν ληφθούν αντίγραφα τους πριν την εκτέλεση της διαδικασίας, η οποία μάλιστα μπορεί να διαρκέσει έως και ολόκληρες ημέρες, λόγω της τεράστιας χωρητικότητας των σημερινών σκληρών δίσκων. Οι παράμετροι αυτές καθιστούν την εξονυχιστική απάλειψη των δεδομένων κάθε άλλο παρά κοινωνικά αναμενόμενη.»

¹⁵⁷ Βλ. σχετικά υποσημειώσεις 151 και 156.

¹⁵⁸ Akdeniz Y., "Internet Child Pornography and the Law", Ashgate, Farnham, σελ. 38-42 κατά παραπομπή από Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 461.

¹⁵⁹ Βλ. Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 461 επ.

πορνογραφίας είναι τετελεσμένο και συνεπώς τετελεσμένη είναι και η προσβολή του εννόμου αγαθού που προστατεύεται. Έτσι, στην περίπτωση που θεωρείται ότι δεν υφίσταται πλέον κατοχή επί των διαγεγραμμένων αρχείων, καθώς η κατοχή παύει με τη διαγραφή, μένει μόνο να εξεταστεί κατά πόσο η διαγραφή που ισοδυναμεί με παύση της κατοχής, μπορεί να ληφθεί υπόψη κατά το στάδιο της δικαστικής επιμέτρησης της ποινής κατά το άρ. 79 ΠΚ, ιδίως δηλαδή το γεγονός ότι η πράξη της διαγραφής πρέπει να εκληφθεί ως πράξη ειλικρινούς μεταστροφής του δράστη μετά την τέλεση της πράξης, ο οποίος με την πράξη της διαγραφής επέδειξε μετάνοια και προθυμία να αναστρέψει τις συνέπειες των πράξεών του.

d. Peer-to-Peer δίκτυα: το ζήτημα της κατοχής και της διακίνησης

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το ζήτημα της διακίνησης του υλικού παιδικής πορνογραφίας μέσω των δικτύων Peer-to-Peer (P2P)^{160,161,162}, δίκτυα, τα οποία ουσιαστικά

¹⁶⁰ Η διανομή πορνογραφικού υλικού μέσω των δικτύων peer-to-peer παραμένει για τους δράστες ανάμεσα στους πιο δημοφιλείς τρόπους διαμοιρασμού, Europol, 2019, IOCTA 2019, Διαθέσιμο: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/iocta_2019.pdf.

¹⁶¹ Γνωστά παραδείγματα λογισμικών P2P είναι τα BearShare, LimeWire Kazaa, Morpheus, Acquisition.

¹⁶² Το συγκεκριμένο ζήτημα μάλιστα, έχει απασχολήσει και την ελληνική νομολογία, βλ. σχετ. απόφ. 80/2012 ΣυμβΕφΘεσ, ΤΝΠ ΔΣΑ, η οποία χαρακτηριστικά αναφέρει: «Τα τελευταία χρόνια έχουν γνωρίσει μεγάλη άνθιση τα δίκτυα αμοιβαίας ανταλλαγής αρχείων με πρωτοπόρο το ... και δημοφιλέστερα πλέον τα ... και άλλα. Τα δίκτυα αυτά παρέχουν στους χρήστες τους, μέσω ειδικού προγράμματος τη δυνατότητα να ψάξουν μέσω λέξεων κλειδιών, τα αρχεία των υπόλοιπων χρηστών του ίδιου προγράμματος και να «κατεβάσουν» (να κάνουν “download”) οποιοδήποτε αρχείο επιθυμούν. Συνήθως στα πλαίσια της αμοιβαιότητας του προγράμματος, για να κατεβάσει κάποιος ένα αρχείο στον υπολογιστή του οφείλει να έχει και ο ίδιος προς διανομή στον «κοινό» φάκελο (“shared folder”). Περαιτέρω, τα δίκτυα αυτά παρέχουν στους χρήστες τους τη δυνατότητα να συνομιλήσουν με τον κάτοχο του αρχείου το οποίο επιθυμούν να κατεβάσουν, μέσω προγράμματος άμεσης συνομιλίας (“instant messenger program”). Στην πλειονότητα των περιπτώσεων τα προγράμματα αυτά χρησιμοποιούνται για το “downloading” μουσικές σε ψηφιακή μορφή (mp3), εικόνων και κινηματογραφικών ή τηλεοπτικών ταινιών. Δεν είναι όμως λίγες οι φορές που διακινητές ή συλλέκτες παιδικής πορνογραφίας κατεβάζουν με τη βοήθεια των δικτύων αμοιβαίας ανταλλαγής αρχείων πορνογραφικό υλικό σε μορφή εικόνων ταινιών, απλά με την πληκτρολόγηση της κατάλληλης λέξης κλειδιού ή επικοινωνούν μεταξύ τους μέσω ενός συστήματος που, λόγω του αποκεντρωμένου του χαρακτήρα, καθιστά πολύ δυσκολότερο τον εντοπισμό των ιχνών τους. Οι εικόνες και τα βίντεο με παιδικό πορνογραφικό περιεχόμενο, είτε αποθηκεύονται στο σκληρό δίσκο ή σε κάποιο αποσπώμενο τμήμα του υπολογιστή μετά τη διαδικασία του downloading, είτε γίνεται απλά προβολή τους χωρίς στη συνέχεια να αποθηκευτούν. Σε κάποιες περιπτώσεις, κάποιος χρήστης του «internet» μπορεί να παρακολουθήσει, να λάβει, ακόμα και να κατεβάσει ακούσια στον υπολογιστή του εικόνες παιδικής πορνογραφίας, μέσω ανεπιθύμητων διαφημιστικών μηνυμάτων (“spam advertising”), τα οποία λαμβάνει στην ηλεκτρονική του διεύθυνση, με τη μορφή αναδυόμενης σύνδεσης σε κάποια άλλη άσχετη με την πορνογραφία ιστοσελίδα (“popurling”) ή τέλος με την ακούσια παραπομπή του χρήστη σε ιστοσελίδα με παιδικό πορνογραφικό υλικό, μέσω μιας λέξης κλειδιού σε μηχανή αναζήτησης π.χ. Google, λέξη η οποία ωστόσο καμιά σχέση δεν έχει με την πορνογραφία. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, όμως, η θέαση και το κατέβασμα του πορνογραφικού υλικού γίνεται σκόπιμα, από χρήστες οι οποίοι αποζητούν τέτοιο υλικό στις σχετικές ιστοσελίδες στο διαδίκτυο, πληρώνοντας την ανάλογη συνδρομή ή συμμετέχουν σε ομάδες ή μέσω των δικτύων αμοιβαίας ανταλλαγής αρχείων, οι οποίοι μοιράζονται το ίδιο πάθος καθόσον εικόνες παιδικής πορνογραφίας σπάνια απαντώνται σε εύκολα και ανοικτά προσβάσιμες περιοχές του κυβερνοχώρου, ενώ αντίθετα αυτοί που επιθυμούν να βρουν και να κατεβάσουν τέτοιες εικόνες, γνωρίζουν που να τις αναζητήσουν.»

επιτρέπουν την «άμεση επικοινωνία» και διευκολύνουν την κοινή χρήση αρχείων μεταξύ των χρηστών, και χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό για κοινή χρήση ψηφιακής μουσικής, εικόνων και βίντεο. Τα εν λόγω δίκτυα αποτελούν συχνή πρακτική των δραστών της παιδικής πορνογραφίας. Προτού αναδειχθεί η προβληματική που πηγάζει από τον ιδιαίτερο τρόπο λειτουργίας αυτών των δικτύων, κρίνεται απαραίτητο να εξηγηθεί ο τρόπος με τον οποίο αυτά λειτουργούν. Το “Peer-to-Peer” δίκτυο ουσιαστικά είναι ένα σύστημα υπολογιστών που συνδέονται μεταξύ τους μέσω του Διαδικτύου και τα αρχεία μπορούν να διαμοιραστούν απευθείας και αυτομάτως μεταξύ των υπολογιστών, χωρίς δηλαδή να απαιτείται κεντρικός διακομιστής, και χωρίς ενέργεια του χρήστη. Απαιτεί επομένως για τη λειτουργία του σύνδεση στο διαδίκτυο και “Peer-to-Peer” λογισμικό, το οποίο συνδέεται σε ένα άλλο δίκτυο (π.χ. “Gnutella”), το οποίο επιτρέπει στον υπολογιστή να έχει πρόσβαση σε άλλους υπολογιστές στο διαδίκτυο και στη συνέχεια επιτρέπει στο χρήστη να αναζητεί σε αυτούς αρχεία που είναι αποθηκευμένα, καθιστώντας έτσι δυνατό το διαμοιρασμό αρχείων¹⁶³. Πρόκειται λοιπόν για σύστημα αμοιβαίας ανταλλαγής, πρακτική που ενθαρρύνεται, δεδομένου ότι οι χρήστες απολαμβάνουν μεγαλύτερη ταχύτητα λήψης των σχετικών αρχείων. Ωστόσο, οι χρήστες μπορούν να προβούν στις απαραίτητες ρυθμίσεις, ώστε οι άλλοι χρήστες στο δίκτυο να μπορούν μεν να αναζητήσουν αρχεία στον υπολογιστή τους, αλλά με τη δυνατότητα περιορισμού της αναζήτησης στο φάκελο που έχει οριστεί για κοινή χρήση, ενώ επίσης μπορούν και να εμποδίσουν τον περαιτέρω διαμοιρασμό των αρχείων. Έτσι, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις είναι εφικτός ο περιορισμός του περαιτέρω διαμοιρασμού, δεν είναι εφικτός στις περιπτώσεις, όπου το πρωτόκολλο λειτουργίας BitTorrent¹⁶⁴ επιβάλλει όλοι οι χρήστες να διαμοιράζουν έστω και ένα ελάχιστο τμήμα του αρχείου, ώστε κατά την ολοκλήρωση των τμημάτων ανταλλαγών να έχουν όλοι οι χρήστες ένα πλήρες αντίγραφο του διαμοιραζόμενου υλικού¹⁶⁵. Συνεπώς, το μόνο που μένει στο χρήστη στην τελευταία αυτή περίπτωση είναι να σταματήσει ο χρήστης να το μοιράζει μετά την ολοκλήρωση της λήψης του. Ο συγκεκριμένος τρόπος λήψης συνοδεύεται από το πλεονέκτημα των υψηλών ταχυτήτων, καθώς από τη στιγμή που ένας χρήστης ξεκινήσει τη λήψη ενός αρχείου, το σύστημα BitTorrent θα εντοπίσει πολλούς υπολογιστές με το ίδιο αρχείο και θα ξεκινήσει τη λήψη του αρχείου από αυτούς τους υπολογιστές ταυτόχρονα, με αποτέλεσμα να ολοκληρώνεται η λήψη πολύ άμεσα. Η ιδιαιτερότητα εδώ εντοπίζεται στο ότι το

¹⁶³ <https://techterms.com/definition/p2p> .

¹⁶⁴ Παραδείγματα clients (προγραμμάτων) που εφαρμόζουν το πρωτόκολλο BitTorrent είναι τα μTorrent, Xunlei Thunder, Transmission, qBittorrent, Vuze, Deluge, BitComet, BiglyBT, qBittorrent και Tixati. Για περισσότερα σχετικά με το πρωτόκολλο BitTorrent βλ. <https://en.wikipedia.org/wiki/BitTorrent> .

¹⁶⁵ Βλ. Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 460.

χαρακτηριστικό των προγραμμάτων αυτών που εξυπηρετούν τη συγκεκριμένη δραστηριότητα είναι ο αυτόματος διαμοιρασμός των αρχείων που λαμβάνει ο χρήστης, προκειμένου να εξυπηρετούνται και οι υπόλοιποι χρήστες.

Έτσι εχόντων των πραγμάτων και δεδομένου ότι η παιδική πορνογραφία είναι υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα, οπότε ο δράστης ακόμα και αν τελέσει το αδίκημα με περισσότερους τρόπους, το έγκλημα ένα θα είναι, και παρόλο που για όλες τις πράξεις του άρ. 348Α παρ. 2 ΠΚ προβλέπεται το ίδιο πλαίσιο ποινής, θα έλεγε κανείς ότι η πράξη της **διακίνησης** πορνογραφικού υλικού ανηλίκων είναι σαφώς **βαρύτερη** της **κατοχής** και αυτό, είναι κάτι που πρέπει να λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη από τον εφαρμοστή του δικαίου κατά το στάδιο επιμέτρησης της ποινής κατ' άρθρον 79 ΠΚ, οπότε ο δικαστής πρέπει να επιβάλει ποινή κινούμενος προς το maximum του πλαισίου ποινής. Συνεπεία, λοιπόν, των προεκτεθέντων πρέπει να εξεταστεί κατά πόσο η προμήθεια-απόκτηση και πλέον κατοχή ενός αρχείου παιδικής πορνογραφίας με τον ανωτέρω τρόπο συνιστά **και νομικά ταυτόχρονη διανομή - διακίνησή του**.

Από τον τρόπο λειτουργίας των δικτύων, ως εξετέθη ανωτέρω, θα μπορούσε εύλογα να υποστηριχθεί ότι η απόκτηση ενός αρχείου παιδικής πορνογραφίας, κατά αυτόν τον τρόπο, συνιστά και ταυτόχρονη περαιτέρω διακίνησή του¹⁶⁶. Έτσι ο χρήστης που μεταφορτώνει ("download") ένα αρχείο παιδικής πορνογραφίας, **με μία πράξη αποκτά** το αρχείο **και ταυτόχρονα το διακινεί** και σε άλλους χρήστες -αυτόματα μέσω του λογισμικού, όχι με ίδια κατά κυριολεξία πράξη-, αφού αυτός είναι ο τρόπος λειτουργίας των συγκεκριμένων λογισμικών προγραμμάτων. Επομένως, για να θεμελιωθεί ευθύνη του δράστη για διακίνηση του υλικού ορθότερο είναι να απαιτείται «να συντρέχουν οι προϋποθέσεις εκείνες, που δείχνουν ότι αυτή αποτελεί συνειδητή επιλογή του, και όχι απλά παράπλευρη συνέπεια της λειτουργίας ενός προγράμματος»¹⁶⁷. Έτσι, για να θεμελιωθεί ευθύνη και για το διαμοιρασμό, πρέπει το πρόγραμμα να διαθέτει ρύθμιση, ώστε να μη γίνεται διαμοιρασμός του υλικού παράλληλα με τη λήψη, την οποία ο χρήστης, παρότι τη γνωρίζει, δεν τη χρησιμοποιεί ή στην περίπτωση που το πρόγραμμα δεν διαθέτει τέτοια δυνατότητα ρύθμισης, πρέπει ο χρήστης να γνωρίζει την έλλειψή της, και παρ' όλ' αυτά να χρησιμοποιεί το πρόγραμμα και να προβαίνει σε λήψεις αποδεχόμενος ότι τα αρχεία αυτά, ενδεχομένως, να διαμοιράζονται με τους λοιπούς χρήστες των εν λόγω προγραμμάτων. Έτσι, στην τελευταία περίπτωση,

¹⁶⁶ Βλ. Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 460, όπου όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το συγκεκριμένο «ζήτημα έχει απασχολήσει την αμερικανική νομολογία, με ορισμένα δευτεροβάθμια δικαστήρια να κρίνουν πως πρόκειται για διακριτές πράξεις, ενώ η αντίθετη άποψη, που αντιμετωπίζει το πρόβλημα καθαρά ως περίπτωση απόκτησης και κατοχής του υλικού, έχει επίσης υποστηριχθεί μεμονωμένα.»

¹⁶⁷ Ανδρεάδης-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 461.

ανακύπτει το πρόβλημα σχετικά με το χρήστη που θέλει απλώς και μόνο να αποκτήσει το υλικό της παιδικής πορνογραφίας, χωρίς ωστόσο να έχει πρόθεση περαιτέρω διακίνησής του, αλλά δεν μπορεί εκ των πραγμάτων να αποκλείσει το διαμοιρασμό. Εδώ, μάλλον ορθότερο είναι η ευθύνη του χρήστη για το διαμοιρασμό να παραμένει ακέραιη στο μέτρο που γνωρίζει και αποδέχεται τον τρόπο λειτουργίας του προγράμματος, αφού, πάντως, ακόμα και αν ο διαμοιρασμός του αρχείου γίνεται αυτόματα κατά τη λήψη, δρομολογήθηκε με ενέργειες του ίδιου του χρήστη.

Αυτό που κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί είναι το γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις όπου οι χρήστες δεν έχουν τις απαραίτητες γνώσεις για τη χρήση τέτοιων προγραμμάτων και ενώ τα χρησιμοποιούν για την απόκτηση π.χ. μουσικής, κατεβαίνει ταυτόχρονα στον υπολογιστή σωρεία αρχείων που πιθανόν να σχετίζονται με παιδική πορνογραφία. Σε αντίστοιχη περίπτωση όπου ο κατηγορούμενος για κατοχή και διανομή πορνογραφικού υλικού ανηλίκων έκανε χρήση των ηλεκτρονικού προγράμματος «E-MULE» και «E- DONKEY2000» με σκοπό τη λήψη μουσικών αρχείων και στο σκληρό δίσκο του οποίου βρέθηκαν 158 αρχεία που εμπίπτουν στην έννοια του πορνογραφικού υλικού ανηλίκων κρίθηκε¹⁶⁸ ότι «... από κανένα στοιχείο δεν προέκυψε ότι ο κατηγορούμενος διένειμε σε άλλους χρήστες του διαδικτύου και του συγκεκριμένου ηλεκτρονικού προγράμματος «E- DONKEY2000» τέτοια αρχεία, ώστε να στοιχειοθετείται η διωκόμενη πράξη ούτε πάλι ότι κατείχε, με την έννοια της φυσικής εξουσίας, τέτοια αρχεία, αφού αυτός δεν τα είχε ποτέ χρησιμοποιήσει, δηλ. δεν τα είχε ποτέ ανοίξει. ...όταν ο κατηγορούμενος, έχοντας εγκαταστήσει το συγκεκριμένο πρόγραμμα στον υπολογιστή του, θέλησε να κατεβάσει (download) κάποια αρχεία (μουσικά) που τον ενδιέφεραν, μαζί με αυτά ήλθαν στον υπολογιστή του και τα συγκεκριμένα τα οποία ανευρέθησαν κατόπιν, τα οποία όμως αυτός δεν άνοιξε, πλην ελάχιστων, τα οποία μόλις αντιλήφθηκε το άσεμνο και ανήθικο περιεχόμενό τους τα διέγραψε. Έμειναν όμως στο σκληρό δίσκο του υπολογιστή τα ίχνη τους (cookies), από τα οποία τα ανέκτησαν οι ερευνητές και προέβησαν και στην εκτύπωση τεσσάρων φωτογραφιών. Ωστόσο αυτή η συμπεριφορά δεν συνιστά κατοχή με την ανωτέρω έννοια, αφού ο κατηγορούμενος δεν είχε δυνατότητα φυσικής εξουσιάσεως ούτε βέβαια αυτός προέβη στην εκτύπωση των άνω φωτογραφιών.»

e. Αποθήκευση του υλικού σε απομακρυσμένους φορείς, Cloud Computing (υπολογιστικό νέφος), και κατοχή

Το ζήτημα της κατοχής παραμένει εξίσου προβληματικό και όταν το πορνογραφικό υλικό ανηλίκων είναι αποθηκευμένο σε απομακρυσμένους υλικούς φορείς, όπως το υπολογιστικό

¹⁶⁸ 1189/2011 ΕφΠειρ ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

νέφος. Υπολογιστικό νέφος ονομάζεται η κατ' αίτηση διαδικτυακή κεντρική διάθεση υπολογιστικών πόρων (όπως δίκτυο, εξυπηρετητές, εφαρμογές και υπηρεσίες) με υψηλή ευελιξία, ελάχιστη προσπάθεια από τον χρήστη και υψηλή αυτοματοποίηση¹⁶⁹ και επιτρέπει την αποθήκευση, επεξεργασία και χρήση δεδομένων από απομακρυσμένους υπολογιστές στους οποίους εξασφαλίζεται πρόσβαση μέσω του διαδικτύου¹⁷⁰ σε κεντρικά Datacenter¹⁷¹. Όπως ήδη αναφέρθηκε, στην ελληνική θεωρία έχει υποστηριχθεί ότι είναι δυνατή η κατοχή, όταν το πρόσωπο έχει δυνατότητα ακώλυτης πρόσβασης και επενέργειας στα πορνογραφικά δεδομένα, χωρίς να εξουσιάζει απαραίτητα και τον υλικό τους φορέα. Η ίδια προσέγγιση μπορεί να γίνει και στις περιπτώσεις που η σχέση του δράστη με τον υλικό φορέα είναι εντελώς ανύπαρκτη, όπως στην περίπτωση του υπολογιστικού νέφους, όπου τα δεδομένα αποθηκεύονται σε ένα κέντρο δεδομένων κάπου στον πλανήτη. Αυτό συμβαίνει γιατί ο χρήστης που έχει αποθηκεύσει στο νέφος πορνογραφικά δεδομένα εξακολουθεί να έχει τις ίδιες εξουσίες που θα είχε και εάν τα αποθήκευε σε ένα τοπικό αποθηκευτικό μέσο, καθώς μπορεί να τα διαχειρίζεται κατά τη βούλησή του, υπό την προϋπόθεση ότι ο χρήστης έχει πλήρη δικαιώματα πρόσβασης στην «τοποθεσία» του υπολογιστικού νέφους -τα οποία και να του παρέχουν τις παραπάνω εξουσίες, πρέπει δηλαδή να είναι κάτοχος του λογαριασμού στην υπηρεσία του υπολογιστικού νέφους, άλλως -σε περίπτωση που έχει περιορισμένα δικαιώματα- η συμπεριφορά του (π.χ. απλή θέαση του υλικού) πρέπει να θεωρηθεί ως απόκτηση πρόσβασης σε υλικό παιδικής πορνογραφίας και όχι ως κατοχή¹⁷². Η διαφορετική αυτή θεώρηση της κατοχής μοιάζει μάλλον απαραίτητη λόγω της φύσης των ψηφιακών δεδομένων και της υποδομής του συγκεκριμένου τεχνολογικού μέσου, δεδομένης μάλιστα της ανάγκης προσαρμογής στις τεχνολογικές εξελίξεις.

B. Υποκειμενική Υπόσταση του εγκλήματος

Προκειμένου να πληρούται η **υποκειμενική υπόσταση** του εγκλήματος της **ηλεκτρονικής πορνογραφίας ανηλίκων** (άρ. 348Α παρ. 2 ΠΚ) ο δράστης πρέπει να έχει δόλο οποιουδήποτε βαθμού, αρκεί δηλαδή και ο ενδεχόμενος δόλος¹⁷³, αφού ο νομοθέτης αρκείται στην αναφορά «με πρόθεση», ο οποίος πρέπει να καλύπτει τις πράξεις παραγωγής, διακίνησης,

¹⁶⁹ National Institute of Standards and Technology, US Department of Commerce, Διαθέσιμο: <https://www.nist.gov/news-events/news/2011/10/final-version-nist-cloud-computing-definition-published>.

¹⁷⁰ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/MEMO_12_713.

¹⁷¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Cloud_computing.

¹⁷² Βλ. Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σελ. 460.

¹⁷³ Σύμφωνα με το άρθρο 27 ΠΚ με ενδεχόμενο δόλο πράττει όποιος προβλέπει ως ενδεχόμενη την πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος και εντούτοις πράττει αποδεχόμενος την, άρα ο δράστης πρέπει τουλάχιστον να γνωρίζει και να θεωρεί ως ενδεχόμενη την τέλεση κάποιας πράξης από αυτές που αναφέρονται στην παρ. 2 άρθρο 348Α ΠΚ.

απόκτησης, ή κατοχής του υλικού παιδικής πορνογραφίας ή τη διάδοση πληροφοριών για τις πράξεις αυτές. Όσον αφορά στην **πράξη της κατοχής**, ο δράστης πρέπει να έχει βούληση εξουσίασης και ακώλυτης πρόσβασης στο υλικό, που αναφορικά με τα ηλεκτρονικά δεδομένα, σημαίνει ότι ο δράστης πρέπει με δόλο να αποθηκεύει σταθερά και να διατηρεί τα δεδομένα αυτά. Έτσι, δεν αρκεί στην περίπτωση κατοχής η απλή γνώση ύπαρξης του υλικού, και όπως έχει ήδη αναφερθεί, δεν νοείται ως κατοχή η αποθήκευση υλικού για επιστημονικούς ή καλλιτεχνικούς λόγους. Επιπλέον, ο δόλος του δράστη πρέπει να καλύπτει την ηλικία του προσώπου που εμφανίζεται στο υλικό, δηλαδή αυτό να είναι κάτω από το όριο ανηλικότητας (Α. 121 παρ. 1 ΠΚ), να καλύπτει τον αποκλειστικά πορνογραφικό χαρακτήρα του υλικού, καθώς και την αξιοποίηση των πληροφοριακών συστημάτων.

2.2. Το έγκλημα της «εν γνώσει απόκτησης πρόσβασης σε υλικό παιδικής πορνογραφίας μέσω πληροφοριακών συστημάτων» (άρθρο 348Α παρ. 6 ΠΚ)

Α. Αξίοποινη συμπεριφορά - Αντικειμενική Υπόσταση

Η ποινικοποίηση της εν γνώσει απόκτηση πρόσβασης σε υλικό παιδικής πορνογραφίας μέσω πληροφοριακών συστημάτων ήταν υποχρέωση εκπορευόμενη από το άρ. 5 παρ. 3 της Οδηγίας 2011/93/ΕΕ και στην αρχική της ρύθμιση προέβλεπε ίδιο πλαίσιο ποινής με αυτό με το οποίο διώκεται η απόκτηση και η κατοχή του εν λόγω υλικού στη βασική μορφή του αδικήματος (348Α παρ. 1 ΠΚ). Η εν γνώσει απόκτηση πρόσβασης σε υλικό παιδικής πορνογραφίας μέσω πληροφοριακών συστημάτων, η οποία τιμωρείται -πλέον¹⁷⁴- με φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική ποινή, ποινικοποιήθηκε σχετικά πρόσφατα με το Ν. 4267/2014, και εντάχθηκε στην 5^η παρ. του άρ. 348Α ΠΚ¹⁷⁵, όπου αρχικά προβλεπόταν η απόκτηση πρόσβασης «μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών» φράση που αντικαταστάθηκε με το Ν. 4411/2016. Βάσει της αιτιολογικής έκθεσης¹⁷⁶ του Ν.

¹⁷⁴ Το προγενέστερο πλαίσιο προέβλεπε φυλάκιση τουλάχιστον 1 έτους.

¹⁷⁵ Με το Ν. 4637/2019 αναριθμήθηκε στην 6^η παράγραφο και μετεβλήθη το πλαίσιο ποινής.

¹⁷⁶ Άρθρο 8^ο αιτιολογικής έκθεσης σχεδίου νόμου για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας: «Με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 8 προστίθεται νέα παράγραφος 5 στο άρθρο 348Α ΠΚ προκειμένου να ποινικοποιηθεί η εν γνώσει απόκτηση πρόσβασης σε υλικό παιδικής πορνογραφίας, όπως η Οδηγία 2011/93/ΕΕ απαιτεί (άρθρο 5 παράγραφος 3). Διευκρινίζεται βέβαια ότι δεν ποινικοποιείται γενικά η απλή θέαση αλλά, για τη στοιχειοθέτηση του συγκεκριμένου εγκλήματος, απαιτείται ρητά η εν γνώσει απόκτηση πρόσβασης σε τέτοιο υλικό, στοιχείο που προκύπτει από την καταβολή σχετικού αντιτίμου ή την κατά συνήθεια τέλεση της πράξης, μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών και των επικοινωνιών. Τα κριτήρια αυτά για τη θεμελίωση του εκούσιου χαρακτήρα της απόκτησης πρόσβασης σε τέτοιο υλικό και άρα τη στοιχειοθέτηση αξιόποινης πράξης- απαριθμούνται **ενδεικτικά** στο σημείο 18 του προοιμίου της Οδηγίας. Η εθνική μας έννομη τάξη, όταν εισήγαγε στον ΠΚ το άρθρο 348Α, επέλεξε την εισαγωγή του αξιοποίνου της πορνογραφίας, εφόσον αυτή γίνεται από κερδοσκοπία και αφορά στους ανήλικους, κατά τη ρητή διατύπωση της εισηγητικής εκθέσεως επί του σχεδίου του μεταγενέστερου ν. 3064/2002 (σημείο 13). Η θεωρία άλλωστε επισημαίνει ορθά ότι η απλή θέαση του πορνογραφικού υλικού π.χ. σε μια οθόνη Η/Υ ή ενός κινητού τηλεφώνου, δεν αποτελεί πραγματική

4267/2014, είναι σαφής η θέση του νομοθέτη ότι η απλή θέαση δεν υπάγεται στο αξιόποιο της 6^{ης} παρ. άρ. 348Α ΠΚ, και καθίσταται εξίσου σαφές ότι «για να υφίσταται ευθύνη εν προκειμένω, το πρόσωπο θα πρέπει τόσο να επιδιώξει την πρόσβαση σε ιστότοπο όπου διατίθεται παιδική πορνογραφία, όσο και να γνωρίζει ότι υπάρχουν εκεί τέτοιου είδους εικόνες», όπου διατίθεται υλικό παιδικής πορνογραφίας και να γνωρίζει ότι σε αυτή υπάρχει το σχετικό υλικό, όπως αναφέρεται στην 18^η σημείωση του προοιμίου της οδηγίας 2011/93/ΕΕ. Έτσι, δεν τιμωρούνται τα πρόσωπα που απέκτησαν **ακουσίως** πρόσβαση σε ιστότοπο που σχετίζεται με παιδική πορνογραφία, αλλά **ο εκούσιος χαρακτήρας του αδικήματος μπορεί να συναχθεί ιδίως** από το γεγονός ότι έχει διαπραχθεί κατ' επανάληψη ή ότι το αδίκημα έχει διαπραχθεί μέσω υπηρεσίας έναντι πληρωμής. Προκειμένου να στοιχειοθετηθεί το συγκεκριμένο αδίκημα, απαιτείται ρητά η εν γνώσει απόκτηση πρόσβασης σε τέτοιο υλικό, στοιχείο που προκύπτει από την καταβολή σχετικού αντιτίμου ή την κατά συνήθεια τέλεση της πράξης μέσω πληροφοριακών συστημάτων. Συμπεραίνεται λοιπόν ότι σε αντικειμενικό επίπεδο αρκεί η οποιαδήποτε απόκτηση πρόσβαση σε πορνογραφικό υλικό, και έτσι καταλείπεται η υπαγωγή των σχετικών περιπτώσεων στο επίπεδο της υποκειμενικής υπόστασης.

Το ζήτημα που εδώ ανακύπτει και έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι η διαγραφή των ορίων της απόκτησης πρόσβασης στο πορνογραφικό υλικό, καθώς και η σχέση της με την απλή θέαση και την κατοχή ψηφιακού πορνογραφικού υλικού. Η θεωρία θεωρεί την ποινικοποίηση της εν γνώσει απόκτησης πρόσβασης προβληματική¹⁷⁷. Ο νομοθέτης, όμως, όπως ήδη αναφέρθηκε, τιμωρεί την πράξη της εν γνώσει απόκτησης πρόσβασης, όταν αυτή είναι εκούσια, δηλαδή στην περίπτωση που ο δράστης καταβάλει το αντίτιμο και αποκτά τους κωδικούς πρόσβασης στον ιστότοπο. Κατόπιν τούτου, είναι σαφές ότι δεν απαιτείται να θεμελιωθεί κατοχή ώστε να είναι η συμπεριφορά του δράστη αξιόποινη, αφού αρκεί και μόνο που ο δράστης καταβάλει το αντίτιμο και αποκτά κωδικούς πρόσβασης στον ιστότοπο. Έτσι, η απόκτηση πρόσβασης φαίνεται να είναι έννοια ευρύτερη όχι απλώς της έννοιας της κατοχής αλλά και της απλής θέασης, και νοείται σε προγενέστερο από αυτές τις πράξεις στάδιο, αφού ουσιαστικά η απόκτηση πρόσβασης είναι πράξη προγενέστερη και -μάλλον- αναγκαία ώστε να θεαθεί το πορνογραφικό υλικό, οπότε και πάλι με την απόκτηση πρόσβασης είναι σαν να τιμωρείται κάτι λιγότερο ακόμα και από την απλή θέαση, αφού η

εξουσίαση επί του υλικού φορέα των ηλεκτρονικών δεδομένων ή επ' αυτού και δε μπορεί να θεωρείται κατοχή, ενώ ακόμα και το άνοιγμα μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή αρχείου που περιέχει (μη εμφανώς) τέτοιο υλικό δε συνιστά κατοχή του, αφού ακόμη και αν θεωρηθεί πράξη εξουσίασης, δεν καλύπτεται από σχετικό δόλο».

¹⁷⁷ Βλ. Καϊάφα Γκμπάντι Μ., ό.π. σελ. 169, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ό.π. σελ. 308

πρώτη αποτελεί προστάδιο της δεύτερης. Να σημειωθεί στο σημείο αυτό, ότι η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος πρέπει να περιορίζει τις υπαγόμενες στην εν λόγω διατάξεις περιπτώσεις. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αιτιολογική έκθεση διευκρινίζει ότι «δεν ποινικοποιείται γενικά η απλή θέαση» αλλά μόνο οι περιπτώσεις που εκουσίως αποκτάται πρόσβαση στο πορνογραφικό υλικό ανηλίκων, όπου το στοιχείο του εκουσίως εκτιμάται βάσει ορισμένων κριτηρίων. Ωστόσο, το γεγονός ότι αυτά τα κριτήρια δεν έχουν περιγραφεί στη διάταξη, ως αναφέρονται ανωτέρω, και συγκεκριμένα το στοιχείο της καταβολής σχετικού αντιτίμου καθώς και το στοιχείο της επαναληψιμότητας, μπορεί να οδηγήσει στην υπαγωγή περισσότερων περιπτώσεων στην παρ. 6 άρ. 348Α ΠΚ, δυνάμει της υποκειμενικής υπόστασης του συγκεκριμένου αδικήματος και όσων γενικά ισχύουν για τον άμεσο δόλο β' βαθμού (άρ. 27 παρ. 2 ΠΚ).

Β. Υποκειμενική Υπόσταση

Εν προκειμένω η διάταξη απαιτεί την εν γνώσει απόκτηση πρόσβασης, οπότε απαιτείται άμεσος δόλος β' βαθμού, ήτοι αναγκαίος δόλος, που σημαίνει ότι ο δράστης πρέπει να γνωρίζει ως βέβαιο ότι με την πράξη του αποκτά πρόσβαση σε υλικό παιδικής πορνογραφίας και να επιδιώκει ή να αποδέχεται την απόκτησή του. Επομένως, ο ενδεχόμενος δόλος εν προκειμένω δεν είναι αρκετός. Έτσι εδώ ο δράστης προβλέπει την πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης ως βέβαιη, συνεπεία της πράξης του, και εντούτοις πράττει, γεγονός από το οποίο συνάγεται κατά λογική αναγκαιότητα ότι αποδέχεται αυτήν.¹⁷⁸ Έτσι λοιπόν, στο μέτρο που το υποκειμενικό μέγεθος μπορεί να βεβαιωθεί μόνο δυνάμει αντικειμενικών ενδείξεων, πρέπει ο δράστης να έχει καταβάλει κάποιο αντίτιμο, ώστε να αποκτήσει πρόσβαση στην ιστοσελίδα, ή να το έχει πράξει επανειλημμένα, ώστε να γνωρίζει το περιεχόμενο της ιστοσελίδας.

2.3. Διακεκριμένες μορφές του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλίκων που τελείται μέσω πληροφοριακών συστημάτων (άρθρο 348Α παρ. 4 και 5 ΠΚ)

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο Ν. 4619/2019 επέφερε αλλαγές στις διακεκριμένες μορφές του αδικήματος της πορνογραφίας ανηλίκων και έτσι η παράγραφος 4 και 5 του άρθρου 348Α ΠΚ καθιερώνουν αυτοτελείς επιβαρυντικές περιστάσεις, οι οποίες οδηγούν στην επίταση της ποινής.

¹⁷⁸ Βλ. σχετικά Μυλωνόπουλο Χ. Χρ., «Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος», Εκδόσεις Σάκκουλας, Τόμος Ι, 2007, σελ. 236.

2.3.1. Η κατ' επάγγελμα τέλεση του εγκλήματος (άρ. 348Α παρ. 4 α ΠΚ)

Σύμφωνα με την παρ. 4, όπως ισχύει, οι πράξεις¹⁷⁹ της παραγράφου 2 ανάγονται σε **κακουργήματα** και τιμωρούνται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή, όταν τελούνται κατ' επάγγελμα¹⁸⁰. Σύμφωνα με το άρθρο 13 στ' ΠΚ κατ' επάγγελμα τέλεση του εγκλήματος υπάρχει «όταν από την επανειλημμένη τέλεση της πράξης ή από την υποδομή που έχει διαμορφώσει ο δράστης με πρόθεση επανειλημμένης τέλεσης της πράξης προκύπτει σκοπός του δράστη για πορισμό εισοδήματος». Ο όρος «κατ' επάγγελμα» αποδίδει την αυξημένη ενοχή του δράστη, συνιστά όμως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος και πρέπει να καλύπτεται από τα υποκειμενικά στοιχεία. Προκειμένου λοιπόν να τελούνται κατ' επάγγελμα οι πράξεις της παρ. 2, πέρα από το στοιχείο της επαναληψιμότητας της πράξης, που σημαίνει ότι ο δράστης πρέπει να προβαίνει σε επανειλημμένη τέλεση της πράξης, η οποία έχει στοιχεία συχνότητας και οργάνωσης επαγγελματία, ή να έχει διαμορφώσει υποδομή με πρόθεση επανειλημμένης τέλεσης, πρέπει παράλληλα να υφίσταται σκοπός του δράστη να εξασφαλίζεται από την πράξη εισόδημα.

2.3.2. Εξαναγκασμός ή εκμετάλλευση της αδύναμης θέσης του θύματος (άρ. 348Α παρ. 4 β ΠΚ)

Σε **κακουργήματα** μετατρέπονται **όλες οι πράξεις της παρ. 2 του άρθρου 348Α ΠΚ** με πλαίσιο ποινής κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή, όταν η **παραγωγή** του υλικού της παιδικής πορνογραφίας συνδέεται με την *εκμετάλλευση* της ανάγκης, της ψυχικής ή της διανοητικής ασθένειας ή της σωματικής δυσλειτουργίας, λόγω οργανικής νόσου ανηλίκου ή με την άσκηση ή απειλή χρήσης βίας ανηλίκου. Το ίδιο αυξημένο πλαίσιο ποινής προβλέπεται και στην περίπτωση που για την παραγωγή του πορνογραφικού υλικού χρησιμοποιήθηκε ανήλικος που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος, αλλά και στην περίπτωση που η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας εξέθεσε τη ζωή του ανηλίκου σε σοβαρό κίνδυνο. Να τονιστεί εδώ ότι οι πράξεις της εκμετάλλευσης ή της κακοποίησης δεν είναι αναγκαίο να έχουν τελεστεί από εκείνον που παράγει το πορνογραφικό υλικό, αλλά μπορεί να έχουν τελεστεί και από τρίτο. Αρκεί, συνεπώς, ο φυσικός αυτουργός να γνωρίζει έστω και ως ενδεχόμενο¹⁸¹, ότι ο ανήλικος είναι θύμα της

¹⁷⁹ Οι πράξεις της παραγράφου 1 και 2 του άρθρου 348Α ΠΚ ανάγονται σε κακουργήματα κατά τα προβλεπόμενα στην παρ. 4 α,β,γ του άρθρου 348Α ΠΚ.

¹⁸⁰ Η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος που προέβλεπε ο προϊσχύσας ΠΚ καταργήθηκε με το Ν. 4619/2019 με την απόσυρση της κατά συνήθεια τέλεσης της πράξης από τη διάταξη του άρθρου 13 ΠΚ.

¹⁸¹ Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ό.π. σελ. 309, 80/2012 Συμβεφθες ΤΝΠ ΔΣΑ, και 21/2013 ΣυμβΠλημΗλείας, ό.π. σελ. 1038, ο δράστης του εγκλήματος «πρέπει να γνωρίζει έστω και ως

περιγραφόμενης στο νόμο εκμετάλλευσης ή κακοποίησης ή ότι το θύμα δεν έχει συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας του. Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι τόσο η θεωρία¹⁸² όσο και μερίδα της νομολογίας¹⁸³ υποστηρίζει ότι η επίταση της ποινής αφορά μόνο την πράξη της παραγωγής, και όχι τις λοιπές πράξεις της παρ. 1 και 2 του άρθρου 348Α ΠΚ. Ωστόσο, ο ΑΠ¹⁸⁴ δέχεται ότι η επίταση της ποινής δεν αφορά μόνο την πράξη της παραγωγής, αλλά ότι τιμωρούνται σε βαθμό κακουργήματος όλες οι πράξεις της παρ. 1 και 2, όταν η παραγωγή του πορνογραφικού υλικού συνδέεται με τη χρησιμοποίηση ανηλίκου που δεν συμπλήρωσε το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η έννοια της «ανάγκης» είναι πολύ ευρεία έννοια, μάλλον αόριστη, κάτι που συνεπάγεται ανασφάλεια δικαίου, διότι δεν είναι σαφή τα κριτήρια δυνάμει των οποίων θα εξεταστεί από τον εφαρμοστή του δικαίου το πότε συντρέχει περίπτωση ανάγκης. Το κρίσιμο στην περίπτωση της εκμετάλλευσης της ανάγκης είναι ότι το ανήλικο θύμα βρίσκεται σε τέτοια κατάσταση αδυναμίας, γεγονός το οποίο ακριβώς εκμεταλλεύτηκε ο παραγωγός του πορνογραφικού υλικού, λόγω της ευαλωτότητας του ανηλίκου. Έτσι κατά τη νομολογία¹⁸⁵ ως ανάγκη νοείται «*όχι μόνο η οικονομική αλλά και η προσωπική, λαμβανόμενη αντικειμενικά, ανεξάρτητα από το αν είναι παροδική ή μόνιμη, πρέπει όμως να είναι επιτακτική και ανεπίδεκτη αναβολής. Επίσης, μπορεί να είναι υπαίτια*

ενδεχόμενο ότι ο ανήλικος είναι θύμα εκμετάλλευσης ή δεν έχει συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας του».

¹⁸² Βλ. ενδεικτικά Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ό.π. σελ. 309 και Καϊάφα Γκμπάντι Μ., σελ. 169.

¹⁸³ Βλ. ενδεικτικά ΜΟΕφ Κρήτης 134/2017, ΠΧρ 2018, σελ. 391 επ.

¹⁸⁴ ΑΠ 1517/2018 ΠΧρ 2019, σελ. 694, ΑΠ 1133/2018 ΠΧρ 2019, σελ. 607, ΑΠ 643/2020 ΠοινΔικ 2020, σελ. 1309. Μάλιστα η υπ' αριθμ. ΑΠ 1517/2018 χαρακτηριστικά αναφέρει: «... και να μεν ο δράστης της παραγωγής είναι, ω εκ του πράγματος, σε εγγύτερη επαφή με το ίδιο το θύμα της πράξεώς του, του οποίου η ηλικία είναι αντιστρόφως ανάλογη με την απαξία της πράξης, όσο δε αυτή (ηλικία) μειώνεται τόσο αυξάνει η απαξία συνεπαγόμενη διαφορετική ποινική αξιολόγηση, αντίστοιχη, ωστόσο, διαβάθμιση της ποινικής αξιολογήσεως αρμόζει και στις λοιπές πράξεις των παρ. 1 και 2 του άρ. 348Α του ΠΚ -όπως και σε αυτή της κατοχής- ο δράστης της οποίας ναι μεν δεν τελεί σε εγγύτητα προς το ίδιο το θύμα, πλην όμως είναι αυτός που αποδέχεται και φέρνει στη σφαίρα της εξουσίας του το εν λόγω πορνογραφικό υλικό, το οποίο διαβαθμιζόμενο αναλόγως της ηλικίας των ανηλίκων, των οποίων η εικόνα αποτυπώνεται σε αυτό, συνεπάγεται διαβάθμισης και της ποινικής τους αξιολογήσεως, σε πρώτο μεν στάδιο από το νομοθέτη, ο οποίος, με τη θέσπιση ηλικιακού ορίου, καθορίζει πότε η πράξη είναι πλημμέλημα και πότε κακούργημα, σε δεύτερο δε στάδιο από το δικαστή, κατά την επιμέτρηση της ποινής που πρέπει να επιβληθεί. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να σημειωθεί ότι, αντίθετη ερμηνεία, ώστε να θεωρηθεί ότι η εν λόγω επιβαρυντική περίπτωση αφορά μόνο στον «παραγωγό», τέτοιου υλικού θα ερχόταν σε αντίθεση τόσο προς το σαφές γράμμα του νόμου όσο και προς τη βούληση του νομοθέτη (βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 3727/2008), η οποία συνίσταται, στην αποτελεσματικότερη αποτροπή από την τέλεση του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλίκων και, συνακόλουθα, στη μεγαλύτερη προστασία των ανηλίκων, στόχοι οι οποίοι δύνανται να επιτευχθούν με την απειλή των ιδίων, δυσμενών (ποινικά) συνεπειών σε βάρος του παραγωγού του υλικού παιδικής πορνογραφίας όσο και του αποδέκτη του εν λόγω υλικού, όπως είναι ο κάτοχος, αφού, σύμφωνα με τον κανόνα τη προσφοράς και της ζήτησης, η μειωμένη ζήτηση εκ μέρους του δευτέρου συμπαρασύρει σε περιορισμό τη δράση του πρώτου (ΑΠ 1648/2016, ΑΠ 1517/2016, ΑΠ 1033/2014).»

¹⁸⁵ ΣυμβΕφΘες 80/2012, ΤΝΠ ΔΣΑ.

ή αναίτια. Ως ανάγκη μπορεί να θεωρηθεί και η κατάσταση που συνεπάγεται κίνδυνο της ζωής ή της υγείας και της οποίας η ικανοποίηση δεν επιδέχεται αναβολή. Ως εκμετάλλευση της ανάγκης νοείται η συνειδητή και ιδιαίτερα ανάρμοστη αξιοποίηση προς όφελος του δράστη της ανάγκης του θύματος προς κτήση υπέρμετρων περιουσιακών ωφελημάτων.» Έχει υποστηριχθεί¹⁸⁶ ότι η ανάγκη πρέπει να παραπέμπει σε «καταστάσεις εξαθλίωσης των βιοτικών και κοινωνικών συνθηκών από τις οποίες προκύπτει επιτακτικότητα και η κρισιμότητα μίας κατάστασης σε τέτοιο βαθμό που να είναι ανεπίδεκτη αναβολής».

Η ύπαρξη μίας ψυχικής ή διανοητικής ασθένειας υποδηλώνει μία ψυχική ή συναισθηματική διαταραχή, διαταραχή της σκέψης ή της συνείδησης ή διαταραχή της προσωπικότητας, που επηρεάζει αρνητικά την ψυχική ευεξία του ατόμου, την υγεία και μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ασφάλεια του. Έτσι, το ανήλικο θύμα μπορεί να βρίσκεται σε θέση αδυναμίας, με αποτέλεσμα να καθίσταται ευάλωτο σε βαθμό που αποτελεί (για τους παραγωγούς) τις ιδανικές συνθήκες για εκμετάλλευση του ατόμου προς παραγωγή πορνογραφικού υλικού, λόγω της ψυχικής ή διανοητικής ασθένειας, οπότε ο ανήλικος στερείται της δυνατότητας να εκδηλώσει ή και να υπερασπιστεί ανεμπόδιστα τη βούλησή του, ή λόγω σωματικής δυσλειτουργίας, λόγω οργανικής νόσου ανηλικού (π.χ. τύφλωση, μερική/ολική (τετραπληγία) παράλυση), με αποτέλεσμα να μην μπορεί, ελλείψει πλήρους σωματικής λειτουργικότητας, να αμυνθεί ώστε να προστατεύσει τον εαυτό του.

Κακουρηγματικό χαρακτήρα έχει επίσης και η παραγωγή παιδοπορνογραφικού υλικού, όταν ο δράστης ασκεί βία ή απειλεί ότι θα ασκήσει βία κατά του ανηλικού προκειμένου να κάμψει τις αντιστάσεις του ανηλικού, αλλά και όταν τρίτο πρόσωπο (δηλαδή όχι ο δράστης) ασκεί ή απειλεί με χρήση βίας και ο δράστης εκμεταλλεύεται, δηλαδή γνωρίζει και αποδέχεται, την κατάσταση αυτή¹⁸⁷. Στο πλαίσιο, λοιπόν, της συγκεκριμένης διάταξης ως βία πρέπει να νοηθεί η άμεση άσκηση φυσικής δύναμης προς τον ανήλικο που αποσκοπεί στην κατανίκηση της πραγματικής ή τεκμαιρόμενης αντίστασης του. Έτσι η βία θα πρέπει να προηγηθεί της εξαναγκαζόμενης πράξης και πρέπει να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνει τόσο την «απόλυτη» ακαταμάχητη βία, όπου υπάρχει πλήρης εξουδετέρωση της θέλησης του άλλου όσο και την «εξαναγκάζουσα» βία που τείνει δηλαδή να εξωθήσει τη θέληση του άλλου σε ορισμένη διαγωγή, αλλά και η σωματική βία (άμεση ή έμμεση), καθώς και η βία κατά πραγμάτων και η ψυχολογική βία¹⁸⁸. Να σημειωθεί εδώ ότι σύμφωνα και με τον αυθεντικό ορισμό της έννοιας της σωματικής βίας κατά το άρθρο 13 δ' ΠΚ, ως ειδική περίπτωση βίας προβλέπεται

¹⁸⁶ Πολυζωίδου Χρ. Β., ό.π. σελ. 350. Βλ. επίσης απόφ. ΑΠ 628/2006 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, όπου ως εκμετάλλευση της ανάγκης αναφέρονται η φτώχεια, η κοινωνική υποβάθμιση και η εγκατάλειψη.

¹⁸⁷ Ν. Παρασκευόπουλος - Ε. Φυτράκης, ό.π. σελ. 310.

¹⁸⁸ Πολυζωίδου Χρ. Β., ό.π. σελ. 352.

και η περιαγωγή σε αναισθησία ή ανικανότητα αντίστασης με ναρκωτικά ή υπνωτικά ή ανάλογα μέσα. Σχετικά με την **απειλή** χρήσης βίας, δηλαδή την προαναγγελία και παράσταση ενός κακού (δηλ. της βίας), του οποίου η επέλευση εξαρτάται από το αν το απειλούμενο θύμα δεν θα υποκύψει στη θέληση του απειλούντος¹⁸⁹, να αναφερθεί μόνο ότι σε αντίθεση με την άσκηση βίας όπου το κακό έχει ήδη πραγματοποιηθεί, εδώ το κακό απλώς απειλείται, και η επέλευσή του εξαρτάται από το αν το θύμα θα επιδείξει τη συγκεκριμένη συμπεριφορά για την οποία απειλείται.

2.3.3. Τέλεση από πρόσωπα ιδιαίτερης εμπιστοσύνης – Κατάχρηση σχέσης εμπιστοσύνης (άρ. 348Α παρ. 4 γ ΠΚ)

Ως κακουργήματα αντιμετωπίζονται οι πράξεις της παρ. 2 και στην περίπτωση που ο δράστης της παραγωγής του υλικού παιδικής πορνογραφίας είναι πρόσωπο στο οποίο έχουν εμπιστευθεί ανήλικο για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, ενώ η ίδια ποινή απειλείται και για εκείνους που διαχειρίζονται το υλικό παιδικής πορνογραφίας κατά τα οριζόμενα στην παρ. 2, εφόσον υπάρχει ο απαιτούμενος δόλος ως προς εκείνα τα στοιχεία που δικαιολογούν αυτήν την επαύξηση. Η διατύπωση της διάταξης ουσιαστικά παραπέμπει στο άρθρο 342 παρ. 1 ΠΚ¹⁹⁰, δηλαδή το αδίκημα της κατάχρησης ανηλίκων, το οποίο ορίζει ότι: «1. Ο ενήλικος ο οποίος ενεργεί γενετήσιες πράξεις με ανήλικο, τον οποίο του έχουν εμπιστευτεί για τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τιμωρείται ως εξής: α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δώδεκα έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών, β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δώδεκα αλλά όχι τα δεκατέσσερα έτη, με κάθειρξη, γ) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα έτη, με κάθειρξη ως δέκα έτη». Έτσι, με τη νέα διάταξη του άρθρου 342 παρ. 1 ΠΚ, μεταβλήθηκαν οι ηλικιακές διακρίσεις του ανηλίκου θύματος σε σχέση με τις προϋπάρχουσες προβλέψεις και καταργήθηκαν οι επιβαρυντικές περιπτώσεις με αποτέλεσμα η ισχύουσα διάταξη να καθίσταται αρκετά πιο ευμενής σε σχέση με την προϋπάρχουσα. Ωστόσο, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, ο βασικός άξονας στον οποίο στηρίζεται η

¹⁸⁹ Μαργαρίτης Μ. – Μαργαρίτη Α., ό.π. σελ. 947.

¹⁹⁰ Να σημειωθεί εδώ ότι η διάταξη του άρθρου 342 παρ. 1 και 2 του ΠΚ, ως ίσχυε πριν τη θέση σε εφαρμογή του Ν. 4619/2019, όριζε ότι: «1. Ο ενήλικος ο οποίος ενεργεί ασελγείς πράξεις με ανήλικο, τον οποίο του έχουν εμπιστευτεί για να επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τιμωρείται ως εξής: α) αν ο παθών δεν συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα έτη, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών, β) αν ο παθών συμπλήρωσε τα δεκατέσσερα, όχι όμως και τα δεκαοκτώ έτη, με κάθειρξη. 2. Συνιστά *επιβαρυντική περίπτωση* η τέλεση της πράξης της πρώτης παραγράφου: α) από οικείο, β) από πρόσωπο που συνοικεί με τον ανήλικο ή διατηρεί φιλικές σχέσεις με τους οικείους του, γ) από εκπαιδευτικό, παιδαγωγό, γυμναστή ή άλλο πρόσωπο που παραδίδει μαθήματα στον ανήλικο, δ) από πρόσωπο που δέχεται τις υπηρεσίες του ανηλίκου, ε) από κληρικό με τον οποίο ο ανήλικος διατηρεί πνευματική σχέση, στ) από ψυχολόγο, ιατρό, νοσοκόμο ή από ειδικό επιστήμονα που παρέχει τις υπηρεσίες του στον ανήλικο, ζ) από πρόσωπο που καταχράται τη διανοητική ή σωματική αναπηρία του ανηλίκου».

διάταξη του άρθρου 342 παρ. 1 τόσο του παλαιού όσο και του νέου ΠΚ έγκειται στην εμπιστευση του ανηλίκου στον ενήλικο¹⁹¹. Το στοιχείο λοιπόν το οποίο αξιολογείται στη διάταξη αυτή είναι κατά κύριο λόγο η εκμετάλλευση από το δράστη της σχέσης εμπιστοσύνης των ασκούντων την επιμέλεια ή την εν γένει φροντίδα του ανηλίκου, εξαιτίας της οποίας (σχέσης εμπιστοσύνης) του ανατέθηκε από τους τελευταίους η φύλαξη ή φροντίδα του ανηλίκου. Εμπιστευση είναι η πραγματική σχέση μεταξύ δράστη και θύματος από την οποία, κατά την αντίληψη της ζωής, απορρέει υποχρέωση του δράστη για τη φροντίδα της ηθικής του ανηλίκου που μπορεί να είναι και προσωρινή (λ.χ. παράδοσή του προς μεταφορά σε οδηγό λεωφορείου).

2.3.4. Ιδιαίτερα επιβαρυντικές περιστάσεις (άρ. 348Α παρ. 5 ΠΚ)

Η παράγραφος 5 του άρθρου 348Α ΠΚ προβλέπει δύο ιδιαίτερα διακεκριμένες μορφές της διακεκριμένης περίπτωσης β' και γ' της προηγούμενης παραγράφου. Έτσι, επίταση της ποινής και συγκεκριμένα κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή, προβλέπεται όταν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας συνδέεται με τη χρησιμοποίηση ανηλίκου που δεν έχει συμπληρώσει το δωδέκατο έτος της ηλικίας του (παρ. 5 εδ. α'). Η παρούσα ρύθμιση κρίθηκε επιτακτική δεδομένου ότι σε όλες τις πολιτισμένες χώρες παρατηρείται το φαινόμενο της εξάπλωσης παιδοπορνογραφικού υλικού με τη χρησιμοποίηση παιδιών από οικονομικά ασθενέστερες χώρες, τα οποία έναντι πενιχρών αμοιβών δέχονται να αναπαραστήσουν πορνογραφικές σκηνές, ενώ πολλές φορές αποτυπώνονται μέχρι και βρέφη. Το ίδιο επαυξημένο πλαίσιο ποινής (κάθειρξη 10-15 ετών) και χρηματική ποινή προβλέπεται και όταν η πράξη των περιπτώσεων β' και γ' της παραγράφου 4 είχε ως αποτέλεσμα τη βαριά σωματική βλάβη του παθόντος, ενώ αν αυτή είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο, επιβάλλεται κάθειρξη ισόβια ή πρόσκαιρη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή. Πρόκειται συνεπώς για εκ του αποτελέσματος χαρακτηριζόμενα εγκλήματα, όπου το αποτέλεσμα της βαριάς σωματικής βλάβης ή του θανάτου αντίστοιχα, πρέπει να καλύπτεται τουλάχιστον από αμέλεια του δράστη, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 29 ΠΚ, έτσι ώστε αν η βαριά σωματική βλάβη ή ο θάνατος ενυπήρχε στο δόλου του δράστη, έστω και με τη μορφή του ενδεχόμενου δόλου, να τίθεται ζήτημα αληθινής συρροής του παρόντος με τα ανωτέρω.

¹⁹¹ΜΟΔΑΘ 887/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

3.1. Η απόπειρα του εγκλήματος

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 42 παρ. 1 Π.Κ., ως ίσχυε πριν την τροποποίησή του με το Ν. 4619/2019 : «Όποιος, έχοντας αποφασίσει να τελέσει κακούργημα ή πλημμέλημα, επιχειρεί πράξη που περιέχει τουλάχιστον αρχή εκτέλεσης, τιμωρείται, αν το κακούργημα ή πλημμέλημα δεν ολοκληρώθηκε, με ποινή ελαττωμένη (άρθρο 83)». Από τη διάταξη αυτή συνάγεται, ότι για την ύπαρξη απόπειρας, απαιτείται πράξη την οποία επιχειρεί ο δράστης με το δόλο τελέσεως ορισμένου εγκλήματος και περιέχει τουλάχιστον αρχή εκτελέσεως. Ως τέτοια θεωρείται κάθε ενέργεια του δράστη με την οποία αρχίζει να πραγματώνεται η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος και η οποία, αν δεν ανακοπεί από οποιονδήποτε λόγο, οδηγεί αναμφισβήτητα στην πραγμάτωση αυτού ή τελεί σε τέτοια αναγκαία και άμεση σχέση συνάφειας, ώστε, κατά την κοινή αντίληψη, να θεωρείται ως τμήμα αυτής¹⁹². Ωστόσο, σύμφωνα με τη διάταξη του αυτού ως άνω άρθρου όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 4619/2019 (με έναρξη ισχύος από 1-7-2019), προσδιορίζεται με μεγαλύτερη σαφήνεια η «αρχή εκτέλεσης» του εγκλήματος και συγκεκριμένα προβλέπεται ότι «όποιος, έχοντας αποφασίσει να τελέσει έγκλημα, αρχίζει να εκτελεί την περιγραφόμενη στο νόμο αξιόποινη πράξη, τιμωρείται, αν το έγκλημα δεν ολοκληρώθηκε, με μειωμένη ποινή (άρθρο 83)». Έτσι, μπορεί να θεωρηθεί ότι ένα έγκλημα βρίσκεται στο στάδιο της απόπειρας όταν έχει πραγματοποιηθεί ένα τμήμα της αντικειμενικής υπόστασης. Σύμφωνα με τη νέα αυτή διάταξη, για τα εγκλήματα των οποίων ο τρόπος τέλεσης της πράξης ή της παράλειψης περιγράφεται αναλυτικά στο νόμο (λ.χ. κλοπής), το έγκλημα μπορεί να θεωρηθεί ότι βρίσκεται σε απόπειρα μόνο όταν έχει πραγματοποιηθεί, έστω και κατ' ελάχιστο, ένα τμήμα της αντικειμενικής του υπόστασης, ενώ για τα εγκλήματα των οποίων ο τρόπος τέλεσης της πράξης ή της παράλειψης δεν περιγράφεται στο νόμο (λ.χ. ανθρωποκτονία), ο δράστης αρχίζει να εκτελεί την περιγραφόμενη στο νόμο πράξη ή παράλειψη, όταν έχει εξαπολύσει κατά του εννόμου αγαθού την ενέργεια, η οποία, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, είναι ικανή να επιφέρει την αξιόποινη βλάβη αν δεν ανακοπεί από άλλη πράξη του ιδίου ή τρίτου ή από επιγενόμενο τυχαίο γεγονός¹⁹³.

Κατόπιν των ανωτέρω, μπορεί να θεωρηθεί ότι η απόπειρα του εγκλήματος της παιδικής πορνογραφίας είναι νοητή σε όλες τις μορφές του, ως αναφέρθηκαν ανωτέρω. Έτσι, λόγου χάριν απόπειρα παραγωγής πορνογραφικού υλικού ανηλίκων στειοχειοθετείται όταν ο

¹⁹² ΑΠ 1329/2015, ΑΠ 151/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁹³ Βλ. σχετ. Αιτιολογ. Έκθεση Ν. 4619/2019, άρθρο 42, σελ. 14. Διαθέσιμο: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-poinkod-eis-NEO.pdf>.

δράστης καταλαμβάνεται κατά την ώρα κινηματογράφησης του ανηλίκου και πάντως πριν την ολοκλήρωση του video, ενώ απόπειρα αγοράς/πώλησης σχετικού υλικού νοείται με την ολοκλήρωση της ενοχικής συμφωνίας περί πώλησης, χωρίς να έχει γίνει η πράξη παράδοσης¹⁹⁴ (π.χ. παράδοση με αποστολή/λήψη του υλικού). Όσον αφορά την απόπειρα του αδικήματος της «ψηφιακής» κατοχής μπορεί να νοηθεί λ.χ. σε περίπτωση που ο δράστης, ενώ προβαίνει στη λήψη ή στο διαμοιρασμό ενός αρχείου με παιδοπορνογραφικό χαρακτήρα, η ιστοσελίδα στην οποία περιέχεται το υλικό «κολλάει», με αποτέλεσμα να μην ολοκληρωθεί η λήψη, ή παθαίνει βλάβη ο Η/Υ του δράστη.

Αναφορικά με την απόπειρα στην περίπτωση της εν γνώσει απόκτησης πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό ανηλίκων φαίνεται μάλλον να ποινικοποιείται ένα εξαιρετικά πρώιμο στάδιο δράσης το οποίο λέγεται¹⁹⁵ ότι μάλλον θα έπρεπε να παραμείνει ατιμώρητο, καθώς η απόκτηση πρόσβασης από μόνη της δεν συνιστά απόπειρα κατοχής, αλλά μάλλον απόπειρα θέασης, η οποία όπως αναφέρθηκε ανωτέρω μάλλον πρέπει να θεωρηθεί ότι συνιστά προπαρασκευαστική πράξη της κατοχής, η ποινικοποίηση της οποίας είναι αδικαιολόγητη¹⁹⁶. Ουδόλως θα χρειαζόταν αυτή η αναφορά, αν ο νομοθέτης είχε υιοθετήσει τη δυνατότητα του άρ. 7 παρ. 2 της Οδηγίας 2011/93/ να εξαιρέσει τη στοιχειοθέτηση της απόπειρας στην περίπτωση αυτή, δεδομένου ότι ουσιαστικά το αξιόποινο επεκτείνεται σε περιπτώσεις όπου ο δράστης δεν έχει καμία σχέση με το έννομο αγαθό. Έτσι, παρατηρείται ότι απόπειρα στην περίπτωση της εν γνώσει απόκτησης πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό είναι νοητή, όχι στην περίπτωση που κάποιος πληρώνει για να έχει πρόσβαση σε μία ιστοσελίδα με υλικό παιδοπορνογραφικού χαρακτήρα, αλλά μόνο, αφού, μετά την καταβολή των χρημάτων, επιχειρεί να ανοίξει χωρίς επιτυχία τη σελίδα¹⁹⁷, οπότε το έγκλημα σε αυτήν την περίπτωση θα ήταν ολοκληρωμένο.

3.2. Ζητήματα συρροής

3.2.1. Πορνογραφία Ανηλίκων – Υπαλλακτικώς Μικτό Έγκλημα

Ακόμη και αν κάποιος προβαίνει σε πράξεις με τις οποίες πραγματώνονται περισσότεροι τρόποι τέλεσης της διάταξης του άρ. 348Α ΠΚ (όπως λ.χ. παραγωγή, προσφορά, ή με οποιονδήποτε τρόπο διάθεση, κατοχή και λοιπές πράξεις) αναφορικά με το ίδιο πορνογραφικό υλικό, θα ευθύνεται για ένα έγκλημα¹⁹⁸. Από τη διατύπωση του ίδιου το

¹⁹⁴ Πολυζωΐδου Χρ. Β., ό.π., σελ. 359.

¹⁹⁵ Πολυζωΐδου Χρ. Β., ό.π., σελ. 359-360.

¹⁹⁶ Έτσι Πολυζωΐδου Χρ. Β., ό.π., σελ. 360.

¹⁹⁷ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ό.π. σελ. 308.

¹⁹⁸ Βλ. Ν. Παρασκευόπουλο - Ε. Φυτράκη, ό.π. σελ. 310.

άρθρου συνάγεται ότι πρόκειται για υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα¹⁹⁹, επομένως οι περισσότεροι τρόποι τέλεσης μπορούν να εναλλαγούν μεταξύ τους αποτελώντας ένα έγκλημα, εφόσον αφορούν στο ίδιο υλικό. Έτσι, στην περίπτωση που κάποιος τελέσει διάφορες πράξεις του άρθρου 348Α ΠΚ θα του επιβληθεί μία ποινή λόγω φαινομενικής πραγματικής συρροής των δύο ή περισσότερων πράξεων, που συγχωνεύονται σε ένα έγκλημα πορνογραφίας ανηλίκων²⁰⁰.

3.2.2. Συρροή με το έγκλημα του βιασμού και άλλα εγκλήματα προσβολής της ανηλικότητας

Το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας μπορεί να συρρέει με το αδίκημα του βιασμού, το οποίο τυποποιείται στο άρθρο 336 ΠΚ, της προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας άρ. 337 ΠΚ, της αποπλάνησης ανηλίκου άρ. 339 Κ, της κατάχρησης ανηλίκων σε ασέλγεια άρ. 342 ΠΚ, της μαστροπείας άρ. 349 ΠΚ, της ασέλγειας με ανήλικο έναντι αμοιβής άρ. 351Α ΠΚ. Σε αυτές τις περιπτώσεις η συρροή είναι αληθινή λόγω της ετερότητας των προσβαλλομένων εννόμων αγαθών, αφού όπως ήδη αναφέρθηκε, ο νομοθέτης στο άρθρο 348Α ΠΚ προστατεύει το έννομο αγαθό της ανηλικότητας και της σεξουαλικής αυτοδιάθεσης αορίστου αριθμού ανηλίκων, οι οποίοι μπορεί να επηρεαστούν από τη θέαση του σχετικού πορνογραφικού υλικού και όχι η γενετήσια ελευθερία του προσώπου που αποτυπώνεται στο υλικό και συμμετέχει στην εκάστοτε πράξη.

3.2.3. Συρροή με το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων για γενετήσια εκμετάλλευση (άρθρο 323Α ΠΚ)

Η εμπορία ανθρώπων συνδέεται με σειρά άλλων εγκλημάτων και συχνά με τη διακίνηση πορνογραφικού υλικού. Καθώς η εμπορία ανθρώπων προϋποθέτει σκοπό εκμετάλλευσης του θύματος, γίνεται δεκτό ότι η εκμετάλλευση αυτή ουσιαστικά μετατρέπει τον άνθρωπο σε εμπορεύσιμο αντικείμενο με αποτέλεσμα να χάνει το δικαίωμα σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας του. Το προστατευόμενο έννομο αγαθό στην περίπτωση της εμπορίας ανθρώπων είναι η προσωπική ελευθερία του ατόμου²⁰¹, και όχι η ανηλικότητα και η σεξουαλική αυτοδιάθεση αορίστου αριθμού ανηλίκων· επομένως, στην περίπτωση που κάποιος προβαίνει σε πράξη της παρ. 1 και 2 του άρθρου 323Α ΠΚ, η πράξη δε αυτή στρέφεται κατά ανηλίκου, σύμφωνα με την παρ. 4, και προβαίνει περαιτέρω σε πράξεις δημιουργίας και διακίνησης πορνογραφικού υλικού ανηλίκων πραγματοποιείται η νομοτυπική μορφή τόσο της εμπορίας ανθρώπων, όσο και της παιδικής πορνογραφίας, δεδομένου ότι με

¹⁹⁹ ΣυμβΕφΘες 766/2011, ΠοινΔικ 2012, σελ. 211.

²⁰⁰ Βλ. ΣυμβΑΠ 628/2006 και ΣυμβΑΠ 810/2007 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΣυμβΑΠ 465/2008 ΠοινΔικ 2009, σελ. 20επ., Παρασκευόπουλο Ν. , Νούσκαλη Γ., Χατζηκώστα Κ., Χατζηνικολάου Ν., «Ασκήσεις Ποινικού Δικαίου, Σάκκουλας, 2009, σελ. 124).

²⁰¹ ΟΛΑΠ 2/2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

τις πράξεις παραγωγής και διακίνησης πορνογραφικού υλικού προσβάλλεται το έννομο αγαθό γενετήσιας ελευθερίας, της ανηλικότητας του, ενώ επίσης η απαξία των πράξεων αυτών εντοπίζεται και στην επικινδυνότητα του υλικού για αόριστο αριθμό ανηλικών θεατών, έννομα αγαθά που δεν προστατεύονται από τη διάταξη της εμπορίας ανθρώπων. Λόγω της ετερότητας λοιπόν των εννόμων αγαθών τα δύο εγκλήματα θα συρρέουν αληθινά πραγματικά²⁰², διότι με δύο διαφορετικές πράξεις προσβάλλονται διαφορετικά έννομα αγαθά. Εντούτοις, υποστηρίζεται²⁰³ ότι η συρροή εν προκειμένω είναι φαινομενική, καθώς προσβάλλεται η ίδια μονάδα εννόμου αγαθού, με διαφορετικές πράξεις, δηλαδή το έννομο αγαθό της ανηλικότητας, και ότι η απαξία της διακινδύνευσης του άρθρου 348Α ΠΚ έχει ήδη συναπαξιολογηθεί στο έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων, και επομένως η συρροή θα πρέπει να επιλυθεί με την απορρόφηση της πορνογραφίας ανηλικών από την εμπορία ανθρώπων. Ωστόσο, αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό, διότι απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να εφαρμοστεί η αρχή της απορρόφησης είναι το απορροφώμενο έγκλημα να είναι ελαφρύτερο από αυτό που απορροφά, ενώ δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το ένα έγκλημα είναι συστατικό στοιχείο του άλλου.

3.2.4. Πορνογραφία ανηλικών και συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση (άρθρο 187 ΠΚ)

Κατά το άρθρο 187 παρ. 1 ΠΚ τιμωρείται όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση οργάνωση τριών ή περισσότερων προσώπων, που επιδιώκει την τέλεση περισσότερων κακούργημάτων. Έτσι, πλέον η νέα παρ. 1 του. άρ. 187 ΠΚ, όπως διαμορφώθηκε μετά το Ν. 4619/2019, επεκτείνεται σε κάθε κακούργημα που επιδιώκεται από την ομάδα και όχι μόνο σε ορισμένα ρητώς προβλεπόμενα, όπως στην προϊσχύσασα διάταξη (μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονταν και οι κακούρηματικές μορφές του άρθρου 348Α ΠΚ). Δεδομένου λοιπόν ότι το έννομο αγαθό που προστατεύεται στην εγκληματική οργάνωση είναι η δημόσια τάξη που τίθεται σε κίνδυνο²⁰⁴, αν στο πλαίσιο της εγκληματικής οργάνωσης τελεστεί το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας κακούρηματικής μορφής, η συρροή των δύο αυτών εγκλημάτων, άρθρο 187 και 348Α ΠΚ, θα είναι αληθινή²⁰⁵ λόγω της ετερότητας των προσβαλλομένων αγαθών και πραγματική, καθώς οι εγκληματικές πράξεις τελούνται με διαφορετικές ενέργειες των

²⁰² Βλ. Παρασκευόπουλο/Φυτράκη, ό.π. σ. 310, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ό.π. σελ. 313.

²⁰³ Νούσκαλης Γ., «Πορνογραφία ανηλικών: Τα κρίσιμα ζητήματα του άρθρου 348Α ΠΚ», ΠοινΔικ 2006, σελ. 913.

²⁰⁴ Μαργαρίτης Μ., Μαργαρίτη Α., ό.π. σελ. 502.

²⁰⁵ Βλ. Παρασκευόπουλος/Φυτράκης, ό.π. σ. 310, ΙΜΔΑ, Κιούπη Δ. / Ιωαννίδου Αιμ., ό.π. σελ. 73-74.

δραστών και συνεπώς για τη διαμόρφωση τη συνολικής ποινής θα ληφθεί υπόψη ο κανόνας του άρ. 94 παρ. 1 ΠΚ.

3.2.5. Προσέλκυση ανηλίκων για γενετήσιους λόγους - online grooming (άρθρο 348B ΠΚ)

Η διάταξη του άρθρου 348B ΠΚ, η οποία προστέθηκε με το άρθρο 4 του Ν. 3727/2008, σε συμμόρφωση με τις προβλέψεις του άρθρου 23 της Σύμβασης του Συμβ. της Ευρώπης του για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, καλύπτει την άγρα παιδιών για σεξουαλικούς λόγους, αποδίδεται σε διεθνές επίπεδο με τον όρο «grooming»/«online grooming», μέσω της χρήσης της σύγχρονης τεχνολογίας, κυρίως του διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων, στα οποία οι ανήλικοι έχουν διαρκώς αυξανόμενη πρόσβαση. Έτσι τυποποιείται ως αξιόποινη η προσέλκυση ανηλίκου για γενετήσιους λόγους κάτω των δεκαπέντε ετών από ενήλικο, μέσω της τεχνολογίας της πληροφόρησης και της επικοινωνίας. Η προσέλκυση πρέπει να γίνεται με σκοπό την τέλεση των εγκλημάτων των άρθρων 339 παράγραφοι 1 και 2 και 348Α ΠΚ σε βάρος του ανηλίκου, απαιτούνται δηλαδή συγκεκριμένα σκοπούμενα εγκλήματα και δεν διευρύνεται γενικά το αξιόποινο, σύμφωνα και με τα όσα προβλέπονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 της Οδηγίας (σημείο 19 του προοιμίου). Πρέπει, λοιπόν, να υπάρχει πρόταση του δράστη, μέσω πληροφοριακών συστημάτων (π.χ. internet) προς ανήλικο να συναντήσει τον ίδιο το δράστη ή τρίτον ενήλικο, δηλαδή να έρθει σε προσωπική επαφή μαζί του, να βρεθούν μαζί στον ίδιο χώρο (σε καφετερία, οικία, κέντρο, πλατεία, δρόμο). Η πρόταση δε αυτή του δράστη πρέπει να ακολουθείται από ουσιαστικές περαιτέρω πράξεις που οδηγούν στη διάπραξη αδικημάτων πορνογραφίας ανηλίκων του άρ. 348Α. Κατά την αιτιολογική έκθεση του νόμου 3727/2008 για την έννοια των ουσιαστικών πράξεων που θα οδηγήσουν σε μία τέτοια συνάντηση απαιτούνται συγκεκριμένες ενέργειες εκ μέρους του δράστη όπως λ.χ. ο δράστης να μεταβεί στο σημείο συνάντησης. Η δε προσέλκυση παιδιών για γενετήσιους λόγους είναι αξιόποινη όταν ο ανήλικος δεν έχει συμπληρώσει την ηλικία των 15 ετών, ενώ για την πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος αρκεί και ο ενδεχόμενος δόλος, ο οποίος πρέπει να περιλαμβάνει τη γνώση της ηλικίας του ανηλίκου, ενώ πρέπει να υπάρχει και σκοπός του δράστη να διαπραχθεί εις βάρος του ανηλίκου κάποιο αδίκημα από τα περιγραφόμενα στο άρ. 348Α ΠΚ (έγκλημα υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης). Επομένως, στην περίπτωση που ο σκοπός του δράστη είναι η παραγωγή πορνογραφικού υλικού με πρωταγωνιστή ανήλικο πρόσωπο κάτω των δεκαπέντε ετών και ο σκοπός αυτός πραγματοποιηθεί, έχει υποστηριχθεί²⁰⁶ ότι, εφόσον η προσέλκυση καταλήξει τελικά σε παραγωγή παιδοπορνογραφικού υλικού, το 348B μπορεί να συρρεύσει μόνο με τη

²⁰⁶ Πολυζωίδου Χρ. Β., ό.π. σελ. 403-404.

διακεκριμένη μορφή της παρ. 4 περ. β' του άρ. 348Α ΠΚ. Έτσι εν προκειμένω, θα υφίσταται φαινομενική συρροή, η οποία θα επιλυθεί με την αρχή της απορρόφησης, οπότε και θα απορροφηθεί το άρ. 348Β ΠΚ, το οποίο αποτελεί συντιμωρητή πρότερα πράξη, από τη διακεκριμένη μορφή του άρ. 348Α παρ. 4 περ. β' ΠΚ, η οποία αποτελεί την ουσιαστική αποπεράτωση του εγκλήματος του 348Β. Να σημειωθεί εδώ ότι στη δικαστηριακή πρακτική δεν εντοπίζεται δικανική κρίση επί του ζητήματος της προσέλκυσης παιδιών για γενετήσιους λόγους μέσω πληροφοριακών συστημάτων²⁰⁷, καθώς και επί της συρροής του αδικήματος αυτού με το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας ανηλίκων, αν και δεν ελλείπουν αποφάσεις στις οποίες, όπως προκύπτει από τα πραγματικά περιστατικά ο δράστης έχει προσεγγίσει το θύμα μέσω αυτών, ωστόσο οι αποφάσεις περιορίζονται και μόνο στην έκθεση των πραγματικών περιστατικών, χωρίς καμία αναφορά στο άρθρο 348Β ΠΚ²⁰⁸.

3.2.6. Πορνογραφία ανηλίκων και πορνογραφικές παραστάσεις ανηλίκων (άρθρο 348Γ ΠΚ)

Κατά το άρθρο 348Γ ΠΚ παράγραφος 3 πορνογραφική παράσταση, συνιστά «η οργανωμένη απευθείας έκθεση²⁰⁹, που προορίζεται για θέαση ή ακρόαση, μεταξύ άλλων και με χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών: α) ανηλίκου που επιδιίδεται σε πραγματική ή εικονική πράξη γενετήσιου χαρακτήρα ή β) των γεννητικών οργάνων ή του σώματος εν γένει του ανηλίκου κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση». Στην έννοια της οργανωμένης έκθεσης εμπίπτει η απευθείας έκθεση του ανηλίκου, η οποία μπορεί να γίνεται είτε ενώπιον κοινού και χωρίς τη χρήση τεχνολογιών, είτε μέσω των τεχνολογιών με απευθείας μετάδοση που δεν αποτυπώνεται σε υλικό φορέα, οπότε και θα συνιστούσε υλικό

²⁰⁷ Βλ. απόφ. ΤρΠλημΑθ 21248/2017, ΠοινΔικ 2018, σελ. 759 επ, κατά την οποία κρίθηκε ότι ανάμεσα στα εγκλήματα 339 και 348Β ΠΚ «δεν υφίσταται φαινόμενη αλλά αληθινή συρροή, καθώς πρόκειται για δύο διαφορετικά εγκλήματα, δεν στρέφονται κατά του ίδιου εννόμου αγαθού ενώ το αδίκημα του άρθρου 339 ΠΚ δεν αποτελεί τρόπο ουσιαστικής αποπεράτωσης του αδικήματος του άρθρου 348Β ΠΚ αλλά, όπως προαναφέρθηκε, διαφορετικό έγκλημα. Ειδικότερα, η διάταξη του άρθρου 339 ΠΚ προφυλάσσει το ανήλικό από τις πρόωρες σεξουαλικές εμπειρίες ώστε να προφυλαχθεί η αδιατάραχτη εξέλιξη του φύλου του, για το λόγο δε αυτό προϋποθέτει τη διενέργεια ασελών πράξεων. Με τη διάταξη όμως του άρθρου 348Β, όπως αυτό ίσχυε μετά την τροποποίησή του, με το Ν 4267/2014 από 12.6.2014, τυποποιεί ως έγκλημα τον τρόπο προσέλκυσης των ανηλίκων όταν αυτός λαμβάνει χώρα μόνο μέσω πληροφοριακών συστημάτων και όχι όταν λαμβάνει χώρα με οποιονδήποτε άλλο τρόπο. Από την επιλογή αυτή του νομοθέτη, προκύπτει ότι το έννομο αγαθό στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι αυτή καθεαυτή η προφύλαξη του ανηλίκου από τις πρόωρες σεξουαλικές εμπειρίες αλλά η προστασία του από την ευκολία της ερωτικής προσέγγισής του πλέον μέσω του διαδικτύου, άλλως ο νομοθέτης θα τυποποιούσε κάθε άλλου είδους προσέγγιση και όχι ειδικά αυτή. Για το λόγο δε αυτό, το εν λόγω έγκλημα τελείται όταν η πρόταση μέσω των πληροφοριακών συστημάτων ακολουθείται από περαιτέρω πράξεις που οδηγούν τελικώς στη συνάντηση. Αυτός δε είναι και ο λόγος για τον οποίο ο νομοθέτης έχει θέσει πέραν της ποινής φυλακίσεως και υψηλή χρηματική ποινή, καθώς η χρήση του διαδικτύου, μέσω του οποίου η επικοινωνία έχει γίνει απλή και γρήγορη χωρίς όμως ασφάλεια, ειδικά για τους ανήλικους, εγκυμονεί κινδύνους από τους οποίους επιδιώκει να προστατέψει αυτούς.»

²⁰⁸ Βλ. σχετ. ΑΠ 1557/2012, ΑΠ 342/2016, 3/2018 ΠλημΠατρών, 2122/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁰⁹ Είτε σε ζωντανή «live»- παράσταση είτε δια σύγχρονων μέσων επικοινωνίας όπως το «skype».

παιδικής πορνογραφίας²¹⁰, το οποίο προϋποθέτει «αποτύπωση» στον υλικό φορέα σε αντίθεση με την πορνογραφική παράσταση. Επομένως, υποστηρίζεται ότι στο αδίκημα της πορνογραφίας ανηλίκων (άρ. 348Α ΠΚ) και των πορνογραφικών παραστάσεων ανηλίκων του άρθρου 348Γ ΠΚ, δεν υφίσταται σχέση συρροής, αλλά αλληλοαποκλεισμού²¹¹, η οποία είναι αρνητική προϋπόθεση της συρροής. Ωστόσο, κατά μάλλον ορθότερη άποψη, κατά τη νομολογία του Αρείου Πάγου²¹² κρίθηκε ότι στην «έννοια της οργανωμένης έκθεσης, που αποτελεί στοιχείο για τη συγκρότηση του εγκλήματος των πορνογραφικών παραστάσεων ανηλίκων του άρθρου 348Γ ΠΚ, είναι προφανές, ότι εμπίπτει η απευθείας έκθεση του ανηλίκου, η οποία μπορεί να γίνεται είτε ενώπιον κοινού και χωρίς τη χρήση της προαναφερόμενης τεχνολογίας, είτε μέσω της τεχνολογίας αυτής με απευθείας μετάδοση, ενώ η απλή αποτύπωση σε υλικό φορέα πορνογραφικού υλικού, που αναφέρεται στο σώμα ανηλίκου (χωρίς απευθείας έκθεση του ανηλίκου ενώπιον κοινού) στοιχειοθετεί το έγκλημα της πορνογραφίας ανηλίκων του άρθρου 348Α ΠΚ. Οι δύο ως άνω ποινικές διατάξεις τυποποιούν διαφορετικά εγκλήματα με διαφέρουσα αντικειμενική υπόσταση το καθένα χωρίς να υπάρχει μεταξύ τους σχέση αλληλοαποκλεισμού ή αλληλοεπικάλυψης, οι δε αξιόποινες πράξεις, που προβλέπονται από αυτές, **συρρέουν αληθώς και ουδεμία απορροφά την άλλη, διότι κάθε μία είναι αυτοτελής και στοιχειοθετείται από διαφορετικά περιστατικά.**»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΛΟΙΠΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑΣ

4.1. Παραγραφή του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας

Με το άρθρο 2 παρ. 2 του Ν. 3625/2007, με τον οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη το Πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σχετικά με την εμπορία παιδιών την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία, εισήχθη στο άρθρο 113 ΠΚ στην παρ. 6 ειδική ρύθμιση σχετικά με την παραγραφή του αδικήματος της πορνογραφίας ανηλίκων, η οποία στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από το άρ. 5 του Ν. 4267/2014. Συγκεκριμένα προβλεπόταν ότι για ορισμένα εγκλήματα, μεταξύ των οποίων και το 348Α ΠΚ, όταν στρέφονταν κατά ανηλίκων, αναστελλόταν η προθεσμία παραγραφής μέχρι την ενηλικίωση του θύματος και για ένα έτος μετά, εφόσον επρόκειτο για πλημμέλημα, και για τρία έτη μετά, εφόσον επρόκειτο για κακούργημα. Ωστόσο, η ρύθμιση αυτή καταργήθηκε με

²¹⁰Βλ. άρθρο 10 της Αιτιολογικής Έκθεσης του Ν. 4267/2013, <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-kakop-eis.pdf>

²¹¹ Βλ. σχετ. βουλ. 75/2018 Συμβλήμ.Αγρινίου και Πολυζωίδου Χρ. Β., ό.π. σελ. 405.

²¹² ΑΠ 2122/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, απόφ. επί της αναιρέσεως που ασκήθηκε επί του υπ' αριθμ. 75/2018 βουλευμάτος Συμβλήμ.Αγρινίου.

το Ν. 4619/2019, αφού κατά την Αιτιολογική Έκθεση²¹³ του νόμου η Επιτροπή έκρινε ότι δεν δικαιολογείται ο περιορισμός της αναστολής σε συγκεκριμένα μόνο εγκλήματα, όταν άλλα βαρύτερα αυτών, όπως π.χ. μία ανθρωποκτονία, έχουν παραγραφεί. Κρίθηκε επίσης ότι δεν δικαιολογείται η αναστολή της παραγραφής πλημμελημάτων σε βάρος ανηλίκων, λόγω της μικρής απαξίας των συγκεκριμένων πράξεων. Για το λόγο αυτό, αφενός διεύρυνε τον υπάρχοντα κατάλογο των εγκλημάτων για τα οποία επιτρέπεται η αναστολή της παραγραφής, έτσι ώστε να καλύπτονται όλα τα κακουργήματα, και αφετέρου τον περιόρισε, ορίζοντας ότι η αναστολή της παραγραφής ισχύει μόνο για τα κακουργήματα που τελούνται κατά ανηλίκων. Επιπλέον, η Επιτροπή μείωσε το χρόνο της αναστολής, κρίνοντας ότι η υπάρχουσα ρύθμιση που αναστέλλει την προθεσμία μέχρι την ενηλικίωση, προσθέτοντας έναν επιπλέον χρόνο για τα πλημμελήματα και τρία έτη για τα κακουργήματα δεν έχει νόημα. Εφόσον το θύμα κατά την τέλεση τη πράξης είναι ανήλικο, η αναστολή της προθεσμίας της παραγραφής μέχρι την ενηλικίωσή του έχει ως αποτέλεσμα να αρχίζει η παραγραφή του εγκλήματος από την ημέρα που συμπληρώνει το 18ο έτος της ηλικίας του, οπότε και μπορεί πλέον να καταγγείλει το σε βάρος του πλημμέλημα μέσα σε πέντε έτη και το σε βάρος του κακούργου μέσα σε δεκαπέντε ή είκοσι έτη. Επομένως έχει απολύτως επαρκή χρόνο καταγγελίας, ώστε να μη χρειάζεται η προσθήκη επιπλέον ετών.

4.2. Διεθνής Δικαιοσύνη

Κατά το άρθρο 6 ΠΚ για την τιμώρηση εγκλήματος που τέλεσε ημεδαπός στην αλλοδαπή, απαιτείται πλην άλλων και η ύπαρξη διπλού αξιοποίνου, δηλαδή το έγκλημα να τιμωρείται και με βάση τη διάταξη του αλλοδαπού νόμου του τόπου όπου τελέστηκε η πράξη. Έτσι, εξαίρεση από τον κανόνα αυτό, εισάγει το άρθρο 348Δ, κατά το οποίο προβλέπεται ότι η διάταξη του άρθρου 348Α ΠΚ εφαρμόζεται και σε πράξεις που τέλεσε ημεδαπός στην αλλοδαπή, ακόμα και αν οι πράξεις αυτές δεν ήταν αξιόποινες κατά τους νόμους της χώρας όπου τελέστηκαν.

4.3. Κατάργηση και Φραγή ιστοσελίδας με πορνογραφικό υλικό

Κατά το άρ. 18 του Ν. 4267/2014²¹⁴ ο αρμόδιος Εισαγγελέας Πρωτοδικών ή Εφετών διατάσσει, με ειδική και πλήρη αιτιολογία, την κατάργηση ιστοσελίδας η οποία φιλοξενείται στην Ελλάδα και περιέχει ή διαδίδει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή τη φραγή της πρόσβασης σε ιστοσελίδα που περιέχει ή διαδίδει υλικό παιδικής πορνογραφίας, που όμως δεν φιλοξενείται στην Ελλάδα και δεν ανήκει σε χώρο ή υποχώρο που έχει χορηγηθεί στην Ελλάδα.

²¹³ Βλ. <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-roinkod-eis-NEO.pdf>

²¹⁴ Άρθρο 25 της Οδ. 2011/93/ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5. Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

5.1. Η «κατασκευή» του Internet και η «Σκοτεινή» του πλευρά.

Όσον αφορά το υπό μελέτη αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας η πραγματικότητα φαίνεται να είναι αρκετά πιο σύνθετη. Η ανάδυση του Διαδικτύου²¹⁵, ενός -μέχρι και σήμερα θα έλεγε κανείς- χαρτογράφητου και αέναου περιβάλλοντος²¹⁶, αδιαμφισβήτητα αποτέλεσε ιδανικό εργαλείο στα χέρια των δραστών, οι οποίοι δύνανται να εγκληματήσουν ταχύτατα, ανώνυμα και από την ασφάλεια της οικίας τους. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Διαδικτύου²¹⁷, όπως η ταχύτητα, η ιδιωτικότητα, η δυνατότητα διατήρησης της ανωνυμίας, ο διασυνοριακός του χαρακτήρας, απόρροια του οποίου είναι η έλλειψη διακριτών και συγκεκριμένων ορίων δικαιοδοσίας²¹⁸, αποτελούν, αδιαμφισβήτητα, ιδιαίτερα σημαντική διευκόλυνση στη διάπραξη του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας.²¹⁹

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να γίνει μία περιγραφή της δομής, ή άλλως των «επιπέδων» του διαδικτύου, προκειμένου να καταφανεί η πολυπλοκότητά του, δεδομένου ότι το διαδίκτυο δεν αποτελεί μια μονοδιάστατη οντότητα. Αναλύοντας κανείς το παγκόσμιο σύστημα που αποτελεί το διαδίκτυο, μπορεί να εντοπίσει **τρία επίπεδα, το «Surface Web»** («Επιφανειακό Διαδίκτυο»), το **«Deep Web»**, («Βαθύ Διαδίκτυο») και το **«Dark Web/Darknet»** («Σκοτεινό Διαδίκτυο»), με τις δύο τελευταίες έννοιες συχνά να συγχέονται ή

²¹⁵ Όπως ήδη αναφέρθηκε στο εισαγωγικό τμήμα της παρούσας μελέτης το διαδίκτυο (internet) συνιστά ένα παγκόσμιο δίκτυο υπολογιστών που παρέχει ποικιλία πληροφοριών και επικοινωνιακών υπηρεσιών, που αποτελούνται από διασυνδεδεμένα δίκτυα τα οποία χρησιμοποιούν τυποποιημένα πρωτόκολλα επικοινωνίας.

²¹⁶ Pollicino O./Graziella R., *“The Internet And Constitutional Law: The Protection Of Fundamental Rights And Constitutional Adjudication In Europe”*, 1st Edition, Kindle Edition, Routledge, 2015, Alfred C. Yen, *“Western Frontier or Feudal Society: Metaphors and Perceptions of Cyberspace”*, Berkeley Technology Law Journal, 2002.

²¹⁷ Για τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο (cybercrime) βλ. Αγγελή Εμ. Ι., «*Διαδίκτυο (internet) και ποινικό δίκαιο – Εγκλημα στον κυβερνοχώρο*», ΠΧρ 2000, σελ. 677.

²¹⁸ Βλ. Αγγελή Εμ. Ι., *ό.α.π.*, όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το έγκλημα στον κυβερνοχώρο «είναι έγκλημα “χωρίς πατρίδα”, παρότι τα αποτελέσματά του μπορεί να γίνονται ταυτοχρόνως αισθητά σε πολλούς τόπους» και ότι «κατά κανόνα είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί ο (πραγματικός) τόπος τελέσεώς του. Ακόμα όμως και αν προσδιοριστεί αυτός, είναι ακόμα πιο δύσκολο να εντοπιστεί ο δράστης».

²¹⁹ Taylor M./Quayle E., *“Child Pornography: An Internet Crime”*, 1st edition, Routledge, 2003, Πολυζωΐδου Χρ. Β., «*Το αξιόποino της πορνογραφίας ανηλίκων*», Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 319, όπου η συγγραφέας αναφέρει ότι «[...] το φαινόμενο της παιδικής πορνογραφίας έχει λάβει[...] ανησυχητικά μεγάλες διαστάσεις σε ηλεκτρονικό περιβάλλον. Ενδεικτικά: η ημερήσια επισκεψιμότητα ορισμένων ιστοσελίδων σχετικού περιεχομένου φτάνει τις 150.000, ο τζίρος της παιδικής πορνογραφίας κυμαίνεται από 200.000.000 μέχρι 1 δισεκατομμύριο δολάρια το χρόνο [...]», Richard W./Smallbone S., *“Internet Child Pornography: Causes, Investigation, and Prevention”*, 1st edition, Praeger, 2012.

εσφαλμένως να ταυτίζονται, ωστόσο είναι διακριτές έννοιες, με κοινό σημείο αναφοράς ότι συχνά αποτελούν εστίες εγκληματικής δραστηριότητας. Το «*Surface Web*» συνίσταται σε οτιδήποτε μπορεί να βρεθεί -μέσω των λέξεων/κλειδιών που χρησιμοποιεί ο χρήστης κατά την αναζήτηση- από μια βασική μηχανή αναζήτησης, όπως οι Google, Bing ή Yahoo²²⁰. Στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι, σύμφωνα με ερευνητές, μόνο το 4% του διαδικτύου είναι ορατό στο κοινό «*Surface Web*», ενώ το υπόλοιπο 96% αποτελείται από το «*Deep Web*».

Στο επόμενο «επίπεδο», που αποτελεί μία πιο «σκοτεινή» πλευρά του διαδικτύου, συναντάται το «*Deep Web*», το οποίο αποτελεί το εναπομείναν μέρος του διαδικτύου που δεν «καλύπτεται» από το «*Surface Web*». Με άλλα λόγια, το περιεχόμενο του «*Deep Web*» αποτελεί οτιδήποτε εκφεύγει των παραδοσιακών μηχανών αναζητήσεως (βλ. Google, Bing, Yahoo κ.λπ.), και υφίσταται πίσω από έναν «τοίχο ασφαλείας», με την έννοια ότι υπάρχει έλεγχος πρόσβασης, με τη μορφή κωδικού ονόματος (username/όνομα χρήστη), κωδικού εισόδου ή κωδικής λέξης (για το log in)²²¹. Προσεγγίζοντας κανείς, αμιγώς μαθηματικά, το φαινόμενο του «*Deep Web*», μπορεί να συνειδητοποιήσει ότι η πληροφορία με τη μορφή δεδομένων που ενυπάρχει σε αυτό είναι, σύμφωνα με εκτιμήσεις, από 400 ακόμα και έως 550 φορές μεγαλύτερη από την αντίστοιχη του «*Surface Web*», ενώ υποστηρίζεται²²² ότι μπορεί να είναι και κατά πολύ μεγαλύτερη.

Όσον αφορά στο «*Dark Web*», αυτό αποτελεί ένα μικρότερο μέρος -υποσύνολο- του «*Deep Web*», το οποίο έχει σκοπίμως αποκρυφτεί και δεν είναι προσβάσιμο από τους συμβατικούς «web browsers»²²³. Πρόκειται για ένα «σημείο» του κυβερνοχώρου το οποίο παρέχει στους χρήστες του ιδιωτικότητα και ασφάλεια, και η τεχνική πολυπλοκότητά του μπορεί να εγγυηθεί σε σημαντικό βαθμό τη δυσκολία ανίχνευσης της ταυτότητας των χρηστών, σε αντίθεση με το επιφανειακό διαδίκτυο. Το «*Dark Web*» αποτελείται από έναν τεράστιο όγκο

²²⁰ Weimann, Gabriel, "Terrorist Migration to the Dark Web", *Perspectives on Terrorism*, 10(3), 2016, σελ. 40–44, JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/26297596>.

²²¹ "Dark Web vs. Deep Web: They're Not the Same Thing", 2021, [online] Διαθέσιμο: <https://www.expressvpn.com/blog/dark-web-vs-deep-web/>.

²²² The journal of electronic publishing, "White Paper: The Deep Web: Surfacing Hidden Value", 7(1), 2001, DOI: <https://doi.org/10.3998/3336451.0007.104>.

²²³ Βλ. ο.π. "Clearing Up Confusion – Deep Web Vs. Dark Web", BrightPlanet, 2014, [online], Διαθέσιμο: <https://brightplanet.com/2014/03/27/clearing-confusion-deep-web-vs-dark-web/>.

ιστοσελίδων, ο οποίος υπάρχει σε κρυπτογραφημένα²²⁴ (*encrypted*) δίκτυα²²⁵, τα οποία δεν είναι προσβάσιμα από τις ως άνω αναφερόμενες παραδοσιακές μηχανές αναζήτησης και τους παραδοσιακούς «web browsers»²²⁶. Ωστόσο, όταν ο χρήστης εισέλθει επιτυχώς στο «Dark Web», η πλοήγηση²²⁷ και η πρόσβαση στις ιστοσελίδες και τις παροχές του, γίνεται με τον παραδοσιακό τρόπο, δηλαδή μέσω «browser». Ορισμένες ιστοσελίδες του «Dark Web» είναι κρυμμένες ή -μάλλον- μη καταχωρημένες στις μηχανές αναζήτησης του, ώστε η πρόσβαση σε αυτές να επιτυγχάνεται μόνο, αν κανείς γνωρίζει τη συγκεκριμένη και μοναδική διεύθυνση αυτής της ιστοσελίδας²²⁸.

Στο σημείο αυτό, φαίνεται σημαντικό να εξηγηθεί ο τρόπος εισόδου του χρήστη στο «Dark Web», καθώς η κατανόησή του απαιτεί προαπαιτούμενο για την προβληματική που θα αναδειχθεί στη συνέχεια, αναφορικά με τη διερεύνηση των αδικημάτων. Η πρόσβαση, λοιπόν, στο «Dark Web» προϋποθέτει τη χρήση συγκεκριμένων «web browsers», οι οποίοι καθιστούν τον εντοπισμό της διεύθυνσης IP (*Internet Protocol*) σχεδόν αδύνατο. Τα εργαλεία που χρησιμοποιούν οι χρήστες αποσκοπούν στο να ανωνυμοποιήσουν το περιεχόμενο και τη δραστηριότητα τους. Ωστόσο, αν και οι αρχές επιβολής του νόμου έχουν σχετικά πρόσφατα καταλάβει τι είναι το Dark Web²²⁹, οι ερευνητές και ειδικοί ασφαλείας αναπτύσσουν συνεχώς τα μέσα με τα οποία ορισμένες κρυφές υπηρεσίες ή άτομα θα μπορούσαν να ταυτοποιηθούν ή να «απο-ανωνυμοποιηθούν»²³⁰.

²²⁴ Η κρυπτογράφηση υπήρξε ένας μακροχρόνιος τρόπος για την προστασία ευαίσθητων/απόρρητων πληροφοριών και ιστορικά, χρησιμοποιήθηκε από στρατιωτικές υπηρεσίες και κυβερνήσεις, για την προστασία πρακτόρων και πληροφοριοδοτών. Πρόκειται για τη διαδικασία μετατροπής δεδομένων σε μη αναγνωρίσιμη ή «κρυπτογραφημένη» μορφή, αποκρύπτοντας έτσι την πραγματική έννοια των πληροφοριών, και συνήθως χρησιμοποιείται για την προστασία ευαίσθητων πληροφοριών, έτσι ώστε μόνο τα εξουσιοδοτημένα μέρη να μπορούν να τις δουν. Η κρυπτογράφηση χρησιμοποιείται για την προστασία δεδομένων που είναι αποθηκευμένα σε υπολογιστές και συσκευές αποθήκευσης, καθώς και για δεδομένα που βρίσκονται σε διαμετακόμιση μέσω ασύρματων ή ενσύρματων δικτύων. Βλ. σχετ. <https://searchsecurity.techtarget.com/definition/encryption> και <https://techterms.com/definition/encryption>.

²²⁵ Η κρυπτογράφηση δικτύου εφαρμόζει έναν ή περισσότερους αλγόριθμους, διαδικασίες και πρότυπα κρυπτογράφησης για να κρυπτογραφήσει τα δεδομένα/μηνύματα/πακέτα που αποστέλλονται μέσω του δικτύου. Οι υπηρεσίες κρυπτογράφησης παρέχονται γενικά από λογισμικό κρυπτογράφησης ή μέσω ενός ενσωματωμένου αλγορίθμου κρυπτογράφησης σε συσκευές δικτύου ή/και σε λογισμικό. Διαθέσιμο: <https://www.techopedia.com/definition/16121/network-encryption>

²²⁶ Matt E., “*What is the Dark Web, What’s on it & How to Access it*”, 2019, [online], Διαθέσιμο: <http://www.techadvisor.co.uk/how-to/internet/what-is-dark-web-deep-web-3593569/>.

²²⁷ Για την πλοήγηση στο darkWeb βλ. Finklea K. Congressional Research Service Report, Dark Web, 2017, σελ. 5, Διαθέσιμο: <https://www.fas.org/sgp/crs/misc/R44101.pdf>.

²²⁸ Glance D., “*Explainer: What is the Dark Web?*”, 2015 [online], Διαθέσιμο: <https://theconversation.com/explainer-what-is-the-dark-web-46070>.

²²⁹ Lee Julak, Child Pornography Websites on the Darknet (*International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*), Volume-8 Issue-2S6 (2019), σελ 49.

²³⁰ Finklea K. Congressional Research Service Report, Dark Web (2017), Διαθέσιμο: <https://www.fas.org/sgp/crs/misc/R44101.pdf>

Η πρόσβαση του χρήστη στο Σκοτεινό Διαδίκτυο γίνεται μέσω αποκεντρωμένων, ανώνυμων κόμβων. Ο χρήστης πρέπει αρχικώς να κατεβάσει έναν «browser» όπως τον -πλέον δημοφιλή στην πράξη- «*The Onion Router*» (εφεξής: TOR)^{231,232} (λοιπά γνωστά συστήματα μεταξύ άλλων είναι: τα «*Freenet*», «*I2P*» (Invisible Internet Project), «*GNUNet*», «*ZeroNet*», «*FAI*» (Free Anonymus Internet). Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι το πρωτόκολλο «*Onion Routing*» (συνυφασμένο με τον «browser TOR») αποτελεί ίσως το πιο ευρέως διαδεδομένο πρωτόκολλο ανωνυμίας στο «Dark Web». Για την οικονομία του χώρου αυτής της μελέτης, τα λοιπά πρωτόκολλα²³³ που παρέχουν ανωνυμία στο «*Dark Web*», δεν αναλύονται, ενδεικτικά μόνο αναφέρονται το «*Garlic Routing*» στον «browser “I2P”» και το «*Debian Linux*» στον «browser “TAILS”». Με τη χρήση αυτών των πρωτοκόλλων ο χρήστης μπορεί να «σερφάρει» στο «*Dark Web*», διατηρώντας, παράλληλα, σχεδόν απόλυτα την ανωνυμία του. Αναλυτικότερα, το σύστημα «TOR» μεταφέρει συνεχώς τη διεύθυνση IP τυχαία, από το ένα μέρος στο άλλο, καθιστώντας, τοιουτοτρόπως, τις δραστηριότητες του χρήστη εξαιρετικά δύσκολο να ανιχνευθούν²³⁴. Ο μηχανισμός λειτουργίας του TOR, αν και θα μπορούσε να θεωρηθεί περίπλοκος, είναι, μάλλον απλός και συγκεκριμένος, ωστόσο, εξαιρετικά αποτελεσματικός. Οι χρήστες του «ToR» συνδέονται με ιστότοπους μέσω μιας σειράς «virtual tunnels» (εικονικών σηράγγων), και όχι με απευθείας σύνδεση, επιτρέποντας έτσι την ανταλλαγή πληροφοριών μέσω δημόσιων δικτύων χωρίς να διακυβεύεται το απόρρητό τους. Οι χρήστες δρομολογούν την κίνηση δεδομένων ιστού μέσω υπολογιστών άλλων χρηστών, έτσι ώστε η κίνηση δεδομένων να μην μπορεί να ιχνηλατηθεί προς τον αρχικό χρήστη. Ο «ToR» ουσιαστικά δημιουργεί στρώματα/επίπεδα (layers) (όπως τα στρώματα κρεμμυδιού, -εξού και το όνομα The Onion Router) και δρομολογεί την κυκλοφορία μέσω αυτών των επιπέδων για να αποκρύψει τις ταυτότητες των χρηστών. Για να μεταβεί από επίπεδο σε επίπεδο, ο «ToR» έχει δημιουργήσει «κόμβους» (relays) σε υπολογιστές σε όλο τον κόσμο

²³¹ Βλ. Owen Gareth/Savage Nick, “*The Tor Dark Net*”, Global Commission on the Internet Governance, Chatham House The Royal Institute Of International Affairs, 2015, όπου όπως αναφέρεται ότι το The Onion Router είναι ένα εργαλείο που απευθύνεται σε όσους επιθυμούν ιδιωτικότητα επιγραμμικά, ωστόσο συχνά προσελκύει αυτούς με εγκληματικές προθέσεις. Διαθέσιμο: https://www.cigionline.org/sites/default/files/no20_0.pdf.

²³² Βλ. Glance D., ο.π., και Epstein Zach, “*How to Find the Invisible Internet*”, BGR, 2014, Διαθέσιμο: <http://bgr.com/2014/01/20/how-to-access-tor-silk-road-deep-web>

²³³ Για τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται στο «Dark Web» για την ανωνυμία και την εμπιστευτικότητα, για τα πρωτόκολλα επικοινωνίας καθώς και για τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του καθενός βλ. Kaur, S., Randhawa, S. “*Dark Web: A Web of Crimes*”, *Wireless Personal Communications*, vol. 112, 2020, σελ. 2136-2140, <https://doi.org/10.1007/s11277-020-07143-2>.

²³⁴ Timothy B. L., “*The Dark Web: What It Is, How It Works, and Why It’s Not Going Away*”, 2014, Διαθέσιμο: <https://www.vox.com/2014/12/31/7470965/dark-web-explained>, όπου ο αναφέρεται ότι «[...]ακόμη και η NSA (National Security Agency) έχει δυσκολευτεί να ξεσκεπάσει τους χρήστες του TOR.» (πρωτότυπο: “Even the NSA has struggled to unmask TOR users.”).

μέσω των οποίων περνούν οι πληροφορίες. Οι πληροφορίες κρυπτογραφούνται μεταξύ των κόμβων και όλη η «κυκλοφορία ToR» περνάει τουλάχιστον από τρεις κόμβους πριν φτάσει στον τελικό προορισμό της. Ο τελικός κόμβος ονομάζεται «κόμβος εξόδου» (exit relay) και η διεύθυνση IP αυτού του κόμβου θεωρείται ως η πηγή της κυκλοφορίας «ToR». Όταν χρησιμοποιείται το λογισμικό «ToR», οι διευθύνσεις IP των χρηστών παραμένουν κρυφές. Ως εκ τούτου, φαίνεται ότι η σύνδεση σε οποιονδήποτε ιστότοπο προέρχεται από τη διεύθυνση IP ενός κόμβου εξόδου «ToR», ο οποίος μπορεί να είναι οπουδήποτε στον κόσμο.²³⁵ Με λίγα λόγια, οι ανώνυμες, κρυπτογραφημένες συνδέσεις είναι το εξέχον χαρακτηριστικό αυτής της μεθόδου, και είναι εξαιρετικά δύσκολο και συχνά σχεδόν αδύνατο να εντοπιστεί το στίγμα των χρηστών (IP).

Έχοντας, λοιπόν, παραθέσει την τεχνική διάσταση του θέματος, ενδιαφέρον φαίνεται το ερώτημα: *Για ποιους λόγους σήμερα εισέρχονται στο Σκοτεινό Διαδίκτυο οι χρήστες;*

Πρέπει να επισημανθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό των χρηστών του «Dark Web» εισέρχεται σε αυτό, όχι απαραίτητα για παράνομους σκοπούς, έτσι όπως η έννοια αυτή συλλαμβάνεται στο πλαίσιο ενός φιλελεύθερου καθεστώτος. Υπάρχουν περιπτώσεις πρόσβασης για «την άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων», αφού δίνεται η δυνατότητα διασφάλισης της ανωνυμίας δημοσιογράφων, μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος, αντιφρονούντων, καθώς στο πλαίσιο του Σκοτεινού Διαδικτύου επιτρέπεται η ελεύθερη έκφραση γνώμης και διακίνησης ιδεών, ιδίως εκείνων των πολιτών που ζουν σε κράτη με απολυταρχικά -θα τολμούσε κανείς να πει- καθεστώτα, όπου είναι περιορισμένη η ελευθεροτυπία, συνηθισμένη, ωστόσο, η λογοκρισία. Πολλοί από τους χρήστες κατοικούν σε χώρες, οι οποίες δεν επιτρέπουν την ελεύθερη και ανοιχτή πρόσβαση στο Διαδίκτυο και στην πληροφορία που αυτό παρέχει^{236,237}.

Όμως το ζήτημα δεν είναι αυτό. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του «Dark Web», που δεν είναι άλλο από τη δυνατότητα διατήρησης, σε μεγάλο βαθμό, της ανωνυμίας του χρήστη, αποτελεί το έναυσμα για πληθώρα έκνομων ενεργειών, πυροδοτώντας καθημερινά, ανά τον κόσμο,

²³⁵ Finklea K. Congressional Research Service Report, Dark Web, 2017, σελ. 13. Διαθέσιμο: <https://www.fas.org/sgp/crs/misc/R44101.pdf>.

²³⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Κίνας, η οποία απαγορεύει την πρόσβαση σε πλήθος ιστοσελίδων, εφαρμογών και υπηρεσιών, όπως λ.χ. τα “YouTube”, “Facebook”, “bbc.com”, “wikipedia.org”. (<https://www.vpnmentor.com/blog/the-complete-list-of-blocked-websites-in-china-how-to-access-them/>)

²³⁷ Πράγματι, κάποιοι (εξ)ωθούνται στην είσοδό τους στο «Dark Web», διότι μεγάλος όγκος άρθρων, ηλεκτρονικών βιβλίων (e-books) ή οποιουδήποτε άλλου είδους υλικού, (το οποίο, αν και καθ’ όλα νόμιμο -με την έννοια λόγου χάριν ότι δεν αφορά έργο που προστατεύεται από πνευματική ιδιοκτησία-) που θεωρείται τυχόν επικριτικό, ανατρεπτικό ή υπονομευτικό από την εκάστοτε απολυταρχική κυβέρνηση μίας χώρας, καθίσταται μέσω του «Dark Web» διαθέσιμο και προσβάσιμο για αυτούς που απλώς προσπαθούν να ενημερωθούν πολυπλεύρως.

πλήθος εγκληματικών συμπεριφορών και το «Dark Web» προσφέρει το απολύτως πρόσφορο έδαφος για την τέλεση τους, που στην πραγματικότητα δεν πρόκειται παρά για παραδοσιακά εγκλήματα.

Στις ανώνυμες online αγορές (marketplaces) μπορεί κανείς να προβεί: σε παραγγελίες βίαιων εγκλημάτων²³⁸, όπως ανθρωποκτονίες, σωματικές βλάβες, βιασμούς, βομβαρδισμούς, σε αγοραπωλησίες όπλων και ναρκωτικών, άγριων ζώων, υποκλαπέντων αγαθών, δεδομένων οικονομικής φύσης, όπως στοιχεία πιστωτικών καρτών, κωδικούς πρόσβασης σε επιγραμμικούς λογαριασμούς, όπως «e-banking», «social media», «email», πλαστογραφημένων εγγράφων, όπως διαβατήρια και ταυτότητες, σε νομιμοποίηση εσόδων μέσω διαφόρων προσφερόμενων υπηρεσιών, ώστε να αποκρύπτεται η πραγματική προέλευση των χρημάτων και φυσικά σε πρόσβαση σε ιστότοπους με υλικό παιδικής πορνογραφίας, σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων, ακόμα και σε ιστότοπους που προβάλλουν κακοποίηση ανηλίκων σε ζωντανή μετάδοση, φυσικά όλα αυτά έναντι υψηλότατων αμοιβών,²³⁹ και συνήθως με τη χρήση του κρυπτονομίσματος Bitcoin²⁴⁰.

Murder Types	Regular Person	Public Persons	1-2 Guards	3-5 Guards
Regular	\$45,000	\$180,000	\$360,000	\$540,000
Missing in action	\$60,000	\$240,000	\$480,000	\$720,000
Death in accident	\$75,000	\$300,000	\$600,000	\$900,000
Cripple Types	Regular Person	Public Persons	1-2 Guards	3-5 Guards
Regular	\$12,000	\$48,000	\$120,000	\$180,000
Uglify	\$18,000	\$72,000	\$160,000	\$240,000
Two Hands	\$24,000	\$96,000	\$200,000	\$300,000
Paralyse	\$30,000	\$120,000	\$240,000	\$360,000
Rape	Regular Person	Public Persons	Family	Members
Regular	\$8,000	\$16,000	\$32,000	\$32,000
Under age	\$21,000	\$32,000	\$36,000	\$36,000
Bombing	Regular Person	Public Persons	Family	Members
Simple	\$7,000	\$28,000	\$32,000	\$32,000
Complex	\$21,000	\$32,000	\$48,000	\$48,000
Beating	Regular Person	Public Persons	Family	Members
Simple	\$3,000	\$12,000	\$30,000	\$30,000

²³⁸ Στην εικόνα 2 αναγράφεται το κόστος των σχετικών «υπηρεσιών».

²³⁹ Βλ. σχετικά Παπαθανασίου Χρ. Αναστάσιος, Γερμανού Γεώργιος, «Το φαινόμενο του Crime-as-a-Service για βίαια εγκλήματα στο Σκοτεινό Διαδίκτυο (Dark Web)», Εγκληματολογία, 2017, σελ 42.

²⁴⁰ M. F. B. Rafiuddin, H. Minhas, P. S. Dhubb, "A dark web story in-depth research and study conducted on the dark web based on forensic computing and security in Malaysia", 2017, IEEE International Conference on Power, Control, Signals and Instrumentation Engineering (ICPSCI), 2017, pp. 3049, doi: 10.1109/ICPSCI.2017.8392286.

Εικόνα 2: Λίστα με το κόστος για την παραγγελία τέλεσης βίαιων εγκλημάτων (μέσω «Dark Web»)²⁴¹

Στο σημείο αυτό, πρέπει να αναφερθεί ότι σχετική έρευνα του Πανεπιστημίου του Portsmouth²⁴², η οποία διεξήχθη σε πλαίσιο εξαμήνης βάσης, για τη διερεύνηση της δραστηριότητας των χρηστών του «Dark Web», κατέληξε στο ότι τα αιτήματα προς τους ιστότοπους σχετίζονταν, σε ποσοστό μεγαλύτερο του 80%, με ιστοσελίδες παιδικής πορνογραφίας και κακοποίησης ανηλίκων, αν και αυτές αντιπροσώπευαν μόνο το 2% των συνολικών διαθέσιμων κρυφών υπηρεσιών (“hidden services”)^{243,244}.

Το επίπεδο οργάνωσης των παράνομων αυτών αγορών είναι αξιοσημείωτο. Στο «Silk Road»²⁴⁵ («Ο Δρόμος του Μεταξιού», το «Amazon των ναρκωτικών» όπως χαρακτηρίστηκε, άλλως το «Ebay» του Σκοτεινού Διαδικτύου), οποιοσδήποτε χρήστης μπορεί να αναρτήσει - με μορφή απλής αγγελίας αγοροπωλησιών!- ή και να αγοράσει προϊόντα από μία τεράστια γκάμα «αγαθών». Να σημειωθεί εδώ ότι ο ιδρυτής του «Silk Road», Ross William Ulbricht, καταδικάστηκε, το Μάιο του 2015, σε δις ισόβια, χωρίς δυνατότητα αναστολής²⁴⁶. Φυσικά, η επιτυχία αυτή των δικτυακών αρχών δεν έμεινε «αναπάντητη». Ένα μήνα μετά την πτώση (θέση εκτός λειτουργίας) του «Silk Road», τη σκυτάλη πήρε το «Silk Road 2.0», αντικαθιστώντας το κενό που άφησε ο προκάτοχός του²⁴⁷, το οποίο, όμως, με τη σειρά του εντοπίστηκε από τις δικτυακές αρχές με τον ιθύνοντα νου και πάλι να οδηγείται ενώπιον της

²⁴¹ Paganini P., “Assassins in the dark web, “Service catalogue” and Price list updated”, 2015, Διαθέσιμο: <https://securityaffairs.co/wordpress/42339/cyber-crime/assassins-darkweb-prices.html>

²⁴² Στην έρευνα αυτή περιγράφονται τα συλλεχθέντα δεδομένα από το Dark Web και συγκεκριμένα το TOR σε διάρκεια έξι μηνών για την ανάλυση του τύπου και της δημοτικότητας του περιεχομένου.

²⁴³ Owen Gareth/Savage Nick, “The Tor Dark Net”, Global Commission on the Internet Governance, Chatham House The Royal Institute Of International Affairs, 2015, σελ. 6. Διαθέσιμο: https://www.cigionline.org/sites/default/files/no20_0.pdf και Greenberg A., “Over 80 Percent of Dark-Web Visits Relate to Pedophilia, Study Finds”, WIRED, 2014, Διαθέσιμο: <http://www.wired.com/2014/12/80-percent-dark-web-visits-relate-pedophilia-study-finds/>.

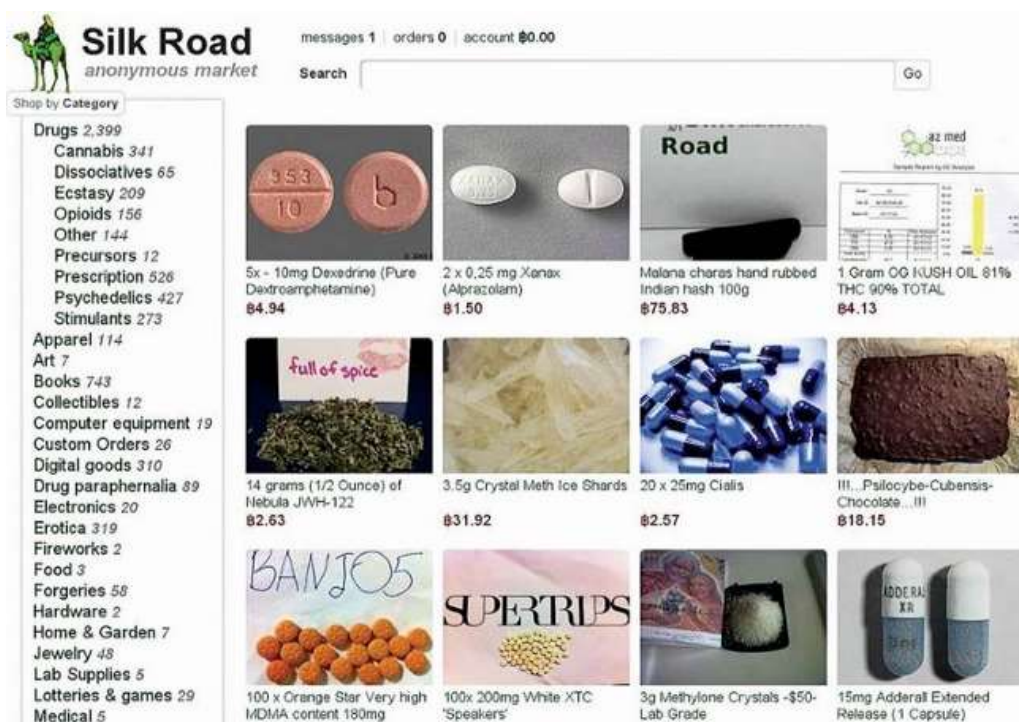
²⁴⁴ Ωστόσο, στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας αναφέρεται ότι τα στοιχεία μπορεί να μην είναι απολύτως ακριβή, γιατί πιθανόν να αυξάνονται τα δεδομένα-αιτήματα σε ιστοσελίδες κατάχρησης ανηλίκων, από τις έρευνες των οργάνων επιβολής του νόμου.

²⁴⁵ Για το πλήρες ιστορικό βλ. [https://en.wikipedia.org/wiki/Silk_Road_\(marketplace\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Silk_Road_(marketplace)) και για τον τρόπο δράσης των αρμοδίων οργάνων για τον εντοπισμό των εμπλεκόμενων προσώπων βλ. “Inside the FBI takedown of the mastermind behind website offering drugs, guns and murders for hire”, 2020, [online] Διαθέσιμο: <https://www.cbsnews.com/news/ross-ulbricht-dread-pirate-roberts-silk-road-fbi/>.

²⁴⁶ <https://www.justice.gov/usao-sdny/pr/ross-ulbricht-aka-dread-pirate-roberts-sentenced-manchattan-federal-court-life-prison>.

²⁴⁷ Mullin Joe, “Silk Road 2.0, Infiltrated from the Start, Sold \$8M Per Month in Drugs”, ARS TECHNICA, 2014, Διαθέσιμο: <http://arstechnica.com/tech-policy/2014/11/silk-road-2-0-infiltrated-from-the-start-sold-8m-per-month-in-drugs/>.

δικαιοσύνης²⁴⁸, γεγονός, ωστόσο, που και πάλι δεν εμπόδισε την ανάδυση άλλων ψηφιακών -μαύρων- αγορών στο Σκοτεινό Διαδίκτυο.

Εικόνα 1: To Silk Road²⁴⁹

Εν ολίγοις, με την ανάδυση του Διαδικτύου το συμβατικό -offline- έγκλημα «μετοίκησε» και προσαρμόστηκε σε αυτό, και τώρα το κυβερνοέγκλημα «μεταναστεύει» από το «Surface Web» στο «Dark Web»²⁵⁰. Ακολουθώντας, λοιπόν, αυτή τη «διαδρομή» είναι λογικό επακόλουθο το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας -που μας απασχολεί στο πλαίσιο του παρόντος πονήματος- να έχει λάβει τιτάνιες διαστάσεις²⁵¹ στο ανώνυμο και κρυπτογραφημένο περιβάλλον του Σκοτεινού Διαδικτύου. Μάλιστα, στο πλαίσιο του

²⁴⁸ <https://www.theguardian.com/technology/2019/apr/12/uk-man-jailed-guiding-mind-behind-silk-road-drugs-site-dark-web> .

²⁴⁹ Nimfuehr M., “Silk Road: A Cautionary Tale about Online Anonymity”, 2018, Διαθέσιμο: <https://medium.com/@marcell74/the-silk-road-a-real-thriller-and-the-truth-about-the-anonymity-of-bitcoin-198b519ca397> .

²⁵⁰ Julak L., “Child Pornography Websites on the Darknet” (International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE), Volume-8 Issue-2S6, 2019, σελ. 49, (πρωτότυπο : “As offline crimes migrated to online, now cybercrimes are migrating from the surface web to the darknet.”), διαθέσιμο: <https://www.ijrte.org/wp-content/uploads/papers/v8i2S6/B10100782S619.pdf> .

²⁵¹ Βλ. Child Liberation Foundation, “Darknet Child Pornography Website Taken Down And Hundreds Charged”, 2020, Διαθέσιμο: <https://liberatechildren.org/blog/darknet-child-pornography-website-taken-down-and-hundreds-charged> και Europol report “EXPLOITING ISOLATION: Offenders and victims of online child sexual abuse during the COVID-19 pandemic”, 2020, Διαθέσιμο: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/exploiting-isolation-offenders-and-victims-of-online-child-sexual-abuse-during-covid-19-pandemic>

αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας, οι δράστες στο Σκοτεινό Διαδίκτυο τείνουν να είναι πιο δυναμικοί, ενεργητικοί και δραστήριοι, και σε –πολλές περιπτώσεις– ξεφεύγουν από τις πράξεις της προσφοράς, πώλησης, διανομής, κατοχής (και λοιπών πράξεων) υλικού παιδικής πορνογραφίας. Πολλοί από αυτούς συμμετέχουν ενεργά σε συζητήσεις σχετιζόμενες με την παιδική πορνογραφία, ανταλλάσσοντας απόψεις και γνώσεις επί του θέματος. Χαρακτηριστικό, εδώ, παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του 23χρονου, Αυστραλού, Matthew Graham, ο οποίος, κρίθηκε ένοχος για 13 κατηγορίες σχετιζόμενες με το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας και μεταξύ άλλων ομολόγησε ότι προσπάθησε να πουλήσει ένα βίντεο²⁵², που αναπαριστούσε τα βασανιστήρια και τη σεξουαλική κακοποίηση ενός κοριτσιού 18 μηνών. Χρησιμοποιώντας το «Dark Web», δημιούργησε το “pedoWiki”, δίνοντας αναλυτικές συμβουλές, μεταξύ άλλων, για το βιασμό, βασανισμό και την κακοποίηση βρεφών και νηπίων, με 3 εκατομμύρια επισκέψεις και πάνω από 1.000 ενεργούς συνδρομητικά εγγεγραμμένους χρήστες²⁵³. Πράγματι, κάτω από τη σκιά της ανωνυμίας, οι δράστες έχουν την εντύπωση ότι η σεξουαλική τους έλξη προς τα παιδιά είναι αδικαιολόγητα μεμπτή από το κοινωνικό σύνολο, θεωρώντας ότι η τάση τους αυτή είναι μια φυσιολογική και αποδεκτή ροπή²⁵⁴. Μέσα λοιπόν στο ιδιωτικό αυτό περιβάλλον μάλλον αναιρούνται εξολοκλήρου οποιοσδήποτε, σεξουαλικές αναστολές των χρηστών, αφού δεν υπάρχει έλεγχος, ενώ παράλληλα μέσα από τις κοινωνικές συνθήκες, τις οποίες προσφέρει ο χώρος αυτός, νομιμοποιείται η σεξουαλική τους «απόκλιση». Η διαδικτυακή κοινωνία που συντηρούν, τους παρέχει ψυχολογική υποστήριξη και αίσθημα ενότητας με τους λοιπούς χρήστες του Σκοτεινού Διαδικτύου²⁵⁵, αίσθημα ασφάλειας και δέσμευσης, αυτονομιοποιώντας ως ομάδα τις σεξουαλικά αποκλίνουσες δραστηριότητες. Για να αντιληφθεί κανείς, λοιπόν, πραγματικά, το ρόλο που διαδραματίζει το Σκοτεινό Διαδίκτυο στην τέλεση του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας, σημαντικό είναι να προσεγγίσει το πρόβλημα, μέσω *πραγματικών παραδειγμάτων* λειτουργίας ορισμένων γνωστών ιστοσελίδων παιδικής πορνογραφίας στο «Dark Web».

²⁵² Το εν λόγω βίντεο παρήχθη από τον Peter Gerard Scully, ο οποίος κατηγορήθηκε -μεταξύ άλλων- για παραγωγή και διανομή πορνογραφικού υλικού ανηλίκων. Για το πλήρες ιστορικό βλ. https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Scully.

²⁵³ Ferrier S., “Melbourne man admits using dark web to advise pedophiles on kidnap, rape and torture”, 2016, Διαθέσιμο: <https://www.abc.net.au/news/2016-02-03/melbourne-man-used-dark-web-to-advise-paedophiles-court-hears/7137216>

²⁵⁴ Lee Julak, Child Pornography Websites on the Darknet (International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) , Volume-8 Issue-2S6 (2019), σελ 49.

²⁵⁵ Taylor M., “The nature and dimensions of child pornography on the Internet. Combating Child Pornography on the Internet”, 1999, και Wall S. D., “Cybercrime: The transformation of crime in the information age”, Polity, 2007.

Ένα πρώτο παράδειγμα, είναι η ιστοσελίδα «*Welcome to Video*», το οποίο αποτέλεσε, σύμφωνα με τις δικτυακές αρχές των Ηνωμένων Πολιτειών, της Νότιας Κορέας, της Μ. Βρετανίας και της Γερμανίας, μία από τις μεγαλύτερες ιστοσελίδες παιδικής πορνογραφίας στο Σκοτεινό Διαδίκτυο, με πάνω από 1.2 εκατομμύρια χρήστες παγκοσμίως, παρέχοντας πρόσβαση σε 250.000 πρωτοφανή βίντεο, δεδομένου ότι οι δικτυακές αρχές ήρθαν για πρώτη φορά σε επαφή με σχεδόν το 45% του διαθέσιμου υλικού της ιστοσελίδας²⁵⁶. Στην εν λόγω περίπτωση, οι χρήστες έκαναν τις συναλλαγές τους με τη χρήση κρυπτονομίσματος (συγκεκριμένα του Bitcoin), αποκτώντας ανάλογους πόντους, που τους επέτρεπαν την πρόσβαση στο υλικό της ιστοσελίδας²⁵⁷. Ένα δεύτερο παράδειγμα, είναι αυτό της ιστοσελίδας «*Gift Box Exchange*»²⁵⁸, με τον ιδρυτή της, Patrick D. Falte, να πληρώνει για τη λειτουργία της ιστοσελίδας με κρυπτόνμισμα (και εδώ χρησιμοποιήθηκε το Bitcoin). Ωστόσο, σε αυτήν την περίπτωση τα πράγματα λειτούργησαν διαφορετικά. Σε αντίθεση, με το διαδεδομένο, πλέον, τρόπο πληρωμής με κρυπτόνμισμα, η ιστοσελίδα αυτή, προκειμένου να αποκτήσουν οι χρήστες πρόσβαση σε αυτή, έπρεπε (προηγουμένως!) να μεταφορτώσουν εικόνες και βίντεο που απεικονίζουν παιδιά προεφηβικής ηλικίας, ακόμα και βρεφών, να κακοποιούνται σεξουαλικά. Ο ιστότοπος ήταν οργανωμένος σε διαφορετικά φόρουμ για την ανάρτηση διαφορετικών τύπων παιδικής πορνογραφίας, ταξινομημένα ανά ηλικιακό εύρος των ανηλίκων θυμάτων - συμπεριλαμβανομένης μίας κατηγορίας φόρουμ για

²⁵⁶ Department of Justice – Office of Public Affairs – United States, “*South Korean National and Hundreds of Others Charged Worldwide in the Takedown of the Largest Darknet Child Pornography Website, Which was Funded by Bitcoin*”, 2019, Διαθέσιμο: <https://www.justice.gov/opa/pr/south-korean-national-and-hundreds-others-charged-worldwide-takedown-largest-darknet-child>. Πέρα από τον 23χρονο Κορεάτη, Jong Woo Son, ο οποίος κατηγορήθηκε για τη διαχείριση του “*Welcome To Video*”, συνολικά κατηγορήθηκαν και συνελήφθησαν 337 άτομα σε όλο τον κόσμο, με τη συνδρομή των αρμόδιων δικτυακών αρχών.

²⁵⁷ Βλ. Department of Justice, ό.α.π. <https://www.justice.gov/opa/pr/south-korean-national-and-hundreds-others-charged-worldwide-takedown-largest-darknet-child> και <https://www.justice.gov/opa/press-release/file/1210451/download> (στο δεύτερο υπερσύνδεσμο απεικονίζεται η ιστοσελίδα του “*Welcome To Video*” και συγκεκριμένα αναγράφονται οι τρόποι πληρωμής, ο τρόπος συλλογής πόντων, περιέχεται η σελίδα για το «*ανέβασμα*» πορνογραφικού υλικού, στην οποία μάλιστα αναγράφεται «*Μην ανεβάσετε πορνογραφικό υλικό ενηλίκων*», τα είδη πορνογραφικού υλικού, σχόλια χρηστών).

²⁵⁸ Department of Justice – Office of Public Affairs – United States, “*Four Men Sentenced to Prison for Engaging in a Child Exploitation Enterprise on the Tor Network*”, 2019, Διαθέσιμο: <https://www.justice.gov/opa/pr/four-men-sentenced-prison-engaging-child-exploitation-enterprise-tor-network>. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το «*Giftbox Exchange*» αποδείχθηκε καταφύγιο για τους «*προχωρημένους*» θηρευτές για την παραγωγή και διάδοση άθλιων απεικονίσεων σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων. [...] Αυτές οι καταδίκες επιβεβαιώνουν ότι τα επίπεδα ανωνυμίας στο σκοτεινό διαδίκτυο δεν θα εμποδίσουν το Υπουργείο Δικαιοσύνης από το να εντοπίσει και να καταστήσει υπεύθυνους αυτούς που εκμεταλλεύονται παιδιά, [πρωτότυπο: “*The Giftbox Exchange proved a haven for sophisticated predators to produce and spread deplorable depictions of child sexual abuse. [...] These sentences affirm that layers of anonymity on the dark web will not prevent the Department of Justice from identifying and holding accountable those who exploit children*”].

«Μωρά και Νήπια» (“Babies & Toddlers”). Να τονιστεί εδώ ότι οι χρήστες δεν αγόραζαν περιεχόμενο, όπως γίνεται σε άλλες ιστοσελίδες του Σκοτεινού Διαδικτύου. Αντ’ αυτού αντάλλασσαν περιεχόμενο²⁵⁹. Οι αναρτήσεις αυτής της ιστοσελίδας έφτασαν τις 56.000 και οι χρήστες μέχρι και τους 72.000 παγκοσμίως²⁶⁰.

Τα ανωτέρω αναφέρονται με αποκλειστικό σκοπό ο αναγνώστης της παρούσας μελέτης, να αντιληφθεί τον τρόπο λειτουργίας του «Dark Web» και ότι, πλέον, το έγκλημα της παιδικής πορνογραφίας μέσω πληροφοριακών συστημάτων τελείται, κυρίως, στο «έδαφος του *Dark Web*», καθιστώντας έτσι τις διαστάσεις αυτού του νοσηρού φαινομένου ακόμα πιο ανησυχητικές από όσο ήδη ήταν. Συντριπτικά περισσότερο διαθέσιμο υλικό παιδικής πορνογραφίας, το οποίο φτάνει, αλλά και μπορεί να φτάσει, σε συντριπτικά περισσότερους χρήστες, υπό το πρίσμα της ανωνυμίας, της κρυπτογράφησης και της ταχύτητας, συνοψίζουν το τι είναι «Σκοτεινό Διαδίκτυο». Αυτό, σε συνδυασμό με την αδυναμία αποτελεσματικής και επαρκούς αστυνόμευσης του Σκοτεινού Διαδικτύου καθιστά το τελευταίο ένα εξαιρετικά επικίνδυνο μέρος εκδήλωσης της εγκληματικότητας, στο οποίο οφείλεται –τώρα, περισσότερο από ποτέ– να δοθεί η δέουσα προσοχή. Και εδώ γεννώνται τα ερωτήματα: «*Πώς θα μπορούσαμε να διερευνήσουμε αποτελεσματικά το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας στο “Dark Web”;* Ανταποκρίνονται οι υφιστάμενες ανακριτικές πράξεις στις ανάγκες που δημιουργούνται στο πλαίσιο του “Dark Web”;

5.2. Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 254 ΚΠΔ

Το ερώτημα που προκύπτει σε αυτό το σημείο είναι το *ποια δικονομικά μέσα έχουν οι ανακριτικοί υπάλληλοι στη διάθεσή τους, όσον αφορά το αδίκημα του άρθρου 348Α ΠΚ*. Ο νομοθέτης αναγνωρίζοντας τις ιδιαιτερότητες ορισμένων αδικημάτων και προκρίνοντας ως σημαντικότερη την αντιμετώπιση τους, διευκολύνει την αστυνομική έρευνα νομιμοποιώντας κάποιες αστυνομικές πρακτικές, υπό πολύ συγκεκριμένες και αυστηρές προϋποθέσεις και περιορισμούς, όπως ακριβώς αρμόζει σε ένα Κράτος Δικαίου.

Έτσι, η έρευνα για τις αξιόποινες πράξεις των εγκλημάτων, όπως ορίζονται στο άρθρο των ειδικών ανακριτικών πράξεων, 254 παρ. 1 ΚΠΔ, οι οποίες εισήχθησαν στην ποινική

²⁵⁹ Βλ. ο.π. Julak L., σελ. 50.

²⁶⁰ Ωστόσο, ένας από τους συγκατηγορούμενους του Falte, ο Faulkner, έγινε διαχειριστής της σχετικής ιστοσελίδας, και στη συνέχεια δημιούργησε και διαχειριζόταν μία άλλη ιστοσελίδα (κρυφών υπηρεσιών) στο TOR, επίσης περιεχομένου σχετικό με την πορνογραφία ανηλίκων και τη σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων, η οποία έφθασε να απαριθμεί 200.000 χρήστες. Για τις επικίνδυνες διαστάσεις του φαινομένου, να ληφθεί υπόψη ότι τόσο ο Falte όσο και ο Faulkner καταδικάστηκαν σε ισόβια κάθειρξη για τη σεξουαλική κακοποίηση ενός παιδιού νηπιακής ηλικίας, με οποίο ήρθαν σε επαφή («απέκτησαν πρόσβαση») μέσω ενός ατόμου που γνώρισαν δια μέσου του «Giftbox Exchange».

διαδικασία για να καλύψουν ανάγκες πρόληψης²⁶¹ και καταστολής κλειστού αριθμού εγκλημάτων, μεταξύ των οποίων εντάσσεται και το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας, μπορεί να συμπεριλάβει τη διενέργεια:

α) συγκαλυμμένης έρευνας, κατά την οποία ο ανακριτικός υπάλληλος ή ο ιδιώτης που ενεργεί υπό τις οδηγίες του, προσφέρεται να διευκολύνει την τέλεση κάποιου από τα εγκλήματα της παρ. 1, την οποία ο δράστης του εν λόγω εγκλήματος είχε προαποφασίσει. Η διενέργεια της συγκαλυμμένης έρευνας γίνεται υπό την εποπτεία του εισαγγελέα πλημμελειοδικών, για δε τις ενέργειες του συγκαλυμμένα δρώντος ή του ιδιώτη συντάσσεται αναλυτική έκθεση κατά τα άρθρα 148 έως και 153. Αποδεικτικά στοιχεία που αποκτήθηκαν με ενέργειες του συγκαλυμμένα δρώντος ή του ιδιώτη, οι οποίες δεν μνημονεύονται αναλυτικά στην έκθεση, δεν λαμβάνονται υπόψη για την καταδίκη του κατηγορουμένου.

β) ανακριτικής διείσδυσης, κατά την οποία ο ανακριτικός υπάλληλος με συγκαλυμμένα στοιχεία ταυτότητας αναλαμβάνει διεκπεραιωτικά καθήκοντα σε εγκληματική ή τρομοκρατική οργάνωση με σκοπό την εξιχνίαση της δομής της, την αποκάλυψη των μελών της, καθώς και τη διακρίβωση των εγκλημάτων της παρ. 1, την τέλεση των οποίων τα μέλη της οργάνωσης είχαν προαποφασίσει [...].

γ) ελεγχόμενων μεταφορών, όπως οι μεταφορές αυτές προβλέπονται στο άρθρο 38 Ν 2145/1993.

δ) άρσης του απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών ή των δεδομένων θέσης και κίνησης αυτών, με την τήρηση των εγγυήσεων και τις διαδικασίες των άρθρων 4 και 5 του Ν 2225/1994, όπως αυτά ισχύουν.

ε) καταγραφής της δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα.

στ) συσχέτισης ή συνδυασμού δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

²⁶¹ Βασικό γνώρισμα των ειδικών ανακριτικών πράξεων συνιστά το ότι η διενέργειά τους δεν συνδέεται αποκλειστικά με τη διαλεύκανση εγκλήματος που τελέστηκε αλλά διαχέεται και προς την κατεύθυνση αποτροπής τέλεσής του στο μέλλον, βλ. Λίβο Ν., «Οργανωμένο έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισης του», σελ. 57, και Δαλακούρα Ι. Θ., «Ειδικές ανακριτικές πράξεις κατ' άρθρο 253^Α ΚΠΔ και ηλεκτρονικό έγκλημα», σε «Ηλεκτρονικό Έγκλημα», Επιμ. του ίδιου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019, σελ. 249 με περαιτέρω παραπομπές.

Οι ανωτέρω αναφερθείσες ειδικές ανακριτικές πράξεις μπορούν να διεξάγονται μόνο:

1) αν προκύπτουν «σοβαρές»²⁶² ενδείξεις (και όχι απλώς βάσιμες υπόνοιες) ότι έχει τελεσθεί αξιόποινη πράξη από τις προβλεπόμενες στην παρ. 1 του άρθρου 254ΚΠΔ.

Από τη διατύπωση του νομοθέτη, είναι φανερό, η ευθυγράμμιση του με την κρατούσα πλέον θέση της ποινικής δικονομικής θεωρίας, που για τη συνδρομή των «σοβαρών ενδείξεων» απαιτεί *υψηλό βαθμό πιθανολόγησης τέλεσης συγκεκριμένης πράξης*, η συνδρομή των οποίων μάλιστα πρέπει να ελέγχεται μέσω της συνταγματικά απαιτούμενης αιτιολογίας των σχετικών αποφάσεων²⁶³. Αυτός ο υψηλότερος βαθμός πιθανολόγησης της ενοχής που αξιώνεται για τη διενέργεια των ανακριτικών πράξεων πιστοποιεί τη σαφή διαφοροποίηση από τις επαρκείς ή αποχρώσεις ή αρκούσες ενδείξεις που αξιώνονται για την παραπομπή του κατηγορουμένου. Έτσι, η προϋπόθεση αυτή συνιστά μία πρώτη εγγύηση προστασίας του ατόμου, που μπορεί να περιορίσει τον κίνδυνο αυθαιρεσιών κατά το στάδιο λήψης της σχετικής απόφασης²⁶⁴.

2) αν η εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης ή η εξιχνίαση [των ... ή] των λοιπών πράξεων που αναφέρονται στην παρ. 1 του άρθρου αυτού είναι διαφορετικά *αδύνατη ή ιδιαίτερος δυσχερής*.

Κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί ότι ούτε το κριτήριο της προσδοκώμενης αποδοτικότητας των ειδικών ανακριτικών πράξεων, ούτε η πραγματική κατάσταση της δυσχέρειας αντιμετώπισης του εγκλήματος μπορούν να μεταλλαχθούν σε γενική δικαιολογητική βάση των επεμβάσεων στα θεμελιώδη δικαιώματα, καθώς κάτι τέτοιο θα σχετικοποιούσε πλήρως τα όρια των συνταγματικών (και ευρωπαϊκών) περιορισμών, θέτοντας ταυτόχρονα υπό αμφισβήτηση τη φυσιογνωμία του δικονομικού μας συστήματος²⁶⁵. Έτσι, λοιπόν, η αυστηρώς διατυπωμένη αυτή προϋπόθεση αποκλείει τη διεξαγωγή των -ιδιαιτέρως επεμβατικών στα

²⁶² Κατά την ΟΛΑΠ 9/2001, ΤΝΠ ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ, οι ενδείξεις θεωρούνται σοβαρές, όταν πιθανολογούν την ενοχή ή όταν από το αποδεικτικό υλικό προκύπτει με βεβαιότητα ότι το δικαστήριο θα πρέπει να υποβάλει στη δοκιμασία της διαδικασίας στο ακροατήριο τα πραγματικά περιστατικά, στα οποία στηρίζονται οι ενδείξεις. Οι ενδείξεις δεν θεωρούνται σοβαρές όταν, αν κριθούν αυτές καθεαυτές, δεν πιθανολογούν σοβαρά την ενοχή και κλονίζονται από άλλα αποδεικτικά στοιχεία που είναι επαρκή για να οδηγήσουν το δικαστήριο στην απαλλαγή του κατηγορουμένου. Για να κρίνει το Συμβούλιο το αν υπάρχουν ή όχι επαρκείς ενδείξεις για την ενοχή και η απόφαση του για την ενοχή ή την απαλλαγή να είναι αιτιολογημένη πρέπει να συνεκτιμά το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων και να αξιολογεί και να σταθμίζει τόσο τα στοιχεία που ενισχύουν τις ενδείξεις, όσο και τα στοιχεία που τις αποδυναμώνουν.

²⁶³ Δαλακούρας Ι. Θ., ό.π. σελ. 1024, κατά τον οποίο, μάλιστα, για την κατάφαση των σοβαρών ενδείξεων «*προϋποτίθεται μία ποιοτικά και χρονικά διαφέρουσα πιθανολόγηση που ερείδεται και αφορά αποκλειστικά σε πραγματικά περιστατικά του παρελθόντος, από την ισχύ και αξιοπιστία των οποίων προκύπτει με λογική ακολουθία (και άρα όχι διαισθητικά) η ζητούμενη προσωρινή διαγνωστική κρίση για την ενοχή του θιγόμενου προσώπου*».

²⁶⁴ Δαλακούρας Ι. Θ., ό.α.π. σελ. 1024.

²⁶⁵ Δαλακούρας Ι. Θ., ό.α.π. σελ. 1025.

θεμελιώδη δικαιώματα- ειδικών ανακριτικών πράξεων, σε περίπτωση απλής αναφοράς στην «άλλως αδύνατη» ή «ιδιαίτερα δυσχερή» εξάρθρωση μίας εγκληματικής οργάνωσης ή εξιχνίαση των από το νόμο προβλεπόμενων λοιπών πράξεων, και επιτάσσει να διατάσσεται η διενέργειά τους, μόνο εφόσον η συγκεκριμένη επέμβαση, με κάποια από τις προβλεπόμενες στο άρ. 254 ΚΠΔ ενέργεια, εμφανίζεται είτε ως το μοναδικό πρόσφορο και άρα και μοναδικό αναγκαίο μέσο, είτε ως το λιγότερο επαχθές μέσο για την υλοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού της εξάρθρωσης ή εξιχνίασης των σχετικών πράξεων²⁶⁶.

Μάλιστα να σημειωθεί ότι για τη διενέργεια των αναφερομένων στην παρ. 1 άρ. 254 ΚΠΔ ανακριτικών πράξεων, καθώς και για το απολύτως αναγκαίο χρονικό διάστημα που απαιτείται για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού αποφαινεται με ειδικά αιτιολογημένο βούλευμά του το αρμόδιο Δικαστικό Συμβούλιο μετά από πρόταση του Εισαγγελέα. Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις την έρευνα μπορεί να διατάξει ο Εισαγγελέας ή ο Ανακριτής. Στην περίπτωση αυτή ο Εισαγγελέας ή ο Ανακριτής είναι υποχρεωμένοι να εισαγάγουν το ζήτημα μέσα σε προθεσμία τριών ημερών στο αρμόδιο Δικαστικό Συμβούλιο, το οποίο ελέγχει παράλληλα τη συνδρομή των εξαιρετικά επειγουσών περιστάσεων.

Σε αυτό το σημείο επιβάλλεται να τονιστεί ότι η μελέτη θα επικεντρωθεί και θα εστιάσει στις ειδικές ανακριτικές πράξεις της *συγκαλυμμένης έρευνας*, της *αστυνομικής διείσδυσης* και της *άρσης απορρήτου*. Αυτό γίνεται, διότι αυτές είναι οι πράξεις που βρίσκουν κατά κόρον εφαρμογή, ως μέσα πρόληψης και καταστολής του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας, στο πλαίσιο του Διαδικτύου, που αποτελεί και το αντικείμενο του παρόντος πονήματος, ενώ ταυτόχρονα, είναι αυτές οι ανακριτικές πράξεις που παρουσιάζονται ως οι πλέον ιδιόζουσες και προβληματικές, απασχολώντας για χρόνια την ελληνική και ευρωπαϊκή θεωρητική επιστήμη, αλλά και πράξη, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) και τα εθνικά Δικαστήρια.

5.3. Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις της συγκαλυμμένης έρευνας, της ανακριτικής διείσδυσης και της άρσης απορρήτου κατ' άρ. 254 ΚΠΔ στο πλαίσιο του Διαδικτύου για το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας.

Όπως έχει ήδη διαφανεί, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Διαδικτύου και η συνεχώς αυξανόμενη ηλεκτρονική/διαδικτυακή εγκληματικότητα επιτάσσουν την αποτελεσματική διερεύνηση των σχετικών αδικημάτων, ώστε να μπορεί να γίνει λόγος για καταστολή του εγκλήματος. Ωστόσο «η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας κατά την επιλογή του νομοθέτη μεταξύ της “ελευθερίας” και της “ασφάλειας” είναι ένα από τα πλέον δυσεπίλυτα

²⁶⁶ Δαλακούρας Ι. Θ., ό.α.π. σελ. 1025 με περαιτέρω παραπομπές.

ζητήματα»²⁶⁷. Η διερεύνηση των αδικημάτων δεν είναι μονόδρομος άνευ ετέρου τινός. Η διενέργεια των μυστικών ανακριτικών πράξεων, πρέπει πάντα να γίνεται με την επιφύλαξη του νόμου και υπό ρητώς διατυπωμένες προϋποθέσεις, διότι άλλως, και πρόδηλα σημαντικότερα δικονομικά δικαιώματα και αρχές, όπως αυτές της δικαστικής ακρόασης και του μη εξαναγκασμού σε αυτοενοχοποίηση θα παραβιαστούν, και η ίδια η διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης θα τεθεί υπό αμφισβήτηση, καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος σχηματισμού δικανικής πεποίθησης υπό την αφόρητη πίεση του απόκρυφα συλλεγέντος αποδεικτικού υλικού, ο οποίος αλλοιώνει τη σχετική διαδικασία, συρρικνώνοντας τις θεμελιώδεις αρχές της αμεσότητας, της αιτιολογίας των αποφάσεων και της δίκαιης δίκης²⁶⁸. Λαμβανομένου μάλιστα ιδίως υπόψη του ιδιάζοντος και επαχθούς χαρακτήρα των ειδικών ανακριτικών πράξεων του άρ. 254 ΚΠΔ²⁶⁹, και των μεγάλων προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι διωκτικές αρχές στο πλαίσιο της διενέργειας των ειδικών ανακριτικών πράξεων και των ερευνών²⁷⁰ τους εν γένει -στις οποίες προβαίνουν για τη συλλογή και χρησιμοποίηση αποδεικτικού υλικού- απαιτείται νομοθετική ρύθμιση των ζητημάτων που οι σύγχρονες τεχνολογικές υποδομές φέρουν στο προσκήνιο ή όπου ήδη υπάρχουν δικονομικοί κανόνες απαιτείται η ορθή και πιστή εφαρμογή τους, δεδομένου ότι η διεξαγωγή των πράξεων αυτών είναι αλληλένδετη με την προσβολή θεμελιωδών εννόμων αγαθών, ιδίως αυτά της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιωτικής ζωής και της προσωπικότητας κυρίως των αμέσως θιγόμενων προσώπων.

5.3.1. Η άρση απορρήτου

Στο πλαίσιο διενέργειας από τα αρμόδια όργανα της ειδικής ανακριτικής πράξης της άρσης απορρήτου για τη διερεύνηση του αδικήματος της παιδικής πορνογραφίας στο «επιφανειακό

²⁶⁷ Μαργαρίτης Μ. – Μαργαρίτη Α., «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας – Θεωρία - Νομολογία», Π.Ν. Σάκκουλας, 2020, σελ. 645.

²⁶⁸ Δαλακούρας Ι. Θ., «Ειδικές ανακριτικές πράξεις κατ' άρθρο 253^Α ΚΠΔ και ηλεκτρονικό έγκλημα», σε «Ηλεκτρονικό Έγκλημα», Επιμ. του ιδίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019, σελ. 247.

²⁶⁹ Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του νέου ΚΠΔ στις διατάξεις των άρθρων 254 και 255 του νέου ΚΠΔ εντάχθηκαν αφενός οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του παλαιότερου άρθρου 253Α ΚΠΔ και αφετέρου οι ειδικές ανακριτικές πράξεις επί εγκλημάτων διαφθοράς του παλαιότερου άρθρου 253Β ΚΠΔ. Αμφότερες οι ρυθμίσεις αναμορφώθηκαν εν μέρει συμπληρώθηκαν, ώστε να αντανακλούν πληρέστερα τις αξιώσεις δημοκρατικότητας και δικαιοσύνης, όπως επιτάσσεται ενόψει της ιδιαιτερότητας των πράξεων αυτών και ιδίως του μυστικού και προληπτικού χαρακτήρα τους που μεταλλάσσει τον κάποτε κραταιό κατασταλτικό χαρακτήρα του δικονομικού ποινικού δικαίου και την παραδοσιακή αξιακή δομή του.

²⁷⁰ Βλ. Καρρά Α., «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», Νομική Βιβλιοθήκη, 6^η εκδ. 2019, σελ. 487 και Καχριμάνη Ι., «Ουσιαστικές και δικονομικές προϋποθέσεις και προβληματισμοί από τη διενέργεια της ανακριτικής πράξης της έρευνας (άρθρα 253-259 ΚΠΔ)», ΠοινΔικ 2007, σελ. 760 επ., έρευνα είναι η ανακριτική εκείνη πράξη, με την οποία επιδιώκεται η ανεύρεση στοιχείων, τα οποία είναι χρήσιμα είτε για τη βεβαίωση ορισμένου εγκλήματος είτε για την ανακάλυψη ή σύλληψη των δραστών του, είτε τέλος, για τη βεβαίωση ή αποκατάσταση της ζημίας που προξενήθηκε.

διαδίκτυο», άλλως στο “Surface Web”, κρίνεται απαραίτητη η τήρηση των επιταγών του Ν. 2225/1994 περί απορρήτου των επικοινωνιών, προκειμένου να μην παραβιαστούν τα θεμελιώδη δικαιώματα των διερευνώμενων προσώπων και να μην θεωρηθούν ως παράνομα αποδεικτικά μέσα τα κατασχεθέντα στοιχεία από τις τεχνολογικές υποδομές του κυβερνοχώρου, όπως λόγου χάριν των “cloud computing” (υπολογιστικό νέφος), “dropbox” (αποθηκευτικό κουτί), “messenger” (κομιστής μηνυμάτων) κ.λπ., εφαρμογές μέσω των οποίων συχνά οι δράστες διαμοιράζουν το πορνογραφικό υλικό. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η υπόθ. *Benedik v. Slovenia*²⁷¹ που απασχόλησε το ΕΔΔΑ, στην οποία κρίθηκε ότι προκειμένου οι αστυνομικές αρχές να αποκτήσουν πρόσβαση σε πληροφορίες συνδρομητή (IP) ο οποίος συμμετείχε στο διαμοιρασμό υλικού παιδικής πορνογραφία μέσω δικτύου peer-to-peer, έπρεπε να έχουν προηγουμένως εντολή δικαστηρίου, η οποία δεν υπήρχε και ως εκ τούτου κρίθηκε ότι οι σλοβενικές αρχές παραβίασαν το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρ. 8) της ΕΣΔΑ.

Στο άρθρο 254 παρ. 1 στ. δ’ του ΚΠΔ προβλέπεται η ειδική ανακριτική πράξη της άρσης απορρήτου²⁷², το κείμενο της οποίας, μετά τη θέση σε ισχύ του Ν. 4620/2019, προβλέπει ότι «*ειδικά για τις αξιόποινες πράξεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου 187, των άρθρων 187Α, 207 εδ. α’, 208 παρ. 1 εδ. α’, 208Α εκτός από τις ιδιαίτερα ελαφρές περιπτώσεις, 323Α, 336 σε βάρος ανηλίκου, της παρ. 1 του άρθρου 338 σε βάρος ανηλίκου, των παρ. 1 και 4 του άρθρου 339, των παρ. 1 και 2 του άρθρου 342, των άρθρων 348Α, 348Β, 348Γ και 351Α ΠΚ η έρευνα μπορεί να συμπεριλάβει και τη διενέργεια, (δ) άρσης απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών ή των δεδομένων θέσης και κίνησης αυτών, με την τήρηση των εγγυήσεων και τις διαδικασίες των άρθρων 4 και 5 του Ν. 2225/1994, όπως αυτά ισχύουν*» διευκρινίζοντας, πλέον, ρητώς ο νομοθέτης ότι στην έννοια του απορρήτου της επικοινωνίας περιλαμβάνεται τόσο το περιεχόμενο της επικοινωνίας όσο και τα δεδομένα θέσης και κίνησης αυτής. Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι το απόρρητο των ηλεκτρονικών

²⁷¹ Το πλήρες κείμενο της απόφασης διαθέσιμο [στα αγγλικά]: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-154288%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-154288%22]}).

²⁷² Το κείμενο του άρθρου 253Α παρ. 1 σε συνδ. με το στοιχείο δ’ του ίδιου άρθρου ΚΠΔ, ως ίσχυε προ της εφαρμογής του Ν. 4620/2019, πρόβλεπε ότι «*Ειδικά, για τις αξιόποινες πράξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 187, των άρθρων 187Α, 207 εδάφιο α’, 208 παρ. 1 εδάφιο α’, 208Α, εκτός από τις ιδιαίτερα ελαφρές περιπτώσεις, 323Α, 336 σε βάρος ανηλίκου, της παραγράφου 1 του άρθρου 338 σε βάρος ανηλίκου, των παραγράφων 1 και 4 του άρθρου 339, των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 342, των άρθρων 348Α, 348Β, 348Γ, 351 και 351Α του Ποινικού Κώδικα, η έρευνα μπορεί να συμπεριλάβει και τη διενέργεια, δ) άρσης του απορρήτου, με την τήρηση των εγγυήσεων και τις διαδικασίες των επόμενων παραγράφων και όπως κατά τα λοιπά η άρση αυτή προβλέπεται στα άρθρα 4 και 5 του Ν. 2225/1994*».

επικοινωνιών²⁷³ προβλέπεται στο άρ. 19 του Συντάγματος²⁷⁴, κατά το οποίο το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιοδήποτε άλλο μέσο είναι απαραβίαστο, και την ίδια στιγμή προβλέπεται ότι ο νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο, το οποίο μπορεί να αρθεί υπό πολύ αυστηρές προϋποθέσεις για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων²⁷⁵.

Συνεπώς, η άρση στην περίπτωση αυτή είναι επιτρεπτή, μόνο αν αιτιολογημένα το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο διαπιστώσει ότι η διερεύνηση της υπόθεσης ή η εξακρίβωση του τόπου διαμονής του κατηγορουμένου είναι αδύνατη ή ουσιωδώς δυσχερής χωρίς αυτήν, ενώ προβλέπεται, όπως, ήδη, ελέχθη, για συγκεκριμένους λόγους, με διαδικασία που συνοδεύεται από εγγυήσεις, έτσι ώστε να προστατευτεί η ιδιωτική σφαίρα του ατόμου, να μη θίγεται δηλαδή η ιδιωτική ζωή και η προσωπικότητα του, παρά μόνο στο απολύτως αναγκαίο μέτρο²⁷⁶, ενώ σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, η άρση του απορρήτου πρέπει να μην είναι δυσανάλογα επαχθής σε σχέση με τον επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό²⁷⁷.

Όσον αφορά στο ζήτημα της εκτάσεως του απορρήτου, δηλαδή τα «στοιχεία» για τα οποία είναι επιτρεπτή η άρση απορρήτου, ο νομοθέτης μετά την πρόσφατη επέμβασή του στο άρ. 254 παρ. 1 στ. δ' ΚΠΔ, διευκρίνισε ότι αυτή αναφέρεται τόσο στο περιεχόμενο των

²⁷³ Στη διασφάλιση του απορρήτου των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και την προστασία κάθε μορφής επικοινωνιών αποβλέπουν ο Ν. 2225/1994 «Για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις», ο Ν. 3115/2003 «Αρχή Διασφάλιση του Απορρήτου των Επικοινωνιών» και το εκτελεστικό του Π.Δ. 47/2005 «Διαδικασίες καθώς και τεχνικές και οργανωτικές εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και για τη διασφάλισή του».

²⁷⁴ Άρθρο 19 Σ: «1. Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. 2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1. 3. Απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και των άρθρων 9 και 9Α.»

²⁷⁵ Στο άρθρο 4 του Ν. 2225/1994, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 12 του Ν. 3115/2003, προβλέπονται τα αδικήματα για τα οποία είναι επιτρεπτή η άρση απορρήτου για τη διακρίβωση κακουργημάτων μεταξύ των οποίων εντάσσεται και το αδίκημα του άρθρου 348Α παρ. 4 ΠΚ, δηλαδή αυτό της πορνογραφίας ανηλίκων στην κακουργηματική του μορφή, ενώ επίσης, επιτρέπεται η άρση του απορρήτου για τη διακρίβωση των προπαρασκευαστικών πράξεων μεταξύ άλλων και για τα εγκλήματα των παραγράφων 1,2 και 5 του άρθρου 348Α ΠΚ».

²⁷⁶ Βλ. Δαγτόγλου Π. Δ., «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», (φοιτητική έκδοση), Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2016, σ. 293 επ.

²⁷⁷ Βλ. Γνωμ. ΑΔΑΕ 1/2005, Διαθέσιμη: <http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/893-2005.pdf>

επικοινωνιών²⁷⁸ όσο και στα δεδομένα κίνησης²⁷⁹ και θέσης²⁸⁰, «τερματίζοντας» έτσι τη σχετική διχογνωμία²⁸¹, επιβάλλοντας λοιπόν την τήρηση των όρων και της διαδικασίας για την άρση του απορρήτου της επικοινωνίας, κατά τα οριζόμενα στα άρθρα 4 και 5 του Ν. 2225/1994, και για το περιεχόμενο της επικοινωνίας και για τα δεδομένα κίνησης και θέσης, αν και ήδη μετά τη θέση σε ισχύ του Ν. 3917/2011 φαίνεται να είχε επικρατήσει η άποψη ότι τα εξωτερικά δεδομένα ταυτοποίησης προστατεύονται ως απόρρητη επικοινωνία με τις εγγυήσεις του άρθρου 19 παρ. 1 Σ, μετά την ενσωμάτωση της οδηγίας 2002/58/ΕΚ δια του Ν. 3471/2006 και την έκδοση του ΠΔ 47/2005²⁸².

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1 ΠΔ 47/2005 ορίζεται ότι «για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και την καταγραφή σε ενιαίο κείμενο των όρων και της διαδικασίας αυτής καθώς και των τεχνικών και οργανωτικών μεθόδων με τις οποίες μπορεί αυτή να

²⁷⁸ Κατά την οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, άρθρο 2 στο. δ' ως «επικοινωνία» ορίζεται «κάθε πληροφορία που ανταλλάσσεται ή διαβιβάζεται μεταξύ ενός πεπερασμένου αριθμού μερών, μέσω μιας διαθέσιμης στο κοινό υπηρεσίας ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Δεν περιλαμβάνονται πληροφορίες που διαβιβάζονται ως τμήμα ραδιοτηλεοπτικών υπηρεσιών στο κοινό μέσω δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πληροφορίες μπορούν να αφορούν αναγνωρίσιμο συνδρομητή ή χρήστη που τις λαμβάνει.»

²⁷⁹ Κατά το άρθρο 2 στ. β' της οδ. 2002/58/ΕΚ, ως «δεδομένα κίνησης» ορίζονται τα «δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία για τους σκοπούς της διαβίβασης μιας επικοινωνίας σε δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή της χρέωσής της».

²⁸⁰ Κατά το άρθρο 2 στ. γ' της οδ. 2002/58/ΕΚ, ως «δεδομένα θέσης» ορίζονται «τα δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία σε δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών και που υποδεικνύουν τη γεωγραφική θέση του τερματικού εξοπλισμού του χρήστη μιας διαθέσιμης στο κοινό υπηρεσίας ηλεκτρονικών επικοινωνιών».

²⁸¹ Βλ. απόφ. 570/2006 ΑΠ ΝΟΜΟΣ, κατά την οποία το συνταγματικό απόρρητο των επικοινωνιών καλύπτει μόνον το περιεχόμενο των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων και όχι τα εξωτερικά στοιχεία των επικοινωνιών, 9/2009 και 12/2009 ΓνωμΕισΑΠ, ΔΙΜΕΕ, 2009, σελ. 389 επ., κατά τις οποίες το απόρρητο δεν καλύπτει την επικοινωνία μέσω του διαδικτύου και τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας, αλλά μόνο το περιεχόμενο της επικοινωνίας, ενώ οι εν λόγω γνωμοδοτήσεις αναφέρουν ότι οι εισαγγελικές, ανακριτικές και προανακριτικές αρχές δικαιούνται να ζητούν από τους παρόχους των υπηρεσιών επικοινωνίας τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας και ο πάροχος υποχρεούται να τα παράσχει, χωρίς να είναι αναγκαίο να προηγηθεί άδεια κάποιας της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών ή οποιασδήποτε άλλης Αρχής, βλ. επίσης υπ' αριθμ. 9/2011 ΓνωμΕισΑΠ, ΠοινΔικ, 2011, σελ. 590, κατά την οποία οι πάροχοι υπηρεσιών Διαδικτύου, υποχρεούνται να γνωστοποιούν τα στοιχεία του προσώπου στα οποία αντιστοιχούν ηλεκτρονικά ίχνη ή τηλεφωνικοί αριθμοί κλήσεως εγκληματικής πράξεως, συγκεκριμένης ημεροχρονολογίας, χωρίς την τήρηση της διαδικασίας της άρσεως απορρήτου, βλ. αντίθετα Γνωμ. ΑΔΑΕ 1/2005 και 25/2009 κατά τις οποίες για τη γνωστοποίηση των στοιχείων ταυτότητας που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένη διεύθυνση IP είναι δυνατόν να διαταχθεί μόνο από τη δικαστική αρχή, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις των νόμων 2225/1994 και 3115/2003, έτσι και η απόφ. 1593/2016 ΣΤΕ ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, κατά την οποία στην έννοια του άρθρου 19 παρ. 1 Σ στην προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας περιλαμβάνονται όχι μόνο το περιεχόμενο, αλλά και τα δεδομένα επικοινωνίας, ενώ επίσης αναφέρεται ότι για την απόκτηση πρόσβασης των ανακριτικών αρχών στο περιεχόμενο και στα συναφώς παραγόμενα δεδομένα τηλεφωνικής επικοινωνίας, απαιτείται η τήρηση των όρων και της διαδικασίας για την άρση του απορρήτου των άρθρων 4 και 5 του Ν. 2225/1994.

²⁸² Νούσκαλης Γ., «Ποινική προστασία προσωπικών δεδομένων», 2η έκδ., Σάκκουλας, 2007, σελ. 123.

πραγματοποιηθεί και να διασφαλισθούν τα αποτελέσματα της, έτσι ώστε να μη θίγεται η ιδιωτική ζωή και η προσωπικότητα του πολίτη, παρά μόνο στο μέτρο και για όσο χρονικό διάστημα είναι απολύτως αναγκαίο, χάριν της προστασίας της εθνικής ασφάλειας, της διακρίβωσης των εγκλημάτων που προβλέπονται στο άρθρο 4 του Ν. 2225/1994 (Α'-121), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 12 του Ν. 3115/2003 (Α' -47) και των εν γένει ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, εφαρμόζονται οι διαδικασίες που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος», στο άρθρο 3 παρ. 1 του ίδιου ΠΔ «Η άρση του απορρήτου δεν αφορά την δια ζώσης επικοινωνία, αλλά κάθε είδους επικοινωνία, η οποία διεξάγεται μέσω δικτύου επικοινωνίας ή παρόχου υπηρεσιών επικοινωνιών και την οποία χρησιμοποιεί ο συνδρομητής ή χρήστης κατά του οποίου λαμβάνεται το μέτρο της άρσης», ενώ στην παρ. 2 προβλέπονται, τα είδη και οι μορφές επικοινωνίας, που υπόκεινται στην άρση του απορρήτου, και μεταξύ άλλων είναι η επιστολογραφία, η τηλετυπική επικοινωνία (συνδρομητική), η τηλεφωνική επικοινωνία, ήτοι σταθερή και κινητή τηλεφωνία, επικοινωνία δεδομένων μέσω δικτύων δεδομένων, μισθωμένων κυκλωμάτων κ.α., οι επικοινωνίες μέσω διαδικτύου (Internet), η ασυρματική επικοινωνία, ήτοι σταθερή ασύρματη πρόσβαση, επικοινωνία κλειστών ομάδων χρηστών κ.ά., ενώ υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας, που υπερτίθενται επί των προηγούμενων μορφών επικοινωνίας, αποτελούν ιδίως τα γραπτά μηνύματα (SMS / MMS), το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, η πρόσβαση σε ιστοσελίδες, η πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων. Σύμφωνα με το υπ' αριθμ. 613/2016 βούλευμα του ΣυμβλημΑθ, από την τελευταία αυτή διάταξη συνάγεται ότι ο σκληρός δίσκος ενός υπολογιστή, εξαρτήματα και σύνεργα αυτού, ως και πειστήρια ήχου, δεν αποτελούν είδος επικοινωνίας. Τα στοιχεία, τα οποία βρίσκονται αποθηκευμένα στο σκληρό δίσκο ηλεκτρονικών υπολογιστών, σε εξαρτήματα αυτών σε ψηφιακή φωτογραφική μηχανή ή σε άλλο υλικό φορέα, ο οποίος ανήκει στον ύποπτο τελέσεως ορισμένου εγκλήματος και τα οποία δεν αναφέρονται σε κάποιας μορφής ανταπόκριση ή επικοινωνία με οποιονδήποτε τρόπο, δεν εμπίπτουν στην προστατευτική σφαίρα του απορρήτου της επικοινωνίας, με αποτέλεσμα για την εργαστηριακή επεξεργασία των στοιχείων αυτών να μην απαιτείται (κατ' αρχήν) η διαδικασία άρσεως του απορρήτου των επικοινωνιών²⁸³. Εάν όμως τα αποθηκευμένα στοιχεία αναφέρονται σε κάποιας μορφής ανταπόκριση ή επικοινωνία, **το απόρρητο των επικοινωνιών καταλαμβάνει και τα στοιχεία αυτά και ως εκ τούτου για την επεξεργασία και χρήση αυτών απαιτείται η τήρηση των όρων και της**

²⁸³ 613/2016 βουλ. ΣυμβλημΑθ, ΠοινΔικ 2016, σελ. 424 επ.

διαδικασίας της άρσεως απορρήτου επικοινωνιών, όπως προβλέπονται στο Ν. 2225/1994, το Ν. 3115/2003 και το ΠΔ 47/2005²⁸⁴.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το υπ' αριθμ. 613/2016 βούλευμα του ΣυμβλημΑθ, σημειώνεται ότι πλέον με βάση τις συνθήκες των χρηστών του διαδικτύου υπάρχει **διχογνωμία αναφορικά με το αν πρέπει να προηγηθεί η διαδικασία περί άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών για την ανεύρεση και ακολούθως τη χρήση τους σε δίκη**, αρχείων-δεδομένων, η κατοχή και διακίνηση των οποίων συνιστά καθεαυτή ποινικό αδίκημα από το υποκείμενο των δεδομένων-χρήστη και τα οποία είναι αποθηκευμένα σε cloud storage, με τα οποία είναι συνδεδεμένοι υπολογιστές και ειδικές συσκευές κινητής τηλεφωνίας (smart phones). Κατά την πλειοψηφούσα άποψη πρέπει και σε αυτές τις περιπτώσεις να τηρηθεί η διαδικασία των άρ. 4 παρ. 4 και 5 του Ν. 2225/1994 (βλ. πρώην άρ. 253Α παρ. 1 εδ. γ' - νυν άρ. 254 παρ. 1 εδ. δ' ΚΠΔ) και αυτό διότι οι πολιτικές απορρήτου των παρόχων των υπηρεσιών αποθήκευσης, δηλαδή των ιδιοκτητών ή μισθωτών των διακομιστών (servers), δεν εξασφαλίζουν την άμεση πρόσβαση προς χρήση όλων αυτών των αρχείων – δεδομένων, αλλά ακριβώς το αντίθετο, οπότε και ο χρήστης ενημερώνεται από τους παρόχους ότι ναι μεν δεν μπορεί να ανεβάζει, να διατηρεί και να διακινεί παράνομο περιεχόμενο, ωστόσο η κύρωση από τη μη τήρηση αυτών των όρων είναι το κλείσιμο του λογαριασμού του χρήστη από τον πάροχο, ενώ ταυτόχρονα οι πάροχοι ενημερώνουν ότι μπορούν να δώσουν στοιχεία σε περίπτωση υποβολής νομότυπου αιτήματος. Συνεπώς, για το νομότυπο του αιτήματος επιβάλλεται να έχει τηρηθεί η διαδικασία της προηγούμενης δικαστικής άρσης του απορρήτου κατά τις διατάξεις του Ν. 2225/1994, προκειμένου μάλιστα να είναι νόμιμη η χρήση των δεδομένων αυτών σε δίκη, ενώ τονίζεται ότι εφόσον για τη χρήση υπηρεσίας αποθήκευσης σε διακομιστή του παρόχου έχει μεσολαβήσει η δημιουργία λογαριασμού και η χρήση κωδικών πρόσβασης για τη χρήση της υπηρεσίας αποθήκευσης στο διακομιστή (server) του παρόχου, είναι αμφίβολο το αν μπορεί το υπολογιστικό νέφος να θεωρηθεί τμήμα υπολογιστή και ακολούθως να θεωρηθεί νόμιμη η χρήση των δεδομένων αυτών σε δίκη χωρίς να έχει τηρηθεί η από το νόμο προβλεπόμενη διαδικασία της άρσης απορρήτου. Ωστόσο, σύμφωνα με το ανωτέρω βούλευμα η μειοψηφούσα άποψη υποστηρίζει ότι για την ανεύρεση αρχείων πορνογραφίας ανηλίκων αποθηκευμένων σε cloud storage, με τα οποία είναι συνδεδεμένοι οι υπολογιστές και οι συσκευές κινητής τηλεφωνίας, δεν απαιτείται να τηρηθούν οι εγγυήσεις του Ν. 2225/1994 και να ακολουθηθεί η διαδικασία άρσης απορρήτου για την εργαστηριακή επεξεργασία τους²⁸⁵, καθώς ο χρήστης, ο οποίος διατηρεί

²⁸⁴ Γνωμ. ΕισΑΠ 6/2008, ΠοινΔικ 2009, σελ. 185.

²⁸⁵ Βλ. ΓνωμΕισΑΠ 6/2008, ΠοινΔικ, 2009, σ.185

πορνογραφικά δεδομένα αποθηκευμένα στο υπολογιστικό νέφος έχει τελικά τις ίδιες εξουσίες που θα είχε και εάν τα αποθήκευε σε ένα τοπικό αποθηκευτικό μέσο, καθώς μπορεί να τα διαχειριστεί κατά τη βούλησή του (π.χ. να τα αναπαράγει, να τα τροποποιεί, να τα διαγράψει ή να τα αποστέλλει σε τρίτους²⁸⁶, καθώς στην πραγματικότητα πρόκειται απλώς για έναν εικονικό απομακρυσμένο δίσκο ή άλλης μορφής αποθηκευτικό μέσο, με αποτέλεσμα οι διωκτικές Αρχές να νομιμοποιούνται σε άμεση πρόσβαση σε αυτόν χωρίς να απαιτείται άρση του απορρήτου των επικοινωνιών.

5.3.2. Αστυνομική διείσδυση: Η έννοια της αστυνομικής διείσδυσης και τα λεπτά, δυσδιάκριτα, όρια με την παγίδευση

Στο ελληνικό Ποινικό Δίκαιο η ανακριτική διείσδυση, προβλέπεται σε συγκεκριμένες νομικές διατάξεις, ειδικών ποινικών νόμων²⁸⁷ και φυσικά, όπως, ήδη, αναφέρθηκε, στο άρ. 254 ΚΠΔ για τα εκεί αναφερόμενα εγκλήματα, μεταξύ των οποίων, εντάσσεται και η πορνογραφία ανηλίκων και διενεργείται με την τήρηση των εγγυήσεων και τις διαδικασίες που προβλέπονται στο ίδιο άρθρο.

Στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η μη τήρηση των προϋποθέσεων διενέργειας της ανακριτικής πράξης καθώς και η παραβίαση των θεμελιωδών αρχών πρέπει να συνεπάγεται μία απαγόρευση αξιοποίησης του παρανόμως αποκτηθέντος αποδεικτικού υλικού. Απαγόρευση η οποία πρέπει να μεταφράζεται σε απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας λόγω παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη (άρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ, 171 παρ. 1 δ' και 510 παρ. 1Α ΚΠΔ), είτε να θεμελιώσει υπέρβαση εξουσίας, που ιδρύει λόγο αναιρέσεως κατ' άρθρο 510 παρ. 1 Θ' ΚΠΔ. Ενώ στο βαθμό που η συμπεριφορά των διωκτικών αρχών ενέχει τέτοια στοιχεία παραπλάνησης του υπόπτου σε βαθμό που προσκρούει στην υπέρτατη συνταγματική αρχή της αξίας του ανθρώπου, η απαγόρευση πρέπει να καθίσταται εξαρχής απόλυτη.

²⁸⁶ Βλ. Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου Π., ό.π. σ. 460.

²⁸⁷ Άρθρα 28 του Ν. 4139/2013 (περί ναρκωτικών), 5 του Ν. 2713/1999 (υπηρεσία εσωτερικών υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας) βλ. σχετ. άρ. 1 παρ.1 και 2 α' του Ν. 2713/1999, «συνιστάται στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης αυτοτελής ειδική αστυνομική υπηρεσία..., η οποία ονομάζεται Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων και...έχει ως αποστολή τη διερεύνηση, εξιχνίαση και δίωξη σε όλη την επικράτεια των εγκλημάτων που διαπράττουν ή συμμετέχουν σε αυτά αστυνομικοί όλων των βαθμών, που προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 235 έως και 246 του Ποινικού Κώδικα...», άρ. 5 παρ.1 εδ. α' του Ν. 2713/1999, κατά το οποίο «δεν είναι άδικη η πράξη αστυνομικού της Υπηρεσίας Εσωτερικών Υποθέσεων που, με εντολή του Προϊσταμένου της και με σκοπό την ανακάλυψη ή τη σύλληψη προσώπου εμπλεκόμενου σε αξιόποινη πράξη από αυτές που αναφέρονται στο νόμο αυτόν, εμφανίζεται ως συμμετέχων της πράξης», μεταξύ των οποίων και του εγκλήματος της παιδικής πορνογραφίας (άρθρο 348 Α ΠΚ), άρ. 68 του Ν. 3028/2002 (προστασία των αρχαιοτήτων και της πολιτισμικής κληρονομιάς), 51 του Ν. 2935/2001 (για το Λιμενικό Σώμα).

Με την έννοια της ανακριτικής διείσδυσης νοείται η χρησιμοποίηση των ανακριτικών υπαλλήλων, είτε και άλλων, εμπιστων, προσώπων (ακόμη και ιδιωτών) που συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές, με αποκλειστικό στόχο είτε να καταληφθεί ο δράστης στο ακριβές, συγκεκριμένο χρονικό σημείο που διαπράττει την αξιόποινη πράξη, είτε την εξασφάλιση επαρκούς αποδεικτικού υλικού. Με άλλα λόγια, η ανακριτική διείσδυση συνίσταται στη συγκαλυμμένη δράση των ανακριτικών και αστυνομικών οργάνων, οι οποίοι δρουν συγκαλυμμένα, ως, δηλαδή, *agents provocateurs* (άρθρο 46 παρ. 2 ΠΚ), και αυτή η ειδική πρόβλεψη (της ανακριτικής διείσδυσης), αίρει τον άδικο χαρακτήρα της δράσης των προσώπων αυτών, οι οποίοι –σε διαφορετική περίπτωση– θα ευθύνονταν ως υπαίτιοι της ηθικής αυτουργίας του άρθρου 46 παρ. 2 του ΠΚ για το εκάστοτε αδίκημα²⁸⁸. Η διενέργεια, συνεπώς, της ανακριτικής διείσδυσης σημαίνει έρευνα με *μυστικό χαρακτήρα*, χωρίς τη γνώση του καθ' ου η διενεργηθείσα έρευνα, ο οποίος μπορεί να αργήσει πολύ να αντιληφθεί το πώς σχηματίστηκε η σε βάρος του κατηγορία. Σημειωτέον ότι, αν και η ειδική ανακριτική πράξη της *συγκαλυμμένης έρευνας*, σαφώς, διακρίνεται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας από αυτή της *ανακριτικής διείσδυσης*, στην πράξη είναι –μάλλον– δύσκολο να τις διακρίνει κανείς, αφού από την ερμηνευτική τους προσέγγιση φαίνεται η πρώτη να αποτελεί προπαρασκευαστική πτυχή της δεύτερης²⁸⁹.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να αναφερθεί ότι η διάταξη του άρ. 254 παρ. 1 β' ορίζει το αυστηρό πλαίσιο, εντός του οποίου διενεργείται η ανακριτική διείσδυση, η οποία πρέπει να περιορίζεται στις πράξεις που είναι απολύτως αναγκαίες για τη διακρίβωση εγκλημάτων, την τέλεση των οποίων τα μέλη της οργάνωσης είχαν *προαποφασίσει*, με την έννοια ότι η εν λόγω ανακριτική πράξη πρέπει να έχει «παθητικό» χαρακτήρα, διότι άλλως πρόκειται για «υφαρπαγή της ενοχής»²⁹⁰, όπως αναλυτικότερα θα εξεταστεί στη συνέχεια. Οι γενικές προϋποθέσεις της δίκαιης διαδικασίας, όπως αυτές κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ είναι εφαρμοστέες σε διαδικασίες που αφορούν κάθε είδος εγκληματικότητα, από το πιο απλό έως το πιο σύνθετο, και έτσι το δημόσιο συμφέρον δεν μπορεί να αποτελέσει θεμελιωτικό και δικαιολογητικό λόγο για τη χρήση αποδεικτικού υλικού που είναι προϊόν ηθικής αυτουργίας εκ μέρους των αστυνομικών.

²⁸⁸ Μαργαρίτης Μ. – Μαργαρίτη Α., «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας – Θεωρία - Νομολογία», Π.Ν. Σάκκουλας, 2020, σελ. 647.

²⁸⁹ Έτσι και Παπαδαμάκης Χ. Α., «Ποινική Δικονομία – Θεωρία-Πράξη-Νομολογία», Εκδόσεις Σάκκουλα, 9^η εκδ., 2019, σελ. 218.

²⁹⁰ Η ύπαρξη agent provocateur δεν επηρεάζει, κατ' αρχήν, την ευθύνη του αυτουργού αλλά είναι δυνατό, υπό τις περιστάσεις συγκεκριμένης περιπτώσεως, να κριθεί, ότι ο αυτουργός χωρίς την παραπλανητική συμπεριφορά των αστυνομικών δεν θα τελούσε την πράξη, οπότε θα πρόκειται περί "υφαρπαγής της ενοχής", που παραβιάζει την αρχή της δίκαιης δίκης του άρθρου 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α. (ΑΠ 205/2015, ΑΠ 1337/2016).

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι η ειδική ανακριτική πράξη της ανακριτικής διείσδυσης αποτελεί –αδιαμφισβήτητα– μια «εύστοχη απάντηση» στο έγκλημα. Πράγματι, η έλλειψη εναλλακτικών αποτελεσματικών μεθόδων καταστολής του εγκλήματος αναδεικνύει την πολυτιμότητα και αναγκαιότητα ενός τέτοιου «εργαλείου». Η μυστικότητα και η διεισδυτικότητα αποτελούν το βασικό δυνατό σημείο και το θεμελιώδες «πλεονέκτημα» της ανακριτικής διείσδυσης, καθώς η μέθοδος αυτή επιτυγχάνει να διασπά την κλειστή δομή και τη στεγανότητα των εγκληματικών οργανώσεων, με «την υιοθέτηση ανάλογων συνωμοτικών κανόνων δράσης»²⁹¹.

Τα προβλήματα στην πράξη, σχετικά με την εν λόγω μέθοδο, δεν εκλείπουν. Τα όρια φαίνονται μάλλον δυσδιάκριτα. Πράγματι, η ανακριτική διείσδυση είναι σε πολλές περιπτώσεις μεν απαραίτητη, παραμένει, ωστόσο, μία «οριακή συγκαλυμμένη αστυνομική δράση»²⁹², η οποία (δεν πρέπει, αλλά) μπορεί, κάλλιστα, ανάλογα τις εκάστοτε συνθήκες, να μετατραπεί σε μια «γενικευμένη επιχείρηση δοκιμασίας της αρετής των πολιτών»²⁹³, καταλήγοντας στην ανεπίτρεπτη παγίδευση. Έτσι, πολλές φορές αποδεικνύεται δύσκολο στην πράξη να διακρίνει κανείς ανάμεσα στην ορθή και υπό τις απαραίτητες προϋποθέσεις²⁹⁴ διενεργούμενη «ανακριτική διείσδυση» και την «προβοκατόρικη συμπεριφορά», η οποία αποτελεί παγίδευση του δράστη. Τα όρια της ανακριτικής διείσδυσης και της αξιόποινης κατ' αρχάς πρόβλεψης του άρ. 46 παρ. 2 ΠΚ είναι ελάχιστα διακριτά με αποτέλεσμα η τυχόν παράβαση των εγγυήσεων που προβλέπονται στη σχετική διάταξη, αφενός να καθιστά άκυρη την ανακριτική πράξη και αφετέρου να θεμελιώνει ευθύνη εκείνου που ενήργησε²⁹⁵.

Πότε, λοιπόν, μία επιχείρηση ανακριτικής διείσδυσης *προλαμβάνει ή καταστέλλει* το έγκλημα και πότε φτάνει στο σημείο να το *προκαλέσει* ή και να το *δημιουργήσει*; Γιατί έργο των ανακριτικών υπαλλήλων δεν είναι η πρόκληση εγκλημάτων με την εξώθηση στο έγκλημα προσώπων που άλλως (χωρίς την επιρροή των ανακριτικών υπαλλήλων) δεν θα εγκληματούσαν. Οπωσδήποτε, συνεπώς, πρέπει να γίνεται διάκριση ανάμεσα στην «προβοκατόρικη συμπεριφορά» και σε μια δικαιολογημένη και αναγκαία για την αποκάλυψη και σύλληψη του δράστη «παγίδευσή» του. Γιατί αυτό που είναι θεμιτό και δικαιολογείται, στο πλαίσιο διενέργειας της ανακριτικής διείσδυσης, είναι μόνο η **δημιουργία πρόσφορων συνθηκών και η παροχή ευκαιρίας τελέσεως εγκλήματος** από

²⁹¹ Βλ. σχετ. Λίβο Ν., «*Οργανωμένο έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισης του σε: "Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου"*», πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελλ. Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, 2000, σελ. 56 επ., Δαλακούρας Ι. Θ., ό.π. σελ. 1026, Αναγνωστόπουλος Η., «*Αστυνομική παγίδευση και δίκαιη δίκη*», ΠΧρ 2001, σελ. 199 επ.

²⁹² Παπαδαμάκης Χ. Αδάμ, ό.π., σελ. 222 επ.

²⁹³ Βλ. Αναγνωστόπουλος Η., ό.π., σελ. 200.

²⁹⁴ Σχετική ανάλυση αυτών θα γίνει στη συνέχεια του παρόντος υποκεφαλαίου.

²⁹⁵ Βλ. Καρρά Α., «*Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*», 7^η Έκδ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019 σελ. 498

όσους έχουν οίκοθεν προαποφασίσει²⁹⁶ –με βάση συγκλίνουσες σοβαρές ενδείξεις– να το πράξουν²⁹⁷. Ο δράστης, λοιπόν, -σε αυτές τις περιπτώσεις- πρέπει να έχει εκδηλώσει από μόνος του την πρωτοβουλία για την πραγματοποίηση της αξιόποινης πράξης, καθώς και την ειλημμένη του απόφαση για την τέλεση αυτής. Κατά τον *Μυλωνόπουλο*²⁹⁸, άλλωστε, πρέπει σε αυτές τις περιπτώσεις, να αποδεικνύεται μια «*ανοιχτά διαγνώσιμη προθυμία*» του δράστη να εγκληματήσει²⁹⁹.

Αναγκαία, λοιπόν, σε μία τόσο παρεμβατική ειδική ανακριτική πράξη, καθίσταται η ύπαρξη δικλείδων ασφαλείας, ώστε οι καταχρήσεις να αποφευχθούν και να μην καταπατηθούν τα θεμελιώδη δικαιώματα των εμπλεκόμενων προσώπων. Πράγματι, σε νομοθετικό επίπεδο, ο νέος ΚΠΔ, ενσωμάτωσε θεμελιώδεις νομολογιακές παραδοχές του ΕΔΔΑ και ενίσχυσε τον εποπτικό ρόλο του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, λειτουργώντας ως εγγύηση νομιμοποίησης της ανακριτικής διείδυσης. Ταυτόχρονα, η ανακριτική διείδυση, κατ'άρ. 254 παρ. 2 ΚΠΔ, όπως και οι λοιπές ειδικές ανακριτικές πράξεις, διενεργούνται, όπως εξετέθη ανωτέρω, μόνο: α) αν προκύπτουν *σοβαρές ενδείξεις ενοχής*³⁰⁰ τέλεσης αξιόποινης πράξης από τις προβλεπόμενες στην παρ. 1, και β) αν η εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης ή των λοιπών πράξεων που αναφέρονται στην παρ. 1 είναι *διαφορετικά αδύνατη ή ιδιαιτέρως δυσχερής*. Επιπλέον, για τη διενέργεια όλων των ανακριτικών πράξεων, καθώς και για τη χρονική διάρκεια που απαιτείται για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, αποφαινεται με ειδικώς αιτιολογημένο βούλευμά του το αρμόδιο Δικαστικό Συμβούλιο, μετά από πρόταση του Εισαγγελέα, στο οποίο πρέπει να αναφέρονται συγκεκριμένα στοιχεία, ενώ μόνο σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις μπορεί να αποφανθεί για την έρευνα ο Εισαγγελέας ή ο Ανακριτής, κατά τα οριζόμενα στο άρ. 254 παρ. 3 ΚΠΔ, ενώ το σχετικό ζήτημα

²⁹⁶ Η προαπόφαση είναι οπωσδήποτε έννοια ισχυρότερη από την απλή προδιάθεση του υπόπτου προς την τέλεση του εγκλήματος, η οποία δεν αρκεί, βλ. Παπαδαμάκη Χ. Α., «*Ανακριτική διείδυση: όρια και υπερβάσεις*», ΠοινΔικ 2010, σελ. 1326 επ.

²⁹⁷ Παπαδαμάκης Χ. Α., ό.α.π.

²⁹⁸ Βλ. σχετικά Μυλωνόπουλο Χ. Χρ., «*Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος*», Εκδόσεις Σάκκουλας, Τόμος Ι, 2007, σελ. 560-561, κατά τον οποίο η συγκαλυμμένη δράση δεν επιτρέπεται να εξελίσσεται σε επιθετική-πιεστική συμπεριφορά που αυτή το πρώτον προκαλεί τη γένεση της εγκληματικής απόφασης, αλλά να είναι κατά το δυνατόν παθητική, [...] , καθώς επίσης, όπως ο συγγραφέας αναφέρει, το άδικο δεν αίρεται όταν ο διεισδύων αστυνομικός [...] επηρεάζει τόσο σημαντικά το δράστη, ώστε να ενεργοποιεί την προδιάθεσή του να εγκληματήσει.

²⁹⁹ Μυλωνόπουλος Χ. Χρ., ό.α.π. σελ. 561.

³⁰⁰ Η ανακριτική διείδυση επιτρέπεται μόνο σε βάρος συγκεκριμένων προσώπων, δηλ. οι «σοβαρές ενδείξεις ενοχής» πρέπει να αφορούν σε συγκεκριμένο πρόσωπο και *δεν αρκεί να αναφέρονται σε ομάδες πολιτών βάσει του «στατιστικού κινδύνου» που αυτές εμφανίζουν*, διότι άλλως διευρύνεται υπέρμετρα ο κύκλος των προσβαλλομένων προσώπων, χωρίς αντίστοιχη ανάγκη, κάτι που δεν συμβιβάζεται προς τις βασικές δημοκρατικές αρχές που διέπουν το ελληνικό δικονομικό σύστημα, βλ. σχετ. Μυλωνόπουλο Χ. Χρ., ό.π. σελ. 561 και Δαλακούρα Ι. Θ., «*Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρ. 6 του Ν. 2928/2001*», ΠΧρ 2001, σελ. 1023.

θα πρέπει να εισαχθεί ενώπιον του αρμοδίου Δικαστικού Συμβουλίου, προκειμένου να κριθεί η νομιμότητα της επέμβασης.

Ζωτικής σημασίας ρόλο διαδραματίζει και η νομολογία -ελληνική και ευρωπαϊκή- για την αποκρυστάλλωση των προϋποθέσεων διενέργειας επιτρεπτής ανακριτικής διείδυσης.

Η ελληνική νομολογία σε πληθώρα δικαστικών αποφάσεων, έχει κρίνει ότι η θεμιτή, νόμιμη ανακριτική διείδυση πρέπει να περιορίζεται στις πράξεις που είναι «απολύτως αναγκαίες για τη διακρίβωση τέλεσης ή μη ενός αδικήματος» και η συμπεριφορά του ανακριτικού υπαλλήλου «να μην υπερβαίνει τα όρια της επιτρεπόμενης καλυμμένης δράσης του³⁰¹».

Πρέπει, δηλαδή, η προσέγγιση του ανακριτικού υπαλλήλου να έχει παθητικό χαρακτήρα³⁰².

Με άλλα λόγια, έργο του ανακριτικού υπαλλήλου είναι, με τη δράση του, να βοηθήσει το πρόσωπο, με τρόπο τέτοιο, ώστε η ειλημμένη του απόφαση να διαπράξει το έγκλημα απλώς να «λάβει σάρκα και οστά», να αποκτήσει, δηλαδή, εξωτερική υπόσταση. Σε διαφορετική περίπτωση, πρόκειται για «υφαρπαγή της ενοχής³⁰³», οπότε και παραβιάζεται ένα σύνολο κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, όπως, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη (άρθρο 20 Σ, άρθρο. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ), το δικαίωμα στη σιωπή και στη μη αυτοενοχοποίηση, και το δικαίωμα της ανθρωπίνης αξίας (άρθρο 2 παρ. 1 Σ), στην περίπτωση που η ανακριτική διείδυση ενέχει στοιχεία παραπλάνησης του υπόπτου³⁰⁴.

Στην ίδια λογική, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) ως παγίδευση (αντίθετη προς τη νόμιμη καλυμμένη έρευνα) αναγνωρίζει, την περίπτωση κατά την οποία οι ανακριτικοί υπάλληλοι δε λειτουργούν με έναν στοιχειωδώς παθητικό τρόπο, αλλά –ουσιαστικά– οδηγούν στην τέλεση του εγκλήματος, το οποίο –υπό διαφορετικές συνθήκες– δε θα ετελείτο³⁰⁵. Πράγματι, στη ρηξικέλευθη απόφαση-σταθμό, *Teixeira de Castro κατά Πορτογαλίας της 9^{ης}-6-1998*³⁰⁶, το Δικαστήριο κατέστησε, σαφές ότι στις περιπτώσεις που το πρόσωπο οδηγηθεί στην τέλεση της αξιόποινης πράξης, την οποία, άλλως, δε θα διέπραττε, λόγω της παραπλανητικής και υπερβαίνουσας τα όρια συμπεριφοράς των ανακριτικών υπαλλήλων, πρόκειται για περίπτωση παγίδευσης και «υφαρπαγής της ενοχής», και σύμφωνα με την απόφαση *Ramanauskas κατά Λιθουανίας* η

³⁰¹ Βλ. αποφ. ΑΠ 819/2013, ΑΠ 205/2015, ΑΠ 726/2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

³⁰² Βλ. Καρρά Α., «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», 7^η Έκδ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019 σελ. 497. Βλ. επίσης ενδεικτικά αποφ. ΑΠ 537/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

³⁰³ Βλ. ενδεικτικά απόφ. ΑΠ 2496/2005 ΠοινΔικ 2006, σελ. 683, ΑΠ 100/2007, ΑΠ 537/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

³⁰⁴ Βλ. Δαλακούρα Ι. Θ., ό.π., σελ. 1028.

³⁰⁵ Βλ. *Ramanauskas κατά Λιθουανίας* [GC], § § 48-74, Διαθέσιμη: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-84935%22>

³⁰⁶ Βλ. *Teixeira de Castro κατά Πορτογαλίας*, Διαθέσιμη: https://www.hr-dp.org/files/2013/09/10/CASE_OF_TEIXEIRA_DE_CASTRO_v._PORTUGAL_.pdf

υπεράσπιση πρέπει να επικαλεστεί την παγίδευση και το βάρος απόδειξης, ότι δεν υπήρξε παγίδευση, φέρει η κατηγορούσα αρχή. Η έκδοση πολλών δικαστικών αποφάσεων³⁰⁷ οδήγησε το Δικαστήριο στην παγίωση της κρίσης αυτής, καθιστώντας σαφή την έννοια της παγίδευσης.

Επιπλέον, το ΕΔΔΑ, κρίνοντας το αν έχει υπάρξει παγίδευση σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, λαμβάνει υπόψη *in concreto* διάφορα κριτήρια, όπως -λόγου χάρη- ότι ο κατηγορούμενος δεν είχε ποινικό μητρώο, δεν είχε απασχολήσει ποτέ τις δικωκτικές αρχές ή ότι δεν βρέθηκαν ναρκωτικές ουσίες στην οικία του κατά τη διενέργεια έρευνας (βλ. *Teixeira de Castro κατά Πορτογαλίας*, § 38), τις πιέσεις που δέχτηκε από τον ανακριτικό υπάλληλο για την τέλεση της πράξης, ακόμη και στην περίπτωση που δεν υπήρχαν καν αντικειμενικές υπόνοιες ότι το πρόσωπο είχε προβεί σε εγκληματική πράξη (βλ. *Burak Hun κατά Τουρκίας*). Από την άλλη, η εξοικείωση του κατηγορούμενου με την αγορά των ναρκωτικών (π.χ. τις τιμές), αλλά και ο γρήγορος χρόνος δυνατότητας προμήθειας αυτών, θεωρήθηκαν από το ΕΔΔΑ, ως παράγοντες που καταδείκνυαν την προϋπάρχουσα εγκληματική δραστηριότητα ή πρόθεση του (βλ. *Shannon κατά Ηνωμένου Βασιλείου*).

Το ερώτημα που προκύπτει σε αυτό το σημείο είναι *πως λειτουργεί μια αντίστοιχη επιχείρηση ανακριτικής διείδυσης στο πλαίσιο του Διαδικτύου (Surface και Dark Web) και ποιες είναι οι προβληματικές που τίθενται*; Απλούστερα: τι θα μπορούσε να συμβεί, κατά τρόπο τέτοιο, ώστε μία επιχείρηση ανακριτικής/αστυνομικής διείδυσης στο Διαδίκτυο να μετατραπεί στη νομικά μη ανεκτή, ανεπίτρεπτη, *παγίδευση* του δράστη, πλήττοντας ανεπανόρθωτα τη δικαιοσύνη της διαδικασίας, κατά παράβαση του άρ. 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ; Στο πλαίσιο του Διαδικτύου αναφορικά με το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας, η κεκαλυμμένη δράση της αστυνομίας³⁰⁸, στην πράξη, μπορεί να λάβει τη μορφή επιχείρησης

³⁰⁷ Βλ. *Edwards & Lewis κατά Ηνωμένου Βασιλείου* απόφαση της 27-10-2004, *Baltins κατά Λετονίας* απόφαση της 8-1-2013, *Vanhan κατά Ρωσίας* απόφαση της 15-12-2005, *Πυργιωτάκης κατά Ελλάδας* απόφαση της 21.2.2008, (δημοσιευμένη με παρατ. Ε. Πουλαράκη, *ΠοινΔικ* 2008, σελ. 1332 επ.), *Scholer κατά Γερμανίας* απόφαση της 18.12.2014, *Akbay κ.λπ. κατά Γερμανίας* απόφαση της 15.10.2020, *Βουλή των Λόρδων (House of Lords) Υπόθεση R. v. Looseley* απόφαση της 25-27.6.2001 και 25.10.2001, (δημοσιευμένη επιμ. Δ. Γιαννουλόπουλου, *ΠοινΔικ* 2002, σελ. 617 επ.)

³⁰⁸ Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα εδώ είναι η περίπτωση της πλατφόρμας "Boystown", η οποία λειτουργούσε από τον Ιούνιο του 2019 στο πλαίσιο του ToR, με πάνω από 400.000 μέλη και 3.500 αναρτήσεις, και την οποία η γερμανική αστυνομία σε συνεργασία με τη Europol και τις αρχές των Ολλανδίας, Σουηδίας, Αυστραλίας, ΗΠΑ και Καναδά, έθεσε εκτός λειτουργίας στα μέσα Απριλίου μετά από έρευνες που διήρκησαν 4 μήνες, χωρίς ωστόσο να έχει αποκαλυφθεί ακόμα κανένα στοιχείο για τις μεθόδους που ακολούθησαν, και ενώ κατάφεραν να διεισδύσουν στον ιστότοπο και να εντοπίσουν τους διαχειριστές του, δεν είναι σαφές εάν οι ερευνητές θα μπορούν πραγματικά να εντοπίσουν πολλούς από τους χρήστες της πλατφόρμας, βλ. *Berry A., "German police shut down major darknet child sex abuse platform"*, Διαθέσιμο: <https://www.dw.com/en/german-police-shut-down-major-darknet-child-sex-abuse-platform/a-57408253>, όπως επίσης και η περίπτωση του PlayPen, έναν από τους μεγαλύτερους ιστότοπους με πορνογραφικό υλικό ανηλίκων με 150.000 μέλη ανά τον κόσμο Διαθέσιμο: <https://www.fbi.gov/news/stories/playpen-creator-sentenced-to-30-years>.

τύπου «*honeypot*», διενέργειας απλής αναζήτησης στο Internet από τους αστυνομικούς σελίδων και «chat rooms» με σχετικό περιεχόμενο και μυστικών (*undercover*) επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα επιχείρησης τύπου *honeypot* αποτελεί το «*Operation PIN*»^{309,310}, στο οποίο οι αστυνομικές αρχές των Ηνωμένου Βασιλείου, Η.Π.Α., Αυστραλίας, Καναδά, και Interpol σε ένα πλαίσιο συνεργασίας και *προληπτικής* τους προσέγγισης, δημιούργησαν μία ιστοσελίδα, η οποία παρουσιαζόταν, ως «προσφέρουσα» υλικό παιδικής πορνογραφίας στους επισκέπτες της. Ωστόσο, οι επισκέπτες του ιστότοπου έπρεπε να περάσουν από μια σειρά ιστοσελίδων, οι οποίες φαίνονταν πανομοιότυπες με πραγματικές ιστοσελίδες πορνογραφίας, και μπορούσαν να αναζητήσουν την εικόνα που ήθελαν. Σε κάθε σημείο αναφερόταν ότι βρισκονταν σε έναν ιστότοπο παιδικής πορνογραφίας και δινόταν η δυνατότητα να εγκαταλείψουν την ιστοσελίδα. Όταν εντέλει οι χρήστες προσπαθούσαν να αποκτήσουν πρόσβαση σε μία εικόνα, ενημερωνόντουσαν ότι έχουν διαπράξει έγκλημα. Η συγκεκριμένη ιστοσελίδα, «κλείδωνε» την ηλεκτρονική διεύθυνση τους (IP) και αυτή αυτομάτως μεταβιβαζόταν στο αρμόδιο τμήμα της Αστυνομίας, ως ύποπτη, προκειμένου να ερευνηθεί, ενημερώνοντας αμέσως τους χρήστες ότι η προσπάθειά τους να αποκτήσουν υλικό παιδικής πορνογραφίας έχει παρακολουθηθεί, καθώς και τα στοιχεία της πιστωτικής τους κάρτας, τα οποία έπρεπε να παρέχουν για να συνδεθούν³¹¹.

Η συγκεκριμένη περίπτωση τύπου «*honeypot*» αν και μπορεί να είναι αποτελεσματική, στην πραγματικότητα είναι -μάλλον- προβληματική, διότι δεν πληροί μία βασική δικονομική προϋπόθεση, αυτή των *σοβαρών ενδείξεων* ότι ένα *συγκεκριμένο* πρόσωπο εμπλέκεται σε εγκληματική δραστηριότητα και, σε αυτή την περίπτωση, σε παιδική πορνογραφία στο Διαδίκτυο. Ωστόσο, η συγκεκριμένη μέθοδος των διωκτικών αρχών παρουσιάζει το πλεονέκτημα ότι -εν τέλει- μπορεί (!) να επιτύχει τον εντοπισμό του δράστη, και μάλιστα χωρίς, να μεσολαβήσει εκ μέρους των διωκτικών αρχών διαμοιρασμός σχετικού υλικού παιδικής πορνογραφίας, «υπερπηδώντας», κατ' αυτόν τον τρόπο, το εμπόδιο της επαναθυματοποίησης των πρωταγωνιστών του υλικού. Είναι, όμως, μία μέθοδος η οποία θα μπορούσε να λειτουργήσει μόνο στο επίπεδο του επιφανειακού διαδικτύου και όχι στο «Dark

³⁰⁹ Krone T., “*International police operations against online child pornography*”, Trends & issues in crime and criminal justice no. 296, Canberra: Australian Institute of Criminology, 2005, Διαθέσιμο: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi296>

³¹⁰ Ανάλογες δράσεις (<http://virtualglobaltaskforce.com/operations/>) έχουν γίνει μεταξύ άλλων από την «Virtual Global Taskforce» (VGT), μία «παγκόσμια ομάδα» που συνεργάζεται σε παγκόσμιο επίπεδο για την καταπολέμηση της διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων και της παιδική πορνογραφίας. Βλ. επίσης για άλλες δράσεις Krone T., “*International police operations against online child pornography*”, Trends & issues in crime and criminal justice no. 296, Canberra: Australian Institute of Criminology, 2005, Διαθέσιμο: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi296> .

³¹¹ Wortley R., Smallbone S., “*Child Pornography on the Internet*”, U.S. Department of Justice Office of Community Oriented Policing Services, 2006, σελ. 55.

Web», καθώς η δομή και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τελευταίου, ιδίως αυτά της κρυπτογράφησης και της διατήρησης της ανωνυμίας του εμπλεκόμενου προσώπου μάλλον δεν επιτρέπει στη μέθοδο αυτή να είναι αποδοτική και αποτελεσματική εντός του «Dark Web». Αλλά και πάλι, ακόμη και στο πλαίσιο του επιφανειακού διαδικτύου, οι δράστες του αδικήματος της πορνογραφίας ανηλίκων και η γνώση τους ότι εγκληματούν, αλλά και ο κίνδυνος που γνωρίζουν ότι διατρέχουν να εντοπιστούν από τις διωκτικές αρχές, τους κάνει -πλέον- πολύ επιφυλακτικούς και δύσπιστους, ως προς τις άγνωστες στην κοινότητά τους ιστοσελίδες παιδικής πορνογραφίας, και το πιθανότερο είναι ότι δεν θα διακινδυνεύσουν να εισέλθουν σε μία ιστοσελίδα, για την οποία δεν υπάρχουν η «φήμη» ότι όντως προσφέρει παιδοπορνογραφικό υλικό αλλά και στοιχεία, όπως ενδεικτικά τα είδη του πορνογραφικού υλικού. Οπότε, μία τέτοια μέθοδος, ακόμα και αν ήθελε κριθεί ότι συνιστά νόμιμη αστυνομική διείσδυση, δεν θα μπορούσε μακροπρόθεσμα να κριθεί αποτελεσματική. Όσον αφορά όμως αυτή καθ' εαυτή τη μέθοδο των ανακριτικών υπαλλήλων, τη δημιουργία δηλαδή μίας ιστοσελίδας, μη πρόσφορης να προσφέρει πρόσβαση, προμήθεια κ.λπ. σχετικού υλικού θα μπορούσε, πράγματι, να χαρακτηριστεί ως παραπλανητική. Έτσι, αρχικά, η δημιουργία μίας ιστοσελίδας, η οποία απλά υπάρχει στο Διαδίκτυο, ανάμεσα σε πολλές άλλες αντίστοιχες, (που προσφέρουν πράγματι πορνογραφικό υλικό ανηλίκων), περιμένοντας τα «θύματα»-υπόπτους να εκδηλώσουν το ενδιαφέρον τους, συνιστά, μάλλον, μια «γενικευμένη επιχείρηση δοκιμασίας της αρετής των πολιτών»³¹², καθώς δεν στοχεύει σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο το οποίο είναι εξαιρετικά πιθανό να εμπλέκεται, αλλά σε έναν απροσδιόριστο αριθμό προσώπων ή -ορθότερα- δυνητικά σε όλους όσους σερφάρουν στο Διαδίκτυο και τύχει να συναντήσουν την εν λόγω ιστοσελίδα· επομένως, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς, ότι η δημιουργία της ιστοσελίδας αυτής κατευθύνεται προς την τυχαία αναζήτηση υπόπτων, συμπεριφορά που συνιστά «τον ορισμό της παγίδευσης», αφού σκοπός της εν λόγω πρακτικής είναι η διαπίστωση αν ο πολίτης μπορεί να αντισταθεί στην αστυνομική πρόκληση³¹³. Πράγματι οι ανακριτικοί υπάλληλοι με την κατασκευή μίας πλασματικής ιστοσελίδας προβαίνουν σε ενέργεια, και επομένως μπορεί να λεχθεί ότι δεν τηρείται η αναγκαία προϋπόθεση της παθητικότητας. Μήπως, όμως, από την άλλη πλευρά, πρέπει να εξετάσουμε αν η τακτική αυτή παρουσιάζει κάποια άλλα στοιχεία, καθώς στην πραγματικότητα φαίνεται να υπακούει τη νομολογιακή «προσταγή» περί *παθητικής στάσης* των κεκαλυμμένων ανακριτικών υπαλλήλων; Μήπως η με το συγκεκριμένο τρόπο έρευνα της εγκληματικής δραστηριότητας έχει έναν παθητικό τρόπο διενέργειας και δεν ενέχει τόσο

³¹² Βλ. Αναγνωστόπουλος Η., ό.π. σελ. 200.

³¹³ Βλ. Khodobin κατά Ρωσίας απόφαση της 26.10.2006.

στοιχεία πρό(σ)κλησης των αρχών ή αλλιώς ώθησης των ατόμων για την τέλεση της πράξης, αλλά απλώς και μόνο στοχεύει στον εντοπισμό, τη συλλογή αποδείξεων και την κίνηση της δίωξης κατά ατόμων που σκοπεύουν, έχουν ήδη αποφασίσει, να εγκληματήσουν και πιθανόν ήδη το έχουν πράξει στο πλαίσιο κάποιας άλλης ιστοσελίδας με την απόκτηση πρόσβασης ή με την προμήθεια (και λοιπές πράξεις του άρ. 348Α παρ. 2 ΠΚ), οπότε οι διωκτικές αρχές επιθυμούν απλώς να «ανακόψουν» τη δράση ατόμων που είτε ήδη έχουν εκδηλώσει εγκληματική συμπεριφορά είτε έχουν προαποφασίσει να προβούν σε κάποια από τις διωκόμενες πράξεις; Δηλαδή εν προκειμένω δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι ο ανακριτικός υπάλληλος προκάλεσε στο εμπλεκόμενο πρόσωπο την απόφαση να τελέσει το έγκλημα. Η ιστοσελίδα, μάλλον «απλά υπάρχει», περιμένοντας κάποιον να εισέλθει με τη δική του θέληση, ενώ την ίδια στιγμή παρέχεται συνεχώς η δυνατότητα αποχώρησης από την ιστοσελίδα. Δεν επιβάλλεται σε κανέναν να εισέλθει σε αυτήν και μάλλον πράγματι «προκαλεί» εκείνον που έχει ήδη λάβει την απόφαση να εγκληματήσει, γιατί ο μη ενδιαφερόμενος για υλικό παιδικής πορνογραφίας δεν θα προβεί σε σχετική περιήγηση, σε ενδεχόμενη δημιουργία λογαριασμού, σε αναζήτηση τιμών, σε καταχώρηση στοιχείων πιστωτικής κάρτας. Μάλλον η ύπαρξη της ιστοσελίδας πρέπει να θεωρηθεί ότι απλά βοηθάει την ειλημμένη απόφαση του δράστη να εξωτερικευθεί, η οποία ακόμα και αν δεν εξωτερικευόταν στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ιστοσελίδας, θα εξωτερικευόταν σε κάποια άλλη. Έτσι, κατά την άποψή μου, η δημιουργία της θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι συνιστά δημιουργία πρόσφορης συνθήκης, αλλά και παροχή ευκαιρίας, ώστε, μόνο κάποιος, ο οποίος έχει -μάλλον- προαποφασίσει την τέλεση ενός αδικήματος (δεδομένου ότι εισέρχεται σε μια ιστοσελίδα με πρόθεση να προμηθευτεί/αγοράσει υλικό παιδικής πορνογραφίας), θα το πράξει. Έτσι, με μία διασταλτική ερμηνεία των εννοιών (η οποία θα μπορούσε να επικριθεί έντονα από το νομικό κόσμο) μπορεί να θεωρηθεί ότι ουδεμία άσκηση πίεσης ή πρότερη παραπλανητική επικοινωνία εκ μέρους των αστυνομικών αρχών υπάρχει σε αυτή την περίπτωση. Φυσικά, θα μπορούσε κανείς να αντιτείνει ότι μπορεί απλώς και μόνο ένα πρόσωπο, να εισήλθε στην ιστοσελίδα από περιέργεια, χωρίς σκοπό, δηλαδή, την προμήθεια υλικού παιδικής πορνογραφίας. Πράγματι. Ωστόσο, οι αστυνομικές, εισαγγελικές, ανακριτικές Αρχές, αλλά και το ίδιο το Δικαστήριο, μη μπορώντας να παραβλέψουν το σύνολο των στοιχείων που θα ανακύψουν για το συγκεκριμένο δράστη στο πλαίσιο των λοιπών νόμιμων ερευνών που θα διεξαχθούν, και των στοιχείων που θα ανακύψουν, όπως λόγου χάριν από την άρση απορρήτου, τις αναζητήσεις στις οποίες προέβαινε ο δράστης, την εγκατάσταση προγραμμάτων peer-to-peer και το ιστορικό ανταλλαγής αρχείων, κατασχεθέν υλικό, διαγεγραμμένα αρχεία κ.ο.κ., πρέπει να λάβουν υπόψη ένα σύνολο παραγόντων για

να διαπιστωθεί αν η συγκεκριμένη μέθοδος συνιστά ανακριτική διείσδυση ή απαγορευμένη παγίδευση, που ενέχει στοιχεία προβοκατόρικης συμπεφοράς. Είναι -όμως- σχεδόν ασφαλές να υποθέσει κανείς ότι ένας άνθρωπος που εισέρχεται σε τέτοιου είδους ιστοσελίδες, τρέφει αντίστοιχο ενδιαφέρον απέναντι στα παιδιά, ήτοι έχει τη ροπή να εγκληματήσει ή το έχει ήδη πράξει.

Ένα διαφορετικό παράδειγμα κεκαλυμμένης αστυνομικής δράσης στο Διαδίκτυο αποτελεί η είσοδος των ανακριτικών υπαλλήλων σε «chat rooms», ακόμη και σε ιστότοπους κοινωνικής δικτύωσης, οι οποίοι παραστούν-«υποδύονται» είτε ανήλικα πρόσωπα³¹⁴ είτε εκδηλώνουν το ενδιαφέρον τους για πορνογραφικό υλικό ανηλικών, οπότε κατ' αυτόν τον τρόπο αλληλοεπιδρούν με τα μέλη των διάφορων «chat rooms», ακολουθώντας τη διεύθυνση IP των υπόπτων προσώπων³¹⁵. Έτσι οι έρευνες και οι διώξεις υποστηρίζονται από τις συνομιλίες των ανακριτικών υπαλλήλων με τα εμπλεκόμενα πρόσωπα και από το σύνολο των πληροφοριών που τα ίδια -πρόθυμα- προσφέρουν.

Η περίπτωση αυτή, είναι συνήθης μέθοδος των διωκτικών αρχών που εφαρμόζεται σε παγκόσμια κλίμακα, και εννοείται πως ενέχει κινδύνους για τη νομιμότητα της διαδικασίας απόκτησης σχετικού αποδεικτικού υλικού, καθώς οι ανακριτικοί υπάλληλοι εμπλέκονται σε διαδικτυακή συνομιλία με τα ύποπτα πρόσωπα, με αποτέλεσμα να μην είναι ευκόλως διακριτό το πότε ενεργούν ως agents provocateurs και «ενθαρρύνουν» την τέλεση της παράνομης πράξης, η οποία σε διαφορετική περίπτωση δεν θα ετελείτο, και πότε μένουν εντός των ορίων της παθητικότητας που επιτάσσεται. Κατά την άποψή μου, η είσοδος των ανακριτικών υπαλλήλων σε «chat rooms» όπου ανταλλάσσεται υλικό παιδικής πορνογραφίας, «ακολουθώντας» κάποιον ύποπτο και παριστάνοντας το ανήλικο πρόσωπο, αν και φαίνεται εξίσου προβληματική και οριακή περίπτωση, είναι θεμιτή, εφόσον οι διωκτικές αρχές δρουν εντός των ορίων παθητικότητας, -ώστε η πράξη του ύποπτου προσώπου να αποκτά απλώς *εξωτερική υπόσταση*, δεδομένου ότι είχε προαποφασιστεί η

³¹⁴ Σε μία σχετική επιχείρηση της Μητροπολιτικής αστυνομίας του Λονδίνου, στις αλληλεπιδράσεις τους με τους μουσικούς ερευνητές, οι μισοί από τους άντρες που συνελήφθησαν έστειλαν μήνυμα στο «θύμα». Τα δύο τρίτα εκτέθηκαν σε μία κάμερα ή σε μια φωτογραφία, και η ίδια αναλογία κανόνισε συνάντηση και ταξίδεψε για να συναντήσει το «παιδί», βλ. περισσότερα σε Tickle L., *How police investigators are catching paedophiles online*, 2012, Διαθέσιμο: <https://www.theguardian.com/social-care-network/2012/aug/22/police-investigators-catching-paedophiles-online>.

³¹⁵ Συναφής και ενδιαφέρουσα φαίνεται εδώ η περίπτωση της «μικρής» *Sweetie*, ενός προσομοιώματος ενός 10χρονου κοριτσιού από τις Φιλιππίνες, δημιουργία της οργάνωσης «*Terre De Hommes*», η οποία, εισέρχεται σε «chat rooms» του Σκοτεινού Διαδικτύου αποκαλύπτοντας, τρόπον τινά, τους δράστες. Με τη χρησιμοποίηση του εικονικού χαρακτήρα της *Sweetie*, καταπολεμάται η ευρεία σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών (webcam child sex), με τις πληροφορίες των δραστών από τις ανταλλαγές να αποθηκεύονται και χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό ή ακόμη και για τη σύλληψη και καταδίκη τους, βλ. σχετ. *Terre De Hommes Stops Child Exploitation, "Sweetie, our weapon against child webcam sex"*, Διαθέσιμο: <https://www.terredeshommes.nl/en/programs/sweetie>

τέλεση του εγκλήματος,- η υπέρβαση των οποίων συνεπάγεται με την «υφαρπαγή της ενοχής» ενός ανθρώπου που -σε άλλη περίπτωση- ενδεχομένως να μην εγκληματούσε³¹⁶, οδηγώντας έτσι τη διαδικασία σε απόλυτη ακυρότητα. Έτσι η διαδικασία αυτή είναι θεμιτή, αρκεί να μην οδηγούμαστε στο φαινόμενο να παρακινείται κάποιος στην τέλεση του αδικήματος από τον agent provocateur, εκπίπτοντας κατά αυτόν τον τρόπο από πρόσωπο σε «πράγμα» που υπόκειται απλώς στους χειρισμούς των διωκτικών αρχών, ενώ η ανθρώπινη αξιοπρέπεια από αυτοσκοπός εμφανίζεται πλέον ως μέσο προς επίτευξη του στόχου της καταστολής του εγκλήματος³¹⁷.

Ωστόσο, οι αστυνομικές αρχές προβαίνουν και σε ακόμη πιο «σύνθετες» -από τις ανωτέρω- επιχειρήσεις στο πλαίσιο του Διαδικτύου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση, όπου οι διωκτικές αρχές διέκοψαν τη λειτουργία μίας ιστοσελίδας με υλικό παιδικής πορνογραφίας³¹⁸, και αντί, όπως θα ανέμενε κανείς, να τη θέσουν εκτός λειτουργίας, συνέχισαν τη λειτουργία αυτής, παριστάνοντας τον «ιδιοκτήτη» της, ζητώντας από κάποιον να αναλάβει τη λειτουργία της. Σε αυτή την περίπτωση, ο υποψήφιος διαχειριστής επικοινωνήσε με τους κεκαλυμμένους ανακριτικούς υπαλλήλους, εκδηλώνοντας το ενδιαφέρον του. Έτσι, οι αστυνομικοί και το φερόμενο πρόσωπο ήρθαν σε επικοινωνία, από την οποία ο κατηγορούμενος ταυτοποιήθηκε, και εξήχθη αρκετό αποδεικτικό υλικό εις βάρος του³¹⁹. Αντίστοιχα, σε άλλη περίπτωση, μετά τη σύλληψη του ιδρυτή της ιστοσελίδας³²⁰ «Childs Play», η οποία φιλοξενούταν στο «Dark Web» και περιείχε άκρως σκληρό παιδοπορνογραφικό υλικό, μία μυστική ομάδα της αυστραλιανής αστυνομίας, αντί και πάλι να θέσει την ιστοσελίδα εκτός λειτουργίας, ανέλαβε τη διαχείρισή της για διάστημα περίπου 11 μηνών με σκοπό να παρακολουθήσει τα μέλη της ιστοσελίδας, να εντοπίσει τους δράστες και να διασώσει τα θύματα³²¹.

³¹⁶ Παραδείγματος χάριν είναι διαφορετική η αντιμετώπιση της περίπτωσης όπου ο ανακριτικός υπάλληλος ζητάει από το ύποπτο πρόσωπο την αποστολή πορνογραφικού υλικού ανηλίκων, και της περίπτωσης όπου ο ανακριτικός υπάλληλος έχοντας χρησιμοποιήσει ένα όνομα το οποίο υποδηλώνει ανηλικότητα του χρήστη-μέλους του chat room αναμένει από τον ύποπτο την έναρξη συνομιλίας η οποία ενδεχομένως να οδηγήσει στην απόπειρα «απόσπασης» από το «θύμα» υλικού με χαρακτήρα παιδικής πορνογραφίας.

³¹⁷ Διονυσοπούλου Τ., «Αστυνομική διείσδυση. Συνταγματικά και δικονομικά προβλήματα μιας «νομιμοποιημένης» ανακριτικής πράξης», ΠΛογ 2003, σελ. 473 επ. και Καμίνης Γ. «Παράνομα αποδεικτικά μέσα και συνταγματική κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων», Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1998, σελ. 255 επ.

³¹⁸ Βλ. σχετ. Laville S., “Undercover police smash paedophile ring posting live abuse online, 31 children worldwide rescued, 15 in Britain, Film files seized include babies being raped”, Διαθέσιμο: <https://www.theguardian.com/uk/2007/jun/19/ukcrime.prisonsandprobation>

³¹⁹ BBC, “Paedophile caught by fake advert”, 2007, Διαθέσιμο: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/west_midlands/6253804.stm

³²⁰ Κατά το χρόνο που οι διωκτικές αρχές την έθεσαν εκτός λειτουργίας είχε φτάσει να απαριθμεί 1.000.000 μέλη.

³²¹ Knaus C., “Australian police sting brings down paedophile forum on dark web”, Διαθέσιμο:

Οι τελευταίες αυτές περιπτώσεις φαίνονται άκρως προβληματικές. Η ανοιχτή πρόκληση εκ μέρους της αστυνομίας για να αναλάβει κάποιος τη διαχείριση της ιστοσελίδας ομοιάζει με την περίπτωση του «honeypot», διότι απευθύνεται σε έναν απροσδιόριστο αριθμό ανθρώπων, δοκιμάζοντας έτσι την αρετή τους και όχι σε κάποιον ύποπτο για τον οποίον υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής. Η ανάρτηση αγγελίας για την εύρεση διαχειριστή, μάλλον συνιστά, μία προβοκατόρικη συμπεριφορά, αφού ξεπερνάει το επιβεβλημένο όριο της *παθητικότητας* και προκαλεί το άτομο να εγκληματήσει. Όμως ο συγκεκριμένος κατηγορούμενος και εν τέλει καταδικασθείς, όπως προέκυψε από τις έρευνες μετά τον εντοπισμό του είχε ήδη προβεί σε πράξεις παραγωγής, κατοχής και διανομής υλικού παιδικής πορνογραφίας (φωτογραφίες και βίντεο), και ανάμεσα σε αυτά που εβρέθησαν στην κατοχή του, τα 392 βίντεο αναπαριστούσαν βιασμούς πολύ μικρών παιδιών. Ωστόσο, η συγκεκριμένη μέθοδος των διωκτικών αρχών, η ανάρτηση δηλαδή της σχετικής αγγελίας, δεν φαίνεται, κατά τη νομολογία, να συνιστά την *«απολύτως αναγκαία»* ενέργεια και φαίνεται να *«υπερβαίνει κατά πολύ τα όρια κεκαλυμμένης δράσης»* εκ μέρους των διωκτικών αρχών. Και τί συμβαίνει στην περίπτωση που η αστυνομία επιλέγει να αναλάβει τη συνέχιση της διαχείρισης της ιστοσελίδας πορνογραφικού υλικού αποσκοπώντας στον εντοπισμό όσο το δυνατόν περισσότερων προσώπων εμπλεκόμενα στις σχετικές πράξεις; Αυτές οι μέθοδοι σε κάθε περίπτωση μπορούν να χαρακτηριστούν ως «δίκολο μαχαίρι». Αφενός μπορούν να βοηθήσουν με επιτυχία τους αστυνομικούς να εντοπίσουν, να ερευνήσουν και να προβούν σε συλλήψεις των εμπλεκόμενων προσώπων που παράγουν, διακινούν και λοιπές πράξεις διαχείρισης του πορνογραφικού υλικού, εκμεταλλεόμενοι τη φήμη της συγκεκριμένης ιστοσελίδας, στην οποία θα απευθυνθούν πολλοί από αυτούς που αναζητούν το σχετικό υλικό, χωρίς να μεσολαβεί κάποια πρότερη παραπλανητική συμπεριφορά των αρχών η οποία τους ωθεί στην εγκληματική συμπεριφορά, αλλά την ίδια στιγμή εκμεταλλεύονται τα θύματα, χρησιμοποιώντας τα κακοποιημένα παιδιά ως δόλωμα, επαναθυματοποιώντας έτσι τα πρόσωπα που εμφανίζονται στο υλικό, και όλα αυτά στο βωμό της καταστολής της εγκληματικότητας.

Κατόπιν των ανωτέρω, καθίσταται σαφές ότι ο τρόπος λειτουργίας του περιβάλλοντος του Διαδικτύου δυσχεραίνει σε απόλυτο βαθμό την ασφαλή διάκριση *ανακριτικής διείδυσης* και *παγίδευσης*. Μπορεί για παράδειγμα ένα απλό «link» μίας ιστοσελίδας να συνιστά πρόκληση για εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς; Ποια είναι η σαφής απάντηση στην περίπτωση που -λόγου χάρη- μια ιστοσελίδα φιλοξενεί ένα *«hyper link»* μίας ιστοσελίδας, η

<https://www.theguardian.com/society/2017/oct/07/australian-police-sting-brings-down-paedophile-forum-on-dark-web>

οποία είναι γνωστό ότι έχει υλικό παιδικής πορνογραφίας, και το οποίο (hyper link), αναγράφει: «Πατήστε εδώ για φωτογραφίες πολύ νεαρών παιδιών!». Αυτό συνιστά πρόκληση (προβοκατόρικη συμπεριφορά) πρόσβασης στο εν λόγω υλικό; Πράγματι, σε αυτή την περίπτωση, κάποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι το hyper link από μόνο του δε συνιστά πρόκληση. Σε αυτό το σημείο στο δράστη μένει ακόμη να αποφασίσει αν **(α)** ενδιαφέρεται να αποκτήσει πρόσβαση σε αυτό το υλικό και **(β)** επιθυμεί να το κάνει από αυτήν την ιστοσελίδα. Φυσικά, το ως άνω hyper link απλά θα τον οδηγήσει στην ιστοσελίδα και όχι αμέσως στο σχετικό υλικό. Ο δράστης, σε αυτό το σημείο, πρέπει να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες ώστε να αποκτήσει πρόσβαση στις φωτογραφίες των νεαρών παιδιών, κάνοντας μια συναλλαγή. Η απλή ύπαρξη του, περιήγηση, στην ιστοσελίδα χωρίς καμία περαιτέρω ενέργεια δεν συνιστά αξιόποινη πράξη. Σε αυτή την περίπτωση, σε ποιο σημείο σταματάει η πρόκληση – προβοκατόρικη συμπεριφορά των διωκτικών αρχών και σε ποιο σημείο αρχίζει η ειλημμένη απόφαση του δράστη να εγκληματήσει, η οποία απλά εξωτερικεύεται, λόγω μιας καλής ευκαιρίας; Δεν αποτελεί εδώ η ως άνω συμπεριφορά του δράστη μία (κατά Μυλωνόπουλο) «*διαγνώσιμη προθυμία*» του δράστη να αποκτήσει πρόσβαση στο υλικό παιδικής πορνογραφίας;

Η παραπάνω ανάλυση έγινε με σκοπό να καταδείξει την πολυπλοκότητα του ζητήματος της ανακριτικής διείδυσης στο Διαδίκτυο. Φυσικά, όλες οι ως άνω τεχνικές αποδεικνύονται καρποφόρες στο επίπεδο του «*Surface Web*», όπου η ταυτοποίηση των δραστών είναι, από τεχνικής άποψης, ευκολότερες. Η ίδια συζήτηση γίνεται με τελείως διαφορετικούς όρους, όταν κανείς κάνει λόγο για το «*Dark Web*», καθώς στο πλαίσιο του, δηλαδή, στο ανωνυμοποιημένο και κρυπτογραφημένο Σκοτεινό Διαδίκτυο, οι «*παραδοσιακές*» ειδικές ανακριτικές πράξεις φαίνεται, δυστυχώς, να μην μπορούν να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων και να ανταποκριθούν στο σκοπό για τον οποίο εισήχθησαν στα δικονομικά συστήματα που δεν είναι άλλος από την πρόληψη και την καταστολή της εγκληματικής δραστηριότητας, χωρίς αυτό ωστόσο να δικαιολογεί σε καμία περίπτωση την ανεξέλεγκτες και προληπτικές πρακτικές της αστυνομίας, που παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των εμπλεκόμενων προσώπων, στην προσπάθειά της να καταστείλει το νοσηρό φαινόμενο της παιδικής πορνογραφίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στο πλαίσιο του διαδικτύου μπορεί εύκολα κάποιος να αποκτήσει πορνογραφικό υλικό ανηλίκων, κάθε είδους, «*απλού*», με την απεικόνιση π.χ. των γεννητικών οργάνων ενός παιδιού, αλλά και «*σκληρού*» χαρακτήρα, στο οποίο πρωταγωνιστούν ανήλικοι, παιδιά, νήπια, βρέφη, συμμετέχοντας με κάθε τρόπο σε γενετήσιες πράξεις, συνουσία παρά φύση

και κατά φύση, προβαίνοντας σε πεολειχίες, αυνανισμούς, ετεροαυνανισμούς, σε ανηλικούς ή και παιδιά μεταξύ τους, ενώ υφίσταται και σαδιστικό πορνογραφικό υλικό, στο οποίο τα ανήλικα πρόσωπα υπόκεινται σε πόνο, καθώς και κτηνώδες υλικό, όπου επιδίδονται σε σεξουαλική δραστηριότητα με ζώα, σκηνές που σοκάρουν και προκαλούν βδελυγμία και αποτροπιασμό.

Οι δράστες του εν λόγω εγκλήματος τείνουν να αξιοποιούν όλα τα τεχνολογικά μέσα προκειμένου να αποκρύψουν τις ταυτότητές τους και να κρυπτογραφούν το περιεχόμενο των επικοινωνιών τους, με αποτέλεσμα να προκαλούνται σημαντικές δυσχέρειες στη διερεύνηση του αδικήματος αυτού και ειδικά σε ότι αφορά στο επίπεδο του Σκοτεινού Διαδικτύου.

Οι προσπάθειες των αρχών δεν θα είχαν στεφθεί με επιτυχία και δεν θα είχαν αποκαθλωθεί μερικά ισχυρά κυκλώματα παιδικής πορνογραφίας, **χωρίς τη συνεργασία των κρατών σε διεθνές επίπεδο**³²². Χαρακτηριστική είναι η δράση της «Virtual Global Taskforce», η οποία περιλαμβάνει φορείς από τις **ΗΠΑ** («Department of Homeland Security, U.S. Immigration and Customs Enforcement's (ICE) Homeland Security Investigations (HSI)»), τον **Καναδά** («National Child Exploitation Coordination Centre» ως μέρος της «Royal Canadian Mounted Police»), την **Κολομβία** (Colombian National Police - Directorate of Protection and Special Services), την **Αυστραλία** («Australian Federal Police Online Child Sex Exploitation Team»), τη **Νέα Ζηλανδία** (New Zealand Police) τις **Φιλιππίνες** (Philippine National Police – Anti-Cybercrime Group), την **Κορέα** (Korean National Police Agency – Cyber Bureau), την **Ιταλία** («Italian Postal and Communication Police Service»), τα **Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα** (Ministry of Interior For The United Arab Emirates), την **Ελβετία** (Cybercrime Coordination Unit Switzerland) την **Ολλανδία** (Dutch National Police) το **Ηνωμένο Βασίλειο** («National Crime Agency's Child Exploitation and Online Protection Command»), την **Europol** και **Interpol**³²³.

Συνεπεία τούτου επιτάσσεται η **εδραίωση συνθηκών διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των επιμέρους αρμόδιων οργάνων επιβολής του νόμου σε κάθε χώρα**. Τέτοιου είδους συνεργασίες έχουν ως αποτέλεσμα την ανακάλυψη των εμπλεκομένων σε αυτές τις δραστηριότητες, λόγω της **αποτελεσματικής ανταλλαγής πληροφοριών** μεταξύ των

³²² Ο ειδικός πράκτορας, Dan Alfin, ο οποίος διερεύνησε την υπόθεση Playpen στο τμήμα βίαιων εγκλημάτων κατά των παιδιών (FBI Violent Crimes Against Children Section) χαρακτηριστικά αναφέρει: [«Μπορέσαμε να το κάνουμε μόνο με πολλή υποστήριξη από τους διεθνείς συνεργάτες και τα γραφεία μας», [πρωτότυπο: “We were only able to pull it off with a lot of support from our international partners and field offices”]. Διαθέσιμο: <https://www.fbi.gov/news/stories/playpen-creator-sentenced-to-30-years> και <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/major-online-child-sexual-abuse-operation-leads-to-368-arrests-in-europe> . Ωστόσο, ελάχιστα γίνονται γνωστά για τον τρόπο διεξαγωγής των ανακριτικών μεθόδων που ακολουθούν τα αρμόδια όργανα στο πλαίσιο του Dark Web.

³²³ Για έργο και δράση Virtual Global Taskforce γενικά βλ. <http://virtualglobaltaskforce.com/member-countries/> .

υπηρεσιών επιβολής του νόμου στις διάφορες δικαιοδοσίες. Η πρακτική αυτή πρέπει να ενισχύεται, όπως πρέπει να ενισχύονται και **τα «όπλα», τεχνολογικά εργαλεία, που έχουν στη διάθεσή τους οι διωκτικές αρχές**, ώστε να διερευνηθεί αποτελεσματικά το έγκλημα.

Ενδεικτικά μόνο θα αναφερθεί η περίπτωση του Playpen³²⁴ που αντιπροσωπεύει μία από τις πιο επιτυχημένες προσπάθειες των διωκτικών αρχών ενάντια σε χρήστες των κρυφών ιστότοπων υπηρεσιών της Tor. Η υπόθεση αυτή άνοιξε νέους δρόμους για διεθνή συνεργασία στην προσπάθεια δίωξης εμπλεκόμενων προσώπων σε όλο τον κόσμο. Ο τρόπος λειτουργίας του ToR δυσκόλεψε αρκετά το έργο των Αρχών. Περίπου 6 μήνες μετά τη λειτουργία του ιστότοπου, ο οποίος, ωστόσο, από την αρχή της λειτουργίας του είχε τραβήξει τα βλέμματα των Αρχών και ήταν υπό παρακολούθηση, παρατηρήθηκε ένα κενό ασφαλείας, το οποίο αποκάλυψε την IP διεύθυνση, οπότε και στη συνέχεια οι Αρχές εξέδωσαν εντάλματα για την άρση απορρήτου για λογαριασμούς ηλεκτρονικών ταχυδρομείων και ακολούθησαν τη ροή των χρημάτων, οι διαχειριστές συνελήφθησαν και ακολούθως ξεκίνησε το «Operation Pacifier» σε μία προσπάθεια να ακολουθηθούν τα χιλιάδες μέλη του Playpen. Έτσι, χρησιμοποιώντας μια εγκεκριμένη από το δικαστήριο **τεχνική έρευνας δικτύου**, οι πράκτορες αποκάλυψαν διευθύνσεις IP και άλλες πληροφορίες που βοήθησαν στον εντοπισμό και την αναγνώριση των χρηστών.

Οι δράστες εκμεταλλευόμενοι τη δομή του Dark Web συνεχώς εξελίσσονται με αποτέλεσμα οι Αρχές να πρέπει να προσαρμόζονται σε κάθε νέα εξέλιξη³²⁵. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι **το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο περιορίζει σημαντικά τις μεθόδους που μπορούν να ακολουθήσουν οι αρχές**. Εύστοχα επισημαίνει ο Steven Wilson, επικεφαλής του Ευρωπαϊκού Κέντρου Εγκλήματος στον Κυβερνοχώρο, της Europol, ότι *«τα άτομα που εμπλέκονται στη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών έχουν συνείδηση του τρόπου διερεύνησης εκ μέρους των Αρχών και χρησιμοποιούν ενεργά τις πιο προηγμένες μορφές ανωνυμοποίησης και κρυπτογράφησης για να αποφύγουν τον εντοπισμό. Τα όργανα επιβολής του νόμου πρέπει να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν ανάλογα μέσα για την αντιμετώπιση αυτής της*

³²⁴ Οδήγησε στη σύλληψη 350 ατόμων με έδρα τις ΗΠΑ, ασκήθηκε δίωξη σε 25 παραγωγούς παιδικής πορνογραφίας, σε 51 άτομα που κακοποιούσαν ανηλίκους, ενώ 55 τακτοποιήθηκαν ή διασώθηκαν παιδιά από την Αμερική, συνελήφθησαν διεθνώς 548 άτομα και ταυτοποιήθηκαν 296 θύματα σεξουαλικής κακοποίησης.

³²⁵ Dan Alfin, «Είναι σε εξέλιξη και συνεχίζουμε να αντιμετωπίζουμε την απειλή με τον καλύτερο δυνατό τρόπο», «Είναι το ίδιο με οποιαδήποτε εγκληματική παραβίαση: Καθώς γίνονται πιο έξυπνοι, προσαρμόζομαστε, τους βρίσκουμε. Είναι ένα παιχνίδι γάτας και ποντικιού, εκτός από το ότι δεν είναι παιχνίδι. Τα παιδιά κακοποιούνται και είναι καθήκον μας να το σταματήσουμε.» [πρωτότυπο: "It's ongoing and we continue to address the threat to the best of our abilities," said Alfin. "It's the same with any criminal violation: As they get smarter, we adapt, we find them. It's a cat-and-mouse game, except it's not a game. Kids are being abused, and it's our job to stop that."], <https://www.fbi.gov/news/stories/playpen-creator-sentenced-to-30-years>.

*απειλής για τα παιδιά. Το Διαδίκτυο δεν έχει όρια και δεν αναγνωρίζει σύνορα. Πρέπει να εξισορροπήσουμε τα δικαιώματα των θυμάτων έναντι του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή. Εάν εφαρμόσουμε τις νομικές αρχές του 19ου αιώνα, τότε δεν μπορούμε να αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά το έγκλημα στο υψηλότερο επίπεδο».*³²⁶

Είναι σημαντικό οι αρχές επιβολής του νόμου να ενσωματώσουν στις πρακτικές τους τις **δυνατότητες που προσφέρουν τα τεχνολογικά μέσα**. Προσφέρεται τεράστια ποσότητα δεδομένων, που είναι διαθέσιμη στο Διαδίκτυο, και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να βοηθήσει στην πρόληψη, τον εντοπισμό και τη δίωξη εγκλημάτων εκμετάλλευσης παιδιών. Σε αυτό το πλαίσιο, η **εξόρυξη δεδομένων (data mining) και η αναλυτική δεδομένων μεγάλης κλίμακας (big data analytics)** τα τελευταία χρόνια έχουν σημειώσει τεράστια πρόοδο. Έτσι η συντονισμένη δράση με τον ιδιωτικό τομέα και η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής της **Τεχνητής Νοημοσύνης (Artificial Intelligence)**, θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη μείωση της παραγωγής και της διανομής του διαδικτυακού πορνογραφικού υλικού, να διευκολύνουν τις έρευνες και να βοηθήσουν στην επεξεργασία των τεράστιων όγκων δεδομένων που σχετίζονται με περιπτώσεις του πορνογραφικού υλικού

Όπως ήδη αναφέρθηκε το **Bitcoin** είναι το νόμισμα που χρησιμοποιείται συχνά στις συναλλαγές στο «Dark Web». Είναι ένα αποκεντρωμένο ψηφιακό νόμισμα που χρησιμοποιεί ανώνυμες συναλλαγές peer-to-peer. Όταν ένα bitcoin χρησιμοποιείται σε μια χρηματοοικονομική συναλλαγή, η συναλλαγή καταγράφεται σε ένα δημόσιο «βιβλίο», που ονομάζεται «blockchain».³²⁷ Η **έλλειψη νομικού πλαισίου ωστόσο που να ρυθμίζει το Bitcoin δημιουργεί σημαντικά προβλήματα στον εντοπισμό και την παρακολούθηση της**

³²⁶ [πρωτότυπο: “Those individuals involved in the sexual abuse of children are becoming increasingly forensically aware and are actively using the most advanced forms of anonymisation and encryption to avoid detection. Law enforcement needs to be able to use proportionate means to tackle this threat to our children. The internet has no boundaries and does not recognise borders. We need to balance the rights of victims versus the right to privacy. If we operate 19th century legal principles then we are unable to effectively tackle crime at the highest level.”],

Διαθέσιμο: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/major-online-child-sexual-abuse-operation-leads-to-368-arrests-in-europe>.

³²⁷ Οι πληροφορίες που καταγράφονται στο blockchain είναι οι διευθύνσεις bitcoin του αποστολέα και του παραλήπτη, αλλά η διεύθυνση προσδιορίζει απλώς μία συγκεκριμένη συναλλαγή. Οι διευθύνσεις των χρηστών συνδέονται και αποθηκεύονται σε ένα πορτοφόλι, το οποίο περιέχει το ιδιωτικό κλειδί (private key) ενός ατόμου, που είναι ένας μυστικός αριθμός που επιτρέπει σε αυτό το άτομο να ξοδεύει bitcoin από το αντίστοιχο πορτοφόλι. Για την επαλήθευση των συναλλαγών χρησιμοποιούνται η διεύθυνση για τη συναλλαγή και μια κρυπτογραφημένη υπογραφή. Το πορτοφόλι και το ιδιωτικό κλειδί δεν εγγράφονται δημοσίως και αυτός είναι ο λόγος της ιδιωτικότητας. Για περισσότερα βλ. Androulaki E., Karame G.O., Roeschlin M., Scherer T., Capkun S. (2013) Evaluating User Privacy in Bitcoin. In: Sadeghi AR. (eds) Financial Cryptography and Data Security. FC 2013. Lecture Notes in Computer Science, vol 7859. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-39884-1_4, ” <https://bitcoin.org/en/vocabulary/>, e <https://bitcoin.org/en/choose-your-wallet>

ροής των χρημάτων, αν και η θεσμοθέτηση στο πλαίσιο αυτή θα συνέβαλε σίγουρα στη διερεύνηση των αδικημάτων που τελούνται μέσω Dark Web. Στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι το **Internal Revenue Service Criminal Investigation - IRS-CI**, μέσω μίας εξελιγμένης μεθόδου ανίχνευσης συναλλαγών, που χρησιμοποίησαν οι ειδικοί πράκτορες IRS-CI μπόρεσαν να προσδιορίσουν τη θέση του διακομιστή Darknet και το διαχειριστή του ιστότοπου και τελικά να εντοπίσουν τη φυσική τοποθεσία του διακομιστή ιστότοπου στη Νότια Κορέα³²⁸.

Συμπερασματικά, το αδίκημα της πορνογραφίας ανηλίκων αποτελεί κατά κοινή γνώμη κοινωνικό πρόβλημα και έγκλημα με έντονη ηθική απαξία, αφού πλήττει κατά ανεπανόρθωτο τρόπο την πιο απροστάτευτη και αθώα ομάδα, τους ανηλίκους. Ο διεθνής και ευρωπαϊός νομοθέτης αντιλαμβανόμενος τις συνέπειες αυτού του απεχθούς φαινομένου προέβη στη θέσπιση των αναγκαίων κανόνων. Στην προσπάθεια καταπολέμησής του παρατηρείται μία τάση αυστηροποίησης, λόγω των τρομερών διαστάσεων που έχει λάβει από την εξέλιξη της τεχνολογίας, η οποία οδήγησε στην εύκολη παραγωγή και ακόμα πιο εύκολη διάδοση του. Ο Έλληνας νομοθέτης ακολούθησε τις διεθνείς και ευρωπαϊκές επιταγές. Ωστόσο, έχει διαφανεί ότι τα τεχνολογικά επιτεύγματα έχουν δώσει στους δράστες αυτών των εγκλημάτων νέες δυνατότητες, προκειμένου όχι μόνο να ικανοποιούν τη σεξουαλική διαστροφή τους, αλλά και να αποφεύγουν τον εντοπισμό και τη σύλληψή τους. Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι για την αντιμετώπιση και καταστολή αυτού του νοσηρού φαινομένου δεν αρκεί μόνο η ποινικοποίηση και η συνεχής αυστηροποίηση των νομικών πλαισίων, αλλά κρίνεται αναγκαία η διάθεση στις διωκτικές αρχές των κατάλληλων τεχνολογικών εργαλείων που θα οδηγήσουν τόσο στην ανίχνευση διακίνησης παιδικού πορνογραφικού υλικού όσο και στον εντοπισμό των δραστών, ειδικά των πιο επικίνδυνων δραστών, καθώς και η επανεκτίμηση του «νομικού οπλοστασίου».

³²⁸ Βλ. Department of Justice – Office of Public Affairs – United States, “South Korean National and Hundreds of Others Charged Worldwide in the Takedown of the Largest Darknet Child Pornography Website, Which was Funded by Bitcoin”, 2019, Διαθέσιμο: <https://www.justice.gov/opa/pr/south-korean-national-and-hundreds-others-charged-worldwide-takedown-largest-darknet-child> . “The virtual currency accounts identified in the complaint were allegedly used by 24 individuals in five countries to fund the website and promote the exploitation of children”, “Regardless of the illicit scheme, and whether the proceeds are virtual or tangible, we will continue to work with our federal and international partners to track down these disgusting organizations and bring them to justice”.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ι. Ελληνική

- Αγγελής Εμ. Ι., «Διαδίκτυο (internet) και ποινικό δίκαιο – Έγκλημα στον κυβερνοχώρο», ΠΧρ 2000, σελ. 677.
- Αναγνωστόπουλος Η., «Αστυνομική παγίδευση και δίκαιη δίκη», ΠΧρ 2001, σελ. 199 επ.
- Ανδρεάδης-Παπαδημητρίου Π., «Η πορνογραφία ανηλίκων στην εποχή του υπολογιστικού νέφους», ΠοινΔικ, 2015 σελ. 454 επ.
- Δαγτόγλου Π. Δ., «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα», (φοιτητική έκδοση), Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2016.
- Δαλακούρας Ι. Θ., «Ηλεκτρονικό Έγκλημα», Νομική Βιβλιοθήκη, 2019.
- Δαλακούρας Ι. Θ., «Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρ. 6 του Ν. 2928/2001», ΠΧρ 2001, σελ. 1022 επ.
- Διονυσοπούλου Τ., «Αστυνομική διείσδυση. Συνταγματικά και δικονομικά προβλήματα μιας «νομιμοποιημένης» ανακριτικής πράξης», ΠΛογ 2003, σελ. 473 επ.
- Ίδρυμα Μαραγκοπούλου Για Τα Δικαιώματα Του Ανθρώπου (ΙΜΔΑ), Κιούπη Δ. / Ιωαννίδου Αιμ. (επιστημονική εποπτεία/επιμέλεια), «Η παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο», Νομική Βιβλιοθήκη, 2007.
- Καϊάφα Γκμπάντι Μ., Διαδικτυακές προσβολές της ανηλικότητας, ΠΧρ 2012, σελ. 161 επ.
- Καμίνης Γ., «Παράνομα αποδεικτικά μέσα και συνταγματική κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων», Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1998.
- Καρράς Α., «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», 7η Έκδ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019.
- Καρανικόλας Γ, «Παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο: προβληματισμού γύρω από τη νέα ρύθμιση του άρθρου 348Α ΠΚ», ΠοινΔικ 2005, σελ 964 επ.
- Καχριμάνης Ι., «Ουσιαστικές και δικονομικές προϋποθέσεις και προβληματισμοί από τη διενέργεια της ανακριτικής πράξης της έρευνας (άρθρα 253-259 ΚΠΔ)», ΠοινΔικ 2007, σελ. 760 επ.
- Κιούπης Δ., «Πορνογραφία Ανηλίκων Ερμηνευτικές προσεγγίσεις του άρθρου 348Α ΠΚ», ΠΛογ 2008, σελ. 5 επ.
- Κουράκης Ν., «Η πορνογραφία ανηλίκων στο διαδίκτυο (άρθρο 348Α ΠΚ) – Τα όρια μιας δικαιοκρατικής και εφικτής ποινικής καταστολής της», Εγκληματολογία 2012, σελ. 14 επ.
- Λίβος Ν., «Οργανωμένο έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισης του σε: “Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου”», πρακτικά Ζ’ Πανελληνίου Συνεδρίου Ελλ. Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, 2000.
- Μανωλεδάκης, Γενική Θεωρία του Ποινικού Δικαίου, Σάκκουλας, 2004.
- Μανωλεδάκης Ι. «Ποινικό Δίκαιο, Επιτομή Γενικού Μέρους», 7η έκδ., Σάκκουλας, 2005.

- Μανωλεδάκης Ι./Μπιτζιλέκης Ν., «Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας», 2013.
- Μαργαρίτης Μ. – Μαργαρίτη Α., «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας – Θεωρία - Νομολογία», Π.Ν. Σάκκουλας, 2020.
- Μπουρμάς Γ., «Η κατοχή πράγματος ως αξιόποινη πράξη», Νομική Βιβλιοθήκη, 2015.
- Μπουρμάς Γ., «Προσπάθειες εννοιολογικού προσδιορισμού της κατοχής ηλεκτρονικών δεδομένων με χαρακτήρα παιδικής πορνογραφίας», ΠοινΔικ 2009, σελ. 322 επ.
- Μπρακουμάτσος Π., «Αναφύομενα ζητήματα στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας», ΠοινΔικ 2011, σελ. 989 επ.
- Μυλωνόπουλος Χ. Χρ., «Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος», Εκδόσεις Σάκκουλας, Τόμος Ι, 2007.
- Μυλωνόπουλος Χρ., Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, «Τα Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372-406 ΠΚ) », Εκδ. Σάκκουλας, 2006.
- Νούσκαλης Γ., «Ποινική προστασία προσωπικών δεδομένων», 2η έκδ., Σάκκουλας, 2007.
- Νούσκαλης Γ., «Πορνογραφία ανηλίκων: Τα κρίσιμα ζητήματα του άρθρου 348Α ΠΚ», ΠοινΔικ 2006, σελ. 908 επ.
- Παπαδαμάκης Χ. Α., «Ανακριτική διείσδυση: όρια και υπερβάσεις», ΠοινΔικ 2010.
- Παπαδαμάκης Χ. Α., «Ποινική Δικονομία – Θεωρία-Πράξη-Νομολογία», Εκδόσεις Σάκκουλα, 9η εκδ., 2019.
- Παπαθανασίου Χρ. Αναστάσιος, Γερμανού Γεώργιος, «Το φαινόμενο του Crime-as-s-Service για βίαια εγκλήματα στο Σκοτεινό Διαδίκτυο (Dark Web)», Εγκληματολογία, 2017, σελ 40 επ.
- Παρασκευόπουλος Ν. , Νούσκαλης Γ., Χατζηκώστας Κ., Χατζηνικολάου Ν., «Ασκήσεις Ποινικού Δικαίου, Σάκκουλας, 2009.
- Παρασκευόπουλος Ν., Φυτράκης Ε., Αξιόποινες σεξουαλικές πράξεις, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011.
- Πολυζωΐδου Χρ. Β., «Το αξιόποινο της πορνογραφίας ανηλίκων», Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.
- Σπινέλλης Δ., «Περί άσεμνων δημοσιευμάτων», ΠΧρ 1970, σελ. 496 επ.
- Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., «Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016.
- Σφακιανάκης Ε., «Το φαινόμενο της παιδικής πορνογραφίας στο διαδίκτυο», Εγκληματολογία 2012, σελ. 27 επ.
- Χαραλαμπίκης Ι. Α., «Ο νέος ν. 3625/2007 για την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία», ΠΛογ, 2007, σελ. 825 επ.

ii. Ξενόγλωσση

- Androulaki E., Karame G.O., Roeschlin M., Scherer T., Capkun S. (2013) Evaluating User Privacy in Bitcoin. In: Sadeghi AR. (eds) Financial Cryptography and Data Security. FC 2013. Lecture Notes in Computer Science, vol 7859. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-39884-1_4
- Brookshear J. Glenn, “Computer Science: An Overview, 10th edition” (τίτλος πρωτοτύπου), «Η επιστήμη των υπολογιστών – Μία ολοκληρωμένη παρουσίαση, 10η Αμερικανική Έκδοση», Επιμ. ελληνικής έκδοσης: Κουκουμπέτης Κ., Κλειδάριθμος, 2009.
- Finklea K. Congressional Research Service Report, Dark Web, 2017. Διαθέσιμο: <https://www.fas.org/sgp/crs/misc/R44101.pdf>
- Harvard Law Review “Child Pornography, the Internet, and the Challenge of Updating Statutory Terms”, 2009,122,2206-2227, Διαθέσιμο: https://harvardlawreview.org/wp-content/uploads/pdfs/vol_122_child_pornograph_the_internet.pdf.
- Greijer S. and Doek, J. “Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography”, Interagency Working Group on the OPSC Guidelines, Copyright ECPAT International, Thailand, September 2019.
- Julak L., “Child Pornography Websites on the Darknet” (International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE), Volume-8 Issue-2S6, 2019.
- Kaur, S., Randhawa, S. “Dark Web: A Web of Crimes”, Wireless Personal Communications, vol. 112, 2020, σελ. 2136-2140, <https://doi.org/10.1007/s11277-020-07143-2>.
- Krone T., “International police operations against online child pornography”, Trends & issues in crime and criminal justice no. 296, Canberra: Australian Institute of Criminology, 2005, Διαθέσιμο: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi296>.
- Tanenbaum S. T., «Modern Operating Systems, 3rd Edition” (τίτλος πρωτοτύπου), «Σύγχρονα λειτουργικά συστήματα 3η αμερικανική έκδοση», Επιμ. ελληνικής έκδοσης: Δήμητρης Γκιζόπουλος, Κλειδάριθμος, 2008.
- Taylor M./Quayle E., “Child Pornography: An Internet Crime”, 1st edition, Routledge, 2003.
- Taylor M., “The nature and dimensions of child pornography on the Internet. Combating Child Pornography on the Internet”, 1999.
- Owen Gareth/Savage Nick, “The Tor Dark Net”, Global Commission on the Internet Governance, Chatham House The Royal Institute Of International Affairs, 2015.
- Pollicino O./Graziella R., “The Internet And Constitutional Law: The Protection Of Fundamental Rights And Constitutional Adjudication In Europe”, 1st Edition, Kindle Edition, Routledge, 2015, Alfred C. Yen, “Western Frontier or Feudal Society: Metaphors and Perceptions of Cyberspace”, Berkeley Technology Law Journal, 2002.

- Rafiuddin M. F. B., Minhas H., Dhubb P. S., "A dark web story in-depth research and study conducted on the dark web based on forensic computing and security in Malaysia", 2017, *IEEE International Conference on Power, Control, Signals and Instrumentation Engineering (ICPCSI)*, 2017, pp. 3049, doi: 10.1109/ICPCSI.2017.8392286.
- Richard W./Smallbone S., "Internet Child Pornography: Causes, Investigation, and Prevention", 1st edition, Praeger, 2012.
- Wall S. D., "Cybercrime: The transformation of crime in the information age", Polity, 2007.
- Weimann, Gabriel, "Terrorist Migration to the Dark Web", *Perspectives on Terrorism*, 10(3), 2016, σελ. 40–44, *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/26297596>.
- Wortley R., Smallbone S., "Child Pornography on the Internet", U.S. Department of Justice Office of Community Oriented Policing Services, 2006.

iii. Νομολογία

- ΟΛΑΠ 9/2001, www.areiospagos.gr .
- ΑΠ 2496/2005, ΠοινΔικ 2006, σελ. 683.
- ΑΠ 570/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 628/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 100/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 810/2007, ΠΧρ 2008, σελ.236.
- ΣυμβΑΠ 465/2008 ΠοινΔικ 2009, σελ. 20επ.
- ΑΠ 1145/2008, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 1141/2008, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 205/2010, ΤΝΠ ΔΣΑ.
- ΑΠ 924/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 358/2011, ΤΝΠ ΔΣΑ.
- ΑΠ 537/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 10/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 537/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 785/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- 1313/2012, ΤΝΠ ΔΣΑ.
- ΑΠ 1557/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 819/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 1177/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 1033/2014, www.areiospagos.gr .

- ΑΠ 205/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 1329/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 770/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 342/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 1516/2016, ΠοινΔικ 2017, σελ. 1212 επ.
- ΑΠ 1648/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 79/2017, ΤΝΠ ΔΣΑ.
- ΑΠ 726/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 2092/2017, ΠΧρ 2018, σελ. 622.
- ΑΠ 2122/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 2221/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΟΛΑΠ 3/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 2081/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 2019/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 1517/2018 ΠΧρ 2019, σελ. 694 επ.
- ΑΠ 1133/2018 ΠΧρ 2019, σελ. 607 επ.
- ΟΛΑΠ 2/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 491/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 856/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 241/2020, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΑΠ 643/2020, ΠοινΔικ 2020, σελ. 1309 επ.
- ΣυμβΕφΘες 766/2011, ΠοινΔικ 2012, σελ. 211.
- ΕφΠειρ 1189/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΣυμβΠλημΡεθυσμ 104/2012, ΠοινΔικ 2013, σελ. 692 επ.
- ΣυμβΠλημΗλείας 21/2013, ΠοινΔικ 2014, σελ. 1038.
- ΣυμβΠλημΑρτ 50/2015, ΠοινΔικ 2015, σελ. 1122επ.
- ΣυμβΠλημΑθ 613/2016, ΠοινΔικ 2016, σελ. 424 επ.
- ΤρΠλημΑθ 21248/2017, ΠοινΔικ 2018, σελ. 759 επ.
- 134/2017 ΜΟΕφ Κρήτης, ΠΧρ 2018, σελ. 391 επ.
- ΠλημΠατρών 3/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΜΟΔΑθ 535/2018, ΠοινΔικ 2019, σελ. 466.
- ΜΟΔΑθ 887/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- ΣυμπλημΒόλου 253/2019, ΤΝΠ ΔΣΑ.

- Συμβεφεθεσ 604/2019, ΤΝΠ ΔΣΑ.
- ΕφΔωδ 3/2019, ΠΧρ 2019, σελ. 704-705.
- ΜΟΔΑθ258/2020, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- Γνμδ ΑΔΑΕ 1/2005, Διαθέσιμη: <http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/893-2005.pdf> και 25/2009 http://www.adae.gr/fileadmin/docs/nomoi/prakseis/25_2009.pdf
- ΓνμδΕισΑΠ 9/2009 και 12/2009, ΔΙΜΕΕ, 2009, σελ. 389 επ.
- ΓνμδΕισΑΠ 9/2011, ΠοινΔικ, 2011, σελ. 590.
- Γνμδ ΕισΑΠ 6/2008, ΠοινΔικ 2009, σελ. 185.
- ΣΤΕ 1593/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
- Ramanauskas κατά Λιθουανίας [GC], § § 48-74, Διαθέσιμη: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-84935%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-84935%22]})
- Teixeira de Castro κατά Πορτογαλίας, Διαθέσιμη: https://www.hr-dp.org/files/2013/09/10/CASE_OF_TEIXEIRA_DE_CASTRO_v._PORTUGAL_.pdf
- Benedik v. Slovenia διαθέσιμο [στα αγγλικά]: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-154288%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-154288%22]}) .

iv. Ιστοσελίδες

- BBC, “*Paedophile caught by fake advert*”, 2007, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/west_midlands/6253804.stm
- Berry A., “German police shut down major darknet child sex abuse platform”, Διαθέσιμο: <https://www.dw.com/en/german-police-shut-down-major-darknet-child-sex-abuse-platform/a-57408253>
- Canadian Centre For Child Protection, “Child Sexual Abuse Images On The Internet”, Διαθέσιμο: <http://s3.documentcloud.org/documents/2699673/Cybertip-ca-CSAResearchReport-2016-En.pdf>
- Child Liberation Foundation, “Darknet Child Pornography Website Taken Down And Hundreds Charged”, 2020, Διαθέσιμο: <https://liberatechildren.org/blog/darknet-child-pornography-website-taken-down-and-hundreds-charged>
- “Clearing Up Confusion – Deep Web Vs. Dark Web”, BrightPlanet, 2014, [online], Διαθέσιμο: <https://brightplanet.com/2014/03/27/clearing-confusion-deep-web-vs-dark-web/>
- “Dark Web vs. Deep Web: They're Not the Same Thing”, 2021, [online] Διαθέσιμο: <https://www.expressvpn.com/blog/dark-web-vs-deep-web/> .
- Department of Justice – Office of Public Affairs – United States, “Four Men Sentenced to Prison for Engaging in a Child Exploitation Enterprise on the Tor Network”, 2019, Διαθέσιμο: <https://www.justice.gov/opa/pr/four-men-sentenced-prison-engaging-child-exploitation-enterprise-tor-network> .

- Department of Justice – Office of Public Affairs – United States, “*South Korean National and Hundreds of Others Charged Worldwide in the Takedown of the Largest Darknet Child Pornography Website, Which was Funded by Bitcoin*”, 2019, Διαθέσιμο: <https://www.justice.gov/opa/pr/south-korean-national-and-hundreds-others-charged-worldwide-takedown-largest-darknet-child> .
- Epstein Zach, “*How to Find the Invisible Internet*”, BGR, 2014, Διαθέσιμο: <http://bgr.com/2014/01/20/how-to-access-tor-silk-road-deep-web>
- Europol report “*EXPLOITING ISOLATION: Offenders and victims of online child sexual abuse during the COVID-19 pandemic*”, 2020, Διαθέσιμο: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/exploiting-isolation-offenders-and-victims-of-online-child-sexual-abuse-during-covid-19-pandemic>
- Europol, INTERNET ORGANISED CRIME THREAT ASSESSMENT (IOCTA), 2019, Διαθέσιμο: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2019> .
- Ferrier S., “*Melbourne man admits using dark web to advise pedophiles on kidnap, rape and torture*”, 2016, Διαθέσιμο: <https://www.abc.net.au/news/2016-02-03/melbourne-man-used-dark-web-to-advise-paedophiles-court-hears/7137216>
- Glance D., “*Explainer: What is the Dark Web?*”, 2015 [online], Διαθέσιμο: <https://theconversation.com/explainer-what-is-the-dark-web-46070>
- Greenberg A., “*Over 80 Percent of Dark- Web Visits Relate to Pedophilia, Study Finds*”, WIRED, 2014, Διαθέσιμο: <http://www.wired.com/2014/12/80-percent-dark-web-visits-relate-pedophilia-study-finds/> .
- “*Inside the FBI takedown of the mastermind behind website offering drugs, guns and murders for hire*”, 2020, [online] Διαθέσιμο: <https://www.cbsnews.com/news/ross-ulbricht-dread-pirate-roberts-silk-road-fbi/>
- Knaus C., “*Australian police sting brings down paedophile forum on dark web*”, Διαθέσιμο: <https://www.theguardian.com/society/2017/oct/07/australian-police-sting-brings-down-paedophile-forum-on-dark-web>
- Laville S., “*Undercover police smash paedophile ring posting live abuse online, 31 children worldwide rescued, 15 in Britain, Film files seized include babies being raped*”, Διαθέσιμο: <https://www.theguardian.com/uk/2007/jun/19/ukcrime.prisonsandprobation>
- Matt E., “*What is the Dark Web, What's on it & How to Access it*”, 2019, [online], Διαθέσιμο: <http://www.techadvisor.co.uk/how-to/internet/what-is-dark-web-deep-web-3593569/>
- Mullin Joe, “*Silk Road 2.0, Infiltrated from the Start, Sold \$8M Per Month in Drugs*”, ARS TECHNICA, 2014, Διαθέσιμο: <http://arstechnica.com/tech-policy/2014/11/silk-road-2-0-infiltrated-from-the-start-sold-8m-per-month-in-drugs/>

- National Institute of Standards and Technology, US Department of Commerce, Διαθέσιμο: <https://www.nist.gov/news-events/news/2011/10/final-version-nist-cloud-computing-definition-published>
- Nimfuehr M., “*Silk Road: A Cautionary Tale about Online Anonymity*”, 2018, Διαθέσιμο: <https://medium.com/@marcell74/the-silk-road-a-real-thriller-and-the-truth-about-the-anonymity-of-bitcoin-198b519ca397>
- Paganini P., “Assassins in the dark web, “Service catalogue” and Price list updated”, 2015, Διαθέσιμο: <https://securityaffairs.co/wordpress/42339/cyber-crime/assassins-darkweb-prices.html>
- Phillips Erb K., “IRS Followed Bitcoin Transactions, Resulting In Takedown Of The Largest Child Exploitation Site On The Web”, 2019, Διαθέσιμο: <https://www.forbes.com/sites/kellyphillipserb/2019/10/16/irs-followed-bitcoin-transactions-resulting-in-takedown-of-the-largest-child-exploitation-site-on-the-web/> .
- Redfern C. and Lee S., “Sex Criminals Use Bitcoin. So Do the Police”, 2021, Διαθέσιμο: <https://foreignpolicy.com/2021/01/30/sex-criminals-use-bitcoin-so-do-the-police/> .
- Terre De Hommes Stops Child Exploitation, “*Sweetie, our weapon against child webcam sex*”, Διαθέσιμο: <https://www.terredeshommes.nl/en/programs/sweetie>
- Tickle L., “*How police investigators are catching paedophiles online*, 2012, Διαθέσιμο: <https://www.theguardian.com/social-care-network/2012/aug/22/police-investigators-catching-paedophiles-online>
- Timothy B. L., “*The Dark Web: What It Is, How It Works, and Why It’s Not Going Away*”, 2014, Διαθέσιμο: <https://www.vox.com/2014/12/31/7470965/dark-web-explained> .
- The journal of electronic publishing, “White Paper: The Deep Web: Surfacing Hidden Value”, 7(1), 2001, DOI: <https://doi.org/10.3998/3336451.0007.104> .
- “*What Does Browser Caching Mean?*”, Διαθέσιμο: <https://www.techopedia.com/definition/6272/browser-caching> , <https://techterms.com/definition/cache>
- “*When I delete a file on my computer, where does it go?*”, Διαθέσιμο: <https://www.computerhope.com/issues/ch001463.htm>
- “*Where Does Data Go When It Is Deleted?*”, Διαθέσιμο: <https://www.securedatarecovery.com/blog/where-data-goes-after-it-is-deleted> .
- <http://virtualglobaltaskforce.com/operations/>
- <https://www.justice.gov/criminal-ceos/child-pornography>
- <https://www.justice.gov/criminal-ceos/child-pornography>
- <https://www.vpnmentor.com/blog/the-complete-list-of-blocked-websites-in-china-how-to-access-them/>

- <https://searchsecurity.techtarget.com/definition/encryption>
- <https://www.techopedia.com/definition/16121/network-encryption>
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/MEMO_12_713 .
- <https://techterms.com/definition/p2p> ,
<https://techterms.com/definition/encryption> ,
<https://techterms.com/definition/cache> , <https://techterms.com/definition/ram> ,
<https://techterms.com/definition/rom> ,
<https://techterms.com/definition/flashmemory> ,
<https://techterms.com/definition/harddrive> ,
https://techterms.com/definition/volatile_memory ,
https://techterms.com/definition/non-volatile_memory .
- <https://en.wikipedia.org/wiki/BitTorrent> ,
https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Scully
- https://en.wikipedia.org/wiki/Cloud_computing
- <https://www.fbi.gov/news/stories/playpen-creator-sentenced-to-30-years> .
- <https://www.justice.gov/opa/press-release/file/1210451/download>
- [https://en.wikipedia.org/wiki/Silk_Road_\(marketplace\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Silk_Road_(marketplace))
- <https://www.justice.gov/usao-sdny/pr/ross-ulbricht-aka-dread-pirate-roberts-sentenced-manhattan-federal-court-life-prison>
- <https://www.theguardian.com/technology/2019/apr/12/uk-man-jailed-guiding-mind-behind-silk-road-drugs-site-dark-web>
- <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/major-online-child-sexual-abuse-operation-leads-to-368-arrests-in-europe>
- <https://www.fbi.gov/news/stories/playpen-creator-sentenced-to-30-years>
- <http://virtualglobaltaskforce.com/member-countries/>
- <https://bitcoin.org/en/vocabulary/>
- <https://bitcoin.org/en/choose-your-wallet>

Κυρώσεις για λογοκλοπή

Η λογοκλοπή είναι ένα πολύ σοβαρό παράπτωμα. Με απόφαση με το άρθ. 7.2 του Κανονισμού «σε περιπτώσεις λογοκλοπής ή παράλειψης αναφοράς στη μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, η ελάχιστη κύρωση, μετά από απόφαση της ΕΔΕ, είναι η υποχρέωση του φοιτητή να επιλέξει άλλον επιβλέποντα καθηγητή με διαφορετικό θέμα Διπλωματικής και να επαναλάβει το τρίτο εξάμηνο με ανάλογες πρόσθετες οικονομικές υποχρεώσεις, ενώ μέγιστη κύρωση μπορεί να είναι η οριστική διαγραφή του από το Πρόγραμμα. Εάν έχει ήδη αποφοιτήσει, ανακαλείται το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης και προωθείται το θέμα στο Δικαστικό Γραφείο του Πανεπιστημίου για την έναρξη των ανάλογων νομικών διαδικασιών».